

**YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ULUSAL VE ULUSLARARASI DOĞA KORUMA
KRİTERLERİ ve NATURA 2000**

Şehir Plancısı Gizem CANER

**FBE Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı Peyzaj Planlama Programında
Hazırlanan**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Tülay AYAŞLIGİL .....

Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Hüseyin CENGİZ .....

Prof. Dr. Mehmet TUNBİŞ .....

İSTANBUL, 2007

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
KISALTMA LİSTESİ	vi
ŞEKİL LİSTESİ.....	vii
ÇİZELGE LİSTESİ	ix
ÖNSÖZ	x
ÖZET	xi
ABSTRACT.....	xii
1. GİRİŞ	1
1.1 Araştırmanın Amacı.....	1
1.2 Araştırmanın Kapsamı	1
1.3 Materyal ve Yöntem	2
2. DOĞA KORUMANIN TANIMI, AMAÇLARI ve TARİHSEL GELİŞİMİ.....	3
2.1 Doğa Korumayla İlgili Tanım ve Kavramlar.....	3
2.1.1 Doğa, Çevre, Doğa Koruma ve Çevre Koruma	3
2.1.2 Doğallık Derecesi ve Doğal Kaynaklar	6
2.1.3 Ekosistem.....	8
2.1.4 Flora, Fauna, Vejetasyon	9
2.1.5 Biyolojik Çeşitlilik.....	9
2.1.6 Biyom, Doğal Habitat, Biyotop ve Biyosfer.....	11
2.1.7 Bio-genetik Rezerv ve Biosfer Rezervi	12
2.1.8 Kırmızı Liste ve Sıcak Nokta.....	13
2.2 Doğa Korumanın Amaçları ve Önemi	14
2.2.1 Doğa Korumanın Amaçları.....	14
2.2.2 Doğa Korumanın Önemi.....	17
2.2.2.1 Doğa Korumanın Ekolojik Önemi	18
2.2.2.2 Doğa Korumanın Ekonomik Önemi	18
2.2.2.3 Doğa Korumanın Bilimsel ve Pedagojik Önemi	18
2.2.2.4 Doğa Korumanın Estetik Önemi.....	19
2.2.2.5 Doğa Korumanın Etik Önemi	19
2.2.2.6 Doğa Korumanın Rekreatyonel Önemi	19
2.3 Doğa Korumanın Tarihsel Gelişimi.....	20
2.3.1 Dünya’da Doğa Korumanın Tarihsel Gelişimi.....	20
2.3.2 Türkiye’de Doğa Korumanın Tarihsel Gelişimi	24
2.4 Bölüm Sonucu.....	27
3. ULUSLARARASI DOĞA KORUMA KRİTERLERİ	29

3.1	Uluslararası Doğa Koruma Sözleşmeleri.....	29
3.1.1	Doğa Koruma ve Karada Yaşayan Kaynaklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeler	30
3.1.1.1	Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşme.....	30
3.1.1.2	Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme	34
3.1.1.3	Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Bitki ve Hayvan Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme	36
3.1.1.4	Göç Eden Yaban Hayvanı Türlerinin Korunmasına İlişkin Sözleşme	37
3.1.1.5	Avrupa Yaban Hayatı ve Yaşam Ortamlarının Korunması Sözleşmesi	39
3.1.1.6	Akdeniz’de Özel Koruma Alanlarına İlişkin Protokol	41
3.1.1.7	Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi.....	42
3.2	Uluslararası Doğa Koruma Kurumları.....	44
3.2.1	Hükümetler Arası Kurumlar	44
3.2.1.1	Birleşmiş Milletler Çevre Programı.....	44
3.2.1.2	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu.....	46
3.2.1.3	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı.....	50
3.2.1.4	Diğer Hükümetler Arası Kurumlar	54
3.2.2	Gayri-Resmi Kurumlar	55
3.2.2.1	Dünya Doğa Koruma Birliği.....	55
3.2.2.2	Doğal Hayatı Koruma Vakfı.....	59
3.2.2.3	Uluslararası Koruma Örgütü.....	61
3.2.2.4	Avrupa Doğa ve Milli Parklar Federasyonu	64
3.2.2.5	Diğer Gayri-Resmi Kurumlar	65
3.3	Ekolojik Ağlar.....	70
3.4	Bölüm Sonucu.....	74
4.	ULUSAL DOĞA KORUMA KRİTERLERİ	77
4.1	Hukuksal Düzenlemeler.....	77
4.1.1	Doğa Koruma ve Çevre ile İlgili Hukuksal Düzenlemeler	78
4.1.1.1	Orman Kanunu.....	81
4.1.1.2	Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu.....	82
4.1.1.3	Çevre Kanunu	84
4.1.1.4	Milli Parklar Kanunu	85
4.1.1.5	Doğa Koruma ve Çevre ile İlgili Yönetmelikler.....	87
4.1.2	Kalkınma Planlarında Doğa Koruma ve Çevre Politikaları.....	89
4.1.3	Doğa Koruma ve Çevre ile İlgili Bağlayıcı Uluslararası Sözleşmeler	90
4.2	Kurumsal Yapılanma	91
4.2.1	Kamu Kurumları	91
4.2.1.1	Merkezi Örgütlenme	92
4.2.1.2	Yerel Yönetimler	101
4.2.2	Gönüllü Kuruluşlar	103
4.2.2.1	Türkiye Tabiatını Koruma Derneği	104
4.2.2.2	Doğal Hayatı Koruma Derneği	105
4.2.2.3	Türkiye Çevre Vakfı	106
4.2.2.4	Çevre ve Kültürel Değerleri Koruma Vakfı.....	106
4.2.2.5	Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı.....	107

4.2.2.6	Doğal Hayatı Koruma Vakfı.....	108
4.3	Türkiye’deki Alan Koruma Statüleri.....	110
4.3.1	Türkiye’deki Ulusal Koruma Statüleri.....	110
4.3.2	Türkiye’deki Uluslararası Koruma Statüleri.....	118
4.4	Bölüm Sonucu.....	121
5.	NATURA 2000 ve AVRUPA BİRLİĞİ’NE UYUM SÜRECİNDE TÜRKİYE ULUSAL PROGRAMINDA DOĞA KORUMA.....	123
5.1.	Natura 2000.....	123
5.1.1	Natura 2000 İle İlgili Tanım ve Kavramlar.....	123
5.1.1.1	Natura 2000 Kavramı.....	123
5.1.1.2	Kuş Direktifi.....	125
5.1.1.3	Habitat Direktifi.....	125
5.1.1.4	Alan Koruma Statüleri.....	127
5.1.2	Natura 2000’in Gelişimi ve Tarihçesi.....	130
5.1.3	Natura 2000’in İçeriği.....	132
5.1.3.1	Natura 2000’in Amaçları.....	132
5.1.3.2	Natura 2000’in Hukuksal Çerçevesi.....	133
5.1.3.3	Natura 2000’in Uygulama Alanı.....	136
5.1.3.4	Natura 2000’in Finansmanı.....	139
5.1.4	Natura 2000 Ağı’nın Oluşum Süreci.....	140
5.1.4.1	Natura 2000 Alanlarının Belirlenmesi.....	141
5.1.4.2	Natura 2000 Alanlarının Yönetimi.....	148
5.1.4.3	Natura 2000 Alanlarının İzlenmesi.....	150
5.2.	Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Türkiye Ulusal Programında Doğa Koruma ve Türkiye’de Natura 2000 Uygulamaları.....	151
5.2.1.	Türkiye’nin Biyolojik Çeşitliliği.....	152
5.2.1.1	Türkiye’de Biyolojik Çeşitliliğin Korunması ve Araçlar.....	154
5.2.2	Türkiye Emerald (Zümrüt) Ağı Pilot Projesi.....	156
5.2.3	Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Türkiye Ulusal Programında Doğa Koruma.....	158
5.2.4	Türkiye İçin Çevre Alanında Kapasite Geliştirilmesi Projesi – Doğa Bileşeni.....	162
5.2.4.1	Belek Özel Çevre Koruma Bölgesi Pilot Projesi.....	167
5.3	Bölüm Sonucu.....	171
6.	SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	174
6.1	Değerlendirme ve Sonuç.....	175
6.2	Öneriler.....	184
	KAYNAKLAR.....	188
	EKLER.....	194
Ek 1	1994 IUCN Kırmızı Liste Kategorileri ve Açıklamaları.....	194
Ek 2	Türkiye’nin Çevre Örgütleri Listesi.....	196
Ek 3	Uluslararası Koruma Örgütü (CI)’nın 34 Biyolojik Çeşitlilik Sıcak Noktası.....	199
Ek 4	Türkiye'nin Çevre Konusunda Taraf Olduğu Uluslararası Sözleşmeler.....	200

Ek 5	Türkiye'nin Milli Parkları.....	202
Ek 6	Türkiye'nin Tabiatı Koruma Alanları.....	203
Ek 7	Türkiye'nin Tabiat Parkları.....	204
Ek 8	Türkiye'nin Dünya Miras Listesindeki Doğal ve Kültürel Varlıkları	205
Ek 9	Türkiye'nin Özel Çevre Koruma Bölgeleri	206
Ek 10	Türkiye'nin Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Listesi.....	207
Ek 11	IUCN Korunan Alan Yönetim Kategorileri ve Açıklamaları	209
	ÖZGEÇMİŞ	211

KISALTMA LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ASCI	Areas of Special Conservation Interest
BÇS	Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi
BI	BirdLife International
CBD	Convention on Biological Diversity
CCAMLR	Convention on the Conservation of Antarctic Marine Living Resources
CI	Conservation International
CITES	The Convention on International Trade in Endangered Species of Fauna and Flora
CMS	Convention on Conservation of Migratory Species of Wild Animals
CR	Critical
ÇEKÜL	Çevre ve Kültürel Değerleri Koruma Vakfı
ÇOB	Çevre ve Orman Bakanlığı
DHKD	Doğal Hayatı Koruma Derneği
DHKV	Doğal Hayatı Koruma Vakfı
DKA	Deniz Koruma Alanı
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
EBAs	Endemic Bird Areas
EIA	Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context
EKA	Endemik Kuş Alanları
EN	Endangered
ETC-NC	European Topic Centre on Nature Conservation
FAO	Food and Agriculture Organization
FFI	Flora & Fauna International
GEF	Global Environment Facility
GMSA	Global Marine Species Assessment
ICRA	International Convention for the Regulation of Whaling
IPA	Important Bird Areas / Important Plant Areas
IUCN	World Conservation Union
IUPN	International Union for Protection of Nature
MAB	Man and Biosphere Programme
MMA	Marine Managed Areas
MRAP	Marine Rapid Assessment Program
MSAC	Marine Special Areas of Conservation
NATO	North Atlantic Treaty Organisation
ÖBA	Önemli Bitki Alanları
ÖÇKB	Özel Çevre Koruma Bölgesi
ÖÇKKB	Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı
ÖDA	Önemli Doğa Alanları
ÖKA	Önemli Kuş Alanları
RG	Resmi Gazete
SAC	Special Areas of Conservation
SCI	Sites of Community Importance
SGP	Small Grants Programme
SPA	Special Protection Areas
SSC	Species Survival Commission
STK	Sivil Toplum Kuruluşu

TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TÇV	Türkiye Çevre Vakfı
TEMA	Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı
TTKD	Türkiye Tabiatını Koruma Derneği
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
UNCCD	United Nations Convention on Combat Desertification
UNCED	United Nations Conference on Environment and Development
UNDP	United Nations Development Programme
UNECE	United Nations Economic Commission for Europe
UNEP	United Nations Environment Programme
UNESCO	The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNFCC	United Nations Framework Convention on Climate Change
UNOPS	United Nations Office for Project Services
WCMC	World Conservation Monitoring Centre
WCPA	World Commission on Protected Areas
WDPA	World Database on Protected Areas
WHC	Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage
WHO	World Health Organization
WNBR	World Network of Biosphere Reserves
WWF	World Wide Fund for Nature

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 2.1 Korunan alanların gelişimi.....	23
Şekil 3.1 Biosfer rezervi tasarımı.....	48
Şekil 3.2 GEF üyesi ülkeler	51
Şekil 3.3 Ekolojik ağ modeli.....	73
Şekil 4.1 Türkiye’de doğa korumada kurumsal yapı	93
Şekil 4.2 Türkiye’nin milli parkları, tabiat parkları ve tabiatı koruma alanları	112
Şekil 5.1 Avrupa Birliği üyesi olan ve olmayan Devletler	136
Şekil 5.2 Natura 2000 Ağı’nın oluşum süreci.....	144
Şekil 5.3 Biyocoğrafik bölgeye göre SCI’lerin seçilmesi.....	147
Şekil 5.4 Dünyanın flora bölgeleri	152
Şekil 5.5 Antalya Belek Özel Çevre Koruma Bölgesi-Habitat Haritası	168
Şekil 5.6 Biyotop haritalama veri giriş formu.....	170

ÇİZELGE LİSTESİ

	Sayfa
Çizelge 2.1	Çevre korumanın ana konuları.....6
Çizelge 2.2	Almanya'daki doğa koruma bölgelerinin önemli amaç ve ödevleri.....16
Çizelge 2.3	Doğa korumanın hareket şekli 17
Çizelge 2.4	Dünya'daki koruma alanlarının miktar ve oranları.....25
Çizelge 3.1	Doğa korumayı dolaylı olarak ilgilendiren uluslararası sözleşmeler.....31
Çizelge 3.2	Korunan alan yönetim kategorileri 58
Çizelge 3.3	Bilinen ekolojik ağ insiyatiflerinin kıtasal dağılımı.....72
Çizelge 4.1	Türkiye'de doğa koruma ve çevreyi dolaylı olarak ilgilendiren kanunlar.....79
Çizelge 4.2	Türkiye'deki alan koruma statüleri 111
Çizelge 4.3	Ulusal koruma alanlarının tanımı, seçim kriterleri ve planlanması 114
Çizelge 4.4	Türkiye'deki uluslararası koruma alanlarının tanımı ve seçim kriterleri.....119
Çizelge 5.1	AB'nde çevre ve doğa koruma hareketlerinin tarihsel gelişimi.....131
Çizelge 5.2	Doğa koruma konusunda temel AB araçları.....133
Çizelge 5.3	Kuş Direktifi'nin içeriği.....135
Çizelge 5.4	Habitat Direktifi'nin içeriği 135
Çizelge 5.5	Topluluk için önemli alanlar (SCI).....137
Çizelge 5.6	Özel koruma alanları (SPA).....138
Çizelge 5.7	Natura 2000 ağı oluşum süreci zaman çizelgesi 140
Çizelge 5.8	Türkiye'nin arazi kullanım oranları 153
Çizelge 5.9	Mevzuat uyum takvimi 159
Çizelge 5.10	Mevzuatın uyumu ve uygulanması için kurumsal yapılanma takvimi 160
Çizelge 5.11	Alt proje I: Kuş ve Habitat Direktifleri'nin uygulanması 164
Çizelge 5.12	Alt Proje II: CITES Sözleşmesinin uygulanması.....166
Çizelge 6.1	Ulusal doğa koruma kriterlerinde saptanan sorunlar 181

ÖNSÖZ

YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı Peyzaj Planlama Programında gerçekleştirilen bu yüksek lisans tez çalışmasında uluslararası ve ulusal doğa koruma kriterleri ve Natura 2000 irdelenmiştir.

Tez kapsamında, uluslararası ve ulusal ölçekte doğanın korunmasında etkin olan ölçütler genel anlamda ortaya konmakta ve son dönemde Türkiye'nin gündemini oluşturan AB'ne üyelik sürecinde, doğa koruma konusundaki mevcut durum ve öncelikle yapılması gerekenler Natura 2000 ile ilişkilendirilerek incelenmektedir.

Çalışmanın her aşamasında beni yönlendiren, bilgi birikimi ve yorumları ile bana destek olan tez danışmanım sayın hocam, Yrd. Doç. Dr. Tülay Ayaşlıgil'e çok teşekkür ederim. Ayrıca, tez çalışmam sırasında her zaman yanımda olan ve beni motive eden arkadaşlarıma, özellikle Fevzi Kortay, Ali Şefik ve Burcu Akıncı'ya teşekkürü borç bilirim. Son olarak, maddi ve manevi anlamda bana her türlü desteği sağlayan, her anlamda yanımda olan annem Süheyla Caner ve kardeşim Eylem Caner'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Bu çalışmayı, şu an yanımda olmayan ama varlığını her zaman içimde hissettiğim babam Reha Caner'e adamak isterim.

ÖZET**ULUSAL VE ULUSLARARASI DOĞA KORUMA KRİTERLERİ VE NATURA 2000**

Gizem CANER
Peyzaj Planlama, Yüksek Lisans Tezi

Doğa koruma, insan, hayvan ve bitkilerin yaşam esaslarının ve varlıklarının dengeli bir yapı içinde güvence altına alınması amacıyla doğal çevrenin ve öğelerinin geniş kapsamlı olarak korunmasıdır. Dünya nüfusunun hızlı artışı ve sanayi devrimi sonrasında artan çevre sorunları biyolojik çeşitlilik kaybını ve doğal alanlar ile doğal kaynaklar üzerindeki tüketim baskısını artırmış, doğanın korunması öncelikli bir gereklilik olarak doğmuştur. Doğal sistemlerin ve içinde barındırdığı varlıkların (flora ve faunanın) fiziksel sınırlarının belirgin olmamasından dolayı doğayı korumak için gerçekleştirilecek eylemlerde sınır ötesi bütüncül bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiği ortaya çıkmıştır.

Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde ilerleyen bir ülke olarak Türkiye'nin, Avrupa Birliği politikalarını içselleştirmesi gerekmektedir. AB'nin doğa koruma politikası olan Natura 2000 bu nedenle Türkiye için büyük önem taşımaktadır.

Bu araştırmada, Türkiye'nin, AB doğa koruma politikasına uyumlu hale getirmesi gereken ulusal doğa koruma kriterlerine ilişkin mevcut durumun ve sorunların ortaya konması amaçlanmaktadır. Bu amaçla, uluslararası koruma kriterleri ayrıntılı olarak incelenmiş, ardından Türkiye'deki doğa koruma ölçütlerine ilişkin mevcut durum ortaya konmuştur. AB'ne üyelik sürecinde doğa koruma konusunda yapılması gerekenlerin daha iyi anlaşılması için Natura 2000'e ilişkin bilgiler aktarılmış ve Türkiye'nin bu bağlamda bulunduğu noktaya değinilmiştir. Sonuç ve öneriler kısmında ise genel bir değerlendirmenin ardından ulusal doğa koruma kriterlerinde saptanan sorunlara ilişkin bir sonuç tablosu üretilmiş ve bu sorunların giderilmesi için öneriler getirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Doğa, doğa koruma, biyolojik çeşitlilik, Natura 2000, doğa koruma kriterleri, Türkiye ulusal programında doğa koruma, AB'nde doğa koruma

ABSTRACT**NATIONAL AND INTERNATIONAL NATURE PROTECTION CRITERIA AND
NATURA 2000**

Gizem CANER
Landscape Planning, M.S. Thesis

Protection of nature is conserving natural environment and its components in a wide-ranging scale aiming to secure the balance of life sources and beings of men, animals and plants. The rapid increase of world population and environmental problems after the industrial revolution caused a big consumption pressure on natural areas and natural resources and raised the loss of biological diversity. Thereby, protecting nature became a priority necessity. Due to the vagueness of physical boundaries of natural systems and the assets it shelters (flora and fauna), a cross-border holistic approach in nature protection activities was embraced.

As a country which is proceeding in the European Union membership process, Turkey has to internalize EU policies. On this account, Natura 2000 which is nature conservation policy of the EU, is a great matter for Turkey.

The aim of this research is to display the present condition and problems of national nature protection criteria which has to be amenable with EU nature protection law. For this purpose, international criteria for nature protection has been examined in detail, then the state of play for Turkey about nature protection criteria has been presented. Information about Natura 2000 and where Turkey stands in this context has been given for a better understanding of what needs to be done about nature conservation in the EU membership process. In the conclusions and suggestions part of the research, a general overview and a problems chart for national natural protection criteria has been submitted and suggestions to overcome these problems were proposed.

Keywords: Nature, nature protection, nature conservation, biological diversity, Natura 2000, nature conservation criteria, nature conservation on Turkey's national programme, nature conservation in EU

1. GİRİŞ

1.1 Araştırmanın Amacı

Ulusal ve Uluslararası Doğa Koruma Kriterleri ve Natura 2000 konulu bu tez çalışmasıyla, doğanın korunmasında yönlendirici nitelik taşıyan uluslararası doğa koruma kriterlerini irdeleyerek, doğal kaynakların ve biyolojik çeşitliliğin korunmasında ve geliştirilmesinde bütüncül bir yaklaşımın benimsenmesinin önemini vurgulamak ve bunun yanı sıra kriterlerin irdelenmesi ile ulusal doğa koruma kriterlerinin mevcut durumunu ve giderilmesi gereken sorunlarını saptamak amaçlanmaktadır.

1.2 Araştırmanın Kapsamı

Tez kapsamında yapılan çalışma altı ana bölümden oluşmaktadır:

Birinci bölümde araştırmanın amacı, kapsamı ve materyal ve yöntemi ortaya konulmuş; ikinci bölümde, doğa koruma kavramını tanımlamak için gerekli görülen diğer ilişkili kavramların tümü açıklanmaya çalışılmış, doğa korumanın amaçları, önemi ve gerekliliğinin nedenlerine değinilmiştir. Son olarak doğa korumanın tarihi Türkiye ve Dünya ölçeğinde olmak üzere ikiye ayrılarak irdelenmiştir.

Uluslararası doğa koruma kriterlerinin irdelendiği üçüncü bölümde, uluslararası doğa koruma sözleşmeleri ele alınmış, ardından doğa koruma konusunda dünya çapında etkin olan uluslararası doğa koruma kurumlarının en çok tanınanlarına yer verilmiştir. Ayrıca bu bölüm kapsamında, uluslararası doğa koruma kriterleri arasında önemli bir yere sahip olan ekolojik ağlar incelenmiştir.

Türkiye'deki doğa koruma kriterlerini ortaya koyan dördüncü bölümün ilk kısmında doğa koruma konusundaki yasal mevzuat irdelenmiştir. İkinci kısımda doğa koruma konusunda ulusal kurumsal yapılanma ele alınmıştır. Ardından Türkiye'deki doğa koruma alanları ulusal ve uluslararası statüler kapsamında açıklanmıştır.

Beşinci bölümde öncelikle Natura 2000 açıklanmış, ardından Türkiye Ulusal Programı'nda doğa koruma konusundaki bilgiler sunulmuştur. Birinci kısımda Natura 2000 ile ilgili tanım ve kavramlar, Natura 2000'in tarihsel gelişimi, amaçları, hukuksal çerçevesi, uygulama alanı, finansmanı ve oluşum süreci aktarılmıştır. İkinci kısımda ise mevcut potansiyellerin ortaya

konması amacıyla Türkiye'nin biyolojik çeşitliliği ve Türkiye'de biyolojik çeşitliliğin korunması ile Türkiye'deki Natura 2000 uygulamalarına değinilmiştir.

Araştırmanın son bölümü olan altıncı bölümde ise, ulusal, uluslararası doğa koruma kriterleri ve Natura 2000'le ilgili genel bir değerlendirmenin ardından, ulusal doğa koruma kriterleri saptanmış, saptanan bu sorunlar bir tabloda bir araya getirilerek toplu irdelemeler yapılmış ve bu sorunların giderilmesi için bir dizi öneri getirilmiştir.

1.3 Materyal ve Yöntem

Araştırma kapsamında çalışma konusu ile ilgili basılmış yazılı kaynaklar (yerli ve yabancı), online veri tabanları ve web sitelerinde yer alan makale ve dokümanlardan yararlanılmıştır. Özellikle uluslararası doğa koruma kriterlerinin incelendiği üçüncü bölümde, genellikle web sitelerinden elde edilen yabancı kaynaklar kullanılmış, İngilizceden çeviri yapılmıştır.

Yazılı kaynaklara genellikle kütüphanelerde yapılan katalog tarama yöntemiyle ulaşılmıştır. Bilgisayar ortamından elde edilen bilgiler ise internet tarama yöntemiyle bulunmuştur. Avrupa Birliği doğa koruma politikalarına ilişkin verilerin büyük bir çoğunluğu internet tarama yöntemiyle bulunmuştur ancak güncel sonuçlar elde etmek için Avrupa Birliği Bilgi Merkezi ziyaret edilmiştir.

2. DOĞA KORUMANIN TANIMI, AMAÇLARI ve TARİHSEL GELİŞİMİ

2.1 Doğa Korumayla İlgili Tanım ve Kavramlar

Doğa koruma denildiğinde kastedilenleri daha iyi anlayabilmek için, doğa korumayla birlikte anılan ve bilinmesi gereken kavramları açıklamak gerekmektedir. Doğa koruma literatürü her geçen gün genişlemektedir. Bu yüzden bu bölüm kapsamında dünya genelinde en sık kullanılan ve daha sonra başvurulacak olan kavramların açıklaması yapılmaktadır.

2.1.1 Doğa, Çevre, Doğa Koruma ve Çevre Koruma

Doğa

Literatür taraması ile elde edilen tanımlardan, doğa kavramının, kimilerine göre bir güç, kimilerine göre ise bu gücün yarattıkları olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Doğa, insanların yapamadığını yapan bir güç, insanlar tarafından değiştirilmemiş hayvan ve bitkiler dünyası, insan eli değmemiş yeryüzü parçaları yani kısacası insanlar tarafından yaratılmamış canlı ve cansız varlıkların bir bütünlüğüdür (Çepel, 1996).

Doğa Bilimleri Sözlüğü'ne göre doğa, insan eseri olmaksızın kendine özgü kural ve kanunlarla çalışan kainattır (Atalay, 2004).

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde doğa, insan faaliyetleri dışında kendi kendini sürekli olarak yeniden yaratan ve değiştiren güç, canlı ve cansız maddelerden oluşan varlığın hepsi, tabiat şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2006). Bu tanımlama kapsamlı ve gerçekçidir.

Çevre

Keleş, R. ve Hamamcı, C. (1997)'e göre çevre; insan faaliyetleri ve canlı varlıklar üzerinde hemen ya da süre içinde dolaylı ya da dolaysız bir etkide bulunabilecek fiziksel, kimyasal biyolojik ve toplumsal etkenlerin belirli bir zamandaki toplamıdır. Bu tanımlama, ekoloji dalında çalışan uzmanların üzerinde birleştiği tanımlamayla örtüşmektedir. Kısacası çevre, canlıların etkileşim içinde bulunduğu doğal, yapay ve sosyal sistemlerin tümüdür (Kiper, 1998).

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'ne göre çevre; bir şeyin yakını, civar, etraf ya da toplumsal anlamı ile; bir kimse ile ilişkisi bulunanlar veya kişinin içinde bulunduğu toplumu oluşturan ortam ya

da yaşamın gelişmesinde etki yapan doğal, toplumsal ve kültürel dış faktörler bütünlüğüdür (TDK, 2006).

Koruma

Sözlük anlamıyla koruma kavramı, himaye etmek – bir kimseyi ya da bir şeyi dış etkenlerden, tehlikelerden korumak, uzak tutmaktır (TDK, 2006). Doğa kavramıyla birlikte düşünüldüğünde koruma, doğanın aşınması, bozulması, yıkılması ya da yitirilmesine karşı alınmış, ileriye yönelik olarak takınılacak tutum ve yapılacak işlemlerdir (Kiper, 1998).

Doğa koruma açısından koruma, ayrıca 92/43/EEC sayılı Habitat Direktifi'nde de vahşi flora ve faunanın doğal habitat ve tür popülasyonlarını restore etmek ya da korumak için gerekli olan bir dizi ölçüttür şeklinde tanımlanmaktadır (<http://www.europa.eu.int>).

Doğal ve tarihi miras bağlamında “koruma”, iç içe geçmiş ve zaman zaman birbiriyle çelişen iki ana yaklaşımı kapsar: a) Doğal ve tarihi mirası öne alarak, her tür kalıcı, yani geri dönüşü olmayan fiziki müdahaleyi ve giderek kullanımı *kısıtlamak*, b) Doğal ve tarihi mirasın kullanımını öne alarak, gereğinde geri dönüşü olmayan fiziki müdahaleleri ve kullanım biçimlerini *yönlendirmek* (DPT, 1997). Bu genel yaklaşımın ülkelerin ekonomik ve siyasi koşullarına göre değişebileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Koruma yollarının kendi başlarına doğruluk veya yanlışlıklarından çok, eldeki problemin çözümü bağlamında uygunluklarının tartılması gerekmektedir. Bu bağlamda altı temel strateji gündeme gelmektedir (DPT, 1997):

1. Saklamak anlamında korumak (depoluluk-bekçilik);
2. Sergilemek üzere korumak (müzecilik);
3. Değiştirmeden (onararak) kullanmak (onarımcılık);
4. Değiştirerek (sağlıklaştırarak, ekleyerek) kullanmak (yapıcılık);
5. Yenileyerek (yeniden yaparak) kullanmak (yıkıp-yapmacılık),
6. Belgelemek ötesinde yok oluş sürecine müdahale etmemek (seyircilik).

Çevre Koruma

Çevre korumanın temel amacı, insan ve çevresini insan kaynaklı etkilerden koruyarak, oluşan zararları mümkün olduğu oranda ortadan kaldırmaya çalışmak ve yaşam standardının yükselmesine katkıda bulunma, insan sağlığının korunmasını güvence altına almaktır. Çevre korumanın önemli çalışma alanları ise; hava kirliliği, gürültü, radyoaktif kirlilik, su kirliliği ve

toprak kirliliğinin ve kaybının önlenmesi, atık ve atıkların kontrolü gibi konulardır (Yücel, 1995).

Doğa Koruma

Geniş anlamda doğa koruma denildiğinde, “insan sağlığı ve yaşamının garantisi için doğada yaşayan bitki ve hayvan varlığı, onların yetiştirme ve yaşam ortamları ile belli kriterler ışığında korumaya değer bulunan doğa parçalarını ve doğa elemanlarını korumak” anlaşılmaktadır (Yücel, 1995).

Ekolojik açıdan doğa koruma denildiğinde ise, doğrudan yabancı hayvan ve bitki türleri ve peyzaj bütününde onların temel yaşam kaynakları ile belli kriterler ile korunmaya değer görülen peyzajların, peyzaj parçalarının ve elemanlarının korunmasını amaçlayan tedbirler ve eylemler dizisi anlaşılmaktadır (Ayaşlıgil, 1997).

Böylece doğa koruma bitki ve hayvan populasyonlarının devamlılığı, türlerin zenginliği ile doğal ya da doğala yakın ekosistemlerin korunmasına katkıda bulunmakta ve koruduğu elemanlarla da hem genetik zenginliğin korunmasına ve geliştirilmesine yardımcı olmakta, hem de bilimsel çalışmalar için ortam oluşturmaktadır.

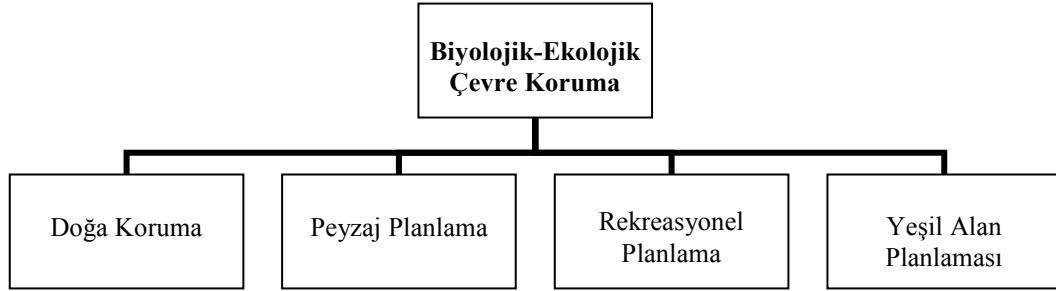
Doğa koruma dolaylı olarak bitki ve hayvan populasyonlarında optimal yoğunluğu ve genetik çeşitliliği, biyosönözlerde tür çeşitliliğini, organizmalarda evrimin doğal seyrini, doğala yakın stabil ekosistemleri, biyolojik yönden çeşitlilik gösteren peyzaj ve peyzaj parçaları ile peyzajdaki bütünlükleri ve tek tek fenomenleri uzun süreli olarak güvence altına almayı amaçlar (Ayaşlıgil, 1997).

Alper H. Çolak (2001)'e göre doğa koruma kavramından, insanlar, hayvanlar ve bitkiler için yaşamın temeli olarak doğanın sürekli korunmasını ve iyileştirilmesini kapsayan bütün önlemler ile doğanın her türlü zararlı etkilerden, tahriplerden veya yok edilmesinden korunması anlaşılmaktadır.

Görüldüğü üzere, doğa koruma, yaban hayvanlarını, bitki türlerini, bunların doğal yaşam toplumlarını, doğal koşulları altında peyzajı ve peyzaj parçalarını güvence altına alan bütün teşvik edici ve koruyucu önlemleri kapsamaktadır. Ancak bu tanımda eksik kabul edilecek yön insanın etkisinin içinde olmayışıdır. Bu nedenle doğa koruma kavramının tanımlanmasında, doğaya yakınlık (hemerobi) ve doğallık derecesi önem taşımaktadır (Çolak, 2001).

Bugün doğa koruma, çevre korumanın bir parçası olarak kabul edilmektedir. Doğa koruma-çevre koruma ilişkisi sadece tarihi geçmişi yönünde ele alındığında, doğa koruma terimi yüzyılı aşkın bir süredir kullanılırken, çevre koruma teriminin 1960'lı yıllardan sonra güncel olarak kullanıldığı görülmektedir. Oysa doğa koruma çevre korumanın bir parçası olarak kabul edilmekle birlikte, başlı başına farklı amaç ve görevleri olan bir çalışma alanıdır (Çizelge 2.1).

Çizelge 2.1 Çevre korumanın ana konuları (Ayaşlıgil, 1997)

Doğa koruma ile çevre koruma arasındaki en büyük fark, yararlanma düşüncesidir. Çevre koruma, insanın yaşam temellerini korumaya çalışmaktadır. Doğa koruma ise, insanı göz önünde bulundurarak doğal kaynakları korumaya hizmet etmektedir (Çolak, 2001).

2.1.2 Doğallık Derecesi ve Doğal Kaynaklar

Doğallık Derecesi

Doğallık derecesi, bir alanın antropojen etkilerden hangi derecede etkilendiğini gösteren kriterdir. Alanın o andaki mevcut durumu hakkında bilgi veren bir durumdur. Sınırları kesin çizgilerle ayrılmamasına karşın, bir alanın doğallığı 4 grup altında incelenmektedir:

- *Doğal Alanlar*: Antropojen etkilerden hiç etkilenmemiş, ekolojik yönden özelliğini yitirmemiş alanlardır. Bugün bu alanların varlığı tartışılmaktadır. Bazı doğa bilimciler, insan eli değmemiş alanları doğal alanlar olarak kabul ederken, diğerleri, insanların çeşitli faaliyetleri nedeniyle bozulmamış alanların var olmadığını savunmaktadırlar.
- *Doğala Yakın Alanlar*: Antropojen etkilerden çok az etkilenmiş alanlardır. İnsan faaliyetlerinin çok kısıtlı bir şekilde yürütüldüğü ve içinde yaşayan türlerin yaşamlarını müdahalesiz bir şekilde sürdürebildiği alanlardır. Doğa koruma alanları bu tür alanlara örnek olarak verilebilir.

- *Yarı Doğal Alanlar*: Antropojen etkilerin etkisi altındaki alanlardır. İnsanlar tarafından yoğun olarak kullanılan kültürel alanların dışında kalan alanlar bu sınıfta yer almaktadır.
- *Kültürel Alanlar*: Tamamen insan kontrolü altında olan ve yapısı insan etkisiyle oluşan alanlardır. Bugünkü yerleşim alanları, sanayi bölgeleri gibi alanlar kültürel alanlar olarak sınıflandırılmaktadırlar.

Bir alanın doğallık derecesi, o alanın koruma alanı olarak belirlenmesinde, alan için oluşturulan yönetim modeli içeriğinde ve ardından gelecek olan uygulamaların şekillenmesinde önem taşımaktadır (Yücel, 1995).

Doğal Kaynaklar

İngilizce kökenli olan doğal kaynaklar kavramı (*Natural Resources*) son 30–40 yıl içinde dünya çapında kullanılmaya başlanmıştır. Doğal kaynaklar insanlar tarafından yararlanılan veya yararlanılabilir doğal maddeleri ve enerji türlerini kapsamaktadır. Bunlar, insan yaşamının temelini oluşturmaktadırlar. Doğal kaynakların sınıflandırılması oldukça zor ve sorunludur. Bu nedenle farklı sınıflandırmalar olup, aşağıda en çok kullanılan sınıflandırmalar kısaca belirtilmiştir (Çolak, 2001):

- Doğa sistemine göre sınıflandırma:
  - Cansız doğanın kaynakları (Anorganik maddeler olup, hava ve suyu da içerir)
  - Canlı doğanın kaynakları (Bitkisel ve hayvansal maddeler ile mikroorganizmalar)
- Doğal kaynakların yenilenebilir ve tükenebilirliklerine göre:
  - Yenilenebilir doğal kaynaklar
  - Yenilenemez doğal kaynaklar
- Geosferin içindeki katlara göre:
  - Atmosferin doğal kaynakları
  - Hidrosferin doğal kaynakları
  - Litosferin doğal kaynakları
- Belli sınırlı bir zaman birimi içinde doğal kaynakların temin edilebilirliğine göre:
  - Bugün kullanılan ve geçmişte kullanılmış olan doğal kaynaklar
  - Bugün ve yakın sürede kullanılabilir kaynaklar
  - Gelecekte yararlanılabilecek potansiyel kaynaklar

Doğal kaynaklar ekolojik ilkelere göre sınıflandırıldıkları zaman, temelde iki çeşit doğal kaynak olduğu görülür; yenilenebilir ve yenilenemez nitelikteki doğal kaynaklar (Gürpınar, 1998):

- *Yenilenebilir nitelikteki doğal kaynaklar*; belli sınırlar içinde kendi kendini yenileyebilen veya tüketilmesi mümkün olmayan doğal kaynaklardır. Örneğin; ormanlar, balıklar ve yaban hayatı stokların korunması prensiplerine uyulduğu sürece biyolojik üretim yoluyla her yıl aynı ürünü verecek şekilde kendi kendini yenilerler. Tüm canlı kaynaklar bu gruba girerler.
- *Yenilenemez nitelikteki doğal kaynaklar*; petrol, doğalgaz, kömür, madenler ve linyit.

2.1.3 Ekosistem

Ekosistem, öğeler arasındaki madde ve enerji dolaşımı ile kendini besleyen ve yenileyen bir mekân anlamına gelmektedir. Ekosistem; varlığının temeli olan madde dolaşımı ve enerji döngüsü; onun sonucu olan yenilenme, toprak, hava, su ve üretici organizmalar arasındaki ilişkiler sayesinde besin ve enerjinin oluşması; bunların tüketiciler tarafından kullanılması; atıkların, çürümüş organik maddelerin ve dışkıların çeşitli yollarla ortama geri dönüşü şeklinde süregelen karmaşık ve duyarlı bir sistemdir. Bu sistemin en önemli özelliği durağan değil dinamik ve denge unsuruna sahip olmasıdır. Ekosistemi oluşturan unsurlardan birisinin zarar görmesi zincirleme etki yoluyla ekolojik dengenin bozulmasına yol açmaktadır. Bu nedenle ekosistemlerin korunması büyük önem taşımaktadır.

Ekosistem, birbirleri ile ilişkisi olan biyotik (canlı) ve abiyotik (cansız) öğelerden oluşmaktadır. Öğeler arasında madde ve enerji döngüsü vardır. Oluşan besin ve enerji tüketiciler tarafından kullanılır. Sonuç olarak artıklar, organik maddeler, dışkıları çeşitli yollarla ortama geri döner. Tüm bu olayların gerçekleşmesine ve gerçekleştiği yere ekosistem denmektedir (<http://www.turcek.org.tr>).

Ekosistemler yapı, işlev ve gelişimlerine göre sınıflandırılmaktadırlar (Atalay, 2004):

- *Kapalı Ekosistemler*: Enerji akımı ve madde dolaşımı açısından komşu ekosistemlerle bir alışverişi olmayan, kendi içinde bir denge sağlayan ekosistem. Bu tür ekosistemlere nadiren rastlanmaktadır.
- *Açık Ekosistemler*: Dışarıdan enerji ve madde alarak, dışarıya da enerji ve madde veren ekosistemlerdir. Tüm doğal ekosistemler bu türdendir.

2.1.4 Flora, Fauna, Vejetasyon

Flora, belirli bir ülkede veya bölgede yetişen bitkilerin tümünü kapsayan bitki listesidir.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde ise *flora* “Bir bölgede doğal olarak yetişen bitkilerin hepsi, bitki örtüsü, bitey.” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2006).

Fauna, Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde “Belli bir bölgede yaşayan hayvanların tümü, direy.” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2006).

Vejetasyon, bir ülke veya bölgenin, belirli yaşam koşullarına göre gelişen ve benzer ekolojik isteklere sahip olan bitki türlerinin meydana getirdiği toplumlardır. Türk Dil Kurumu Sözlüğü (2006) ise vejetasyonu “bitki örtüsü” şeklinde tanımlamaktadır.

Vejetasyon Tipi (Bitki Formasyonu), “belirli ekolojik koşullara bağlı olarak dünya yüzüne yayılmış olan benzer hayat biçimine (formuna) sahip, büyük bitki topluluklarına verilen isimdir”.

2.1.5 Biyolojik Çeşitlilik

Biyolojik çeşitlilik kavramı kompleks yapısından dolayı zor anlaşıldığından, uzman kişiler tarafından genellikle başlangıçta tür çeşitliliğinin eş anlamlısı olarak kullanılmıştır. Çok basit bir dille belirtmek istenirse, biyolojik çeşitlilik, yeryüzündeki yaşamın çeşitliliğidir.

Mulder ve Copotillo (2005)'e göre, biyolojik çeşitlilik, geniş anlamda türlerin, türler içi genetik çeşitliliğin, türleri kapsayan ekosistem çeşitliliğinin ve bu unsurların gerçekleştiği doğal zenginliğin oluşturduğu bir takımdır; diğer bir deyişle, doğanın çeşitliliği için bir semsiye terimdir.

Demirayak (2002)'ye göre biyolojik çeşitlilik 3 önemli parçadan oluşmaktadır; yaşam alanları çeşitliliği–ekosistem çeşitliliği, tür çeşitliliği ve genetik çeşitlilik.

- **Genetik Çeşitlilik:** Türler ve populasyonlar arasındaki ve içerisindeki kalıtsal varyasyonlardır. Bir tür içindeki çeşitliliği tanımlamaktadır. Kalıtsal olarak geçen ve var oluşun fiziki ve biyokimyasal karakteristiklerini belirleyen biyokimyasal paketler olarak tanımlanabilir. Genetik çeşitlilik belli bir tür, populasyon, varyete, alt-tür ya da ırk içindeki gen farklılığıyla ölçülür. Bu tür farklılıklar, örneğin, evcil hayvanlar ve tarımsal ürünlerin üretilmesini ve yaban hayatında değişen koşullara uyum sağlamasını sağlar.

- *Tür Çeşitliliği*: Küresel, bölgesel ya da belli bir yerdeki tür çeşitliliğini tanımlamaktadır. Belli bir alan içerisinde farklı türlerin rölatif sıklığı ve sayısıdır. Bir grup organizma genetik olarak benzerlikler gösterir; karşılıklı ürer ve türler olarak adlandırılan üretken canlıları yaratır. Tür çeşitliliği, genellikle belli coğrafi sınırlar içindeki türlerin toplam sayısı kapsamında ölçülür.
- *Yaşam Alanı - Ekosistem Çeşitliliği*: Peyzaj veya peyzaj parçası içerisinde yaşam alanlarında/biyotoplardaki çeşitliliğidir. Bir ekosistem bitkiler ve hayvanlar ile toprak, su, hava, mineraller gibi cansız varlıklardan oluşmaktadır. Topluluklar ve çevreleri ile olan ilişkileri arasında ve içindeki fonksiyonel ilişkiler karmaşıktır ancak, bunlar su sirkülasyonu, toprak oluşumu, enerji akışı gibi ana ekolojik süreçlerin de mekanizmasını oluşturmaktadırlar. Bu süreçler canlı toplulukları için gerekli olan gıdayı sağlamakta ve böylece kritik bir karşılıklı bağımlılık oluşmaktadır.

Biyolojik çeşitlilik, *Estetik* açıdan ve *Etik, Moral, Bilimsel* ve *Ekonomik* nedenlerden ötürü korunmaya değerdir (Mulder ve Copotillo, 2005).

Bugün biyolojik çeşitliliğin korunma nedenleri için çevre filozofları iki farklı tartışma üzerinde yoğunlaşmaktadırlar (Mulder ve Copotillo, 2005). Bu tartışmalar; doğanın *araçsal* değeri ve *doğal* (gerçek, esas, içsel) değeri ile ilgilenmektedir.

Doğanın araçsal değeri, doğanın sağlayabileceği ürün ya da fonksiyonlara; doğanın içsel değeri ise doğal obje ya da sistemin kendisine odaklanmaktadır. Biyolojik çeşitliliğin korunmasında araçsal değere odaklanan görüşler insan merkezli (antropojen); içsel değerlere odaklanan görüşler ise biyolojik/ekolojik merkezli görüşler olarak sınıflandırılmaktadırlar.

Biyolojik çeşitliliğin korunmasının önemi özellikle 1992 yılında gerçekleştirilen Rio Konferansı sonrası ortaya çıkmıştır. Bu konferansın ardından Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi imzalanmış ve biyolojik çeşitliliğin korunmasına yönelik hareketler ivme kazanmıştır.

Son yüzyıldaki değişimler insan ırkının ekonomik aktivitelerini, politik ilişkilerini, sosyal ve demografik profilini yeniden yapılandırmıştır. Bu değişimde kalıcı olma özelliği taşıyan en önemli nokta, dünyanın doğal bio-fiziksel sistemlerindeki –hayatın bağlı olduğu koşulların devamlılığını sağlayan iklim, stratosferik ozon, karasal ve deniz ekosistemleri ve su, nitrojen, sülfür döngülerindeki- insan etkisinin artarak devam etmesidir. Küresel çevredeki bu geniş değişimler, özellikle türlerin, populasyonların ve habitatların kaybı ile biyolojik çeşitlilikte erozyona neden olmaktadır. Genel anlamda biyolojik çeşitlilik kaybının ana nedenleri aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Doğal kaynaklardan aşırı yararlanma,
- Doğal seleksiyon koşullarına insanın aşırı işlemleri,
- Ekosistemdeki tahripler,
- Toprak bozulması,
- Parçalanma (Fragmentasyon),
- Potansiyel doğal yaşam alanlarının azaltılması ve bunların yerine kültür peyzajlarının geçmesi,
- Hem kültive edilmiş hem de yabani türlerdeki genetik fakirleşme,
- Geleneksel yararlanma biçiminde hızlı değişimler (Endüstrileşmiş tarım, kentleşme, yol vb. yapılar) (Aydoğdu ve Gezer, 2006)

Doğa koruma bölgelerinin, biyolojik çeşitliliği korumada önemli bir ilk adım olması, tek başına bio-çeşitlilikteki azalma sorununu çözmeye yeterli değildir. Kültür peyzajı içerisinde biyolojik çeşitliliğin korunması ve kısmen de yeniden oluşturulması temel olarak iki yolla gerçekleştirilebilir:

- 1) Tür ve biyotop koruma
- 2) Doğal ekolojik gelişimin (süreç koruma) ve yaşam evrelerinin korunması

2.1.6 Biyom, Doğal Habitat, Biyotop ve Biosfer

Biyom

Biyom, büyük iklim kuşaklarındaki, büyük yaşam mekanlarını ve bunlar içindeki karakteristik flora ve faunayı ifade eden ekolojik bir ünedir. Bunlara “Büyük Karasal Yaşam Kuşakları” da denmektedir. Bu ekosistemler dünya üzerinde belirli enlem dereceleri arasında bulunan karakteristik iklim kuşaklarının temsilcileridirler. Bu nedenle biyomlar yeryüzünün geniş bölgelerine yayılmış bulunan bitki ve hayvanların oluşturduğu doğal ekosistemleri ifade etmektedir. Yapılan açıklamalardan anlaşılacağı üzere, biyomların ayırımında temel ölçüt dünya üzerindeki büyük iklim kuşaklarıdır (Çepel, 1990).

Habitat

Habitatlar, coğrafi, abiotik ve biyotik özelliklerinin varlığıyla farklılık gösteren tamamen doğal ya da yarı doğal, karasal ya da su alanlarıdır (<http://www.europa.eu.int>). Habitat, yaşam ortamı anlamında kullanılmaktadır.

Biyotop

Biyotop, belirli canlı toplumları için, kendine özgü homojen yetişme koşullarına sahip bulunan bir yaşam mekanını, barındırdığı canlılarla birlikte ifade eden bir deyimdir (Çepel, 1983).

Bios = “yaşam, hayat”; *tope* = “mekan, yer”; *biyotop* = “yaşam mekanı, yaşam yeri”

Farklı bir anlatımla biyotop, canlıların yaşamasını sağlayan ve onları sürekli olarak etkisi altında bulunduran klimatik (iklim), edafik (toprak özellikleri) ve fizyografik (arazi yüzü şekli) etkenlerin bütünlüğüdür. Yaşam yerindeki tüm cansız etkenler olarak da tanımlanabilir. Biyotop birçok yabancı dilde habitat sözcüğüyle ifade edilmektedir.

Biosfer

Biosfer, içinde canlıların bulunduğu yer kabuğunun ince bir kısmına verilen isimdir. Atmosfer tabakalarının alt katıyla içinde canlıların bulunduğu yeryüzü kısmı canlılarla birlikte biosferi oluşturur. Biosfer, canlılarla, canlıların içinde bulunduğu fiziksel ve kimyasal çevreden oluşmaktadır (Çepel, 1983).

Bios = “yaşam, canlı”; *sphere* = “dünya”; *biosfer* = “yaşam dünyası”

Anlam olarak, dünyadaki tüm ekosistemlerin hepsini birden ifade eden bir deyimdir. Karalara ait yaşam dünyasına “Bio-jeosfer”, sulara ait olanlarına “Bio-hidrosfer” ismi verilmektedir. O halde; Biosfer = Bio-jeosfer + Bio-hidrosfer denilebilir.

2.1.7 Bio-Genetik Rezerv ve Biyosfer Rezervi

Bio-Genetik Rezerv

Bio-genetik rezerv, kromozom yapısı, dolayısıyla genetik özellikleri bakımından karakteristik canlı varlıkların ileride çoğaltılmak üzere korunması için rezerv olarak ayrılmalara ifade eden bir terimdir (Çepel, 1983). Geniş anlamda bilim ve eğitim bakımından önem taşıyan, ender tür ve ekosistem örneklerini barındıran, korunması gerekli doğa parçaları bio-genetik rezerv olarak tanımlanır (Berkes ve Kışlalıoğlu, 1990).

Bio-genetik rezervlerin ayrılmasının belirli amaçları vardır. Bunlar şöyle özetlenebilir;

- Doğal dengeyi güvence altına almak için tipik ve nadir ekosistemlerin, genetik çeşitliliklerin varlık ve gelişimlerinin sürekli olarak korunmasını sağlamak,

- Yeni genetik kombinasyonları ortaya çıkarmaya hizmet etmek,
- Bio-genetik araştırmalar için ortam hazırlamak, bu konuda öğretim ve eğitim olanağı yaratmak (Çepel, 1996).

Bir doğa parçasının bio-genetik rezerv alanı olarak seçilebilmesi için, söz konusu bu alanın bulunduğu ekosistemdeki fiziksel yaşam mekânının (biyotop) ve içindeki canlılar toplumunun (biyosön) tehlikeye girmiş olması, ekosistemi oluşturan bu iki varlığın tipik, az rastlanan varlıklar olması gerekir.

Biosfer Rezervi

Biosfer rezervi, dünya çapında ekolojik önem taşıyan bölgeleri korumaya yönelik Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kuruluşu (UNESCO) tarafından koordine edilen, uluslararası bir koruma alanı çeşididir. Bu alanlar, bilim ve eğitim bakımından önem taşıyan, az rastlanan tür ve yaşam mekanı örnekleri barındıran doğal peyzajlardır. Her biri dünya üzerindeki biyosfer rezervleri ağının bir bağlantı noktasını oluştururlar. Biyolojik çeşitliliğe sahip doğal ve doğala yakın temsil niteliği olan biyomlardır (<http://www.unesco.org>).*

2.1.8 Kırmızı Liste ve Sıcak Nokta

Kırmızı Liste: Kırmızı günlük yaşamda dikkat, alarm ve tehlike için sinyal rengi olarak kullanılmaktadır. Kırmızı liste ise, tehlike altındaki türlerin kataloğunu göstermektedir. Kırmızı listeler önemli uyarı sinyallerini verirler.

Kırmızı liste, rejonal ve rejonlar üzeri bir alanda, özellikle insanın etkisi altında yayılış alanlarının önemli bir kısmı içerisinde yaşamları tehlike altında bulunan veya meşcereleri çok kuvvetli derecede değiştirilmiş hayvan ve bitki türlerinin listesidir. Bu listede türler, içinde buldukları tehlikelere göre çeşitli kategorilere ayrılmışlardır (<http://www.iucnredlist.org>).

Sıcak Nokta: Sıcak nokta, “Koruma açısından, tür zenginliği ya da endemik tür zenginliğince daha önemli öncelikli bölgeler, noktalar” anlamındadır (Ayaşlıgil, 2006).**

* Biosfer Rezervlerinin ayrıntılı açıklaması için Bkz. ‘Bölüm 3.2.1.2.a İnsan ve Biosfer Programı’

** Sıcak noktalar hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. ‘Bölüm 3.2.2.3.a Biyolojik Çeşitlilik Sıcak Noktaları’

2.2 Doğa Korumanın Amaçları ve Önemi

2.2.1 Doğa Korumanın Amaçları

Doğa koruma, insan sağlığının korunması ve yaşam standartlarının yükseltilmesinde büyük rol oynamaktadır. Bunun için doğanın ve doğal kaynakların korunması ve geliştirilmesi bir gereklilik olarak görülmelidir.

Ancak doğa koruma yalnızca doğal kaynakların korunması anlamında değildir. Aksine, tür ve form çeşitliliğinin güvence altına alınması ve bununla birlikte yaşam temellerimizin ekolojik, ekonomik, etik ve estetik açıdan korunması anlamındadır. Doğa korumanın kapladığı kısımlar aşağıdaki gibi özetlenebilir (Çolak, 2001):

- Tür koruma (bütün organizmaların güvence altına alınması),
- Biyotop koruma (özel nitelikli yaşam alanlarının korunması),
- Ekosistem koruma ve
- Abiotik kaynak koruma (su, toprak, iklim, hava gibi)

1976 yılında Almanya'da yürürlüğe giren doğa koruma kanununa göre, doğa korumanın amacı; bitki ve hayvan dünyasının çeşitliliğini, bunların yaşam temellerini, doğanın verim yeteneğini/yararlanılabilirliğini ve sürdürülebilirliğini güvence altına alacak biçimde, doğanın ve peyzajın bakımının yapılmasıdır. Doğa korumanın genel amaçları aşağıda sunulmaktadır:

- Doğala yakın alanların korunması.
- Yaşam alanlarının doğal şeklinin korunması.
- Hayvan ve bitki türlerinin bütününi kendi yaşam ortamlarında, doğal seksiyon koşullarında güvence altına alarak, türlerin doğa gelişiminin ve evrimin engelsizce gelişiminin sağlanması.
- Peyzajı zararlardan koruma ve doğanın ilksel yapısında korunması.
- Abiyotik doğal kaynakların korunması.
- Küresel açıdan doğa korumanın amacı, atmosferin, hassas ekosistemlerinin ve tehlike altındaki yaşam toplumlarının güvence altına alınmasıdır.
- Bitki ve hayvan toplumlarının genetik çeşitliliğinin korunması.
- Doğal koşullar ve organizmaların doğal evrim seyirlerinin korunması.
- Farklı biyolojik çeşitliliğe sahip peyzaj ve peyzaj parçalarının korunması.

- Tür koruma ve alan koruma.
- Doğa alanını dış çevresiyle birlikte korumak.
- Biyotopların korunması.
- Peyzaj tablolarının korunması (ender olma, doğallık vb. göre)
- Doğanın verim yeteneğinin güvence altına alınması ve doğal kaynakların yararlanma yeteneğinin korunması (Yücel, 1995).

Doğa korumanın bilinen en eski amacı “koruma”dır. Özellikle istenmeyen işlemlerin tehlikelerinden ve doğacak tahriplerden önce koruma önem kazanmaktadır. Böylece *doğa koruma bölgeleri* ortaya çıkmıştır.

Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesinde doğa koruma alanlarının tanımı “coğrafi olarak belirlenen ve belli koruma hedeflerine ulaşılacak biçimde ilan edilen, düzenlenen ve yönetilen alanlar” şeklinde yapılmaktadır.

Koruma bölgelerinin doğa için önemi aşağıdaki gibi özetlenebilir (Çolak, 2001):

- Bütün düzeyde biyolojik çeşitliliğin korunması (Genetik çeşitlilik, Tür çeşitliliği, Yaşam Alanı çeşitliliği)
- Doğa mirasının korunması
- Kültür mirasının korunması (anıt koruma)
- Temel ve pratikte kullanılabilen araştırmalar
- Rekreasyon
- Bilgi ve çevre eğitimi
- Çevre değişiminin izlenmesi (monitoring)
- Abiotik doğal kaynak koruması (toprak, su, hava)
- Sürdürülebilirlik prensibine göre ekolojik alan yararlanması için ön tablo oluşturması.

Doğa koruma bölgelerinin amaç ve ödevleri, örnek oluşturması açısından özet olarak Avrupa-Almanya dikkate alınarak Çizelge 2.2’de özetlenmektedir.

Çizelge 2.2 Almanya'daki doğa koruma bölgelerinin önemli amaç ve ödevleri (Çolak, 2001)

Avrupa'daki Doğa Koruma Alanları	
Amaçlar ve Ödevler	Önemli Koruma Kategorileri
Doğal Mirasın Korunması Doğal Peyzajın Korunması	Doğa Koruma Bölgeleri Milli Parklar Natura 2000
Kültürün ve Kültür Peyzajının Korunması	Biyosfer Rezervleri Doğa Koruma Bölgeleri Peyzaj Koruma Bölgeleri Natura 2000
Biyolojik Çeşitliliğin Korunması (Genetik Çeşitlilik, Tür Çeşitliliği, Yaşam Alanı Çeşitliliği)	Bütün Koruma Kategorileri
Temel ve Pratiğe Yönelik Araştırmalar	Özellikle Milli Parklar Biyosfer Rezervleri Doğa Koruma Bölgeleri
Rekreasyon (Dinlenme) ve Doğayla Uyumlu Turizm	Doğa Parkları Peyzaj Koruma Bölgeleri Biyosfer Rezervleri
Eğitim ve Çevre Bilgisi	Özel Yönetimi olan büyük koruma bölgeleri: Milli Parklar, Biyosfer Rezervleri ve kısmen doğa parkları
Çevredeki Değişimlerin İzlenmesi (Monitoring)	Natura 2000 Milli Parklar Biyosfer Rezervleri Kısmen doğa koruma bölgeleri
Abiyotik Doğal Kaynakları Koruma	Bütün Koruma Kategorileri
Ekolojik Sürekli Alan Kullanımı İçin Örnek Fonksiyonu	Biyosfer Rezervleri

Görüldüğü üzere korunan alanlar, biyolojik çeşitliliğin, doğal ve ortak kültürel kaynakların korunması ve bakımı için özel olarak atanmış, yasal ve diğer etkin yöntemlerle yönetilen kara ve/veya deniz (su) alanlarıdır (<http://www.iucn.org>).

Bütün korunan alanların yukarıdaki tanımda bulunan genel amaçlara uymasına karşın, pratikte korunan alanların amaçları çeşitlilik göstermektedir. Aşağıda bu amaçlar sıralanmaktadır:

- Bilimsel araştırma
- Yaban hayatın korunması
- Genetik çeşitliliğin ve türlerin korunması
- Çevresel hizmetlerin bakımı

- Belirli doğal ve kültürel özelliklerin korunması
- Turizm ve rekreasyon
- Eğitim
- Doğal ekosistemlerde kaynakların sürdürülebilir kullanımı
- Kültürel ve geleneksel niteliklerin korunması (Çolak, 2001; Yücel, 1995)

Buraya kadar aktarılan bilgiler bize doğa korumanın hareket şekli hakkında genel bir bilgi vermektedir (Çizelge 2.3).

Çizelge 2.3 Doğa korumanın hareket şekli (Çolak, 2001)

Doğa Korumanın Hareket Şekli
▼
<p>Amaç: İnsan, bitki ve hayvanlar için yaşam temellerinin güvence altına alınması.</p> <p>Konu: Peyzaj ve doğanın korunması.</p> <p>Bakış Açısı:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Doğanın verim yeteneğinin korunması. • Doğal kaynakların korunması. • Doğanın güzelliği, enderliği ve eşsizliğinin korunması. <p>İşlevler: Koruma, bakım, yeniden oluşturma ve geliştirme.</p>

2.2.2 Doğa Korumanın Önemi

Doğa korumanın önemini, tarihsel gelişimi ile açıklamak mümkündür. Doğa koruma çalışmaları, doğanın doğal dengesinin devamlılığını sağlama amacını güden ekolojik nedenlerden ötürü başlamıştır. Ancak zamanla doğanın ekolojik öneminin yanı sıra bilimsel, estetik, ahlaki-manevi ve rekreasyonel yönden de korunması gerektiği ortaya çıkmıştır. Bir alan doğa koruma alanı olarak belirlenirken bu nedenlerden biri ya da daha fazlası ön plana çıkabilir ancak hepsinin değişik oranlarda rol oynadığı bilinmektedir.

2.2.1 Doğa Korumanın Ekolojik Önemi

Bitki ve hayvanlar, doğal ortamlarında bir arada bulunmakta ve yaşam alanlarında karşılıklı ve sıkı ilişkiler kurmaktadır. Her hayvan ve bitki türü komplike biyolojik, fiziksel ve kimyasal doğa koşullarında bulunabilmektedir. Dolayısıyla doğada (ekosistemde) bir biyolojik denge söz konusudur. Bu nedenle doğa, doğaya yabancı işlemlerden sürekli olarak zarar görmektedir. Biyolojik dengenin sürekliliğinin sağlanması, dolayısıyla doğaya verilen zararın en aza indirgenmesi, bitki ve hayvan popülasyonlarının biyolojik çeşitliliğinin sürdürülebilirliğinin garanti altına alınması gibi ekolojik nedenlerden ötürü doğa koruma önem taşımaktadır (Yücel, 1995).

2.2.2 Doğa Korumanın Ekonomik Önemi

İnsanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerek duydukları doğal varlıkların (toprak, hava, su, bitkiler ve hayvanlar) korunması kaçınılmazdır. İnsanlar bazen değerini bilerek, bazen de bu varlıkların değerini dikkate almadan doğal kaynaklardan ekonomik olarak yararlanmaktadırlar.

İnsanlar gerek bütün besin maddelerini gerekse yaşam alanlarında kullandıkları malzemelerin hammaddesini doğadan almaktadırlar. Doğadan ve toprak, hava, su, bitki ve hayvan gibi doğal varlıklardan yararlanan insanlar, bu varlıkların giderek istenen verimliliği göstermemesi karşısında doğayı korumak için önlem almak zorunda kalmışlardır. Beslenme, barınma ve diğer birçok gereksinimlerini karşıladıkları doğayı ekonomik nedenlerle koruma altına alma gereğini duymuşlardır (Yücel, 1995; Çolak; 2001).

2.2.3 Doğa Korumanın Bilimsel ve Pedagojik Önemi

Doğa, bilimsel çalışmalar için bir “açık hava laboratuvarı” niteliğindedir. Korunan hayvan ve bitki türleri, doğal elemanlar ve doğa parçaları (doğa koruma alanları), bu alanlarda insan etkilerinin daha az olması ve güvenilir sonuçlar vermesi nedeniyle bilimsel çalışmalar için tercih edilen yer ve elemanlar konumundadırlar. Doğa; biyoloji, tıp, kimya, eczacılık yanı sıra tarım, ormancılık, balıkçılık ve davranış bilimleri açısından da bilgi kaynağı olma niteliği taşımaktadır. Dolayısıyla, bu açık hava laboratuvarları zoologlar, botanikçiler, ormancılar ve diğer doğa bilimcileri için en iyi cevapları saklamaktadırlar (Yücel, 1995).

2.2.4 Doğa Korumanın Estetik Önemi

Doğanın estetik bileşeni yakın zamana kadar göz ardı edilmiştir. Ekonomik ve bilimsel nedenlerle korumanın ağırlık kazandığı yerlerde gerçekleştirilen koruma büyük alanları kaplamaktadır. Ancak estetik nedenlerle gerçekleştirilen koruma çoğunlukla obje düzeyindedir ya da küçük alanları kaplamaktadır. Estetik nedenlerle korumaya doğa anıtları örnek olarak gösterilebilir. Bunun yanında gerek doğal peyzajda, gerekse kültür peyzajında estetik yönden belli bir güzelliğe veya özelliğe sahip objeler ve elemanlar da korunmaktadır (Yücel, 1995; Çolak, 2001).

2.2.5 Doğa Korumanın Etik Önemi

İnsanın doğayı ahlaki ve manevi yönden koruması inançların olduğu döneme kadar uzanmaktadır. Günümüzde, hayvanları kutsal sayan ve bu amaçla koruyan toplumlar belirli türlerin korunmasında önemli rol oynamışlardır. Ülkemizde de manevi değerlerle korunan Tarsus yakınlarındaki Ashab-ı Kehf buna bir örnek olarak verilebilir (Yücel, 1995). Daha sonraki dinlerde ise, insanın doğanın yönlendiricisi olduğu belirtilerek, diğer canlıların da korunması istenmiştir.

Bugün dünyada hayvan hakları hareketini temelinde türleri korumanın ahlaki ve manevi yönünün de önemli rol oynadığı tartışılmaz kabul edilmektedir. Etik nedenlerin özünü, insanın doğaya karşı içten ve derin saygısının olması oluşturmaktadır (Çolak, 2001).

2.2.6 Doğa Korumanın Rekreatif Önemi

Doğanın rekreatif nedenlerle korunması fikri diğer nedenler arasında en yenidir. 20. yüzyılın ortalarından itibaren önem kazanmaya başlamıştır.

Gelişmiş ülkelerde insanların kendilerini yeni çalışma dönemine hazırlamak için gerek duydukları dinlenme ihtiyacını karşılamaya dönük temiz hava, sakin ve zengin doğa parçalarına ihtiyaç duydukları görülmektedir. Bu alanlar, gerek boş zamanlarda gerekse tatillerde değerlendirilmek üzere rekreatif nedenlerle oluşturulurlar.

Birçok araştırma sonucuna göre; doğal yapısı korunan doğal alanlarda dolaşmak ve konaklamak, dolaşım ve sinir sistemiyle ilgili birçok hastalığın iyileşmesine yardımcı olmaktadır (Çolak, 2001).

2.3 Doğa Korumanın Tarihsel Gelişimi

Doğa koruma tarihinin çok eskilere dayanmadığı görülmektedir. Doğaya verilen zararın en az olduğu dönemlerde doğal peyzaj içinde gezinen avcılar ve bitki toplayıcılar doğanın bir parçası gibi yaşamışlardır. O zamanlar insan sayısı doğa içerisinde az olduğundan insanın doğal peyzaj içerisindeki etkileri belirgin düzeyde olmamıştır. Orta Çağ'dan günümüze doğru özellikle son yıllarda çok belirgin olarak ortaya çıkan endüstri çağıyla tahripler de artmıştır. Özellikle son 200 yılda insan tarafından oluşturulmuş doğadan uzak kültür alanları ortaya çıkmıştır. İnsanın işlevleriyle doğada yeni biyotoplar oluşmuştur (meyve bahçeleri, tarlalar, çayırlar, otlaklar, bağlar vb.). Son yıllarda, aşırı nüfus artışına bağlı olarak trafikte, sanayide ve yapılaşmada büyük artışlar olmuştur. Bütün bu olaylar bir zamanların zengin hayvan, bitki ve yaşam çeşitliliğini kısa zamanda birçok yerde ortadan kaldırmıştır ve böylece doğanın korunması bir gereklilik olarak ortaya çıkmıştır (Yücel, 1995).

Doğa koruma düşüncesi ve bu doğrultuda şekillenen doğa koruma hareketleri bütün dünyada aynı zaman diliminde önemsenmeye başlanmasına karşın doğa korumanın tarihçesini incelerken Türkiye'yi ayrıca ele almakta yarar vardır.

2.3.1 Dünya’da Doğa Korumanın Tarihsel Gelişimi

Korumanın ilk baştaki yöntemi, karasal olarak ayırım yapılmaksızın gerçekleşmekteydi. Başkanlar, krallar ve diğer güçlü aileler bir alan üzerinde iddiada bulunmakta ve sadece ayrıcalıklı zümrelerin bu alanlardan yararlanmalarına izin verilmekteydi. Eski dünyadaki bu koruma yöntemleri (ne kadar koruma olduğu tartışılır) politik eşitsizliklerle doluydu.

Dünya’da, yasalar çerçevesinde sistemli doğa koruma çalışmalarının başlaması ve koruma alanlarının ayrılması, bu konuda bilimsel çalışmaların ve uluslararası kuruluşların ortaya çıkışı 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başlarına denk gelmektedir.

Dünya’da doğa koruma çalışmalarının ilk örnekleri, Milli Parklar şeklinde görülmektedir. Doğa Koruma çalışmalarının ilk olarak başladığı yer Amerika’dır. Amerika’daki milli parkları Avustralya, Kanada, Yeni Zelanda ve Meksika’daki parklar izlemiştir:

- 1870’li yıllarda 40 milyon insanın yaşadığı *Amerika Birleşik Devletleri* Yellowstone yöresinde avcılıkla geçinen bir grup insan, bölgenin hayvan ve bitki varlığının korunması ve doğal güzelliğinin gelecek nesillere aktarılması çalışmalarını başlatmışlardır. Daha sonra, Amerikan Kongresi 1872 yılında “Yellowstone Milli Parkı”nı ilan etmiştir. İkinci ve üçüncü milli parklar ise bundan 17 yıl sonra ilan edilmişlerdir. Bu arada “Milli Park” fikri bütün dünyada yayılmaya başlamıştır.
- *Avustralya*’nın ilk milli parkı 1879 yılında kurulan Royal Milli Parkı’dır.
- *Kanada*’nın ilk milli parkı olan Banff 1885 yılında kurulmuştur.
- *Yeni Zelanda* 1897 yılında Tongariro’yla ilk milli parkını ilan etmiştir.
- *Meksika* 1898 yılında El Chico milli parkları’nı ilan etmişlerdir.
- Avrupa’daki ilk milli parklar *İsveç* ve *İsviçre*’de, bilimsel amaçlarla kurulmuşlardır ve tarihleri sırasıyla 1909 ve 1914’tür.
- *Venezuela*’nın ilk milli parkı olan “Henri Pittier Milli Parkı” 1937 yılında ilan edilmiştir.
- Günümüzde doğa korumaya büyük önem veren ve bu yöndeki hareketlerin öncüsü durumundaki *Almanya*’da milli park çalışmalarına 1911 yılında başlanmasına karşın ilk milli park 1969 yılında ilan edilmiştir. Diğer taraftan Almanya’da “Doğa Koruma Alanları”nın ilanına önem verilmiş ve ilk “Doğa Koruma Alanı” 1921 yılında ilan edilmiştir. Doğa korumanın yasal çerçevesini çizen Almanya’da ilk “Doğa Koruma Yasası” 1935 yılında yürürlüğe girmiştir.

- *Hollanda* 1981 yılında doğa koruma ve kırsal alanların korunması yönünde geliştirdiği programla ilk adımını atmıştır. *Fransa* ise doğa korumayla ilgili yasını 1960'ta oluşturmuştur. *Portekiz*'de doğa korumanın önem kazanması 1976 yılında ekolojik çevrenin korunmasına ilişkin yasanın düzenlenmesiyle ivme kazanmıştır. *İngiltere*'de doğa koruma ile ilgili çalışmaların 1800'lü yıllarda başlamasına karşın Milli Parklar Kanunu 1949 yılında kabul edilmiştir.
- *Afrika*'nın ilk milli parkı 1925 yılında, Belçika Kralı Alberts'in Yellowstone Milli Parkı'nı ziyaret etmesi sonrası ilan edilmiştir.

Amerika'daki milli park anlayışı büyük doğal alanların ziyaretçilere kapalı olarak korunması fikrini taşıırken, Avrupa'daki milli parklar “insan-doğa” ilişkisini ön plana alarak, bilim ve araştırmaların yapılması yanında, ziyaretçilerin de doğaya zarar vermeden turistik amaçlı kullanmalarına izin vermiştir.

Doğa anıtlarının korunma altına alınmasına yönelik çalışmalar da ilk olarak ABD'nde gözlenmiştir. 1906 yılında Kongre'nin onayladığı bir kararla, tarihi değeri olan eserlerin korunması istenmiştir.

1900 yılında, ilk uluslararası koruma sözleşmesi “Afrika'daki Hayvanların, Kuşların ve Balıkların Korunmasına Dair Sözleşme” Londra'da imzalanmış ve devamında bütün dünyada doğanın korunması için yasal düzenlemelerin başlamasını ve sürdürülmesini sağlamıştır. Böylece, sömürgecilik ve sömürgecilik sonrası dönemde korunan alan sayılarında artış gözlenmiştir.

Doğa korumayla ilgili gönüllü kuruluşların ortaya çıkması 19. yüzyılın sonlarına doğru gerçekleşmiştir. 1913 yılında Bern'de gerçekleştirilen ve 13 ülkenin katıldığı ilk “Uluslararası Doğa Koruma Konferansı”nda ilk defa “Uluslararası Doğa Koruma Komisyonu” oluşturulmuştur.

Birinci ve ikinci dünya savaşları uluslararası doğa koruma çalışmalarında duraksamaların gözlemlenmesine neden olmuştur. Savaştan sonra ilk, fakat uluslararası düzeyde ikinci “Uluslararası Doğa Koruma Kogresi” 1923 yılında Paris'te gerçekleştirilmiştir.

İkinci dünya savaşından sonra İsviçre Doğa Koruma Birliği değişik ülkelerden 16 doğa korumacı ile 1913 yılından sonraki gelişmeleri devam ettirmek istemiş ancak başarılı olamamıştır (Yücel, 1995).

Afrika'nın hayvan varlığındaki tür sayılarının azalması, İngiltere'nin 1933 yılında ilk “Uluslararası Afrika Flora ve Faunasını Koruma Konferansı”nı (Londra Konvansiyonu)

düzenlemesine neden olmuştur. Bu konferansın en önemli sonuçlarından biri, milli parkların ilan edilmesinde ortak kriterlerin ortaya konması olmuştur. Ayrıca, bu konferansta doğal alanlar; *Doğa Koruma Alanları (Milli Parklar)* ve *Mutlak Doğa Koruma Alanları* olarak iki sınıfa ayrılmıştır (Yücel, 1995).

1948 yılında geldiğinde, UNESCO'nun (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*) girişimiyle milli parklar ve doğa koruma hareketinin uluslararası düzeyde gelişmesi ve tartışılması amacıyla "Doğanın Korunması için Uluslararası Birlik (*International Union for Protection of Nature-IUPN*)" kurulmuştur. Birleşmiş Milletler çatısı altında gelişen birliğin adı 1956 yılında "Uluslararası Doğa Koruma ve Doğal Hayatı Koruma Birliği (*International Union for Conservation of Nature and Natural Resources-IUCN*)" olarak değiştirilmiştir. Son olarak, 1990 senesinde Dünya Doğa Koruma Birliği (*World Conservation Union-IUCN*) olarak son halini almıştır. IUCN hakkında ayrıntılı bilgi ileri ki bölümlerde aktarılacaktır.

1958 yılında Atina'daki genel toplantıda dünyadaki bütün milli parklar ve bu nitelikteki yerlerin bir listesinin hazırlanması kararlaştırılmıştır. IUCN, ilk "Dünya Milli Parklar Konferansı"ni 1963 yılında Washington'da gerçekleştirmiştir. Konferansta doğal alanlarla ilgili yeni tanım ve kavramlar geliştirilmiş ayrıca dünyada milli park hareketlerinin ve sayılarının artırılması istenmiştir. Dünya Milli Parklar Konferansları her on yılda bir gerçekleştirilmeye devam etmektedir.

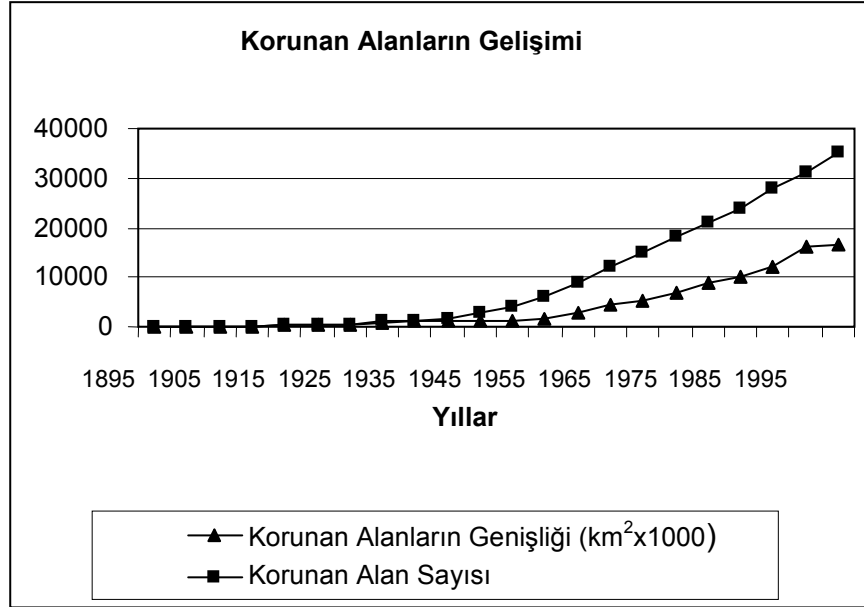
Korumacılık, 1970-1980'lerde yükselişe geçmiş ve bu yıllar, korumanın küresel bir çabaya dönüştüğü modern koruma çağına hızlı ve dolayısıyla engebeli geçişe tanık olmuştur. 1970'li yıllara geldiğinde, korunan alanların sayısındaki artış önceki dönemlere göre inanılmaz boyutlara ulaşmıştır (Şekil 2.1).

1978 yılında, Doğanın Korunması İçin Uluslararası Birlik (IUCN), *milli park*, *doğa rezervi*, *yaban hayatı barınağı* gibi halen yerel olarak kullanılan ünvanlar için "korunan alan - protected area" terimini sunmuş ve insan kısıtlamalarına bağlı olarak derecelendirilen uluslararası kategoriler için bir terminoloji geliştirmiştir. Bu kategoriler 1994 yılında yeniden gözden geçirilmiş ve basitleştirilmiştir (Ek 11).

Korunan alan hareketlerinin uzun süredir var olan hedefleri Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi - BÇS (*Convention on Biological Diversity-CBD*)- ile tam olarak kabul edilmiştir. 1992'de imzalanan sözleşme, taraflarına park ve korunan alan sistemleri geliştirme ve bu alanların içinde ve etrafında uygun gelişme politikaları belirleme konusunda yükümlülükler

getirmektedir. Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi'ne ileriki bölümlerde ayrıntılı olarak değinilecektir.

Şekil 2.1 Korunan alanların gelişimi (Mulder ve Copotillo, 2005)

Çizelge 2.4'te Dünya'daki korunan alanların miktar ve oranları 2004 yılı esas alınarak verilmektedir. Dünya genelinde korunan alanların toplam alan içerisindeki payının %6.1 olduğu görülmektedir. Asya kıtası bu oranın en yüksek olduğu kıtadır. Ayrıca, gelişmekte olan ülkelerin doğa koruma alanlarının oranının daha düşük olduğu görülmektedir.

2.3.2 Türkiye'de Doğa Korumanın Tarihsel Gelişimi

Türkiye'de doğa koruma çalışmalarının gündeme gelmesi 1940'lı yıllara rastlamaktadır. 1948 yılında Prof. Selahattin İnal tarafından ilk kez "Milli Park" deyiminin kullanılmasından sonra, 31 Ağustos 1956 tarih ve 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 4. ve 25. maddeleri ile "Milli Park" terimi Türk hukukuna girmiştir (Yücel, 1995).

Ormanların devletçe işletilip, korunmasını amaçlayan düzenlemelere karşın, 1958 yılına kadar Türkiye'de sistemli bir doğa koruma mekanizması bulunmamaktaydı. Türkiye'deki ilk koruma alanı 1958 yılında ilan edilen "Yozgat Çamlığı Milli Parkı"dır. Daha sonraki yıllarda milli parkların uluslararası turizm yönünden önemi vurgulanarak, uluslararası düzeydeki milli park planlaması uzmanlarının Türkiye'ye gelmeleri ve bu alanların tesisleri hakkında çalışmaları istenmiştir.

Çizelge 2.4 Dünya'daki koruma alanlarının miktar ve oranları (Aydoğdu ve Gezer, 2006)

	IUCN'nin Sınıflandırmasına Göre Doğa Koruma Alanlarının Sayı ve Büyüklüğü, 2004						Doğal Koruma Alanlarının Toplam Alan İçindeki Payı (%) 2004	Korunan Deniz veya Sahil Sayısı 2004	Ramsar Alanları (Uluslararası Öne Sahip Sulak Alanlar) 2004	
	Doğa Rezervleri, Yabani Alanlar ve Milli Parklar (Ia, Ib ve II)		Tabiat Anıtları, Tür Yönetim Alanları ve Koruma Alanları / Deniz Kıyıları (III, IV ve V)		Sürdürülebilir Kullanım Alanları ve IUCN Tarafından Sınıflandırılmamış Alanlar				Sayı	Alan (1000 ha)
	Sayı	Alan (1000 ha)	Sayı	Alan (1000 ha)	Sayı	Alan (1000 ha)				
Dünya	9.568	396.205	52.569	410.517	38.914	699.714	6.1	3.459	1.387	120.242
Asya	729	44.239	3.270	147.211	2.871	51.175	7.9	661	130	17.895
Avrupa	2.329	36.725	37.989	100.969	19.985	53.470	6.1	761	730	18.168
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	81	15.237	422	18.123	497	81.466	2.7	91	76	4.575
Orta ve Güney Afrika	299	78.542	614	63.483	6.281	123.726	5.9	153	96	26.277
Kuzey Amerika	2.666	99.952	3.628	31.785	6.303	80.164	6.7	659	73	15.780
Orta Amerika ve Karayip Adaları	214	4.628	333	1.413	650	16.856	2.2	397	60	4.388
Güney Amerika	557	66.424	638	39.594	1.386	269.316	5.9	196	73	25.142
Okyanusya	2.693	50.457	5.675	7.939	941	23.542	6.9	541	72	8.017
Gelişmiş Ülkeler	7.798	197.483	47.994	156.072	27.934	159.661	6.3	2.010	904	42.695
Gelişmekte Olan Ülkeler	1.775	199.026	5.467	255.442	10.978	540.064	5.9	1.430	413	77.824

1969 yılında, NATO Modern Toplumun Sorunları Komitesi, NATO ülkeleri arasında hava kirliliğinin ölçülmesi ve nedenlerinin araştırılması için ortak bir proje başlatmış, Türkiye de, TÜBİTAK aracılığıyla projeye katkıda bulunmuştur. Daha sonra, 1972 yılına gelindiğinde, Stockholm’de Dünya Çevre Konferans’ı düzenlenmiş ve böylece Birleşmiş Milletler üyesi ülkeler yanı sıra Türkiye’de de çevre konusuna ilgi yoğunlaşmıştır.

Türkiye’deki ilk milli parkların seçiminde, sınırlar küçük olmakta, alanın peyzaj değerine ve rekreasyonel potansiyeline önem verilmekteydi. Aynı zamanda yasaklayıcı bir yönetim anlayışı egemendi. 1990’lı yıllarla birlikte doğa koruma açısından önemli bitki ve hayvan türleri ve bunların yaşam alanlarının, yani ‘biyolojik çeşitliliğin’ bir bütünlük içinde korunması düşüncesi ağırlık kazanmaya başlamıştır (National Geographic, 2006). Bu durum, daha geniş alanların koruma altına alınmasını gerektirmekteydi. Dolayısıyla bu alanlarda yaşayan “insan”lar da önem kazanmaya başlamıştır. Bu nedenle, son yıllarda, özellikle milli parklarda, yöre insanının sürdürülebilir yaşamını sağlamayı hedef alan bir korumacılık anlayışı yerleşmeye başlamıştır.

Türkiye’de doğa koruma bilincinin gelişmesinde büyük katkıları olan “Türkiye Tabiatını Koruma Derneği” 1950’li yıllarda kurulmuştur. TTKD’yi sonraki yıllarda birçok gönüllü kuruluş izlemiştir. Sivil toplum kuruluşları yanı sıra meslek odalarının da zamanla doğa koruma konusunda etkinliği artmıştır. Bugün Türkiye’de çevre ile ilgili faaliyet gösteren örgütlerin ayrıntılı bir listesi Ek 2’de sunulmaktadır.

Yasal olarak koruma alanlarının yönetimi Çevre ve Orman Bakanlığı çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. 1976 yılında kurulan “Milli Parklar ve Avcılık Genel Müdürlüğü” 1982 yılında Orman Genel Müdürlüğü’ne bağlı “Milli Parklar Dairesi Başkanlığı”na dönüştürülmüştür. Daha sonra Orman Bakanlığı’na bağlı Milli Parklar Av-Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü’ne bağlı Milli Parklar Dairesi Başkanlığı olarak görev yapmıştır. Bugün Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü Çevre ve Orman Bakanlığı’na bağlı olarak çalışmakta ve Türkiye’de doğa koruma konusunda yetkili kurum olarak görev almaktadır. Türkiye’deki doğa koruma alanlarından “Milli Parklar”, “Doğa Koruma Alanları”, “Doğa Parkları” ve “Doğa Anıtları”nın her türlü tayin, tespit, planlama, işletme, bakım ve geliştirilmesinden “Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü” sorumludur.

İlki 1988 yılında koruma altına alınan “Özel Çevre Koruma Bölgeleri”nden ise yine Çevre ve Orman Bakanlığı’na bağlı “Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı” sorumludur.

1.4 Bölüm Sonucu

- Doğa korumanın yaşamın devamlılığı ve kaynakların sürekliliği yanı sıra bitki ve hayvan popülasyonlarının doğal ortamlarında korunmasını sağladığı ve insanların psikolojik, bilimsel ve rekreasyonel ihtiyaçlarına hizmet ettiği bölüm kapsamında yapılan tanımlamalardan anlaşılmaktadır. Doğa koruma alanları çok çeşitli kullanımlara olanak tanımakta, aynı zamanda küresel anlamda doğanın giderek bozulmasını, niteliksel ve niceliksel anlamda değer kaybetmesini azaltıcı etkide bulunmaktadır.
- Koruma kavramının, doğal ya da kültürel bir takım değerleri bünyesinde barındıran alanların gelecek kuşaklara aktarılması amacıyla kesinlikle uyulması gereken ve uygulanması zorunlu bir eylem olduğu çalışma kapsamında tespit edilmiştir.
- Doğal miras bağlamında “koruma”nın, iç içe geçmiş ve zaman zaman birbiriyle çelişen iki ana yaklaşımı kapsadığı önceki bölümde aktarılmıştır. Birincisi kullanımın kısıtlanması, ikincisi ise kullanımı kısıtlamadan yönlendirmeyi içeren yaklaşımlardır. Türkiye gibi hızlı toplumsal dönüşüm süreçleri yaşayan doğal ve tarihi miras açısından zengin ülkelerde hangi yaklaşımın ön planda olması gerektiği tartışılabilir. Ancak unutmamak gerekir ki, “koruma” yanlıları arasındaki bu öncelik tartışması, bir yandan doğal ve tarihi miras üzerindeki tasarrufları kısıtlamanın zorlukları, öte yandan da fiziki müdahaleleri ve kullanımları dizginlemek ve denetlemekteki olanaksızlıklar vurgulanarak kolayca “korumanın gereksizliği veya imkansızlığı” yakınmalarına dönüşebilmektedir.
- Doğa koruma hareketlerinin “Milli Park”larla ilk olarak Amerika kıtasında başladığı ve 19. yüzyılın ikinci yarısında batıda yeşeren ve kurumsallaşan bu kavramın Türkiye’de hayata geçmesinin yaklaşık yüz yıllık bir süreç aldığı görülmektedir.
- Doğanın korunması Türkiye’de dünyaya oranla geç başlamış olmasına karşın iyi bir seviyededir. Gerek kamu kurum ve kuruluşlarının, gerekse sivil toplum kuruluşlarının bu konudaki duyarlılıkları ekinlik düzeyinin giderek artmasını sağlamaktadır.
- Doğa koruma hareketlerinin başlangıcından günümüze kadar geçen süre içinde doğa korumanın anlamı, içeriği, işletilmesi, yönetimi gibi konularda değişimler gözlenmiş, bu değişimler mekansal anlamda da (ülkeden ülkeye) farklılıklar göstermişlerdir. Bugün de bu değişim ve gelişim süreci devam etmektedir. Doğanın korunması hak ettiği önemi, artan bilinç düzeyi ile orantılı olarak kazanmaktadır.

- Doğanın ve hayvan ve bitki populasyonlarının sınır gözetmeyen özelliklerinden ötürü, süreklilikleri, bütünlükleri ve sürdürülebilirliklerinin sağlanması için sınırlardan bağımsız olarak hareket edilmesi gerektiğinin farkına varılması ile doğa koruma hareketleri uluslararası bir boyut kazanmış, uluslararası örgütler ve uluslararası sözleşmeler doğanın korunmasının küresel ortamda gerçekleştirilebilmesi için en önemli araçlar haline gelmişlerdir.
- Doğanın, kültürel alanları aşarak sürekli hale gelebilmesi, akışkanlığının sağlanabilmesi açısından 'Ekolojik Ağ' gibi kavramlar önerilmiş ve genel kabul görererek uygulanmaya başlanmıştır.
- Bugün doğanın korunmasından bahsederken, yerel, bölgesel, kıtasal ve küresel eylemlerden bahsetmek ve bunların bütünsellik içerisinde olması gerektiğini vurgulamak gerekmektedir.

3. ULUSLARARASI DOĞA KORUMA KRİTERLERİ

Uluslararası doğa koruma kriterleri, uluslararası doğa koruma ve çevre örgütlerinin aktiviteleri ve dünya devletlerinin ve örgütlerinin katılımıyla gerçekleştirilen uluslararası sözleşmelerle belirlenmektedir. Bu nedenle uluslararası doğa koruma kriterlerini incelerken uluslararası sözleşmeler ve uluslararası örgütler ayrı ayrı ele alınmalıdır. Doğa koruma konusunda gerek fiziksel, gerekse ekonomik, politik ve toplumsal sınırların ortadan kalkmasıyla birlikte önem kazanan sınırlar ötesi koruma anlayışının en somut göstergeleri hiç kuşkusuz ekolojik ağlardır. Dolayısıyla, uluslararası sözleşmeler ve/veya örgütlerin doğayı korumak için etkin bir araç olarak kullandıkları ekolojik ağlar, uluslararası doğa koruma kriterleri içerisinde önemli bir yer tutmaktadırlar. Bu nedenle burada ayrı bir başlık altında irdeleneceklerdir.

3.1 Uluslararası Doğa Koruma Sözleşmeleri

Hızlı sanayileşme, teknolojik gelişmeler ve aşırı nüfus artışı gibi çeşitli etmenler dünyadaki doğal dengelerin bozulmasına, insanlar başta olmak üzere tüm canlıların bundan olumsuz yönde etkilenmelerine ve doğanın tahribatına neden olmaktadır. Böylece çevre problemleri ulusal olmaktan çıkmakta ve uluslararası boyut kazanmaktadırlar.

1946 yılından bu yana aşağıda da belirtildiği gibi bu bağlamda birçok anlaşma yapılmıştır ve bu sözleşmeler içerik olarak belli bölgeleri kapsamadığı için teorik olarak birçok devlet tarafından imzalanmıştır. Ayrıca, uluslararası sözleşmelerin bir bölümü bağlayıcı olup, bir bölümü ise öneri niteliğindedir.

1970–1980 yılları arasında uluslararası doğa koruma aktiviteleri belirgin derecede artmıştır. Bunun en önemli etkenlerinden biri 1972 yılında gerçekleştirilen Stockholm Konferansı'dır. Birçok tanınan ve pratikte önemli olan anlaşma ve programlar bu sürede ortaya çıkmıştır.

Sözleşmeler, Çevre ve Kalkınma İçin Uluslararası İşbirliği Yıllığı (*Yearbook of International Co-operation on Environment and Development*) tarafından belirlenen konu başlıkları doğrultusunda ele alınmıştır. Yıllığın belirlediği konu başlıkları aşağıdaki gibidir (<http://www.greenyearbook.org>):

- Genel Çevresel Etkiler
- Atmosfer
- Deniz ve Çevresi
- Denizde Yaşayan Kaynaklar

- Tatlı Su Kaynakları
- Doğa Koruma ve Karada Yaşayan Kaynaklar
- Nükleer Güvenlik
- Tehlikeli Maddeler

Bu başlıklar altında gerçekleştirilen bütün sözleşmeleri açıklamak yerine, bunlar arasında en önemli görülen ve konumuzla en çok ilişkisi bulunan “Doğa Koruma ve Karada Yaşayan Kaynaklar” başlığı altında yer alan sözleşmeler açıklanacaktır. Diğer başlıkların altında yer alan sözleşmelerden en çok kabul görenleri ve tanınmış olanları genel hatlarıyla (amaç ve ortaya koyduğu kriterlerle) Çizelge 3.1’de sunulmuştur. Doğa korumayla doğrudan ilişkisi olmayan “Tehlikeli Maddeler” ve “Nükleer Güvenlik” başlığı altında sınıflandırılan sözleşmelerden ise bahsedilmeyecektir.

3.1.1 Doğa Koruma ve Karada Yaşayan Kaynaklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeler

Doğa koruma konusunda etkin araçlar sunan bu sözleşmeler konumuz açısından önem taşımaktadır. Sözleşmelere taraf devletlerin yerine getirmesi gereken kriterleri karşılaması durumunda doğanın korunmasına sağlanan katkının oranı büyük olacaktır. Bu bölümde doğa koruma konusunda 5 sözleşme ve 1 protokole yer verilmektedir. Her bir sözleşmenin taraflarına koşul olarak koyduğu kriterlere ise ayrıca değinilmektedir.

3.1.1.1 Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşme

(Convention on Wetlands of International Importance Especially as Waterfall Habitat)*

Kabul Tarihi ve Yeri: 2 Şubat 1971 - İran/Ramsar

Kapsadığı Bölge: Küresel

Üye Ülke ve Organizasyon Sayısı: 153

Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alan olarak ilan edilen alanların sayısı: 1629

Atanmış alanların toplam yüzey alanı: 145.637.430 ha

Amaçlar: Sözleşmenin ana amacı "sulak alanların ekonomik, kültürel, bilimsel ve rekreasyonel olarak büyük bir kaynak teşkil ettiği ve kaybedilmeleri halinde bir daha geri getirilmeyeceği"nden yola çıkılarak;

- Nemli bölgelerden sürdürülebilirlik prensibine göre yararlanmak ve bu alanları korumak,

---

* Sözleşme hakkındaki tüm bilgiler sözleşmenin resmi web sitesi olan www.ramsar.org'a göre düzenlenmiştir.

Çizelge 3.1 Doğa korumayı dolaylı olarak ilgilendiren uluslararası sözleşmeler

	Sözleşmenin Adı	Kabul Tarihi ve Yeri / Kapsadığı Bölge	Üye Sayısı	Amaç ve Kriterler
<p>Genel Çevresel Etkilere İlişkin Uluslararası Sözleşmeler</p> <p>Çevreyi olumsuz etkileyecek projelerin çevresel etki değerlendirmelerini yapmak, bunları planlama dinamikleri ile bütünleştirmek ve sınır ötesi olumsuz çevresel etkileri işbirliği içerisinde düzenlemek.</p>	<p>Sınır Ötesi Çerçeve Çevresel Etki Değerlendirme Sözleşmesi – ESPOO Sözleşmesi</p> <p><i>(Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context, EIA)</i></p>	<p>25 Şubat 1991 – Espoo/Finlandiya / UNECE bölgeleri (Avrupa ve Kuzey Amerika)</p>	40	<p>Özellikle sınır ötesi çevresel bozulmaya karşın koruyucu bir ölçüt olarak, çevresel etki değerlendirmesinin uygulanması yoluyla, sınır ötesi çevresel ters etkileri engellemek, azaltmak ve kontrol altına almak (http://pubx.dfait-maeci.gc.ca).</p>
<p>Atmosfere İlişkin Uluslararası Sözleşmeler</p> <p>İklimsel değişiklikler, küresel ısınma, sera gazı ve etkileri, ozon tabakası, hava kirliliği gibi konularda uluslararası işbirliği sağlayarak etkinlik düzeyini artırmak.</p>	<p>Avrupa Bölgesinde Uzun Dönem Sınır Ötesi Hava Kirliliği Üzerine Anlaşma</p> <p><i>(Convention in Long-Range Trans-Boundary Air Pollution in the European Region)</i></p>	<p>13 Kasım 1979 – Cenova/İtalya / UNECE Bölgeleri (Avrupa, Orta Asya ve Kuzey Amerika)</p>	49	<ul style="list-style-type: none"> • İnsanları ve çevrelerini hava kirliliğine karşın korumak. • Uzun süreli sınır ötesi hava kirliliği de dahil olmak üzere, hava kirliliğini yavaş yavaş azaltmak ve sınırlamak (http://www.unece.org).
	<p>Ozon Tabakasının Korunması Anlaşması</p> <p><i>(Convention on the Protection of the Ozon Layer)</i></p>	<p>22 Mart 1985 – Viyana/Avusturya / Küresel</p>	185	<p>İnsan sağlığı ve çevreyi, ozon tabakasını etkileyen ya da etkileyecek olan insan aktivitelerinin ters etkilerinden korumak için, işbirliği, gelişme politikası ve anlaşılmış ölçütler formülasyonu çerçevesi kurmak</p>
	<p>İklim Değişikliği Üzerine Birleşmiş Milletler Çerçeve Sözleşmesi</p> <p><i>(UN Framework Convention on Climate Changes - UNFCCC)</i></p>	<p>5 Haziran 1992 – Rio de Janeiro/Brezilya / Küresel</p>	188	<ul style="list-style-type: none"> • Atmosferdeki sera gazı birikimlerini, insanın iklim sistemi üzerindeki tehlikeli etkilerini önleyecek bir düzeyde durdurmak. • Yemek üretiminin tehlikede olmamasını sağlamak. • Ekonomik gelişmeyi sürdürülebilir kılmak (www.greenyearbook.org).

<p>Deniz ve Çevresine İlişkin Uluslararası Sözleşmeler</p> <p>Deniz ve çevresi için zararlı olan kirleticileri tanımlamak, bu kirleticileri asgari düzeye indirmek ya da ortadan kaldırmak, kıyısız bölgeleri korumak ve geliştirmek.</p>	<p>Akdeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunması Sözleşmesi – Barcelona Sözleşmesi</p> <p><i>(Convention for the Protection of the Mediterranean Sea Against Pollution)</i></p>	<p>16 Aralık 1976 – Barcelona/İspanya / Küresel</p>	22	<p>Akdeniz'in deniz çevresi ve kıyısız bölgesinin korunması ve geliştirilmesi çabaları için eşgüdümlü ve bütüncül bir uluslararası işbirliği yaratmak. Barcelona Sözleşmesi çerçevesinde, Akdeniz'deki doğal alanların ve bölgedeki kültürel mirasın yok olmaması için deniz alanlarının ve çevrelerinin özel koruma alanları olarak korunması öngörülmektedir.</p>
	<p>Karadeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunması Sözleşmesi</p> <p><i>(Convention on the Protection of the Black Sea Against Pollution – Bucharest Convention)</i></p>	<p>21 Nisan 1992 - Bükreş/Romanya / Küresel</p>	6	<p>Uluslararası hukukla ilişkili ve sözleşmenin yaptırımlarıyla uyumlu olarak Karadeniz ve çevresinin korunması amacıyla, kirliliğin kontrol altına alınması, azaltılması ve önüne geçilmesi için gerekli ölçütlerin geliştirilmesi (http://www.denizcilik.gov.tr).</p>
<p>Denizde Yaşayan Kaynaklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeler</p> <p>Denizlerdeki sürdürülebilir olmayan gelişmelerin önüne geçmek, denizdeki canlıların yaşamlarını güvence altına almak.</p>	<p>Balina Avcılığının Düzenlenmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme</p> <p><i>(Internatioanl Convention for the Regulaton of Whaling – ICRW)</i></p>	<p>2 Aralık 1946 – Washington/Amerika / Küresel</p>	51	<ul style="list-style-type: none"> • Balina kaynaklarının korunması ve kullanımını düzenlemek • Balina avcılığı ve balinalarla ilgili bilgileri, derlemek, analiz etmek, yaymak ve araştırmak.
	<p>Antarktika'nın Denizde Yaşayan Kaynaklarının Korunmasına Dair Sözleşme</p> <p><i>(Convention on the Conservation of Antarctic Marine Living Resources – CCAMLR)</i></p>	<p>20 Mayıs 1980 – Canberra/Avustralya / Güney Antarktika (45° Güney enlemi)</p>	31	<p>Denizde yaşayan kaynakları korumak.</p>
<p>Tatlı Su Kaynaklarına İlişkin Uluslararası Sözleşmeler</p> <p>Tatlı sularda yaşayan kaynakları korumak, sınırları aşan sular konusunda uluslararası eylem ve işbirliklerini desteklemek.</p>	<p>Sınır Aşan Akarsu ve Uluslararası Gölleri Koruma ve Kullanma Sözleşmesi</p> <p><i>(Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes, ECE Water Convention)</i></p>	<p>17 Mart 1992 – Helsinki/Finlandiya / UNECE Bölgeleri (Avrupa ve Kuzey Amerika)</p>	34	<ul style="list-style-type: none"> • Sınır aşan suların (hem yüzey hem de yeraltı suları), ve deniz çevresi de dahil, ilişkili ekosistemlerin korunmasını ve ekolojik geçit yönetimini amaçlayan ulusal ve uluslararası eylemleri desteklemek. • Akustik çevreye tehlikeli, asitli ve benzeri maddelerin salınmasını engellemek, kontrol altına almak ve azaltmak (http://www.greenyearbook.org).
<p>Bu tez kapsamında, ilgili sözleşmelerin ana metinlerinden yararlanılarak oluşturulmuştur (Caner, G., 2007).</p>				

- Nemli bölgeler içerisindeki yaşayan kuş türlerini ve diğer bütün organizmaları korumak olarak belirtilmektedir.

Genel Bilgi: Ramsar Sözleşmesi, sulak alan ve kaynaklarının korunması ve geniş kullanımı için, ulusal eylem ve uluslararası işbirliği çerçevesi sunan, hükümetler arası bir anlaşmadır.

Sözleşmeye göre sulak alanlar “doğal veya yapay, devamlı veya geçici, suları durgun veya akıntılı, tatlı, acı veya tuzlu, denizlerin gel-git hareketinin çekilme devresinde altı metreyi geçmeyen derinlikleri kapsayan bütün sular, bataklık, sazlık ve türbiyerlerdir” (Atik vd., 2005).

Sulak alanlar, çevre ve ilişkili hayvan ve bitki hayatını kontrol eden birincil faktörün su olduğu alanlardır. Sulak alanların korunması gerekliliği, barındırdıkları biyolojik çeşitlilikten kaynaklanmaktadır. Kuşlar, memeliler, sürüngenler, amfibiler, balıklar ve omurgasız türlerin yaşam ortamlarıdır.

Ramsar Sözleşmesi, belirli bir tip ekosistem için bütüncül bir koruma sağlayan ilk yasal araç oluşturma çabasıdır.

Orijinal adından da anlaşılacağı gibi sözleşmenin önemi, sulak alanların su kuşlarının yaşam alanı kapasitesi kapsamında korunması ve akılcı kullanımınıdır. Yıllar geçtikçe, sözleşme, kapsamını sulak alanların korunması ve akılcı kullanımıyla ilgili bütün konuları içerecek şekilde genişletmiştir. Sulak alanları ekosistem olarak algılamakta ve bio-çeşitliliğin korunması ve insan topluluklarının iyiliği için çok önemli olduklarını varsaymaktadır.

Sözleşmenin Ortaya Koyduğu Kriterler; Sözleşme, tarafların yapması gereken dört madde belirlemiştir:

- Ramsar listesine dahil olacak en az bir sulak alan belirlemek.
- Kendi sınırları içerisindeki sulak alanların akılcı kullanımını ulusal arazi kullanım planları yoluyla desteklemek.
- Sulak alanlar konusundaki araştırma, yönetim ve akılcı kullanıma ilişkin eğitim vermek.

- Sözleşmenin uygulanması için, özellikle sınır ötesi sulak alanlar, paylaşılan su sistemleri ve türler ve sulak alanları etkileyebilecek kalkınma projeleri alanında taraf ülkeler arası danışmanlığı mümkün kılmak.

Sözleşmenin ilk yükümlülüğü, Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Listesi'ne (Ramsar Listesi) dahil olacak en az bir sulak alan atamak ve bu alanın korunması ve eğer uygunsu akılcı kullanımını desteklemektir. Ramsar Listesi'ne dahil olma, sulak alanın ekolojik, botanik, zoolojik ya da hidrolojik açıdan önemli nitelikler taşımasına bağlıdır. Ramsar tarafları, Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Listesi'ne dahil olmak için bir alanın hangi kriter ve ilkelere sahip olması gerektiğine karar vermişlerdir.

Ramsar tarafları listeye dahil sulak alanlarının korunmasını ve mümkün olduğunca sınırları içerisindeki bütün sulak alanların akılcı kullanımını desteklemek için planlamayı araç olarak kullanma konusunda anlaşmışlardır. Sulak alanların akılcı kullanımı "sulak alanların ekosistemin doğal özelliklerinin idamesine uyumlu bir şekilde sürdürülebilir kullanımı" şeklinde tanımlanmaktadır.

Ramsar Sözleşmesi'nin 5. maddesi, akit tarafların, sınırları aşan sulak alan ya da sistemlerin söz konusu olması durumunda birbirlerine sözleşmenin uygulanmasına bağlı olarak danışmak zorunda olduklarını belirtmektedir.

3.1.1.2 Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme

(Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage, WHC)*

Düzenleyen: UNESCO

Kabul Tarihi ve Yeri: 16 Kasım 1972 – Fransa/Paris

Kapsadığı Bölge: Küresel

Üye Ülke Sayısı: 138

Dünya Miras Alanlarının Toplam Sayısı: 830 adet

Kültürel Miras Alanları: 644 adet

Doğal Miras Alanları: 162 adet

Karışık Özellik Gösteren Alanların Sayısı: 24 adet

Amaçlar: Sözleşme, şimdiki ve gelecek kuşaklar için önemli olan evrensel değere sahip seçkin mirasların bütün dünyada korunması için uluslararası işbirliğini artırmayı amaçlamaktadır. Görevleri arasında aşağıdakiler sayılabilir:

---

* Sözleşme hakkındaki tüm bilgiler sözleşmenin resmi web sitesi olan www.whc.unesco.org'a göre düzenlenmiştir.

- Kültürel ve doğal mirasa toplum hayatında fonksiyon kazandırabilmek için genel bir politika benimsemek ve bu mirasın korunmasını bütüncül planlama programlarıyla etkinleştirmek.
- Sözleşme taraflarının, doğal ve kültürel miraslarına, doğrudan ya da dolaylı olarak gelebilecek olan zararlardan sakınmasını sağlamak.

Genel Bilgi: Miras, geçmişten gelen vasiyet, bugün yaşadıklarımız ve gelecek nesillere aktardıklarımızdır. Dünya mirasını farklı kılan evrensel olmasıdır. Dünya Mirası Alanları, dünyadaki bütün insanlara ait alanlardır.

WHC, dünyanın doğal ve kültürel mirasının tanınmasını ve korunmasını desteklemektedir. Doğa ve kültürün birbirini tamamlayıcı olduğunu ve kültürel kimliğin, içinde geliştiği doğal çevreyle güçlü bir ilişki içinde olduğunu kabul etmektedir.

WHC, insanlık için büyük önem taşıdığı bilinen doğal ve kültürel özelliklerin korunmasını sağlamaktadır. Büyük ilgi gören, önemli ve değerli olan bütün alanları korumak yerine, bu alanların en göze çarpanları arasından, uluslararası bakış açısıyla seçilen bir liste oluşturmaktadır.

Kültürel Miras kavramı; anıtlar, bina grupları ve tarihsel, estetik, arkeolojik, bilimsel, etnolojik ya da antropolojik değere sahip alanlar için kullanılmaktadır.

Doğal Miras; istisnai değerdeki fizyolojik, biyolojik ve jeolojik oluşumlar, tehlike altındaki türlerin habitatları ve bilimsel, koruma ya da estetik değeri olan alanları kapsamaktadır. Bir alandaki bio-çeşitlilik düzeyi, o alanın doğal değerini belirleyen anahtar göstergedir.

Sözleşmenin Ortaya Koyduğu Kriterler; Sözleşme, dünyanın kültürel ve doğal mirasının korunmasının uluslararası bir sorumluluk olduğunu kabul etmektedir. Ulusların bağımsızlıklarına saygı duymanın yanı sıra, sözleşmenin fonksiyonlarından biri de ortak mirasın korunması sorumluluğunu yaymaktır.

Sözleşmeye taraf devletler doğal ve kültürel mirasın korunması için aşağıdaki çabaları göstereceklerdir (Madran ve Özgönül, 2005):

- Kültürel ve doğal mirasa, toplumun yaşamında bir işlev vermek ve bu mirasın korunmasını kapsamlı planlamalarla gerçekleştirmek,
- Bilimsel ve teknik çalışma ve araştırmaları geliştirmek,

- Bu mirasın saptanması, korunması, sergilenmesi ve yenileştirilmesi için gerekli yasal, bilimsel, teknik, yönetsel ve parasal önlemleri almak,
- Bu korunlarda eğitim veren ulusal ya da bölgesel merkezler kurmak.

3.1.1.3 Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Bitki ve Hayvan Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme

(The Convention on International Trade in Endangered Species of Fauna and Flora, CITES)*

Düzenleyen: IUCN

Kabul Tarihi ve Yeri: 3 Mart 1973 – Washington/ABD

Kapsadığı Bölge: Küresel

Üye Ülke Sayısı: 169

Amaç: Sözleşmenin amacı, nesilleri uluslararası ticaret nedeniyle tehlike altına girmiş hayvan ve bitki türlerinin uluslararası ticaretinin, belirli kurallar doğrultusunda yapılmasını sağlayarak dünyanın ortak malı olan biyolojik varlıkların sürdürülebilirliğine katkı sağlamaktır.

Genel Bilgi: Bu anlaşma, tehlike altındaki bitki ve hayvan türlerinin listelerini vermekte ve uluslararası ticarete dikkate alınması gereken esasları ortaya koymaktadır. Bu anlaşmaya taraf olan ülkeler ticarete bu türlerin tahribatına engel olacak önlemleri almak zorundadır. CITES, dünyanın en etkin ve başarılı doğal varlıkları koruma sözleşmesi olarak kabul edilmektedir.

CITES anlaşması, hükümetler arasında imzalanan uluslararası bir anlaşmadır. Yaban hayvan ve bitki türlerinin ticaretinin ülke sınırlarını aşmasından ötürü, belirli türleri aşırı sömürülmekten kurtarmak için uluslararası işbirliğini geliştirme çabalarından doğmuştur.

Tehlikede olan veya ticareti yasaklanan bitki ve hayvan türlerinin listesi sözleşmenin eklerinde yer almaktadır. Bu listeler yaklaşık olarak 25000 bitki türü ve 5000 hayvan türü içermektedirler. Bu listelerden;

Ek-I listesi nesli tükenme tehlikesi altında olan türleri içermektedir. Bu listede yer alan türlerin ticaretinin sıkı mevzuatlara tabii tutulması ve bu ticarete sadece istisnai durumlarda izin verilmesi söz konusudur. EK-I listesi, 600 hayvan, 300 bitki türü içermektedir.

---

* Sözleşme hakkındaki tüm bilgiler sözleşmenin resmi web sitesi olan www.cites.org'a göre düzenlenmiştir.

Ek-II listesinde mutlak olarak tükenme tehlikesiyle karşı karşıya olmamakla birlikte, nesillerinin devamıyla bağdaşmayan kullanımları önlemek amacıyla ticaretleri belirli esaslara bağlanan türler yer almaktadır. Ek-II listesi, 1400 hayvan ve 25000 bitki türü içermektedir.

Ek-III listesinde ise taraflardan herhangi birinin, kullanımını önlemek veya kısıtlamak amacıyla kendi yetki alanı içinde düzenlemeye tabii tuttuğu ve ticaretinin denetime alınmasında diğer taraflar ile işbirliğine ihtiyaç duyduğunu belirttiği bütün türleri kapsamaktadır. EK-III listesi, 270 hayvan, 30 bitki türü içermektedir.

Sözleşmenin Ortaya Koyduğu Kriterler: CITES'e hükümetler gönüllü olarak katılmaktadırlar. CITES Sözleşmesi, üye devletlerin farklı idari, teknik ve ekonomik özelliklere sahip olduğunu dikkate alarak, tüm üyelerinin ulusal mevzuatlarını sözleşme hükümleri doğrultusunda oluşturmalarını hükme bağlamıştır. Nesli tehlike altında olan bitki ve hayvan türlerinin uluslararası ticaretinin kontrollü şekilde yapılmasını sağlamak amacıyla taraf devletlerde idari ve teknik yapılanmayı gerekli kılan söz konusu sözleşmenin, ulusal yasaların yerini almadığı, sadece düzenlemeler için bir çerçeve sunduğu bilinmelidir. Sözleşme bu doğrultuda;

- Taraf devletlerin sıkı işbirliği yapmasını gerektirmekte,
- Her bir üye devletin kendi sınırları içerisinde etkin bir kontrol mekanizması kurabilmesi için, ilgili kurumların koordinasyon yaparak çalışmasını zorunlu kılmaktadır.

3.1.1.4 Göç Eden Yaban Hayvanı Türlerinin Korunmasına İlişkin Sözleşme

(Convention on Conservation of Migratory Species of Wild Animals, CMS)*

Düzenleyen: UNEP

Kabul Tarihi ve Yeri: 23 Haziran 1979 – Bonn/Almanya

Kapsadığı Bölge: Küresel

Üye Ülke Sayısı: 92

Amaç: Karasal, sulak ve kuşlara ait göçmen türlerin kendi sahalarında korunmasını amaçlamaktadır.

---

* Sözleşme hakkındaki tüm bilgiler sözleşmenin resmi web sitesi olan www.cms.int'e göre düzenlenmiştir.

Genel Bilgi: Sözleşme, göçmen türlerin habitatlarının korunmasını kapsamaktadır ve göçmen türlerin korunması ve idaresi için oluşturulmuş tek küresel sözleşmedir.

Göçmen yaban hayvanı türleri, toplam bio-çeşitliliğin küçük bir bölümünü oluştursa da, dünyanın genetik kaynaklarının önemli bir parçasını temsil etmektedirler. Yerleşik bitki ve hayvan türleriyle karmaşık ilişkiler kurmaktadır. Ekosistemler arasındaki karşılıklı bağımlılık için bir gösterge olarak eşsiz bir rol oynamakta ve uzun süreli göçler sonucunda özellikle hassas niteliği taşımaktadırlar.

Sözleşmenin Ortaya Koyduğu Kriterler: Sözleşme iki ekten meydana gelmektedir.

EK-I'de nesli tükenme tehlikesiyle karşı karşıya olan göçmen türler listelenmektedir. Bonn Sözleşmesine üye devletler, bu türleri tam anlamıyla korumak, yaşadıkları yerleri korumak ya da onarmak, göçün önündeki engelleri kaldırmak ve onları tehlikeye sokabilecek diğer faktörleri kontrol altına alabilmek için çaba sarf etmektedirler. Sözleşmeye taraf devletler için zorunluluklar koymanın yanı sıra, CMS, bu türlerin birçoğunun bulunduğu bölgelerin devletleri arasındaki ortak eylemlere de destek vermektedir.

Uluslararası işbirliğinden önemli ölçüde yarar sağlayan göçmen türler **EK-II'**de listelenmektedirler. Sözleşme, taraf devletleri bu yönde anlaşmalar yapmaları için desteklemektedir. Ek-II listesi, taraf devletlerin aşağıdakileri gerçekleştirmelerini zorunlu kılmaktadır:

- Göçmen türlere ilişkin araştırmaları desteklemek,
- **EK-I'**de yer alan göçmen türler için acil olarak koruma sağlamak,
- **EK-II'**de yer alan göçmen türlerin korunması ve idaresi için gerekli anlaşmaları yapmak.

3.1.1.5 Avrupa Yaban Hayatı ve Yaşam Ortamlarının Korunması Sözleşmesi

(*The Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats – Bern Convention*)*

Düzenleyen: Avrupa Konseyi

Kabul Tarihi ve Yeri: 19 Eylül 1979 – Bern/İsviçre

Kapsadığı Bölge: Avrupa

Üye Ülke ve Organizasyon Sayısı: 45

Amaçlar:

- Vahşi flora, fauna ve doğal yaşam ortamlarını korumak
- Devletler arası işbirliğini geliştirmek
- Öncelikle tehlike altındaki ve hassas türlere (göçmen türler de dahil olmak üzere) önem vermek.

Genel Bilgi: Sözleşme “Yaban hayatın, nesli tehlike altında olan türlerin ve yaşam ortamlarının, Avrupa çapında ve Avrupa yasalarıyla uyumlu bir şekilde korunması için bir araç oluşturulması” ihtiyacı doğrultusunda oluşturulmuştur. Bern Sözleşmesi, doğa koruma alanında uluslararası kapsamda bağlayıcı bir sözleşme olmakla beraber Avrupa kıtasının tümünü ve bazı Afrika ülkelerini içine alan bir coğrafyada etkindir.

Sözleşmenin yabani flora ve faunanın habitatları (yaşama ortamları) ile birlikte korunmasına büyük önem verdiği vurgulanmalıdır. Bern Sözleşmesi, Natura 2000’in temel dayanaklarından biri olan Habitat Direktifi ile hemen hemen aynı ilkelere sahip olması açısından büyük önem taşımaktadır. Sözleşme kapsamında oluşturulan Emerald Ağı, Avrupa Birliği ülkelerinde Natura 2000 ağı ile örtüşmektedir. Dolayısıyla AB üyesi olmayan ülkelerde oluşturulan Emerald Ağı, AB’ne üye olduktan sonra Natura 2000’in uygulanmasında büyük kolaylık sağlamaktadır.

Sözleşme tehlike altındaki bitki ve hayvan türlerinin ve yaşam ortamlarının korunmasına dönük 4 ekten oluşmaktadır:

- **Ek-I Kati Koruma Altındaki Bitki Türleri;** bu listede yer alan bitki türlerine ait çiçeklerine ve yapraklarına herhangi bir zarar verilmesi, satılması ve ticari olarak kullanılması ile yaşam ortamlarına zarar verilmesi yasaklanmıştır.

---

* Sözleşme hakkındaki tüm bilgiler sözleşmenin ana metnine göre düzenlenmiştir.

- **Ek-II Kati Koruma Altındaki Hayvan Türleri;** bu listede yer alan hayvan türlerinin yakalanması, zarar verilmesi, rahatsız edilmesi, yavrulama ve üreme alanlarının tahrip edilmesi, yumurtalarına zarar verilmesi ve ticareti yasaklanmıştır.
- **Ek-III Koruma Altındaki Hayvan Türleri;** bu listede yer alan türlerin belirli bir dönem dışında avlanması, kontrolsüz satışı ve sevkıyatı yasaklanmıştır.
- **Ek-IV Yasaklanmış Avlama ve Yakalama Metotları**

Bu kapsamda 600 bitki, 111 memeli, 363 kuş, 84 sürüngen, 46 amfibi, 9 balık ve 102 omurgasız türü koruma altına alınmıştır.

Sözleşmenin Ortaya Koyduğu Kriterler: Nesli tehlike altında olan yabani bitki ve hayvan türleri ile bunların yaşama ortamlarının daha etkin korunması amacıyla “Zümrüt Ağı” (*Emerald Network*) adı altında Sözleşme kapsamında ekolojik bir ağ 1998 yılından beri kurulmaya başlanmıştır.*

Sözleşme kapsamında hükümetler kendi yetki sahaları içerisindeki Zümrüt Ağı Alanları'nı belirlemekle yükümlü tutulmuşlardır. Tarafların bu belirleme sırasında yerine getirmesi gereken noktalar aşağıdaki gibidir;

- a. Belirgin habitat koruma ölçütleri gerektiren türlerin belirlenmesi,
- b. Belirgin koruma ölçütleri gerektiren tehlike altındaki doğal habitatların belirlenmesi,
- c. Belirgin habitat koruma ölçütleri gerektiren göçmen türlerin belirlenmesi,
- d. Üreme ve/ya da dinlenme alanları korunması gereken türlerin belirlenmesi.

Bu aşamaların yerine getirilmesinin ardından belirli kriterlere göre ASCI'ler seçilmektedir.**

---

* Türkiye'deki Emerald-Zümrüt Ağı uygulamaları için Bkz. 'Bölüm 5.5.1 Türkiye Emerald Ağı Pilot Projesi'

** Bu seçim kriterlerine ilişkin ayrıntılı bilgiye 'Bölüm 4.3.2 Türkiye'deki Uluslararası Koruma Statüleri'nde yer verilmektedir.

3.1.1.6 Akdeniz’de Özel Koruma Alanlarına İlişkin Protokol

(Protocol Concerning Mediterranean Specially Protected Areas)*

Kabul Tarihi ve Yeri: 3 Nisan 1982 – Cenevre/İsviçre

Kapsadığı Bölge: Küresel

Üye Ülke ve Organizasyon Sayısı: 22

Genel Bilgi: Akdeniz’de Özel Koruma Alanlarına İlişkin Protokol, 16 Aralık 1976 tarihinde imzalanan Barselona Sözleşmesi’nin (Akdeniz’in Kirlenmeye Karşı Korunması Sözleşmesi)** ardından imzaya açılan bir protokoldür. Protokol, sadece doğal değerlerin değil, kentsel ve arkeolojik değerlerin de ele alındığı ve bu nedenle ayrıntılı incelenmesi gereken bir belgedir. Bu protokol, Akdeniz doğal kaynaklarının ve doğal sitlerinin ve bölgedeki kültürel mirasın, diğer araçların yanı sıra deniz alanları ve çevreleri de dahil olmak üzere özel koruma alanları kurulması yoluyla korunması ve iyileştirilmesini öngören bir belgedir (Türkiye, Protokole taraf olduktan sonra konuyla ilgili ulusal uygulamalardan sorumlu bir otorite olarak Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı’nı tesis etmiştir.).

Protokolün Ortaya Koyduğu Kriterler: Bu protokolün tarafları uluslararası örgütlerle işbirliği içinde uyulacak ortak ilkeleri ve ihtiyaç duyulursa aşağıdaki konulara ilişkin standartları veya ölçüleri oluşturacaklar ve kabul edeceklerdir.

- a) Koruma alanlarının seçimi
- b) Koruma alanlarının kurulması
- c) Koruma alanlarının yönetimi
- d) Koruma alanları ile ilgili bilgilerin belirlenmesi

Protokol, özel koruma alanlarındaki (Türkiye’de: Özel Çevre Koruma Bölgesi) doğal ve kültürel değerlerle ilgili araştırmalar ve elde edilen bulguların yayılması için de ölçütler getirmiştir. Buna göre, protokole taraf ülkeler kendi koruma alanları ve bu alanların ekosistemleri ve arkeolojik mirasıyla ilgili bilimsel ve teknik araştırmaları geliştirecek ve destekleyecekler, doğanın korunması ve arkeolojik açılarından koruma alanlarının ve bu alanlardan elde edilecek bilimsel bilgilerin önemi ve değeri konusunda, mümkün olan en geniş biçimde kamuoyunu bilgilendirmek için çaba göstereceklerdir.

* Protokol hakkındaki tüm bilgiler protokolün ana metnine göre düzenlenmiştir.

** Barselona Sözleşmesi hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. Çizelge 3.1

3.1.1.7 Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi

(*Convention on Biological Diversity, CBD*)*

Düzenleyen: UNCED Sekretaryası

Kabul Tarihi ve Yeri: 5 Haziran 1992 – Rio de Janeiro/Brezilya

Kapsadığı Bölge: Küresel

Üye Ülke ve Organizasyon Sayısı: 187

Amaçlar:

- Biyolojik çeşitliliğin korunması
- Bileşenlerinin sürdürülebilir kullanımı
- Genetik kaynakların kullanımında adil ve eşit paylaşım.

Genel Bilgi: Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi (BÇS), 1992'de Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda (*United Nations Conference on Environment and Development, UNCED*) imzaya açılmıştır. BÇS, uygulamanın ulusal koşullara bağlı olduğu gelecek eylemleri için bir çerçeve sunmaktadır.

BÇS, hem ortamında (*in-situ*) hem de ortam dışı (*ex-situ*) korumayı konu almaktadır ancak ağırlık ortamında korumaya verilmektedir.

Ortamında koruma; gen, tür ve ekosistemleri kendi doğal çevrelerinde korumaya odaklanmaktadır. Bunu, korunan alanlar oluşturarak, bozulmuş ekosistemleri rehabilite ederek ve nesli tehlike altında olan türleri korumak için yasal yöntemler geliştirerek gerçekleştirmektedir. Ortamında korumaya öncelik verirken, BÇS, gen bankası ve botanik bahçeleri gibi ortam dışı olanak ve ölçütlerin de biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir kullanımına katkısı olduğunu dikkate almaktadır.

Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi kapsamında, kaynakların küresel ölçekte korunumu ve sürdürülebilir kullanımı amacına yönelik, “ekosistem yaklaşımı” ve “ön tedbir alma yaklaşımı” olmak üzere iki önemli yaklaşım belirlenmiştir. Ekosistem yaklaşımı, canlıların yaşamlarında ekosistemlerin ve ekolojik süreçlerin önemini ön plana çıkarmakta, ekosistem bütünlüğünün korunmadıkça bir türün ya da belli bir alanın korunmasının geçici bir çözüm olduğunu kabul etmektedir. Ön tedbir yaklaşımı ise, meydana gelen zarar ve kayıpların geri

---

* Sözleşme hakkındaki tüm bilgiler sözleşmenin resmi web sitesi olan www.biodiv.org'a göre düzenlenmiştir.

kazanımının zor olmasından yola çıkarak, potansiyel risklerin belirlenerek gerçekleşmeden önce önlenme gerekliliğini belirtmektedir.

BÇS, biyolojik çeşitlilik alanındaki çalışmalarını bir 2010 vizyonu çerçevesinde gerçekleştirmektedir. Bu vizyonun hedefleri aşağıda sıralanmaktadır:

- Biyolojik çeşitliliğin azalma eğilimini, küresel ve ulusal düzeyde, etkin bir şekilde tersine çevirmek
- Sürdürülebilir olmayan bio-çeşitlilik kullanımının tekrarını ve etkilerini kabul edilebilir bir düzeye indirmek
- Genetik kaynakların ve ortak geleneksel bilginin kullanımından doğan yararların eşit olarak paylaşımı

Sözleşmenin Ortaya Koyduğu Ölçütler: Taraflar, sözleşmenin 6. maddesine göre kendi koşulları ve kapasiteleri uyarınca:

- Biyolojik Çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir kullanımı amacıyla Ulusal stratejiler, plan ve programlar geliştirmek veya mevcut strateji, plan ve programları bu amaçlara uyarlamalıdır,
- Mümkün ve uygun olduğu kadarıyla, biyolojik çeşitliliğin korunmasını ve sürdürülebilir kullanımını ilgili sektörel ve dikey-sektörel plan, program ve politikalarla birleştirmelidir.

3.2 Uluslararası Doğa Koruma Kurumları

Uluslararası düzeyde gerçekleştirilen sözleşmelerin yanı sıra, doğa koruma ve çevre sorunlarıyla küresel ölçekte ilgilenen birçok kurum bulunmaktadır. Bu kurumların her ölçekte gerçekleştirdiği doğa koruma aktiviteleri, doğa koruma kriterlerini belirleyici ve yönlendirici nitelik taşımaktadır. Bunlardan bazıları uluslararası doğa koruma kriterlerinin belirlenmesinde önem taşıdıkları için kısaca açıklanacaktır.

3.2.1 Hükümetler Arası Kurumlar

Çevre ve doğa konusunda faaliyet gösteren hükümetler arası kurumlardan en çok faaliyet gösteren ve en fazla tanınan üç tanesine -UNEP, UNESCO ve UNDP- burada ayrıntılı olarak yer verilecektir. Her bir kuruma ilişkin *genel bilgiler* verildikten sonra çevre, doğa ve biyolojik çeşitlilik konularında gerçekleştirdikleri *aktiviteleri* ayrıntılı olarak açıklanacaktır. Kurum aktiviteleri içerisinde en önemli bulunanlar diğer aktivitelere göre daha geniş bir bakış açısıyla ele alınacaklardır. (UNEP-WCMC; UNESCO-MAB; UNDP-GEF/SGP diğer alt başlıklara göre daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.)

Yukarıda sayılan üç önemli hükümetler arası kurumun açıklanmasından sonra, çevre konusunda faaliyet gösteren diğer hükümetler arası kurumlardan yine önemli bulunanlara kısaca (sadece genel bilgileri verilmek suretiyle) yer verilecektir.

3.2.1.1 Birleşmiş Milletler Çevre Programı

(United Nations Environment Programme, UNEP)*

Genel Bilgi: Birleşmiş Milletler Çevre Programı, 15 Kasım 1972 tarihinde, Birleşmiş Milletler sisteminin atadığı, küresel ve bölgesel ölçekte çevre konularını ele alan bir otoritedir. Görevi, küresel çevreyi inceleme altında tutarak, çevresel politika konsensüsünün geliştirilmesini düzenlemek ve eyleme geçmek için, acil konuları, hükümetlerin ve uluslararası toplulukların dikkatine sunmaktır.

UNEP'in en genel amacı, insanlar ve uluslar için çevre koruma konusunda esin kaynağı olmak, onları bu konuda bilgilendirmek ve gelecek nesilleri tehlikeye atmadan yaşam kalitelerini yükseltmeleri konusunda liderlik sağlamak ve ortaklıkları desteklemektir.

UNEP'in sorumluluk alanları aşağıdaki gibi özetlenebilir:

---

* Bu başlığın altındaki tüm bilgiler UNEP'in resmi web sitesi olan www.unep.org'a göre düzenlenmiştir.

- Çevre alanında uluslararası işbirliğini desteklemek ve uygun politikalar önermek.
- Büyük çevresel tehditlere cevap verecek eylemleri kolaylaştırmak.
- Küresel çevrenin durumunu izlemek ve çevresel bilgileri toplamak ve yaymak.
- BM'ye, çevreyle ilgili konularda yardımcı olmak, işbirliği ve katılım yoluyla BM aktivitelerinin çevresel önemi hesaba kattığını garantiye almak.
- İstek üzerine, Çevre Bakanlıklarına ve diğer çevre otoritelerine, özellikle gelişmekte olan ülkelere, çevresel politika geliştirmede yardımcı olmak.
- Uluslararası çevresel hukukunun geliştirilmesine yardımcı olmak.
- Çevresel konu ve araçların kullanımı ve geliştirilmesinde uzman görüşü sunmak.
- Çevre için bölgesel politikalar geliştirmek.

UNEP çalışmaları küresel, bölgesel ve ulusal çevresel koşulları ve eğilimleri değerlendirmek; uluslararası ve ulusal çevresel araçlar geliştirmek; çevrenin akıllı yönetimi ve sürdürülebilir gelişme için kurumları güçlendirmek ve sivil toplum ve özel sektör arası ortaklıkları desteklemek konularına yoğunlaşmaktadır.

Aktiviteler: Biyolojik çeşitlilik alanında UNEP çok çeşitli aktiviteler gerçekleştirmektedir. Bu aktiviteler arasında biyolojik çeşitliliğin korunmasına ilişkin sözleşmeler de yer almaktadır.

UNEP'in biyolojik çeşitlilik ve doğa korumaya öncelik veren önemli bir çalışması burada ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

3.2.1.1.a Dünya Koruma İzleme Merkezi

(UNEP-World Conservation Monitoring Centre – WCMC)

Kökeninin 1979 yılına kadar dayanmasına karşın, Dünya Koruma İzleme Merkezi'nin UNEP'in bütüncül bir parçası haline gelmesi 2000 yılını bulmuştur. Merkez, UNEP'in biyolojik çeşitliliği değerlendirme ve politika ayağı olmuştur.

Merkezin programları; türler; ormanlar; korunan alanlar; denizler; dağlar; tatlı sular; iklim değişikliğinden etkilenen habitatlar; ticaret ve çevre arasındaki ilişkiler ve biyolojik çeşitlilik değerlendirmenin ayrıntılı konuları üzerine yoğunlaşmaktadır.

UNEP-WCMC'nin korunan alanlar konusundaki çalışmaları, Korunan Alanlar Dünya Komisyonu (*World Commission on Protected Areas – WCPA*)* ve IUCN Korunan Alanlar Programı (*IUCN Programme on Protected Areas*) ile işbirliği içinde yürütülmektedir. Her üç organizasyon da korunan alanların tanımlanması ve kategorizasyonunda birlikte çalışmaktadırlar.

UNEP-WCMC tarafından yönetilen Korunan Alanlar Dünya Veri Bankası (*World Database on Protected Areas – WDPA*), IUCN-WCPA ve WDPA Konsorsiyumunun işbirliği ile oluşturulmuştur. Veri bankasının derlenmesi sırasında çok çeşitli ulusal, uluslararası organizasyonlar ve korunan alan ajanslarından destek alınmıştır.

WDPA, bütün dünyadaki korunan alanlarla ilgili en kapsamlı veri bankası olma özelliğini taşımaktadır. Korunan alanların tek tek bugünkü durumları, çevresi ve yönetimi hakkında bilgi içeren geniş bir veri bankasıdır.

Korunan alanlar konusunda UNEP-WCMC'nin bir diğer önemli çalışması BM Korunan Alanlar Listesi'dir. BM listesi, dünyanın korunan alanlarının tam bir listesidir. UNEP ve IUCN adına UNEP-WCMC tarafından hazırlanmaktadır. Sonuncusu 2003 yılında basılmıştır.

BM Korunan Alanlar Listesi'nde 102.102 adet korunan alan kaydedilmiştir. Bu alanların toplam yüzölçümü 18,8 milyon km²'dir ve dünya yüzölçümünün %12,65'ini kaplamaktadır. Bu alanların 4.116'sı Deniz Koruma Alanı'dır ve 4,3 milyon km²'ye yayılmaktadırlar.

Ayrıca, UNEP-WCMC'nin 'Dünya Miras Sözleşme'si ile işbirliği içinde dünyanın doğal ve kültürel mirasının korunması ve yönetilmesine teknik destek sağlamaktadır.

3.2.1.2 Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu

(*The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UNESCO*) **

Genel Bilgi: Birleşmiş Milletler, Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu 16 Kasım 1945'te kurulmuştur. Organizasyonun amacı, “eğitim, bilim, kültür ve iletişim yoluyla uluslar arasındaki işbirliğini artırarak dünya barış ve güvenliğine katkıda bulunmak ve böylece; demokrasi, adalet, hukuk kuralları, insan hakları ve temel özgürlüklere, ırk, cinsiyet, dil ve din ayrımı yapmaksızın evrensel saygı kazandırmak” olarak tanımlanmaktadır.

194 üyesi bulunan organizasyon, bugün, etik konulara önem veren evrensel anlaşmaları güçlendirmek için bir fikirler laboratuvarı ve standart belirleyicisi olarak hizmet vermektedir.

* Ayrıntılı bilgi için Bkz. 'Bölüm 3.1.2.2. Gayri-Resmi Örgütler – IUCN-WCPA'

** Bu başlığın altındaki tüm bilgiler UNESCO'nun resmi web sitesi olan www.unesco.org'a göre düzenlenmiştir.

Organizasyon aynı zamanda üye ülkelere, çeşitli alanlarda kendi insan ve kurumsal kapasitelerini geliştirebilmeleri konusunda yardımcı olmak için, bilginin yayılması ve paylaşılması adına “takas odası” (*clearing house*) olarak da hizmet etmektedir. Kısacası UNESCO, 194 üye ülke ve 6 ortağıyla, eğitim, bilim, kültür ve iletişim konusunda, uluslararası işbirliğini artırmak için çalışmaktadır.

Aktiviteler: UNESCO aktivitelerini; Eğitim; Doğal Bilimler; Sosyal ve İnsani Bilimler; Kültür; İletişim ve Bilgi üzerine konuşlandırmaktadır. Burada, Doğal Bilimler başlığı altında gerçekleştirilen aktiviteler ele alınacaktır.

UNESCO, doğa üzerindeki kontrolsüz sömürüyü sorgulamak ve sürdürülebilir gelişmeyi vurgulamak amacıyla, 1968 yılında, çığır açan bir konferans düzenlemiştir (Biyosfer Konferansı). O zamandan bu yana, Organizasyon, dünyanın kaynaklarını daha iyi anlamaya ve yönetmeye dönük çeşitli uluslararası projeler gerçekleştirmiştir. Aşağıda bu uluslararası projelerin isimleri verilmektedir. Ardından, konferans sonunda en büyük vurguyu alan UNESCO-MAB programından ayrıntılı olarak bahsedilecektir.

- Hükümetler Arası Oşinografi Komisyonu
- Uluslararası Hidroloji Programı
- Yenilenebilir Enerji Programı
- Kıyı Bölgeleri ve Küçük Adalar Platformu
- Uluslararası Jeolojik Korelasyon Programı

3.2.1.2.a İnsan ve Biyosfer Programı

(Man and Biosphere Programme - MAB)

9 Kasım 1971 yılında oluşturulan ve 102 üye ülkeyi kapsayan UNESCO-MAB, biyolojik çeşitliliğin korunmasına ve sürdürülebilir kullanımına ve insanla çevresi arasındaki ilişkileri küresel ölçekte geliştirme temeline dayanmaktadır.

İnsan ve doğa için özel olan 400’den fazla alandan oluşmakta olan bu ağ, dünyanın kara ekosisteminin büyük bir bölümünü kaplamaktadır. Her biyosfer rezervi, doğal kaynakların yönetimi için, ekonomik kalkınmayı besleyerek gelişmeyi sağlayan “yaşayan laboratuvar”lardır.

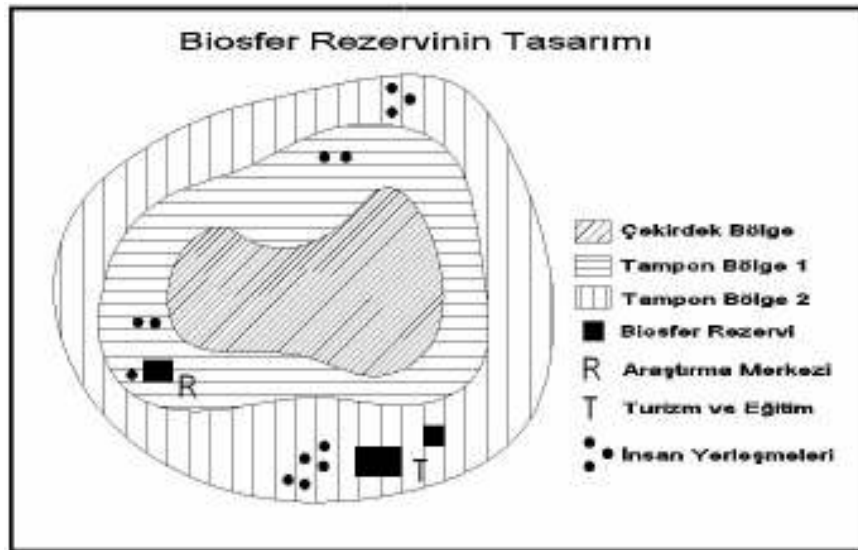
UNESCO-MAB'ın amaç ve hedefleri aşağıdaki gibi özetlenebilir;

- Biyosfer rezervlerinden oluşan bir dünya ağı geliştirmek
- Gen kaynakları, hayvan ve bitki türlerini korumak
- İnsan-çevre ilişkilerini araştırmak
- Ekolojik çevre gözlemleri yapmak
- Kamu çalışması ve çevre eğitimi

Biyosfer Rezervleri, biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilir kullanımıyla korunmasını birleştiren çözümleri destekleyici, karasal ve kıyı ekosistemi alanlarıdır. Uluslararası alanda tanınmakta, ulusal hükümetlerce belirlenmekte ve buldukları ülkelerdeki yargının yetkilerine bağlı olarak işletilmektedirler. Biyosfer rezervleri, birbirlerini tamamlayan ve birbirlerine bağımlı olan üç temel işlevi yerine getirmek zorundadırlar:

- *Koruma İşlevi:* Peyzajın, ekosistemlerin, türlerin ve genetik çeşitliliğin korunmasına katkıda bulunmak.
- *Kalkınma/Gelişme İşlevi:* Sosyo-kültürel ve ekolojik olarak, sürdürülebilir ekonomik ve insani gelişmeyi teşvik etmek.
- *Lojistik İşlev:* Yerel, ulusal ve küresel koruma ve kalkınmaya ilişkin, araştırma, izleme, eğitim ve bilgi desteği sağlamak.

Şekil 3.1 Biyosfer rezervi tasarımı (Mulder ve Copotillo, 2005)

Bir alanın Biyosfer Rezervi olarak atanması/seçilmesi için bulundurması gereken özellikler aşağıda sıralanmaktadır;

- Bir derecede insan müdahalesi içeren, büyük bir biyocoğrafik bölgenin temsilcisi olması.
- Korunması gereken peyzaj, ekosistem, hayvan ve bitki türleri içermesi.
- Dahil oldukları bölgenin, sürdürülebilir gelişme yaklaşımlarını keşfetme ve gösterme imkanı sağlaması.
- Yukarıda bahsedilen 3 biyosfer rezervi işlevini yerine getirebilecek büyüklükte olması.
- Uygun bir bölgeleme/zonlama sisteminin bulunması; yasal olarak uzun süreli korumaya atanmış merkez alan/alanları ve dıştaki geçiş alanında net olarak tanımlanmış tampon alan/alanlar (Şekil 3.1)

MAB'in 21. yüzyıldaki en belirgin varlığı ve operasyonel aracı, 1995 yılında, İspanya'nın Sevilla kentinde düzenlenen "Uluslararası Biyosfer Rezervleri Konferansı"yla güç kazanan Dünya Biyosfer Rezervleri Ağı'dır (*World Network of Biosphere Reserves-WNBR*).

Dünya Ağı, kanuni bir çerçeveye yasal olarak oluşturulmuştur ve bu çerçeve, Dünya Ağı için 'oyunun kuralları'nı belirlemekte ve biyosfer rezervlerinin dönemsel incelemelerini oluşturmaktadır.

Dünya Ağı'nın aktiviteleri, Sevilla Konferansında oluşturulan "Biyosfer Rezervleri İçin Sevilla Stratejileri" rehberliğinde gerçekleştirilmektedir. Ağ, *bölgesel* ya da *alt bölgesel* ağlar (Doğu Asya) ve *tematik ağlar* (örneğin, biyolojik çeşitlilik çalışmaları için) ile desteklenmektedir.

Bugün UNESCO-MAB çerçevesinde biyosfer rezervi olarak ilan edilen 482 adet alan bulunmaktadır.

3.2.1.3 Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

(United Nations Development Programme, UNDP)*

Genel Bilgi: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, insan merkezli kalkınma anlayışı için gerekli değişimin savunuculuğunu yapan, insanların daha iyi bir yaşam kurabilmelerine yardım için ülkelerin bilgi, deneyim ve kaynaklara ulaşmalarına çalışan, Birleşmiş Milletler'in küresel kalkınma kuruluşudur. Kasım 1965'te oluşturulan UNDP'nin 195 üyesi bulunmaktadır.

UNDP, kalkınmakta olan ülkelerin maddi yardımlara ulaşmasına ve bunları etkin biçimde kullanmalarına destek sağlamaktadır. Demokratik yönetim, yoksulluğun azaltılması, kriz önleme ve iyileşme, enerji, çevre gibi konularda, ülkelere çözüm bulma ve çözümleri paylaşma olanağı sunmaktadır.

Aktiviteler: UNDP aktivitelerini 5 başlık altında toplamaktadır:

- Demokratik Yönetim
- Yoksulluğun Azaltılması
- Kriz Önleme ve İyileşme
- Enerji ve Çevre
- HIV/AIDS

UNDP, Enerji ve Çevre başlıklı uygulamalarında “Kalkınma İçin Biyolojik Çeşitliliğe” büyük önem vermektedir. Kapasite geliştirme, bilgi yönetimi, politik öneri ve savunma yoluyla, UNDP 140'tan fazla ülkeye biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir kullanımı için yardımcı olmaktadır.

UNDP, yerel, ulusal, bölgesel ve küresel düzeydeki değişimi, birbirleriyle yakın ilişkili aktivitelerle izlemektedir. Bu aktivitelerden en çok tanınan ve konumuz açısından önem taşıyan iki tanesine (GEF ve GEF-SGP) burada yer verilecektir.

---

* Bu başlığın altındaki tüm bilgiler UNDP'nin resmi web sitesi olan www.undp.org'a göre düzenlenmiştir.

3.2.1.3.a Küresel Çevre Fonu

(Global Environment Facility - GEF)

1991 yılında yapılandırılan Küresel Çevre Fonu, UNDP'nin 3 uygulama ajansından biridir. Küresel Çevre Fonu, BM Kalkınma Programı (UNDP), BM Çevre Programı (UNEP) ve Dünya Bankası tarafından yönetilen, ortak bir çevre programıdır ve uluslararası benzersiz bir yapılandırma. GEF'in 176 üye ülkesi bulunmaktadır (Şekil 3.2).

Şekil 3.2 GEF üyesi ülkeler (<http://www.undp.org>)

GEF' in misyonu küresel çevrenin korunmasıdır. Yerel ile küresel çevre sorunları ve ulusal ile uluslararası kaynaklar arasındaki bağı kurmayı amaçlamaktadır.

GEF projeleri 6 kompleks küresel çevresel konuyla ilgilenmektedir ve bu projelere fon sağlayarak küresel çevre faydaları sağlamak amacı ile kurulmuştur. Bu odak alanlar ve bu alanlarda yapılan eylemlerin açıklamalarına aşağıda yer verilmektedir:

- **Biyolojik Çeşitlilik:** Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi'nin ara finansal mekanizması olarak belirlenmiştir. Projelerinde 4 stratejik öncelik bulunmaktadır:
  1. Korunan alanların sürdürülebilirliğini sağlamak.
  2. Üretim arazi ve sektörlerinde biyolojik çeşitliliği ana görüş haline getirmek.
  3. BCS Cartagena Protokolü'nün uygulanması için kapasite geliştirmek.
  4. Mevcut ve gelecekteki biyolojik çeşitlilik konularına ilişkin en iyi eylemleri ortaya çıkarmak.

Biyolojik çeşitlilik dalında yapılacak faaliyetlerde en büyük önem ortamında koruma (*in-situ*) ve sürdürülebilir kullanıma verilmektedir.

- *İklim Değişikliği*: İklim Değişikliği Üzerine Birleşmiş Milletler Çerçeve Sözleşmesi (*UNFCCC*) için ara bir finansal mekanizma olarak belirlenmiştir; çalışmasının önemli bir unsuru, katılımcı ülkelere sözleşmeden doğan yükümlülüklerini yerine getirmelerinde yardımcı olmaktır.
- *Uluslararası Sular*: Bu başlık altında ele alınan konular kısaca;
  - Sınır aşan su kirliliği
  - Yeraltı sularının aşırı kullanımı
  - Balık avlama alanlarının sömürülmesi
  - Balıkçılık habitatlarının korunması
  - İstila eden türler
  - Su kaynaklarının yarışmacı kullanımını dengelemek.
- *Toprak Bozulması*: BM Çölleşmeyle Mücadele Sözleşmesi'nin (*UNCCD*) finansal mekanizması olarak görev yapmaktadır. Bu konuda yapılan çalışmalar aşağıda sıralanmaktadır:
  - Çölleşme
  - Ormansızlaştırma
  - Sürdürülebilir arazi kullanımı
  - Doğal kaynak yönetimi
- *Ozon Tabakası*
- *Kalıcı Organik Kirleticiler*

3.2.1.3.b GEF Küçük Destek Programı

(*GEF Small Grants Programme – SGP*)

1992 yılında oluşturulan Küçük Destek Programı (SGP), Küresel Çevre Fonu'nun (GEF) dünya çapında uygulanan sivil toplum destek programıdır. 95 üye ülkesi bulunan SGP, gelişmekte olan ülkelerdeki toplum odaklı ve gayri-resmi organizasyonların aktivitelerine yardımda bulunmaktadır.

SGP, esas olarak, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından uygulanmakta ve küresel çevre sorunlarına yerel çözümler geliştiren sivil toplum kuruluşlarına (STK) destek

sağlamaktadır. Küresel Çevre Fonu UNDP, UNEP ve Dünya Bankası'na ek olarak Proje Hizmetleri İçin Birleşmiş Milletler Ofisi (*United Nations Office for Project Services - UNOPS*) tarafından yürütülmekte ve finanse edilmektedir.

Odak alanları, biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir kullanımı, iklim değişikliği ile mücadele, toprak bozulmasının önlenmesi ve uluslararası suların korunması yanında ortak alanlı uygulama programlarıdır.

- SGP tüm ekosistem tiplerinde **küresel önemi olan biyolojik çeşitliliği** korumakta ve bunların tehditlerini ortadan kaldırmak için çalışan projelere destek sağlamaktadır. Biyolojik çeşitlilik odak alanına SGP proje yatırımlarından ayrılan pay %60'tır.
- SGP **uluslararası sular** odak alanında, karasal kaynaklı kirliliği azaltma amaçlı toprak yönetimi uygulamalarını iyileştirme ve kimyasal gübre kullanımını azaltma, sucul bio-çeşitlilik için kritik yaşam alanlarında ekolojik bozulmayı engelleme ve aşırı balıkçılık ve fazla tatlı su çekimi gibi sürdürülemez kaynak kullanımlarını önleme projelerine destek sağlamaktadır. Uluslararası sular odak alanına SGP yatırımlarından ayrılan pay %6'dır.
- SGP **iklim değişikliği** odak alanında, sürdürülebilir, iklim-dostu teknolojilerin ve önlemlerin yerel ve küresel boyutta yayılmasını desteklemektedir. SGP yatırımlarından bu odak alanına ayrılan pay %20 oranındadır.
- SGP **toprak bozulması** odak alanında, toprak bozulmasının sebeplerini gidermek ve ekosistem dengesi, işlev ve hizmetleri üzerine olumsuz etkilerini önlemek amaçlı projelere destek sağlanmaktadır.
- **Ortak odak alanında** ise projeler tek bir GEF odak alanıyla ilgili doğal kaynak yönetimini ele almayı değil, GEF'in odak alanları (Biyolojik Çeşitlilik, İklim Değişikliği, Uluslararası Sular ve Toprak Bozulması) arasında sinerji oluşturarak faydayı çoğaltmayı amaçlamaktadır. Bu odak alanına ayrılan pay %14'tür.

3.2.1.4 Diğer Hükümetler Arası Kurumlar

3.2.1.4.a Gıda ve Tarım Organizasyonu

(*Food and Agriculture Organization – FAO*)*

16 Ekim 1945 tarihinde kurulan ve bugün itibarıyla 188 üye ülkeyi kapsayan FAO, gelişmekte olan ve geçiş ekonomisindeki ülkelerle gelişmiş ülkeler arasında görüşme, anlaşma ve tartışma ortamı sağlayan tarafsız bir forum niteliğindedir. Amacı, açlığı yenmek ve gelişmekte olan ülkelere, tarım, ormancılık ve balıkçılıkla ilgili eylemlerini modernize etmelerinde yardımcı olmak ve herkes için iyi besini garanti etmektir.

FAO'nun hedefleri arasında;

- Besin ve yaşam standartları düzeylerini yükseltmek,
- Bütün gıda ve tarımsal ürünlerin üretim ve dağıtım verimliliğini artırmak,
- Kırsal nüfusun koşullarını geliştirmek,
- Gelişen bir dünya ekonomisine ve insanlığın açlığından özgür kılınmış bir dünyanın elde edilmesine katkıda bulunmak sayılabilir.

FAO, balıkçılık, ormancılık ve sürdürülebilir gelişme alanındaki çalışmalarıyla bio-çeşitliliğin korunması konusunda aktiviteler gerçekleştirmekte ve diğer örgütlerle işbirliği içerisinde doğa korumaya katkıda bulunmaktadır.

3.2.1.4.b Dünya Sağlık Örgütü

(*World Health Organization – WHO*)**

7 Nisan 1948 kurulan örgüt, 1998–99 yıllarında yeniden yapılandırılmıştır. Yeniden yapılandırma sürecinde, 8 tane odak alandan oluşan bir organizasyonel yapı belirlenmiştir. Çevre üzerine yoğunlaşan odak alanı Sürdürülebilir Gelişme ve Sağlıklı Çevreler başlığını taşımakta ve 5 bölüme ayrılmaktadır. Bu 5 bölümden konumuz açısından en önemlisi İnsan Çevresinin Korunması'dır (İÇK) ve bu da 4 alt başlıktan oluşmaktadır. Bunlar;

- Su, sağlık koşullarını geliştirme ve sağlık
- Mesleki ve çevresel sağlık

* Bu başlığın altındaki tüm bilgiler FAO'nun resmi web sitesi olan www.fao.org'a göre düzenlenmiştir.

** Bu başlığın altındaki tüm bilgiler WHO'nun resmi web sitesi olan www.who.int'e göre düzenlenmiştir.

- Kimyasal güvenlik
- Radyasyon ve çevresel sağlık

İÇK'nin hedefleri;

- Çevre ve sağlık konularında uluslararası çalışmaları desteklemek
- Çevre kalitesini izlemek ve değerlendirmek
- Çevre ve sağlık etki değerlendirme
- Çevresel sağlığın geliştirilmesi için ulusal kapasite geliştirme faaliyetlerini desteklemek
- WHO üye ülkelerine tavsiyeler vermek, rehberlik etmek ve teknik destek sağlamaktır.

3.2.2 Gayri-Resmi Kurumlar

Çevre ve doğa konusunda faaliyet gösteren gayri-resmi kurumlardan en önemli bulunan dört tanesine –IUCN, WWF, CI ve EUROPARC- burada ayrıntılı olarak yer verilecek ve örgütlerin açılımı bir önceki bölümdeki izleneye göre ele alınacaktır.

3.2.2.1 Dünya Doğa Koruma Birliği

(*World Conservation Union-IUCN*)*

Genel Bilgi: Dünya Doğa Koruma Birliği, 5 Ekim 1948 tarihinde gerçekleştirilen uluslararası bir konferansın ardından “Doğanın Korunması için Uluslararası Birlik (*International Union for Protection of Nature-IUPN*)” adı altında kurulmuştur. 1956 yılında adı “International Union for Conservation of Nature-IUCN” olarak değiştirilen birliğin adı son olarak 1990 yılında Dünya Doğa Koruma Birliği (*World Conservation Union-IUCN*) olarak son halini almıştır. Günümüzde IUCN 75 ülkeden 109 hükümet kuruluşu ve 788 sivil toplum kuruluşunun üye olduğu dünyanın en saygın doğa koruma organizasyonudur.

IUCN'nin vizyonu “doğaya değer veren ve doğayı koruyan adil bir dünya” yaratmaktır. Misyonu ise, “dünya üzerindeki toplumları doğanın çeşitliliğinin ve bütünlüğünün korunması konusunda etkilemek, teşvik etmek, desteklemek ve doğal kaynakların kullanımının ekolojik olarak sürdürülebilir ve adil olmasını sağlamak” olan IUCN çevre koruma konusunda etkin

---

* Bu başlığın altındaki tüm bilgiler IUCN'nin resmi web sitesi olan www.iucn.org'a göre düzenlenmiştir.

bir kuruluştur. IUCN, özellikle canlı türlerinin tehlike sınıflarının ortaya konması ve böylece koruma stratejilerinin saptanması konusunda dünyadaki yegâne kurum niteliğindedir.

IUCN'in çatısı altında bilimsel ve teknik destek sağlayan ve 10,000'den fazla bilim adamı ve uzmanı bir araya getiren 6 komisyon bulunmaktadır:

- Ekosistem Yönetimi Komisyonu
- Eğitim ve İletişim Komisyonu
- Çevre Hukuku komisyonu
- Çevre, Ekonomi ve Sosyal Politika Komisyonu
- Tür Yaşatma Komisyonu
- Korunan Alanlar Dünya Komisyonu

Aktiviteler: Birliğin aktiviteleri arasında:

- Koruma için küresel ortaklıklar kurmak,
- Hükümet ve gayri-resmi organizasyon üyelerinin küresel ve bölgesel koruma konularını (bilimsel, eğitimsel, yasal, ekonomik, sosyal, kültürel ve politik boyutları da dâhil olmak üzere) tartışabilecekleri bir forum sağlamak.
- Koruma, uzun ömür ve insan mutluluğu arasındaki karşılıklı ilişkiler hakkında, yayın, bilgi dağıtımı ve eğitim yoluyla küresel bilinci artırmak,
- Koruma hakkındaki otoriter bildirimleri ilişkilendirmek,
- Sürdürülebilirlik, kapasite geliştirme ve kurumsal destek için ulusal ve bölgesel stratejiler geliştirmek,
- Ulusal ve uluslararası yasal ve yönetsel araçların, gelecek kuşakların çevre haklarını gözetecek şekilde oluşturulması ve,
- Doğanın, doğal kaynakların korunması ve kaynakların eşitlikçi ve sürdürülebilir kullanımıyla ilişkili uluslararası sözleşmelerin hazırlanmasına aktif katılım sayılabilir.

Yukarıda adı geçen Komisyonlar arasında yer alan “Türlerin Korunması Komisyonu” ve “Korunan Alanlar Dünya Komisyonu” diğerlerine göre daha önemli oldukları ve doğa korumada belirleyici ve etkin bir rol oynadıkları için burada geniş olarak açıklanacaklardır.

3.2.2.1.a Tür Yaşatma Komisyonu

(*Species Survival Commission, SSC*)

Dünyanın hemen hemen her ülkesinden 7000 gönüllü üyeden oluşan bir bilgi ağıdır. SSC, IUCN içindeki en geniş komisyondur. Amacı, bitki, hayvan ve bunların habitatlarının kaybının önlenmesidir. Türlerin korunması konusundaki teknik durum hakkında Birliğin ve üyelerinin temel kaynağıdır. SSC'nin faaliyetleri arasında en önemlisi hiç kuşkusuz "IUCN Kırmızı Listesi"ni üretmesidir.

Kırmızı Listenin genel amacı, koruma sorunlarının aciliyet ve ölçütlerini kamu ve politikacılara iletmek ve türlerin yok olma tehlikesini azaltmak için küresel toplumu motive etmektir.

IUCN Kırmızı Listesi, bitki ve hayvan türlerinin küresel ölçekte korunma durumlarının en geniş ve bütüncül envanteridir. Binlerce tür ve alt türün yok olma risklerini ölçmek için bir dizi kriter kullanmaktadır. Güçlü bilimsel temeliyle, IUCN Kırmızı Listesi, biyolojik çeşitliliğin mevcut durumunu gösteren en otoriter rehberdir. Ayrıca, her ülkeye, koruma eylemlerinde temel oluşturacak bir veri sunmaktadır. Ülkeler, listelerde yayımlanan türlere öncelik vermekte, tehlike kategorilerine göre koruma eylemlerinde etkinlik sağlamaktadırlar.

Kırmızı Liste'nin ilk oluşturulduğu 1963'ten 1980'li yıllara kadar uygulanan tehlike kategorilerinin tekrar revize edilmesi ve daha objektif kriterlere dayandırılması amacı ile 1994 yılında IUCN yeni bir kategorileşme yöntemi belirlemiştir (Ek 1), bu kuruluşun bir yan kolu olan World Conservation Monitoring Centre (*WCMC*) 30 yıllık çalışmalarının sonucunda, dünyada tehdit altında olduğu düşünülen 33000 kadar bitki türü ile ilgili verilerini yayınlamıştır. Bu eserde bitkiler tekrar eski kategorilerine göre sınıflandırılmışlardır. Daha sonraki yenilemelerle son olarak 2004 Kırmızı Listesi SSC tarafından hazırlanmıştır.

IUCN, Kırmızı Liste aracılığıyla dünyanın türlerini izleme olanağı bulmaktadır. SSC, IUCN Kırmızı Listesi'ni her 3 ya da 4 yılda bir yayımlamakla yükümlüdür ancak yıllık güncellemeler de yapılmaktadır. 2004 IUCN Kırmızı Listesi'ne göre 15,589 tür yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Kırmızı Listesi'nin oluşturulmasının yanında SSC, hükümetlere, uluslararası çevre sözleşmelerine ve koruma organizasyonlarına bilimsel ve teknik destek sağlamakta; Tür Eylem Planları ve Politika Rehberi yayımlamakta ve koruma projeleri uygulamaktadır.

3.2.2.1.b Korunan Alanlar Dünya Komisyonu

(World Commission on Protected Areas – WCPA)

Dünyanın önde gelen korunan alan uzmanlarından oluşan küresel bir ağıdır. WCPA'nın misyonu; "Bütün dünyadaki kara ve deniz koruma alanlarından oluşan bir temsili ağın, IUCN'nin misyonunu bütünleyici şekilde oluşturulması ve etkin yönetiminin desteklenmesi" şeklinde tanımlanmaktadır. 140 ülkede 1300'den fazla üyeye görev yapan WCPA, hükümetlerin korunan alanları planlamasında; yönetici kapasitelerinin rehberlik, araçlar ve bilgi yoluyla güçlendirilmesinde; korunan alanlara yatırımların desteklenmesinde ve üyelerine programı uygulamalarında kapasitelerini geliştirmeleri konularında yardımcı olmaktadır.

WCPA'nın amaçları:

- Hükümetlere ve diğerlerine korunan alanların planlanmasında yardımcı olmak ve onları bütün sektörlerle bütünleştirmek
- Korunan alan yöneticilerinin kapasitelerini ve etkinliklerini güçlendirmek
- Korunan alanlara yatırım çekmek
- Programını uygulayabilmesi için WCPA'nın kapasitesini geliştirmektir.

WCPA, 1994 yılının Ocak ayında IUCN'nin, Buenos Aires'teki genel toplantısında önceden 10 kategori olarak belirlenen doğa koruma bölgelerini 6 kategoriye (*Protected Area Management Categories*) indirmiştir (Çizelge 3.2). Bu kategorilere ilişkin daha ayrıntılı açıklamalar EK 11'de sunulmaktadır.

Çizelge 3.2 Korunan alan yönetim kategorileri (Mulder ve Copotillo, 2005)

Korunan Alan	Belirtilen Yönetim Hedefleri	Yönetim Hedefi									
		BA	YK	TÇ	ÇH	DÖ	TR	EĞ	SK	KN	
Ia	Mutlak Doğa Rezervi	Bilim	***	**	***	**	-	-	-	-	-
Ib	Yaban Hayatı/ Yaban Alanı	Yaban hayatı koruma	*	***	**	***	-	**	-	*	-
II	Milli Park	Ekosistem koruma ve rekreasyon	**	**	***	***	**	***	**	*	-
III	Doğa Anıtı	Belirgin doğal özelliklerin korunması	**	*	***	-	***	***	**	-	-
IV	Habitat/Tür Yönetim Alanı	Yönetim müdahalesiyle koruma	-	*	***	***	*	*	**	**	-
V	Korunmuş Kara ve Deniz Peyzajları	Deniz/Kara peyzajı koruma ve rekreasyon	**	-	**	**	***	***	**	**	***
VI	Yönetimli Kaynak Koruma Alanı	Doğal ekosistemlerin sürdürülebilir kullanımı	*	**	***	***	*	*	*	***	**

BA, bilimsel araştırma; YK, yaban hayatı koruma; TÇ, tür/genetik çeşitlilik; ÇH, çevresel hizmetler; DÖ, doğal/kültürel özellikler; TR, turizm ve rekreasyon; EĞ, eğitim; SK, sürdürülebilir kullanım; KN, kültürel nitelikler
*** birincil hedef; ** ikincil hedef; * potansiyel olarak uygulanabilir değil; - uygulanabilir değil

3.2.2.2 Doğal Hayatı Koruma Vakfı

(*World Wide Fund for Nature, WWF*) *

Genel Bilgi: 11 Eylül 1961 yılında kurulan Doğal Hayatı Koruma Vakfı ilk olarak World Wildlife Fund olarak adlandırılmıştır. Ancak 1986 yılında adını World Wide Fund for Nature (Dünya Doğayı Koruma Vakfı) olarak değiştirmiştir. Buna karşın birçok ülkede ilk adıyla anılmaya devam eden örgüt, 2001’de, orijinal kısaltmasını (WWF) küresel adı olarak kullanmaya karar vermiştir.

WWF’nin misyonu, evrenin doğal çevresindeki bozulmaya durdurmak ve;

- dünyanın biyolojik çeşitliliğini koruyarak,
- yenilenebilir doğal kaynak kullanımının sürdürülebilir olduğunu garanti altına alarak, ve
- kirliliğin ve aşırı tüketimin azaltılmasını destekleyerek

insanların doğayla uyum içerisinde yaşadığı bir gelecek yaratmaktır.

WWF eylemlerini 130’dan fazla ülkede gerçekleştirmekte ve 58 ülkede büroları bulunmaktadır. Amerika’da 1,2 milyon ve dünyanın geri kalan bölümündeki 4 milyon üyesi ile WWF, dünyanın en büyük özel olarak finanse edilen koruma organizasyonudur.

Aktiviteler: WWF, Afrika, Asya, Avrupa, Kuzey Amerika ve Latin Amerika’daki koruma programlarını aktif olarak desteklemekte ve yürütmektedir. WWF her yıl küresel koruma çalışmalarında 1200’den fazla proje yüklenmekte, 3800’den fazla insana istihdam sağlamakta ve 260 milyon\$’dan fazla yatırım yapmaktadır.

WWF, koruma çalışmalarını üç biom üzerinde gerçekleştirmektedir: *Ormanlar, Tatlı Sular* ve *Okyanus* ve *Kıyılar*. Bu biimler, dünyanın biyolojik çeşitliliğinin çoğunluğunu içermekte ve hayatın bağlı olduğu çevresel mal ve hizmetlerin sağlanmasında ana kaynak niteliği taşımaktadırlar. WWF ayrıca, korunması özel öneme sahip olan ve diğer tür ve habitatların korunmasında güçlü ikon niteliği taşıyan bir dizi *Öncü Tür (Flagship Species)* tanımlamıştır. WWF, biyolojik çeşitliliğe küresel ölçekte en yaygın ve sinsice zarar veren iki tehdidi hedef olarak belirlemiştir: *Zehirli Kimyasallar* ve *İklim Değişikliği* fenomenleri. Her ikisinin de, dünya üzerindeki yaşama ciddi ve görünmez etkileri bulunmaktadır. WWF, bütün bu alanlardaki çalışmalarını ise *Sürdürülebilirlik* temeline dayandırarak gerçekleştirmeye çalışmaktadır.

---

* Bu başlığın altındaki tüm bilgiler WWF’nin resmi web sitesi olan www.wwf.org’a göre düzenlenmiştir.

Organizasyonun, yukarıda sayılan öncelikli alanları 7 başlık altında toplanmakta ve her bir başlık altında çeşitli proje, program ve aktiviteler yürütülmektedir. Bu başlıklar:

- İklim Değişikliği
- Ormanlar
- Tatlı Sular
- Okyanuslar ve Kıyıları
- Zehirli Kimyasallar
- Türler
- Sürdürülebilirlik

Yukarıda sayılan tematik başlıklar dışında WWF'nin yürüttüğü önemli proje ve programlar bulunmaktadır. Küresel 200, bir nevi ekolojik ağ niteliği taşımasından dolayı bu programlar arasında önemli bir yer kaplamaktadır ve burada açıklanmalıdır.

3.2.2.2.a Küresel 200

WWF, kritik alan ve konulara odaklanmakta ve dünyada önemli farklılıklar yaratmak için ortaklıkları desteklemektedir. Bunu yaparken, biyolojik çeşitliliğin küresel ölçekte olağanüstü örneklerini taşıyan alanları öncelikli alanlar olarak belirlemekte ve böylece ekolojik bölgelerin temelini oluşturmaktadır.

WWF ekolojik bölgesel koruma yaklaşımı geliştirmiş, dünyanın biyolojik çeşitliliğini en iyi temsil eden 200 Ekolojik Bölge tanımlamıştır –Küresel 200 (*Global 200*). WWF çalışmalarını en çok bu alanlarda yürütmektedir.

WWF ekolojik bölgeyi: “Tür, doğal topluluk ve çevresel koşullarıyla farklı bir coğrafi bileşim içeren geniş kara ya da deniz alanı” olarak tanımlamaktadır. Ekolojik bölge terimi yerine ekolojik ağ terimi kullanılabilir.

Biyolojik çeşitlilik, dünyaya eşit olarak dağılmamakta; iklim, jeoloji ve evrimsel gelişime bağlı, karmaşık bir desen izlemektedir. Bu desenlere ekolojik bölge denilmektedir. Küresel 200 programının çabası da bu ekolojik bölgelerin bütüncül bir yaklaşımla korunmasıdır.

Küresel 200 için 238 ekolojik bölgenin (142 karasal, 53 tatlı su ve 43 deniz ekolojik bölgesi tanımlanmıştır) seçilmesindeki temel ilke; dünyanın habitatlarının bütüncül temsilcilerini

tanımlayarak geniş çeşitlilikte türlerin korunması ve yaşam ağını oluşturan karmaşık ekolojik ve evrimsel süreçlerin devam ettirilmesidir.

Küresel 200 ekolojik bölgeleri, karasal, tatlı su ve denizlerin seçkin örneklerini taşıyan ana habitat tiplerinden seçilmişlerdir. 26 ana habitat tipi, benzer çevresel koşullar, habitat yapısı, biyolojik karmaşıklık desenleri ve benzer topluluk ve tür adaptasyonları gösteren farklı alanlardır. Dünya kıta ve okyanuslarının eşsiz flora ve faunasını tam anlamıyla temsil edebilmek için bu ana habitat bölgeleri, 7 alt bio-coğrafik alana ayrılmışlardır.

Bir ana habitat tipindeki bio-çeşitliliğin en farklı örneklerini sunan bu ekolojik bölgeler, biyocoğrafik alanlar içinde tanımlanmışlardır.

Bir ekolojik alanın belirlenmesinde tür zenginliği, endemizm, yüksek taksonik eşsizlik, olağanüstü evrimsel ya da ekolojik fenomen ve ana habitat tipinin küresel nadirliği gibi parametreler dikkate alınmaktadır.

3.2.2.3 Uluslararası Koruma Örgütü

(*Conservation International, CI*)*

Genel Bilgi: 1987 yılında Amerika’da kurulan Uluslararası Koruma Örgütü’nün (*CI*) misyonu “Dünya’nın yaşayan doğal mirasını, küresel bio-çeşitliliği ve insan topluluklarının doğayla uyum içerisinde yaşayabileceklerini göstermektir”.

CI, bugün, küresel bio-çeşitliliğin korunmasında yenilikçi ve aktif bir rol üstlenmektedir. Örgütün, 40 ülke ve 4 kıtada 800 çalışanı bulunmaktadır.

CI, dünyanın en zengin hayvan ve bitki çeşitliliğini, biyolojik çeşitlilik sıcak noktaları, yüksek bio-çeşitlilik yaban hayatı alanları ve dünya çapında önemli deniz bölgeleri aracılığıyla, bilim, ekonomi, politika ve halkın katılımı konularında yenilikçi yaklaşımlar kullanarak korumaya çalışmaktadır. CI’nın yoğunlaştığı bölgeler; Afrika, Asya Pasifik gibi gelişmekte olan bölgelerdir.

Aktiviteler: CI’nin aktiviteleri, bilimsel bilgiyle alanlarında uzman olanları birleştirerek koruma çözümleri üretmeyi amaçlamaktadır. CI programları; ortaklığın değerini tanıtmayı, en iyi eylemlerin gerçekleştirilebilmesi için öneri üretmeyi ve koruma uygulamalarına alanda rehberlik etmeyi amaçlamaktadır.

---

* Bu başlığın altındaki tüm bilgiler CI’nin resmi web sitesi olan www.conservation.org’a göre düzenlenmiştir.

CI, ihtiyaçların daha çok olduğu yüksek biyolojik çeşitlilik alanlarında koruma çalışmaları gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Dolayısıyla CI, çalışmalarını, kendi kriterlerine göre belirlediği 3 alanda yürütmektedir. Bu alanlar ve bu alanlarda yapılan çalışmalar aşağıda ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

3.2.2.3.a Biyolojik Çeşitlilik Sıcak Noktaları

(*Biodiversity Hot Spots*)

Sıcak Nokta terimi ilk kez 1988 yılında, Norman Myers tarafından bir seminer bildirgesinde kullanılmıştır. Norman Myers 10 tropik ormanı sıcak nokta olarak kategorize etmiş, 1990'da bu alanlara 8 yenisini eklemiştir. CI, Myers'ın sıcak noktalarını 1989 yılında kurumsal projesi haline getirmiş ve 1996 yılında, sıcak noktaların yeniden gözden geçirilmesi ve yenilerinin eklenmesi için çalışmalarını başlatmıştır. 1999 yılında, yeniden küresel bir değerlendirme yapılmış ve bio-çeşitlilik sıcak noktalarının belirlenme kriterleri ortaya konmuştur. Bir alanın sıcak nokta olarak seçilmesi için 2 ana kriteri yerine getirmesi gerekmektedir;

- En az 1500 endemik bitki türünü içermelidir (Dünya genelinin %0,5'inden fazlasını)
- Orijinal habitatlarının %70'ini kaybetmiş olması gerekmektedir.

Sıcak noktaların amacı, tehlike altındaki ekosistemleri ve türleri korumaktır. Böylece doğanın bozulmadan kalmasını amaçlamaktadır.

1999 yılında yapılan analizde 25 sıcak nokta tanımlanmıştır. 2003 yılında gerçekleştirilen son çalışmayla ise bu sayı 34'e yükselmiştir (Ek 3). Bu 34 sıcak nokta, dünyanın karasal alanında sadece %2,3'lük bir paya sahip olsa da, dünyanın bitki türlerinin %50'sini ve karasal omurgalı hayvan türlerinin %42'sini endemik olarak barındırmaktadır. Türü tehlike altında olan memeli, kuş ve amfibilerin %75'ine ev sahipliği yapmaktadırlar. Her sıcak nokta büyük tehdit altında bulunmaktadır ve orjinal doğal vejetasyonunun %70'ini yitirmiştir. Ayrıca, sıcak noktalar, tatlı su balık türlerinin %29'una endemiktirler. Toplamda, bütün sıcak noktalar 150.000 bitki türü ve 11.980 omurgalı hayvan türü içermektedir (<http://www.biodiversityhotspots.org>).

Küresel koruma önceliklerini değerlendiren ilk sistem sıcak noktalar değildir. Örneğin, BirdLife International, her biri başka hiçbir yerde bulunmayan 2 ya da daha fazla kuş türü içeren 218 Endemik Kuş Alanları (*Endemic Bird Areas-EBAs*) belirlemiştir.* Türlerin

---

* Endemik Kuş Alanları hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. 'Bölüm 3.2.2.5.a Birdlife International'

zenginliği, endemizmi ve taksonomik eşsizliğine göre seçilen WWF'nin Küresel 200 Eko-Bölgeleri ise, biyolojik bölgesel sınıflamalar arasında en geniş anlamda kullanılanıdır. İşlerlik sağlamak amacıyla, sıcak noktaların (ve yüksek bio-çeşitlilik yaban hayatı alanlarının) sınırları Küresel 200 Eko-Bölgelerine karşılık gelmektedir. Bütün sıcak noktalar, en az bir Küresel 200 Eko-Bölge ve 3 tanesi dışında tümü en az bir EBA içermektedir. Başka bir deyişle, sıcak noktalar, Küresel 200 karasal Eko-Bölgelerinin %60'ı ve EBA'ların %78'iyle örtüşmektedir.

3.2.2.3.b Yüksek Biyolojik Çeşitlilik Yaban Hayatı Alanları

(High-Biodiversity Wilderness Areas)

CI, karasal koruma çalışmalarını dünyanın en çok tehlike altında bulunan bio-çeşitlilik sıcak noktalarıyla öncelikli hale getirirken aynı zamanda 5 yüksek bio-çeşitlilik yaban hayatı alanını da korumaya çalışmaktadır (*Amazonya, Kongo Ormanları, Yeni Gine, Kuzey Amerika Çölleri, Miambo-Mopane Ormanlıkları ve Güney Afrika'nın Savana'ları*).

Yüksek Bio-Çeşitlilik Yaban Hayatı Alanları “başka hiçbir yerde olmayan büyük sayılarda bitki ve hayvan türlerini barındıran, nispeten bozulmamış habitatlardan oluşan geniş bölgelerdir”.

Yüksek Bio-Çeşitlilik Yaban Hayatı Alanları, orjinal vejetasyonunun %70'inden fazlasını barındıran, düşük insan nüfusu yoğunluğuna sahip alanlardır. Yerli halkın geleneksel yaşamlarını sürdürebilecekleri alanlar arasında yer almaktadırlar.

CI, bu yaban hayatı alanlarını, tehlike altındaki sıcak noktalara dönüşmeden önce kurtarma fırsatını değerlendirmektedir. Şimdiden alınan koruma ölçütlerinin gelecekteki sonuçları çok büyük olacaktır çünkü bu alanlar, su bölümü çizgilerinin korunması, iklimin düzenlenmesi, tozlaşma ve karbon inzivası gibi bütün evrene yarar sağlayan önemli ekosistem hizmetleri sunmaktadırlar. Ayrıca, çok büyük tinsel ve kültürel değerleri bulunmaktadır.

Bu alanların bozulmasını önlemenin, dikkatlice planlanmış eko-turizm gibi aktiviteler sayesinde yerli halk için uzun dönemli sürdürülebilir ekonomik katkıları olacaktır.

Bu alanlardaki doğal vejetasyon 9 milyon km²'lik bir alan içermektedir (dünyanın %6,1'i). Bu alanların tümü, dünyanın damarlı bitki türlerinin %17'sini ve kara hayvanı türlerinin %8'ini barındıran habitatlardan oluşmaktadır.

3.2.2.3.c Anahtar Deniz Bölgeleri

(*Key Marine Regions*)

CI, dünyanın biyolojik olarak en zengin ve üretken okyanus çevrelerinde biyolojik çeşitliliğin korunması için çalışmaktadır.

CI'nin 2005-2010 dönemi için öncelikli hedeflerinden birisi, türleri en büyük tehlike altında bulunan 5 anahtar deniz bölgesindeki okyanus ekosistemlerinin korunması için koruyucu yönetim rejimleri oluşturmak ve deniz yaban hayatı ve kritik habitat içeren 20 yeni deniz koruma alanı belirlemek ve bu alanlardan bir ağ oluşturmaktır.

CI, ayrıca, IUCN'nin de ortaklığıyla Küresel Deniz Türleri Değerlendirmesi (*Global Marine Species Assessment-GMSA*) oluşturmaktadır. Böylece deniz koruma öncelikleri küresel ölçekte daha iyi tanımlanmakta ve geliştirilmektedir. GMSA, deniz türlerinin koruma statüsünü ortaya koyan ilk küresel stratejik incelemedir.

GMSA'nın yanı sıra, CI, denizlerin korunması için 2 program daha yürütmektedir. Bu programlar; Deniz Yönetim Alanları (*Marine Managed Areas-MMA*) ve Hızlı Deniz Değerlendirme Programı'dır (*Marine Rapid Assessment Program-MRAP*).

3.2.2.4 Avrupa Doğa ve Milli Parklar Federasyonu

(*EUROPARC Federation*)*

Genel Bilgi: Resmi adı Avrupa Doğa ve Milli Parklar Federasyonu olan EUROPARC, bağımsız bir gayri resmi örgüt olarak 1973 yılında oluşturulmuştur. EUROPARC, Avrupa'nın korunan alanları için bir şemsiye organizasyon görevi görmektedir. 38 ülkedeki milli park, tabiat parkı, bölge parkları ve biyosfer rezervlerini birleştirerek 400'den fazla alanın korunmasında etkin olarak görev almaktadır. Amacı, Avrupa'nın eşsiz yaban hayatı, habitat ve peyzaj çeşitliliğini korumaktır.

EUROPARC Federasyonunun anahtar hedefleri;

- Korunan alanların yönetimi uygulamalarını desteklemek,
- Yeni korunan alanlarının ilan edilmesini kolaylaştırmak,
- Korunan alanların profilini güçlendirerek ileriki eylemler için destek sağlamak,

---

* Bu başlığın altındaki tüm bilgiler EUROPARC'ın resmi web sitesi olan www.europarc.org'a göre düzenlenmiştir.

- Korunan alanların yararına olacak şekilde kamusal politika ve programların gelişimini etkilemektir.

EUROPARC Federasyonu bu hedeflerini çeşitli politik aktiviteler ve inisiyatifler aracılığıyla gerçekleştirmektedir.

Aktiviteler: EUROPARC'ın ana çalışma başlıkları aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Korunan Alanlarda Sürdürülebilir Turizm: Sürdürülebilir Turizm Avrupa Sözleşmesi'nin geliştirilmesi.
- Sınır Ötesi Korunan Alanlar: “Sınır Ötesi Parklar-Doğanın Tasarımını İzlemek” sertifika programı yürütülmektedir.
- Natura 2000:
  - Natura 2000 alanlarının yönetiminde iyi uygulamaları desteklemek
  - Toplum ve paydaşlar arasındaki farkındalığı artırmak
  - Natura 2000 Eylem Planının ve Katalonya Deklarasyonunun uygulanması
- Gençlik ve Eğitim
- Ağ oluşturma yoluyla eğitim

3.2.2.5 Diğer Gayri-Resmi Kurumlar

3.2.2.5.a Uluslararası Kuş Hayatı

(BirdLife International)*

BI, kuşları, habitatlarını ve küresel bio-çeşitliliği korumak ve doğal kaynakların kullanımında sürdürülebilirliği sağlamak için çalışan, koruma örgütlerinden oluşan küresel bir ortaklıktır. BI ortaklığı, kuşların, habitatların ve kuş hayatını etkileyen problemlerin durumuna ilişkin önde gelen otoritedir. Eylemlerini 100'den fazla ülkede yürütmektedir ve her kıtada BirdLife ortaklarının işbirliğiyle gerçekleştirilen bölgesel çalışma programları bulunmaktadır.

BI'nın amaçları aşağıdaki gibi özetlenebilir;

- Herhangi bir kuş türünün yok olmasını önlemek,

---

* Bu başlığın altındaki tüm bilgiler BI'nin resmi web sitesi olan www.birdlife.org'a göre düzenlenmiştir.

- Bütün kuş türlerinin koruma statüsünü sürdürmek ve mümkünse geliştirmek,
- Kuşlar için önemli olan habitatların korunması ve uygun olan alanların geliştirilip büyütülmesi,
- Kuşlar aracılığıyla bio-çeşitliliğin korunmasına ve yaşam kalitesinin geliştirilmesine yardımcı olmak,
- İnsanların geçimlerini sağlama yollarıyla kuş korumacılığını bütünleştirmek.

Ortaklık, sadece kuşların korunmasına ilişkin öncelikler belirlememektedir. Kuşların dünya ölçeğinde birçok habitatta var olması, farklı dağılımlar sergilemesi diğer türlerle benzerlik göstermektedir. Böylece kuşlar, diğer hayvan ve bitki türleri için önceliklerin belirlenmesinde iyi göstergeler olarak kullanılabilirler.

BI, yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda koruma konusundaki aktivitelerini “türler” ve “alanlar” ölçeğinde gerçekleştirmektedir.

BI'nin türler konusundaki aktiviteleri arasında; Küresel Türler Programı, IUCN Kırmızı Listesinde Kuşlar, Küresel Su Kuşları Programı, Avrupa'daki Kuşlar, Avrupa Su Kuşları Eylem Programları vb. sayılabilir. Türler ölçeğinde gerçekleştirilen programların odak noktasını kuşlar oluşturmaktadır.

Gerek uygulanabilirlik gerekse finansal açıdan korunması gereken bütün türleri korumak için tek tek projeler geliştirmek akılcı değildir. Bu nedenle BI, birçok tür için önemli olan belirli alanlar tanımlamıştır. Bu alanlar kısaca açıklanacaktır.

Endemik Kuş Alanları

(Endemic Bird Areas, EBA)

Dünya çapında, kuşların korunması konusunda, habitat temelli koruma için en önemli alanların Endemik Kuş Alanları olduğu söylenebilir. EKA'lar, genellikle insan kültürleri ve dilleri açısından zengin olan, dünya kuşlarının ve diğer bio-çeşitliliğin korunmasında önem taşıyan kritik alanlardır.

EKA'lar dünyanın sınırlı bölgelerinde yaşayan kuş türlerinin %93'üne ev sahipliği yapmaktadırlar. Bu türlerin yaşadığı eşsiz peyzajlar dünya yüzeyinin %4,5'ini kaplamakta ve bu nedenle geniş ölçekli ekosistem korumada öncelikli alanlar olmaktadır.

EKA'ların %83'ünün doğal habitatu ormandır. 218 EKA, 7.300.000km²'lik bir alana yayılmıştır. EKA'ların büyüklükleri birkaç km²'yle 100.000km² arasında değişebilmektedir.

Önemli Kuş Alanları

(*Important Bird Areas, IBA*)

ÖKA'lar, bütünüyle korunabilecek kadar küçük olmaları ve hali hazırda bir korunan alan ağının parçası olmaları nedeniyle koruma için anahtar alanlar niteliğindedir. ÖKA programının amacı dünya kuşlarının ve diğer bio-çeşitliliğin korunması için küresel bir ÖKA'lar ağı tanımlamak, bu ağı izlemek ve korumaktır. 2004 yılı itibariyle 170 ülkeden 7,500 alan ÖKA olarak tanımlanmıştır.

ÖKA'ların aşağıda sıralanan özellikler arasında en az bir tanesine sahip olmaları gerekmektedir;

- Küresel olarak tehlike altında olan bir ya da daha fazla türü önemli sayılarda içermelidir.
- Bir takım halinde sınırlı dağılım gösteren ya da biyomu sınırlı olan türlerden oluşan bir dizi alan niteliği taşımalıdır.
- Önemli sayıda göçmen ya da toplanan türü barındırmalıdır.

Bir alanın ÖKA olarak seçilebilmesi, küresel yok olma tehlikesine karşı hassas anahtar kuş türlerinin ya da yeri doldurulamayacak popülasyonların varlığına bağlı olarak belirlenen kriterleri karşılayabilmesi koşulunda gerçekleşmektedir.

1998 tarihli Avrupa Mahkemesi kararıyla, ÖKA kriterleri, SPA'ların (Natura 2000 ağı, Kuş Direktifi kapsamında atanan *Special Protection Areas* - Özel Koruma Alanları) belirlenebilmesi için en geçerli yöntem olarak kabul edilmiştir.

3.2.2.5.b Uluslararası Bitki Hayatı

(*Plantlife International*)*

Plantlife, 1989 yılında yaban bitki türlerinin ve habitatlarının korunması amacıyla oluşturulmuştur. Kuruluşundan 13 yıl sonra Plantlife International, bütün aktivitelerini belirleyen Bitkilerin Korunması İçin Küresel Strateji'yi (2002, Biyolojik Çeşitlilik

---

* Bu başlığın altındaki tüm bilgiler PI'nin resmi web sitesi olan www.plantlife.org.uk'a göre düzenlenmiştir.

Sözleşmesi'nin 5. maddesinin uygulanması için oluşturulmuştur) geliştiren organizasyonlardan biridir.

Plantlife'in dünyadaki bütün aktiviteleri dört odak alanında toplanmaktadır;

- Önemli Bitki Alanları, ÖBA (*Important Plant Areas, IPAs*)
- Tıbbi Bitkiler ve Geçim Kaynağı
- Politika ve Stratejiler
- Planta Europa Sekretaryası*

Plantlife ayrıca, Conservation International ve Birdlife ortaklığında Önemli Doğa Alanlarının belirlenmesi ve yönetiminde de etkin rol oynamaktadır. Önemli Bitki Alanları ve Önemli Doğa Alanları konumuz açısından önem taşıdıkları için burada kısaca anlatılmalıdır.

Önemli Bitki Alanları

(*Important Plant Areas, IPAs*)

1990'lı yılların başında Plantlife'in girişimleriyle, Bern Sözleşmesi'yle ilişkili olarak Avrupa'nın botanik açıdan zengin, nadir görülen, nesli tehlike altında olan bitki türlerini barındıran habitatlarının tespit edilerek Avrupa genelinde bir koruma alanları ağı oluşturulması gündeme gelmiştir. Bu amaç doğrultusunda düzenlenen I. Planta Europa Konferansı'nda Önemli Bitki Alanı kavramı tanımlanmıştır. Buna göre, Önemli Bitki Alanları kavramı, botanik açısından olağanüstü zengin ve/veya nadir, tehlike altında ve/veya endemik bitki türlerinin zengin popülasyonlarını içeren ve/veya çok değerli bitki örtüsü barındıran doğal ya da yarı doğal alanları tanımlamaktadır. Daha sonraki aşamalarda Plantlife ve WCMC (*The World Conservation Monitoring Centre*) ve çeşitli kuruluşlar tarafından gerçekleştirilen çalışmalarla Önemli Bitki Alanlarının seçiminde rol oynayacak kriterler ve metodolojiler belirlenmiştir. Bölgesel ve küresel ölçeklerde bitkisel çeşitlilik bakımından uluslararası düzeyde önem taşıyan alanlar olan Önemli Bitki Alanlarının seçiminde A, B ve C şeklinde tanımlanmış bir dizi kriter rol oynamaktadır. A kriteri, küresel ya da Avrupa ölçeğinde *tehlike altında* bulunan bir ya da birden fazla önemli popülasyon içeren alanlarda; B kriteri, yer aldığı biyocoğrafik kuşağa göre, Avrupa ölçeğinde *zengin bitkisel çeşitliliği* barındıran alanlarda; C

---

* Planta Europa: Avrupa'da bitki koruma konusunda çalışan organizasyonlardan oluşan bir ağ. 34 ülkeden 60 üyesi bulunmaktadır.

kriteri ise, alanın küresel yada Avrupa ölçeğinde bitki koruma ve botanik açıdan önemli bir *habitat tipini* barındırması durumunda geçerli olmaktadır.

ÖBA'lar, AB Habitat Direktifi doğrultusunda seçilen ve Natura 2000 Ağı'nı oluşturan Özel Koruma Alanları (*Special Areas of Conservation, SAC*) ve Bern Sözleşmesi kapsamında oluşturulan Emerald Ağı altında atanan Korunmaya Değer Özel Alanların (*Areas of Special Conservation Interest, ASCI*) seçim süreçlerinde bilgi verici rol üstlenmektedir. ÖBA seçim kriterleri Bern Sözleşmesinin ve Habitat Direktifi'nin I, IIb ve IVb eklerinde yer alan bütün tür ve habitatları içermektedir.

Tehlike altındaki doğal bitki türlerinin ve doğal yaşam alanlarının korunmasını amaçlayan Önemli Bitki Alanlarının belirlenmesi çalışmaları, Plantlife'ın koordinatörlüğünde Orta ve Doğu Avrupa'daki yedi ülkede gerçekleştirilmektedir.

Önemli Doğa Alanları

(*Key Biodiversity Areas*)

Önemli Doğa Alanları, Conservation International, BirdLife International ve PlantLife tarafından geliştirilen bilimsel kriterlere göre uluslararası öneme sahip olduğu kanıtlanmış alanlardır.

ÖDA'lar iki ana kriter kullanılarak belirlenmektedir. Bunlardan birincisi hassaslık (*vulnerability*) kriteridir. Bu kritere göre belirlenen alanlar, nesli tehlike altına düşmüş türlerin önemli popülasyonlarını barındıran alanlardır. İkinci ana kriter benzersizlik (*irreplaceability*) kriteridir. İnsan baskısı olmasa da kendilerini çevreleyen geniş coğrafyadan farklı özellikler taşıyan ve bu farkın çoğu zaman belirgin doğal sınırlarla kendini gösterdiği alanlar bu kriter kapsamında değerlendirilmektedir.

Bu kriterler, bugüne kadar dünyanın pek çok yerinde Önemli Kuş Alanları'nın belirlenmesi için kullanılmıştır. Son yıllarda aynı yaklaşım bitkiler başta olmak üzere pek çok başka canlı için de kullanılmaya ve Önemli Doğa Alanları kapsamında bir bütün olarak ele alınmaya başlamıştır.

Bu çalışmaların ilk aşaması olarak tüm dünya genelinde "Sıfır Yok Oluş Alanları" belirlenmeye başlamıştır. Sıfır Yok Oluş Alanları yeryüzünde başka hiçbir noktada yaşamayan ve burada da IUCN'in kırmızı liste kriterlerine göre nesli CR veya EN kategorilerinde tehlike altında olan bir ya da daha çok canlı türünü içermektedir. Özetle bu

alanlar, birinci ve ikinci ana kriteri aynı anda sağlayan Önemli Doğa Alanları'dır – hem çok hassas, hem de benzersiz alanlar.

3.3 Ekolojik Ağlar

Ekolojik ağ kavramı 1970'lerde ilk ortaya çıktığından beri, Avrupa'daki doğa koruma çalışmalarında giderek artan bir öneme sahip olmuştur.

Ekolojik ağ modeli, biyolojik çeşitliliğin korunmasıyla aktif olarak ilgilenenlerin;

- Tekil biyolojik elemanların korunmasının –sınırlı sayıda değerli doğal alan ve tehlike altında tür içeren- korunan alanlar ve birçok tür popülasyonunun bütünlüğünü sürdürmekte yetersiz kalması,
- Tür popülasyonlarının çeşitliliğinin, insan etkilerinden basitçe izole edilmesinden karmaşık çevresel elemanların varlığına ve süreçlerine bağlı olması,
- İnsan aktivitelerinin artan etkilerinin büyüklüğü ve yoğunluğunun peyzajları etkilemesi ve bunun biyolojik çeşitlilik üzerindeki etkisinin alan koruma ölçütleriyle tek başına karşılanamayacağı

yönündeki kaygılarından dolayı doğmuştur (Bennet ve Wit, 2001).

Ekolojik ağ kavramının ileri sürdüğü temel yaklaşım, son derece basit ve açıktır: doğal yaşam alanlarının parçalanmasını önlemek için tampon bölgeler yaratmak. Tampon bölgelerle asıl doğal yaşam alanı arasında oluşturulacak koridor ve basamaklar; canlı türlerinin yeni alanlara kolayca geçişini ve yerleşmelerini sağlayarak, buralarda eş bulmalarına ve besin kaynaklarına ulaşmalarına olanak tanıyacaktır.

Ekolojik ağ kavramı, doğa korumaya daha geniş bir bakış açısı getirmek gerektiğine dayanmaktadır. Tek tek alanların ve türlerin korunmasına odaklanan geleneksel yaklaşımın uzun vadede yeterli olmayacağından yola çıkarak, türlerin yaşamını sürdürmek için, yarı doğal alanların ve geniş kırsal alanların son derece önemli olduğunu belirtmektedir (<http://www.ecnc.nl>).

Bir ekolojik ağ, bio-çeşitliliğin korunmasının yanı sıra doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı için uygun fırsatları yaratan ekolojik fonksiyonların korunması ve yeniden düzenlenmesi hedefiyle yapılandırılan ve yönetilen doğal ve/veya yarı doğal peyzaj elemanlarının bütüncül bir sistemi olarak tanımlanmaktadır (Bennet ve Wit, 2001).

Ekolojik ağların kurulma amaçları 6 genel konuya indirgenebilir;

- Türlerin korunması
- Habitatların korunması
- Ekolojik ve evrimsel süreçlerin korunması
- Doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını kolaylaştırmak
- Sürdürülebilir kalkınmaya yardımcı olmak
- Kültürel mirasın (yerel kültür de dahil olmak üzere) korunması

Hemen hemen bütün ekolojik ağlar türlerin ve habitatların korunmasını amaçlamakta, çoğunluğu ise doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını kolaylaştırmak için çalışmaktadır. Amaçlar arasında en az kabul göreni ekolojik ve evrimsel süreçlerin ve kültürel mirasın korunmasıdır.

Bu geniş yaklaşım birçok farklı isimle anılmaktadır. Bunlardan en çok kullanılanı ekolojik ağıdır. Diğerleri arasında; rezerv ağı, bio-bölgesel planlama ve eko-bölge temelli koruma terimleri sayılabilir. Ancak bütün modeller 5 anahtar kriterle karakterize edilmektedir;

- Ekosistem, peyzaj ve bölge ölçeğinde biyolojik çeşitliliğin korunmasına odaklanmak,
- Ekolojik tutarlılığı korumak ve güçlendirmek için ilk olarak ekolojik ilişkilere odaklanmak,
- Kritik alanların, dışsal eylemlerin potansiyel zararlarından etkilenmelerini önlemek,
- Bozulmuş ekosistemlerden uygun olanları restore etmek,
- Arazi kullanımları ve biyolojik çeşitliliğin korunması amaçları arasındaki tamamlayıcılığı geliştirmek ve özellikle bunlarla birleşik yarı doğal peyzajların biyolojik çeşitlilik değerini kullanmak.

Ekolojik ağların ölçekleri çeşitlilik göstermektedir. Yerel, ulusal ve uluslararası ölçekte ekolojik ağlar bulunmaktadır. Ekolojik ağların uygulandıkları alanlardaki ölçek çeşitliliği, bio-çeşitliliğin korunması ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı konusunda modelin potansiyel değerine bağlıdır.

Ekolojik ağlar 4 ana eleman içermektedir (Şekil 3.3):

- *Çekirdek Bölgeler*: Birincil fonksiyonu biyolojik çeşitliliğin korunması olan alanlardır. Genellikle ulusal ya da uluslararası yasamalarla korunmaktadırlar. Bu alanlar, anahtar doğal ya da yarı doğal ekosistemleri temsil etmeli ve önemli ya da tehlike altındaki

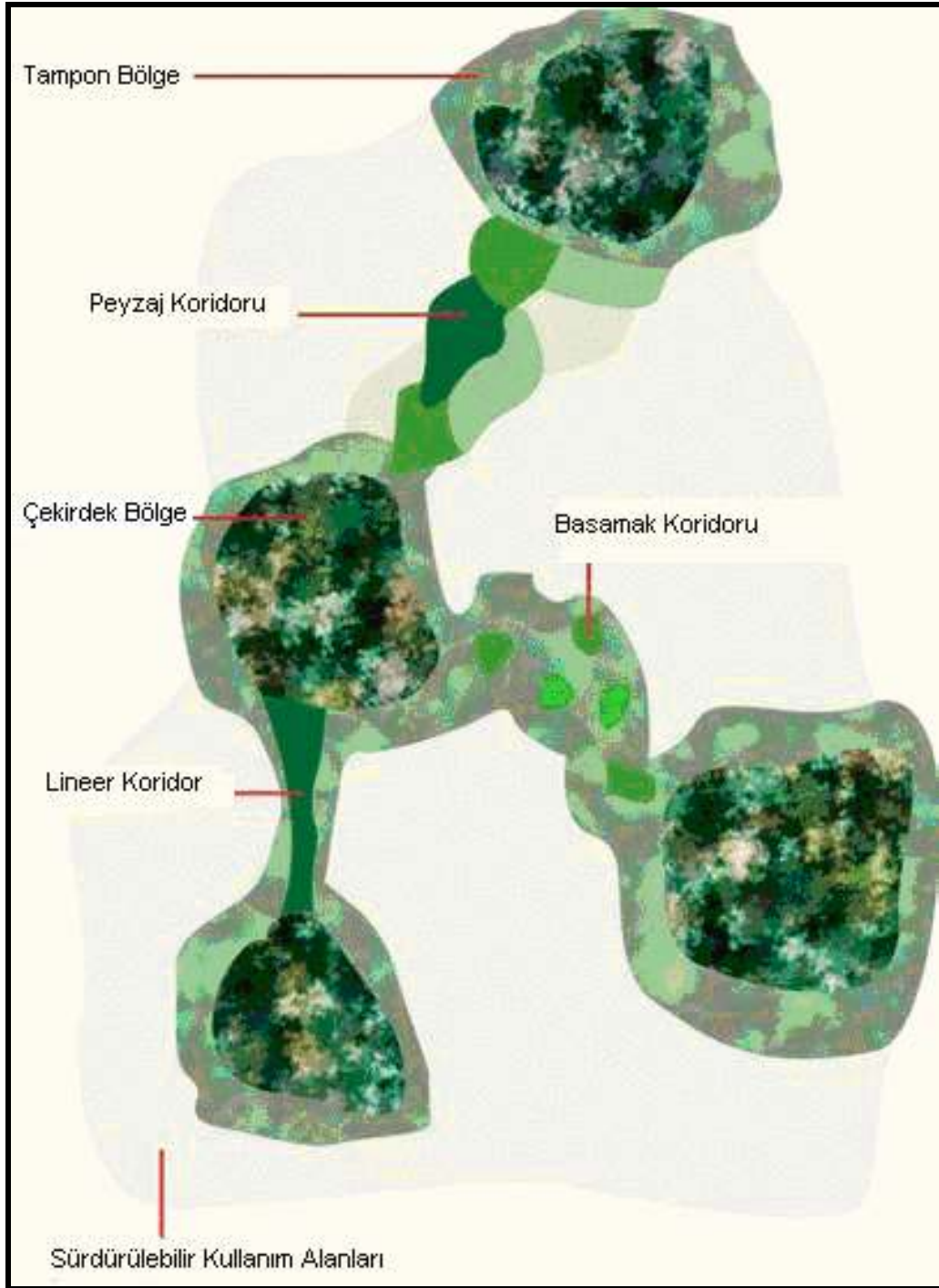
canlı tür popülasyonlarını içermelidirler. Bu alanlar içindeki arazi kullanımı fonksiyonel bio-çeşitliliğe öncelik verecek şekilde yönetilmelidir.

- *Koridorlar*: Bu alanlar, çekirdek bölgeler arasındaki fonksiyonel ilişkileri kuracak habitatlardır. Yani bu alanlar, türlerin alanlar arasındaki göçünü harekete geçirmeli ya da bu göçe izin vermelidir. Koridorlar, uygun habitat parçalarından oluşan karanın ya da ‘basamak’ların bir devamı olabilirler. Koridorlar, habitatları tehdit eden bölünmelerin önüne geçerek ekolojik bütünlüğü sağlamak amacıyla kullanılmaktadırlar. Genel olarak koridorlar, fonksiyonları korunduğu müddetçe yüksek düzeyde arazi kullanımıyla bütünleşmiş olabilirler.
- *Tampon Bölgeler*: Korunan alanlar, olumsuz dış etkenlerden tamamen izole edilmiş adalar olarak düşünülmemelidirler. Dışarıda gerçekleştirilen kaynak kullanımı, içerideki tür ve habitatlar üzerinde ciddi etkilere neden olabilmektedir. Tampon bölgeler, çekirdek bölgeyle çevresindeki arazi kullanımı arasında yumuşak bir geçiş sağlamaktadır. Tampon bölgenin büyüklük ve kullanımı, ekosistemin belirgin ihtiyaçlarına ve yerel nüfusa bağlıdır.
- *Sürdürülebilir Kullanım Alanları*: Bu alanlar daha yoğun arazi kullanımına maruz kalan alanlardır. Ancak yine de sürdürülebilir kullanım alanları, ekosistem mal ve hizmetlerinin tedarikinde etkili rol oynamaktadırlar.

Bennett ve Wit’in (2001) IUCN ve Alman Hükümeti ile ortaklaşa olarak yürüttüğü ve dünya genelinde ekolojik ağları inceleyen çalışmalarına göre ekolojik ağ olarak tanımlanabilecek 119 inisiyatif bulunmaktadır ve bu sayı giderek artmaktadır. Bu ekolojik ağların dünya üzerindeki kıtasal dağılımını veren Çizelge 3.3’e göre Avrupa Kıtası en çok ekolojik ağ bulunduran kıtadır.

Çizelge 3.3 Bilinen ekolojik ağ inisiyatiflerinin kıtasal dağılımı (Bennet ve Witt, 2001)

Kıta	Ağ Sayısı	Aldığı Pay (%)
Kıtalararası	10	9
Avrupa	42	35
Kuzey Amerika	29	25
Güney Amerika	16	13
Asya	12	10
Afrika	5	4
Avustralya	5	4
Toplam	119	100

Şekil 3.3 Ekolojik ağ modeli (<http://www.countdown2010.net>)

Ekolojik ağlar dünya genelinde giderek artan bir önem ve bu ağlara dahil olma çabaları ivme kazanmaktadır. Biyolojik çeşitliliğin bütüncül olarak korunmasına büyük katkı sağlayan ekolojik ağlara verilebilecek en iyi örneklerden biri Natura 2000 Ekolojik Ağı'dır.

3.4 Bölüm Sonucu

- “Doğa” ulusal sınırları tanımayan bir olgu olduğu için, doğa koruma faaliyetlerinin uluslararası olarak desteklenmesi ve yönetilmesi gerekmektedir. Doğanın korunması için gerekli faaliyetler tümevarım metoduyla düşünülmeli, yerel-ulusal-bölgesel-küresel doğrultusunu izleyen bir hiyerarşik model oluşturulmalıdır.
- Uluslararası üyelikler, koruma programları ve ödülleri doğa koruma ve biyolojik çeşitliliğin korunmasını teşvik etmekte ve bölgesel işbirliğine ve bilgi değişimine olanak vermektedir. Dolayısıyla doğanın bütüncül bir yaklaşımla korunmasında çok büyük önem taşımaktadırlar.
- Doğanın korunması için uluslararası arenada yoğun bir çalışma olduğu görülmektedir. Birçok ülkenin ve ülkelerden bağımsız uluslararası çevre ve doğa koruma örgütlerinin, uluslararası doğa koruma sözleşmelerini gerçekleştirmek, geliştirmek, uygulamak ve yaymak için çaba sarf ettiği açık olarak gözlemlenmektedir.
- Uluslararası sözleşmelerin bazıları mevcut bir sorunu gidermek, bazıları ise sorun ortaya çıkmadan önce harekete geçmek için oluşturulmuştur. Tüm uluslararası sözleşmelerin temel amacı, doğanın en uygun şekilde korunmasıdır.
- Uluslararası sözleşmelerin bağlayıcılık düzeyleri tartışma götürür bir konudur. Bunun nedeni sözleşme metinlerinin gönüllü olarak imzalanmasıdır. Dolayısıyla çok katı sınırlamalara yer verilmesi ya da bir ülkenin (özellikle ekonomik) çıkarlarına ters düşmesi durumunda tercihen imzalanmamaktadırlar.
- Ayrıca her ülkenin uluslararası sözleşmeleri kendi kanunlarıyla özdeş tutması beklenmekte, yine de denklik sağlama aşamalarında sorunlar yaşanabilmektedir.
- Sözleşmeler kapsamında oluşturulan izleyici/denetleyici birimler ve belirli aralıklarla gerçekleştirilen toplantılar sayesinde sözleşmelerin uygulama süreçleri denetim altına alınmaya çalışılmaktadır.
- Sözleşmelerin içerdiği yaptırımların uygulanmaması durumunda taraflara herhangi bir cezai işlem uygulanmaması da uluslararası sözleşmelerin çıkmazlarından biri olarak değerlendirilebilir.
- Konumuz açısından çevre konusundaki en önemli uluslararası sözleşmeler doğa korumayla ilişkili olanlardır. Bu sözleşmelere taraf devletlerin sözleşme gereklerini yerine getirmeleri durumunda kendi ülkeleri ve diğer ülkeler ile gelecek nesiller için

yapılması gerekenlerin sözleşmelerde sunulanlar olduğunu bilmeleri, bu sözleşmelerin ortaya koyduğu kriterlerin yerine getirilmesindeki en önemli etkidir. Sözleşmeleri imzalayan her bir devlet, sorumluluk alarak, bilinçli olarak hareket etmektedir. Doğanın korunması için gerekli olan en önemli ön koşullardan birisi de bu bilinçli olma durumudur.

- Uluslararası sözleşmelerin yanı sıra uluslararası örgütler de çeşitli aktiviteleri kapsamında, doğanın korunması için doğrudan ya da dolaylı yollarla ölçütler ortaya koymaktadırlar. Bu örgütlerden kimileri maddi destek sağlayarak doğanın korunmasına katkıda bulunmakta, bazıları doğanın korunması için bilinç düzeyini artırmak için faaliyetlerde bulunmakta, diğerleri ise doğa koruma yöntem, model, tanımlama ve sınıflandırmaları geliştirmek yoluyla doğa koruma hareketlerine destek olmaktadır.
- Doğa koruma konusunda uluslararası ortamda faaliyet gösteren kurumların (resmi ve gayri-resmi) sayısal olarak çokluğu sevindiricidir, ancak bu çok başlılık bütüncül yaklaşımların oluşturulabilmesi açısından sorun taşımaktadır, deyim yerindeyse “her kafadan bir ses çıkmaktadır”.
- Kurumların ortaya koyduğu kriterlere sözleşmelerin ortaya koydukları da eklenince büyük bir kaos ortamı doğmaktadır. Bu sorun bariz olarak doğa koruma alanlarının sınıflandırılmasında ve bölgelemelerde görülebilmektedir. Her kurum ve sözleşme, kendince doğal alanları sınıflandırmakta ve tanımlamakta, bu sınıflama ve tanımlamaların doğurduğu kargaşa çeşitli kurumların ve sözleşmelerin ön plana çıkmasıyla biraz da olsa gözardı edilebilmektedir.
- Dolayısıyla uluslararası olarak kabul gören tek bir doğa koruma sınıflamasından, doğal alan tanımlamalarından ve bölgelemelerinden bahsetmek mümkün değildir.
- Ekolojik ağların sayısal olarak fazlalığı bu durumun bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Kıtalararası ekolojik ağların diğerleri içerisinde aldığı payın %9 olduğu (Çizelge 3.3) görülmektedir. Ancak mevcut tablo doğa koruma konusunda duyarlılığın giderek arttığını göstermektedir.
- Yukarıda da değinildiği gibi, doğa korumanın uluslararası bir tabanda gerçekleştirilmesi şarttır ve bunu etkin olarak gerçekleştirmek için alt kademelerden başlamak gerekmektedir. Doğayı korumak için bölgeselleşme yoluyla oluşturulan

ekolojik ağlar uluslararası bir bütünlük sağlamak yolunda atılacak adımlardan biri olarak görülmelidir.

- Uluslararası ortamda ortaya konan doğa koruma kriterlerinin çeşitliliği şaşırtıcı olmamalıdır. Bu durum tek bir ulus içerisinde bile geçerlidir. Bir sonraki bölümde ele alınacak olan ulusal doğa koruma kriterlerinde bunu gözlemek mümkün olacaktır.

4. ULUSAL DOĞA KORUMA KRİTERLERİ

Ulusal doğa koruma kriterleri hukuksal düzenlemeler, kurumsal yapılanma ve doğa koruma alanları temelinde ele alınacaktır. Birinci bölümde de bahsedildiği gibi, doğa koruma, çevre korumanın bir parçası olarak kabul edilmektedir. Çevrenin korunması, doğanın korunması için vazgeçilmez bir önkoşuldur. Türkiye’de çevrenin korunması ile ilgili hareketlerin tarihsel boyutu uzak geçmişe dayandırılabilir ancak doğanın korunmasına dönük faaliyetlerin başlangıcının çok uzaklarda aranmaması gerekmektedir. Türkiye’de doğanın korunmasına dönük yasal düzenlemelerin ve kurumsal yapılanmanın, ‘doğa koruma’ hareketlerinin ivme kazandığı 1970’lerden sonraki döneme rastladığı görülmektedir. Doğa koruma alanları ise bu yasal düzenlemelerle birlikte gündeme gelmiş ve varlığını çeşitli etkenlerle (uluslararası sözleşmeler gibi) güçlendirerek günümüze kadar sürdürmüştür.

4.1 Hukuksal Düzenlemeler

Hava, su, toprak kirlenmelerinin insan sağlığı ve tarımsal üretimdeki olumsuz etkileri, ormanların tahribi, iklimsel değişiklerin yol açtığı olumsuzluklar, biyolojik çeşitliliğin bozulması ve flora ve fauna kaybı gibi sorunlar, insan çevresiyle ilgileri bakımından ortak bir çerçeve içinde değerlendirilmeye başlamadan önce de sorun oluşturmakta, önlenmeleri ve giderilmeleri için, bilimsel çalışmalar yanında, hukuksal düzenlemelerle de çare aranmaktaydı. Bir başka deyişle, çevre sorunları bu isimle anılmaya başlamadan önce de vardı ve bu sorunları önlemek amacıyla bir takım hukuksal düzenlemeler yapılmaktaydı.

Türkiye’de de, bütün dünyada olduğu gibi 1970’ler çevre bilincinin arttığı dönemlerdir. 1970 sonrası, çevre ve doğa koruma bazı kanunların maddelerinde geçen hükümler olmaktan çıkmış, sadece bu konular için hukuksal düzenlemeler oluşmaya başlamıştır (Çevre Kanunu, Milli Parklar Kanunu gibi).

Hukuksal düzenlemeler başlığı altında, doğanın korunmasını dolaylı yoldan etkileyen kanunlara kısaca değinilecek ardından *sadece* doğanın korunması için gerçekleştirilen hukuksal düzenlemeler ayrıntılı olarak açıklanacaktır. Beş Yıllık Kalkınma Planları’nda doğa koruma konusundaki düşünsel değişimin tarihsel bütünlük içerisinde algılanabilmesi için, Kalkınma Planları ayrı bir bölümde ele alınacaktır. Ayrıca, hukuksal düzenlemeler başlığı altında ele alınması gereken, Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin ortaya koyduğu çeşitli yasal zorunluluklar bulunmaktadır. Türkiye’nin taraf olduğu bu bağlayıcı uluslararası sözleşmelere de başka bir başlık altında yer verilecektir.

4.1.1 Doğa Koruma ve Çevre ile İlgili Hukuksal Düzenlemeler

1970'lerden önce Türkiye'de *sadece* çevreyi ilgilendiren hukuksal düzenlemelere rastlanmamaktadır. Bu dönemlerdeki hukuksal düzenlemelerin, çevre olgusunun gerektirdiği bütünsel yaklaşımdan yoksun oldukları, her bir düzenlemenin ilgilendiği olaya (sağlık, imar, ulaşım ve benzeri) yalnız kendi çerçevesi içinde baktığı görülmektedir. Ancak yine de, çevreyle ilgili düzenlemelerin, çevre kavramı bugünkü bütünselliğine kavuşmadan da var oldukları kuşkusuzdur (Erim, 2000).

Doğa koruma ve çevreyi dolaylı olarak ilgilendiren kanunların kapsamlı bir tablosu ileriki sayfalarda sunulmaktadır (Çizelge 4.1). Belediye, Köy, İl Özel İdaresi gibi yönetim birimlerinin görev ve esaslarını belirleyen kanunlar, bu yerel yönetim birimlerinin günümüzdeki koruma etkinliklerine katılımını tanımlayan belgeler olmaları açısından önem taşımaktadırlar.

Genel Sağlığı Koruma Kanunu (Umumi Hıfzısıhha Kanunu) yürürlüğe konduğu tarihe kadar (1930) çevreye ilişkin en kapsamlı düzenlemedir. Bu kanunun hükümleri, Belediye Kanunu'nun hükümleri ile birbirini tamamlayıcı nitelik taşımaktadır.

Türkiye'de hayvanların korunmasıyla ilgili olarak çıkarılan ilk yasal düzenleme Kara Avcılığı Kanunu'dur. Bu kanun, daha çok ekonomik çıkarlara dönük olsada yabani hayvanları korumak ve nesillerinin tükenmesini engellemek için bir atılımdır. 2005 yılında yürürlüğe giren Hayvanları Koruma Kanun'u da aynı amacı gütmekte ancak hayvan türlerinin (*faunanın*) korunmasından ziyade, hayvanların hak ve özgürlüklerinin korunmasına ağırlık vermektedir. Kanunun 4. maddesinin (e) bendinde "Nesli yok olma tehlikesi altında bulunan tür ve bunların yaşama ortamlarının korunması esastır" hükmü yer almakta, ancak nesli tehlike altında bulunan türlerin ve yaşam ortamlarının hangileri oldukları açıklanmamaktadır. Ayrıca, Çizelge 4.1'de de görüldüğü üzere nesli tehlike altında bulunan bitkilerin de envanteri ve korunmasına ilişkin herhangi bir yasal düzenleme bulunmamaktadır.

Su Ürünleri Kanunu, Yer Altı Suları Hakkında Kanun gibi düzenlemeler denizlerin, iç suların ve su kaynaklarının korunmasında önem taşımaktadır. 1973 yılında kabul edilen Su Ürünleri Tüzüğü (R.G.: 27.7.1973), iç sulara ve denizlere dökülmesi yasak olan zararlı maddelerin listesini içermekte, kimyasal maddelerin alıcı su ortamlarındaki kabul edilebilir değerlerini vermektedir.

Anayasa, Türk Medeni Kanunu, Türk Ceza Kanunu gibi daha kapsamlı hukuksal düzenlemelerde de çevreyi doğrudan ilgilendiren başlıkların yanı sıra dolaylı olarak ilgilendiren maddelerin de bulunduğu görülmektedir.

Çizelge 4.1 Türkiye’de doğa koruma ve çevreyi dolaylı olarak ilgilendiren kanunlar

Kanunlar	Doğa Koruma/Çevre ile İlgili Kanun Hükümleri
<p><i>Kanunun Adı:</i> İl Özel İdaresi Kanunu <i>Kanun No.:</i> 5302 <i>Kabul Tarihi:</i> 22.2.2005 <i>R.G. Tarihi:</i> 4.3.2005 <i>R.G. Sayısı:</i> 23745</p>	<p>İl Özel İdarelerinin görevleri arasında:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Çevre Düzeni Planlarının yapılması, • Bayındırlık ve İskân, • Erozyonun önlenmesi, • Belediye sınırları dışında su, katı atık, çevre, ağaçlandırma, park ve bahçe tesisine ilişkin hizmetleri yerine getirmesi sayılmaktadır.
<p><i>Kanunun Adı:</i> Köy Kanunu <i>Kanun No.:</i> 442 <i>Kabul Tarihi:</i> 13.8.1924 <i>R.G. Tarihi:</i> 7.4.1924 <i>R.G. Sayısı:</i> 68</p>	<p>Köylünün mecburi işleri arasında:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Su birikintilerini kurutmak, • Pis sular için üstü kapalı akıntı yapmak, • Evlerin etrafını ve köyün sokaklarını temiz tutmak, • Köy korusunu korumak sayılmaktadır.
<p><i>Kanunun Adı:</i> Belediye Kanunu <i>Kanun No.:</i> 5272 <i>Kabul Tarihi:</i> 7.12.2004 <i>R.G. Tarihi:</i> 24.12.2004 <i>R.G. Sayısı:</i> 25680</p>	<p>Belediyelerin görevleri arasında:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Su kirliliğinin önlenmesi ve kaynak sularının değerlendirilmesi, • Katı atıkların toplanması, ayrıştırılması, geri kazanımı, ortadan kaldırılması, depolanması sayılmaktadır.
<p><i>Kanunun Adı:</i> Umumi Hıfzısıhha Kanunu <i>Kanun No.:</i> 1593 <i>Kabul Tarihi:</i> 24.4.1930 <i>R.G. Tarihi:</i> 6.5.1930 <i>R.G. Sayısı:</i> 1489</p>	<p>Belediyelerin görevleri arasında:</p> <ul style="list-style-type: none"> • İnsan sağlığı açısından zararlı kuruluşların açılış izinlerinin alınması, kurulmalarının önlenmesi, kurulanlarının kaldırılması, kuruluş yasaklarına uymayanların cezalandırılması, • Sokakların yıkama ve süpürülme yoluyla temiz tutulması, • Su kaynaklarının etrafında koruma alanı belirlenmesi, bu alanın tarım ve yapılaşmaya kapalı tutulması, • Yerleşim alanları ve sanayi kuruluşları arasında “sağlık koruma kuşağı” oluşturulması ve yerleşime kapalı tutulması sayılmaktadır.
<p><i>Kanunun Adı:</i> Kara Avcılığı Kanunu <i>Kanun No.:</i> 4915 <i>Kabul Tarihi:</i> 1.7.2003 <i>R.G. Tarihi:</i> 11.7.2003 <i>R.G. Sayısı:</i> 25165</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Av ve yaban hayvanlarının ve yaşama ortamlarının korunması ve geliştirilmesi, • Av ve yaban hayatı yönetimi, • Yaban hayvanlarının üretimi ve ticareti, • Av turizmi ve avcılar eğitimi, • Av ve yaban hayatına ilişkin suçlar, suçların takibi ve cezalarına ilişkin hükümler içermektedir.
<p><i>Kanunun Adı:</i> Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Kanunu <i>Kanun No.:</i> 6968 <i>Kabul Tarihi:</i> 15.5.1957 <i>R.G. Tarihi:</i> 24.5.1957 <i>R.G. Sayısı:</i> 9615</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Tarım ürünlerinin hastalık ve zararlılardan korunması, • Ülkeye giren ve ülkeden çıkacak bitkilere uygulanacak işlemler, • Yurtiçinde yetişen bitkilerin korunmasına ilişkin hükümler, • Bitki hastalıklarının yayılmasını engelleyecek önlemler, • Yurda sokulması yasaklanan fide, tohum ve bitki türlerinin kaçak olarak ithalini önleyecek kurallar belirtilmiştir.
<p><i>Kanunun Adı:</i> Yer Altı Suları Hakkında Kanun <i>Kanun No.:</i> 167 <i>Kabul Tarihi:</i> 16.12.1960 <i>R.G. Tarihi:</i> 23.12.1960 <i>R.G. Sayısı:</i> 10688</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Yer altı sularının mülkiyeti, işletme sahalarının tespit ve ilanı, bu sahalarda içinde kuyu açılması ve ilan edilmiş sahalarda yer altı sularının aranması, • Yer altı sularının korunmasını belirlemektedir.
<p><i>Kanunun Adı:</i> Su Ürünleri Kanunu <i>Kanun No.:</i> 1380 <i>Kabul Tarihi:</i> 22.3.1971 <i>R.G. Tarihi:</i> 4.4.1971 <i>R.G. Sayısı:</i> 13799</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Su ürünlerinin korunması üretimi ve kontrolünü sağlamak, • Su ürünlerine zarar verebilecek maddelerin iç sular ve denizlere dökülmesini engellemek, • Denizlerde ve iç sularda yaşayan bitki ve hayvanlar ve bunların yumurtalarının korunması, geliştirilmesi ve istihali ile ilgili hükümler içermektedir.
<p><i>Kanunun Adı:</i> Gecekondu Kanunu <i>Kanun No.:</i> 775 <i>Kabul Tarihi:</i> 20.7.1966 <i>R.G. Tarihi:</i> 30.7.1966 <i>R.G. Sayısı:</i> 12362</p>	<p>Sağlıksız çevre koşullarının iyileştirilmesine dair hükümler içermektedir.</p>

Kanunlar	Doğa Koruma/Çevre ile İlgili Kanun Hükümleri
<p><i>Kanunun Adı:</i> Turizmi Teşvik Kanunu <i>Kanun No.:</i> 2634 <i>Kabul Tarihi:</i> 12.3.1982 <i>R.G. Tarihi:</i> 16.3.1982 <i>R.G. Sayısı:</i> 17635</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Turizm bölgelerinin saptanmasında ülkenin doğal, tarihi vb. değerleri göz önüne alınır. • Turizm bölgelerinde ve merkezlerinde, bölgenin doğal ve kültürel değerlerini bozmamak kaydıyla tesisler yapılabilir. • Deniz, göl ve akarsular ile kıyıları, özelliklerini bozucu ve yıpratıcı şekilde kullanılamaz.
<p><i>Kanunun Adı:</i> Kıyı Kanunu <i>Kanun No.:</i> 3621 <i>Kabul Tarihi:</i> 4.4.1990 <i>R.G. Tarihi:</i> 17.4.1990 <i>R.G. Sayısı:</i> 20495</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kıyılarda yapı yapmak yasaklanmaktadır. • Kıyılara çöp, moloz vb. atıkların dökülmesi yasaklanmaktadır. • Kıyıların doğal ve kültürel özelliklerinin gözetilerek korunması hükme bağlanmıştır.
<p><i>Kanunun Adı:</i> İmar Kanunu <i>Kanun No.:</i> 3194 <i>Kabul Tarihi:</i> 3.5.1985 <i>R.G. Tarihi:</i> 9.5.1985 <i>R.G. Sayısı:</i> 18749</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kent çevresinin düzenlenmesi, kentsel altyapının sağlıklı bir şekilde tamamlanması • Arsalarda, evlerde, toplumun sağlık ve esenliğini bozan şehircilik, estetik ve trafik bakımından sakıncalı görülen enkaz ve birikintilerin, gürültü ve duman yaratan tesislerin, özel kanal, lağım, çukur, kuyu, meca ve benzerlerinin sakıncalarının giderilmesi hükme bağlanmıştır.
<p><i>Kanunun Adı:</i> Hayvanları Koruma Kanunu <i>Kanun No.:</i> 5199 <i>Kabul Tarihi:</i> 24.6.2004 <i>R.G. Tarihi:</i> 1.7.2004 <i>R.G. Sayısı:</i> 25509</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Hayvanların rahat yaşamalarını ve hayvanlara iyi ve uygun davranılmasını sağlamak, hayvan mağduriyetlerini önlemek. • Nesli yok olma tehlikesi altında bulunan tür ve bunların yaşama ortamlarının korunması. • Sahipsiz ve güçten düşmüş hayvanları korumak. • Hayvan ticaret, eğitimi, kesimi ve öldürülmesine ilişkin esasları düzenlemektedir.
<p><i>Kanunun Adı:</i> Türk Ceza Kanunu <i>Kanun No.:</i> 5237 <i>Kabul Tarihi:</i> 26.9.2004 <i>R.G. Tarihi:</i> 12.10.2004 <i>R.G. Sayısı:</i> 25611</p>	<p>“Çevreye Karşı Suçlar” başlıklı bölümde 4 maddeyle bu suçlar ayrıntılı olarak tanımlanmaktadır. Bu maddeler kısaca:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Çevrenin kasten kirletilmesi • Çevrenin tedbirsizlikle kirletilmesi • Gürültüye neden olma suçu • İmar kirliliğine neden olma <p>Bu suçların her biri ayrıntılı olarak tanımlandıktan sonra cezalarına ilişkin hükümler getirilmektedir.</p>
<p><i>Kanunun Adı:</i> Türk Medeni Kanunu <i>Kanun No.:</i> 4721 <i>Kabul Tarihi:</i> 22.11.2001 <i>R.G. Tarihi:</i> 8.12.2001 <i>R.G. Sayısı:</i> 24607</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Komşusunu rahatsız edecek gürültü ve sarsıntılar yapmak, duman, toz, koku çıkarmak yasaktır. • İnşaat sırasında komşusunun arsasına zarar vermek yasaktır. • Toprağı ve su yollarını iyileştirmek hükme bağlanmıştır. • Ormanlardan yararlanma koşulları hükme bağlanmıştır.
<p><i>Kanunun Adı:</i> Anayasa <i>Kanun No.:</i> 2709 <i>Kabul Tarihi:</i> 18.10.1982 <i>R.G. Tarihi:</i> 9.11.1982 <i>R.G. Sayısı:</i> 17863</p>	<p>Devletin görevleri arasında:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Herkes dengeli ve sağlıklı bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek, • Tarih, kültür ve tabiat varlıklarını ve değerlerini korumak, • Sağlıklı ve dengeli bir kentleşme gerçekleştirmek, • Çayır ve meraların amaç dışı kullanımını ve tahribatını önlemek, • Toprakların verimli olarak işletilmesini sağlamak ve erozyonu önlemek, • Doğal miras ve kaynakları aramak ve işletmek, • Ormanları korumak ve geliştirmek sayılmaktadır.
<p><i>Kanunun Adı:</i> Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu <i>Kanun No.:</i> 5403 <i>Kabul Tarihi:</i> 3.7.2005 <i>R.G. Tarihi:</i> 19.7.2005 <i>R.G. Sayısı:</i> 25880</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Arazi ve toprak kaynaklarının bilimsel esaslara uygun olarak belirlenmesi, sınıflandırılması, arazi kullanım planlarının hazırlanması, • Amaç dışı yanlış kullanımların önlenmesi, korumayı sağlayacak yöntemlerin oluşturulması, • Tarım arazilerinin düzenlenmesi, geliştirilmesi ve kullanımı ile ilgili sınıflamalar yapılmasına ilişkin hükümler içermektedir.
<p>Bu tablo, tez kapsamında ilgili yasa ve yönetmeliklerden yararlanılarak oluşturulmuştur (Caner, G., 2007).</p>	

Daha önce de değinildiği gibi, doğrudan doğa koruma ve çevreyle ilgili yasaların oluşturulmaya başlanması 1970’li yıllardan sonraki döneme rastlamaktadır. Doğanın korunmasına verilen önemin uluslararası ortamda gözle görülebilir hale gelmesi Türkiye’de de bu konuda yasal düzenlemelere gidilmesi gerekliliğini doğurmuştur. Böylece Çevre Kanunu, Milli Parklar Kanunu gibi yasamalarla doğa koruma çalışmaları yasal dayanağa oturtulmaya başlanmıştır. 1956 yılında oluşturulmuş olan Orman Kanunu da doğrudan çevre ve doğa korumayla ilişkili bir yasa olduğundan ayrıntılı olarak açıklanmalıdır.

4.1.1.1 Orman Kanunu

Kanun Numarası: 6831

Kabul Tarihi: 31.8.1956

R.G. Tarihi-Sayısı: 8.9.1956 – 9402

Doğa Korumaya Katkısı: Orman Kanunu’nun, doğa koruma ve özellikle milli parklar açısından önemi büyüktür. Kanun, orman sayılması gereken yerleri tanımladıktan sonra, devlet ormanlarının korunması ilkelerini ayrıntılı olarak açıklamaktadır.

Türkiye’de ilk defa bu kanunun 4. maddesinde ormanlar vasıf ve karakter bakımından “Muhafaza Ormanları”, “Milli Parklar” ve “İstihsal Ormanları” olarak ayrılmış ve yine ilk defa Milli Park deyimini kullanılmıştır.

Orman Kanunu’nun 1983’te 2896 sayılı kanunla yapılan değişikliğinde, 25. maddede milli parklar yanı sıra diğer koruma alanları da ele alınmıştır: “Orman Genel Müdürlüğü; mevki ve özelliği dolayısıyla lüzum göreceği ormanları ve orman rejimine giren sahaları; bilim ve fennin istifadesine tahsis etmek, tabiatı muhafaza etmek, yurdun güzelliğini sağlamak, toplumun çeşitli spor ve dinlenme ihtiyaçlarını karşılamak, turistik hareketlere imkan vermek maksadıyla, milli parklar, tabiat parkları, tabiat anıtları, tabiatı koruma sahaları ve orman mesire yerleri olarak ayırır, düzenler, yönetir ve gerektiğinde işletir veya işlettirir”^{*}.

Koruma Kriterleri: Yasaya göre, orman alanlarında fidanları kesmek, sökmek, ekim alanlarını bozmak, yaralamak, tepelerini veya dallarını kesmek veya koparmak, dikili yaş veya kuru ağaçları kesmek ya da sökmek, her türlü orman tohumlarını toplayıp götürmek, ormanların göl veya derelerine dinamit atmak ve ağ salarak avlanmak yasaklanmıştır. Bunun yanı sıra, devlet ormanları içinde bu ormanların korunması, üretim ve imarıyla ilgili olarak yapılacak

---

* Bu tanımda adı geçen koruma alanı statülerinin ayrıntıları için Bkz. ‘Bölüm 4.3.1 Türkiye’nin Ulusal Koruma Statüleri’ ve Çizelge 4.3

yapı ve tesisler dışında yapı yapılması, ağıl ve hayvan barınması için yerler yapılması, tarla açılması, işleyip ekilmesi ve orman içinde yerleşmesi de yasaktır.

Orman Kanunu, ormanların yalnızca korunması değil artırılması için de kurallar koymuştur. Bu amaçla yasa (madde 64) bir ağaçlandırma fonu kurmuştur. Ağaçlandırma yapmak isteyenlere sağlanacak kolaylıklara ilişkin kurallar da yasada yer almaktadır.

Orman Kanunu'nda, 1986'da 3302, 1987'de ise 3373 sayılı kanunlarla yapılan değişikliklerle ormanların korunması amacıyla, 6831 sayılı Kanun'la 1956 yılında konulmuş olan temel kurallara aykırı kurallar getirilmiştir. Çevre ve doğa koruma politikalarının amaçlarına ters düşen uygulamalara yol açabilecek olan bu istisnaların bir kısmına aşağıda yer verilmektedir (Keleş ve Hamamcı, 2005):

- Toprakların orman sınırları dışına çıkarılmasına olanak tanınmış, kapsamı genişletilmiştir.
- Orman olarak korunmasında bilim bakımından yarar görülmeyen, aksine, tarım alanına dönüştürülmesinde fayda olduğu belirlenen yerler, funda ve makiliklerin tarımsal alana dönüştürülmesinde yarar görülmüştür.
- Devlet ormanlarında, kamu yararı olan her türlü yapı ve tesisler için gerçek ve tüzel kişilere, Çevre ve Orman Bakanlığı'nca belli bir bedel karşılığında yapı izni verilebilir denilmektedir.
- Sınırları içinde devlet ormanı bulunan köy ve kasabalarda oturanların ya da o yer halkının çoğunluğunca kurulan orman köylerini kalkındırma kooperatiflerinin, baltalık ormanlardan kesilecek yakacak odunların %80'ine kadarı, istedikleri takdirde kendilerine maliyet bedeli üzerinden verilebilir.

4.1.1.2 Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu

Kanun Numarası: 2863

Kabul Tarihi: 21.7.1983

R.G. Tarihi-Sayısı: 23.7.1983–18113

Doğa Korumaya Katkısı: Korunması gereken taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tanımları belirlemek, yapılacak işlem ve etkinlikleri düzenlemek, bu konuda gerekli ilke ve uygulama kararlarını alacak teşkilatın kuruluş ve görevlerini tespit etmek amacıyla çıkarılan Kanun çevre ve doğa koruma ile ilgili önemli hükümler içermektedir.

Kanunda kültür ve doğa varlıklarının, sit kavramının ve koruma alanının tanımları yapılmıştır. Yasaya göre *doğa varlığı*, jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihsel devirlere ait olup ender bulunmaları ve güzellikleri nedeniyle korunması gerekli yerüstü, yeraltı ya da sualtı değerleridir. Kanuna göre *sit* ise, tarih öncesinden günümüze değin gelen, türlü uygarlıkların ürünü olan, yaşadıkları dönemlerin toplumsal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, önemli tarihsel olayların gerçekleştiği yerler ve doğa özellikleri bakımından korunması gereken yerler biçiminde tanımlanmaktadır.

Koruma alanı, söz konusu varlıkların, tarihsel çevre içinde korunmasında etkinlik taşıyan, korunması zorunlu alanlardır. Kanun, sahip oldukları ya da kullandıkları toprakta kültür ve doğa varlığı olduğunu bilen yurttaşları, en yakın yerlerdeki idari kuruma bildirmek zorunda tutmakta ve bu ihtarları alan amirlerin gerekli önlemleri almalarını öngörmektedir.

Kanunda, korunması gereken taşınır nitelikteki kültür ve doğa varlıklarıyla ilgili ayrıntılı hükümler de bulunmaktadır. Bu varlıklar, jeolojik, tarihöncesi ve tarihsel çağlara ait jeoloji, antropoloji, prehistorya, protohistorya, arkeoloji, sanat tarihi ve etnografya açılarından belge değeri taşıyan ya da ilgili oldukları dönemin toplumsal, ekonomik, kültürel, teknik ve bilimsel özellikleri ile düzeyini yansıtan, ender nitelik taşıyan kültür ve doğa varlıklarıdır. Bu değerlerin müzede korunması görevi, kanun tarafından Kültür Bakanlığı'na verilmiştir.

Taşınmaz doğa varlıklarına örnek olarak; tarihi mağaralar, kaya sığınaklar, özelliği olan ağaç ve ağaç toplulukları sayılabilir.

Koruma Kriterleri: Kanun, korunması gereken taşınmaz kültür ve doğa varlıklarına her türlü “inşai ve fiziki müdahalede bulunmayı” yasaklamıştır. Müdahale ile kastedilen onarım, inşaat, tesisat, sondaj, yıkma, kazı ve benzeri işlemlerdir.

Kanun, Sit Alanı olarak ilan edilen yerlerdeki imar planı uygulamasını durdurmakta, koruma amaçlı bir imar planı yapıncaya değin bu alanda “geçici bir statü” yaratmaktadır. İlgili valilik ve belediyeler, en geç bir yıl içinde koruma amaçlı imar planını hazırlayıp değerlendirilmek üzere Koruma Kurulu'na göndermekle yükümlüdürler. Ancak Kanunda, koruma amaçlı imar planının nasıl hazırlanacağı ve bu planların içeriği tanımlanmamaktadır. Yalnızca, bu planların, “İmar Kanunu hükümleri uyarınca düzenleneceği” belirtilmekle yetinilmiştir.

4.1.1.3 Çevre Kanunu

Kanun Numarası: 2872

Kabul Tarihi: 9.8.1983

R.G. Tarihi-Sayısı: 11.8.1983–18132

Doğa Korumaya Katkısı: Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı'nın bünyesinde hava ve su kirliliklerinin önlenmesi amacıyla başlatılan çalışmalar, 1981 yılında Ankara ve İstanbul Hukuk Fakültelerine mensup bazı öğretim üyelerinin de katılımıyla hızlandırılmış, 1982 yılında Çevre Hakkı'nın bir Anayasal hak olma niteliğini kazanmasının sağladığı ivmeyle 2872 sayılı Çevre Kanunu 9 Ağustos 1983 yılında kabul edilerek yürürlüğe girmiştir (Erim, 2000).

Çevre Kanunu'nun, o dönemlerde yürürlüğe giren kanunların en iyileri arasında yer aldığını, bugün bile büyük ölçüde ihtiyaçlara cevap verdiğini söylemek mümkündür. Kanun, doğa koruma konusunda da ilk kez bu kadar kapsamlı hükümlere yer vermiştir.

Kanunun amacı, bütün vatandaşların ortak varlığı olan çevrenin korunması, iyileştirilmesi; kırsal ve kentsel alanda arazinin ve doğal kaynakların en uygun şekilde kullanılması ve korunması; su, toprak ve hava kirlenmesinin önlenmesi; ülkenin bitki ve hayvan varlığı ile doğal ve tarihsel zenginliklerinin korunarak, bugünkü ve gelecek kuşakların sağlık, uygarlık ve yaşam düzeyinin geliştirilmesi ve güvence altına alınması için yapılacak düzenlemeleri ve alınacak önlemleri, ekonomik ve sosyal kalkınma hedefleriyle uyumlu olarak belirli hukuki ve teknik esaslara göre düzenlemektir (madde 1).

Kanun, “çevre korunması” terimini, ekolojik dengenin korunması, havada, suda, toprakta kirlilik ve bozulmaların önlenmesi ve çevrenin iyileştirilmesi için yapılan çalışmaların bütünü; "ekolojik denge" terimini ise, insan ve diğer canlıların varlık ve gelişmelerini sürdürebilmeleri için gerekli olan şartların bütünü olarak tanımlamaktadır. Kanuna göre, “çevre kirliliği”nden, insanların her türlü faaliyetleri sonucu, havada, suda ve toprakta meydana gelen olumsuz gelişmelerle ekolojik dengenin bozulması ve aynı faaliyetler sonucu ortaya çıkan koku, gürültü ve atıkların çevrede meydana getirdiği arzu edilmeyen sonuçlar anlaşılmaktadır.

Koruma Kriterleri: Çevre Kanunu'nun, çevrenin korunması ve çevre kirliliğinin önlenmesi için öngörmüş olduğu ilkeler aşağıdaki gibi özetlenebilir (madde 3):

- Çevreyi korumak gerçek ve tüzel kişilerin görevidir. Dolayısıyla herkes, alınacak önlemlere uymakla yükümlüdür.

- Çevrenin korunması ve iyileştirilmesi için alınacak önlemlerde, insan ve diğer canlıların sağlığı öncelikli etmen olarak değerlendirilmelidir. Ayrıca, kalkınma çabalarına olumlu ve olumsuz katkılar da uzun ve kısa dönem için hesaplanmalıdır.
- Kuruluşlar, toprak ve kaynak kullanımı ve proje değerlendirme kararlarını verirken, çevre koruma ve kalkınma etmenleri arasında denge sağlamayı gözetmelidirler. Bu amaçla en elverişli teknoloji ve yöntemler seçilmelidir.
- Kirlenmenin önlenmesi, azaltılması ve giderilmesi için yapılacak olan harcamalarda, kirlenenin ödemesi ilkesi benimsenmiştir. Kanun, ayrıca, çevreye verilen zararlardan dolayı “kusur koşulu” aranmasını da hükme bağlamış bulunmaktadır. Yani çevreyi kirleten, burada bir kusuru olmasa da kirlenmeden sorumlu olacaktır. Bir başka deyişle, kirlenenler, ancak gerekli her türlü önlemi almış olduklarını kanıtlamak koşuluyla bu sorumluluktan kendilerini kurtarabilirler.

Çevre Kanunu, her türlü atık ve artığın çevreye zarar verecek biçimde alıcı ortama bırakılmasını, kırsal ve kentsel toprağın aşırı ve yanlış kullanımı yüzünden ekolojik dengenin bozulmasını; hayvan ve bitki türlerinin varlıklarının tehlikeye düşürülmesini, doğal zenginliklerin bütünlüklerinin yok edilmesini yasaklamıştır (madde 9). Bu konu, korumayı doğrudan ilgilendirmektedir.

Çevre Kanunu'nun yasakladığı etkinliklerde bulunan ya da öngördüğü önemleri almayan kurum, kuruluş ve işletmelerin çalışması sürekli ya da süresiz olarak durdurulmaktadır. Çevre kirliliğinin toplum sağlığı yönünden tehlike yarattığı durumlarda, Sağlık Bakanlığı, yasaya göre kendiliğinden ya da Çevre ve Orman Bakanlığı'nın isteği üzerine söz konusu etkinliği durdurabilmektedir.

Kanun, ayrıca, gerçek kişilerden, kuruluş ve işletmelerden, çevre yasalarına uymayanlara verilecek yönetsel nitelikteki cezalara da ayrıntılı olarak yer vermektedir. Bu cezalar Çevre Kirliliğini Önleme Fonu'na aktarılmaktadır.

4.1.1.4 Milli Parklar Kanunu

Kanun Numarası: 2873

Kabul Tarihi: 9.8.1983

R.G. Tarihi-Sayısı: 11.8.1983–18132

Doğa Korumaya Katkısı: Türkiye'deki doğa koruma hareketlerine ilişkin birincil öneme sahip ve en etkin hukuksal düzenleme Milli Parklar Kanunu'dur. Kanunun amacı, Türkiye'deki

ulusal ve uluslararası düzeyde değerlere sahip milli park, tabiat parkı, tabiat anıtı ve tabiatı koruma alanlarının seçilip belirlenmesine, özellik ve karakterleri bozulmadan korunmasına, geliştirilmesine ve yönetilmesine ilişkin esasları düzenlemektir (madde 1).

Koruma Kriterleri: Milli Parkları, Milli Savunma, Bayındırlık ve İskan ve Kültür Bakanlıkları'nın görüşü alındıktan sonra belirleme yetkisi, Çevre ve Orman Bakanlığı'nın önerisi üzerine Bakanlar Kurulu'na bırakılmıştır. Orman rejimi dışında bu nitelikte yerler olursa, bunları belirleme yetkisi Bakanlar Kurulu'nundur.

Milli Park olarak belirlenen yerlerde gelişme planlarını hazırlama ve uygulama yetkisi Çevre ve Orman Bakanlığı'na verilmiştir. Bu planlar uyarınca, ayrıca insanların yerleşmesine ayrılacak olan yerler için imar kanunlarına göre uygulama planlarının hazırlanması ve Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nın görüşü alınarak Çevre ve Orman Bakanlığı'nca hazırlanması ve yürürlüğe konması hükme bağlanmıştır. Kanun, milli parklar ve benzeri alanların sınırları içinde kalan gerçek ve tüzel kişülere ait taşınmaz mallar ile tesislerden, gelişme planının uygulanması amacıyla gerekli görülenlerin Çevre ve Orman Bakanlığı'nca kamulaştırılmalarına olanak vermektedir. Bunun gibi, bu alanlardaki Hazine'ye ait ya da devletin hüküm ve tasarrufu altına bulunan taşınmazların, Çevre ve Orman Bakanlığı'nın isteği üzerine tahsis edilmesine kanun olanak sağlamaktadır.

Milli park ve benzeri alanlarda, gelişme planlarına uyulmak koşuluyla kamu kuruluşlarınca yapılacak plan, proje ve yatırımlar için Çevre ve Orman Bakanlığı'ndan izin almak gerekmektedir. Eğer bu alanlarda tarihsel ve arkeolojik kazı, restorasyon ve bilimsel araştırmalar yapılması söz konusu ise, gerekli izni Kültür Bakanlığı vermektedir (madde 7).

Turizm bölgelerinin dışında kalan milli parklar ve doğa parklarında, kamu yararına olmak ve plana uygun bulunmak koşuluyla, turistik amaçlı yapı ve tesisler yapmak isteyen gerçek ve tüzel kişilere Çevre ve Orman Bakanlığı'nca izin verilebilir. Bu tür izinlere dayanarak, kişiler lehine kurulan yararlanma haklarının süresi 49 yılı geçemez. İşletmenin başarılı olduğunun Turizm Bakanlığı'nca belgelenmesi durumunda, bu sürenin bedel karşılığında 99 yıla kadar uzatılması olanağı bulunmaktadır. Kanun, tabiat anıtları ve tabiatı koruma alanlarında kullanma izni ve yararlanma hakkı verilmesini yasaklamıştır (madde 8).

Kanununun 14. maddesine göre, Milli Parklar Yasası'nın kapsamına giren yerlerde;

- Doğal, ekolojik denge ve doğal ekosistem bozulması,
- Yaban hayatının tahrip edilmesi,

- Bu alanların özelliklerinin yitirilmesine ya da değştirilmesine yol açacak etkinlikler, toprak, hava, su kirlenmesine yol açabilecek işlemlerin yapılması,
- Doğal dengeyi bozacak her türlü orman ürünleri üretimi, avlanma ve otlatma yapılması,
- Onaylanmış planlarda belirtilen yapı ve tesisler ve Genelkurmay Başkanlığınca ihtiyaç duyulacak savunma sistemi için gerekli tesisler dışında kamu yararı açısından vazgeçilmez ve kesin bir zorunluluk bulunmadıkça yapı ve tesis kurulması ve işletilmesi veya bu alanlarda var olan yerleşim sahaları dışında iskan yapılması yasaklanmıştır.

Milli Parklar Kanunu, Orman, Kara Avcılığı ve Su Ürünleri Kanunlarıyla yasaklanmış olan eylemlerin, bu kanunun kapsamına giren yerlerde işlenmeleri durumunda cezaların bir kat artırılacağını öngörmüştür. Yasaklara ve kurallara aykırı davranışlardan, bu davranışları bir başka suçun konusu olmadığı takdirde 1-6 ay hapis ve 3 bin liradan az olmamak üzere ağır para cezası da öngörmektedir.

4.1.1.5 Doğa Koruma ve Çevre İle İlgili Yönetmelikler

Yasa ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak amacıyla hazırlanan, düzenleyici kuralları belirleyen yönetmelikler arasında doğa koruma ve çevreyle ilgili olan ve konumuz açısından önemli görülenlere aşağıda tarih sırasına göre yer verilmektedir;

- Çevre Kirliliğini Önleme Fonu Yönetmeliği – 17 Mayıs 1985 tarih 18757 sayılı Resmi Gazete(RG)
- Milli Parklar Yönetmeliği – 12 Aralık 1986 tarih 19309 sayılı RG
- Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliği – 2 Kasım 1986 tarih 19269 sayılı RG
- Gürültü Kontrol Yönetmeliği – 11 Aralık 1986 tarih ve 19308 sayılı RG
- Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliği – 14 Mart 1991 tarih 20814 sayılı RG
- Tıbbi Atıkların Kontrolü Yönetmeliği – 20 Mayıs 1993 tarih 21586 sayılı RG
- Su Ürünleri Yönetmeliği – 10 Mart 1995 tarih 22223 sayılı RG
- Gayri Sıhhi Müesseseler Yönetmeliği – 26 Eylül 1995 tarih 22415 sayılı RG
- Mera Yönetmeliği – 31 Temmuz 1998 tarih 23419 sayılı RG
- Ozon Tabakasını İncelten Maddelerin Azaltılmasına Dair Yönetmelik – 25 Temmuz 1999 tarih 23766 sayılı RG

- Çevre Düzeni Planlarının Yapılması Esaslarına Dair Yönetmelik – 4 Kasım 2000 tarih 24220 sayılı RG
- Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşmenin Uygulanmasına Dair Yönetmelik – 27 Aralık 2001 tarih 24623 sayılı RG
- Çevre Denetimi Yönetmeliği – 5 Ocak 2002 tarih 24631 sayılı RG
- Ağaçlandırma Yönetmeliği – 9 Ekim 2003 tarih 25254 sayılı RG
- Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği – 16 Aralık 2003 tarih 25318 sayılı RG
- Ambalaj ve Ambalaj Atıklarını Kontrol Yönetmeliği – 30 Temmuz 2004 tarih 25538 sayılı RG
- İyi Tarım Uygulamalarına İlişkin Yönetmelik – 8 Eylül 2004 tarih 25577 sayılı RG
- Endüstriden Kaynaklı Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği – 7 Ekim 2004 tarih 25606 sayılı RG
- Av ve Yaban Hayvanlarının ve Yaşam Alanlarının Korunması, Zararlılarıyla Mücadele Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik – 24 Ekim 2004 tarih 25976 sayılı RG
- Yaban Hayatı Koruma ve Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları İle İlgili Yönetmelik – 8 Kasım 2004 tarih 25637 sayılı RG
- Av ve Yaban Hayvanı Üretme Yeri ve İstasyonları İle Kurtarma Merkezlerinin Kuruluşu, Yönetimi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik – 30 Kasım 2004 tarih ve 25656 sayılı RG
- Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği – 31 Aralık 2004 tarih 25687 sayılı RG
- Isınmadan Kaynaklanan Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği – 13 Ocak 2005 tarih 25699 sayılı RG
- Tarım Arazilerinin Korunması ve Kullanılmasına Dair Yönetmelik – 23 Mart 2005 tarih 25766 sayılı RG
- Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği – 17 Mayıs 2005 tarih 25818 sayılı RG
- Toprak Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği – 31 Mayıs 2005 tarih 25831 sayılı RG
- Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği – 1 Temmuz 2005 tarih 25862 sayılı RG

4.1.2 Kalkınma Planlarında Doğa Koruma ve Çevre Politikaları

Türkiye'nin çevre politikasının önemli belirleyicilerinden biri de, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından her beş yılda bir hazırlanan ve şu anda dokuzuncusu yürürlükte olan Beş Yıllık Kalkınma Planları'dır.

Planlı ekonomilerde, çevre ile ilgili politikaların kalkınma planlarında yer alması doğaldır (Keleş ve Hamamcı, 2005). Beş Yıllık Kalkınma Planlarında biyolojik çeşitliliğin korunması üzerine geliştirilen çevresel politikalar değişen ölçülerde yer almıştır. Bu konuyu kısaca şöyle özetleyebiliriz:

Birinci (1963-1967) ve İkinci (1968-1972) Kalkınma Planları'nda doğrudan çevre sorunlarını ilgilendiren, çevreye yönelik ayrıntılı politikaların varlığına rastlanmamaktadır. Bu planlarda sadece genel olarak "çevre sağlığı"ndan bahsedilmektedir. Bununla birlikte, Orman Bakanlığı bu dönem içinde türlere ve alanlara yönelik koruma programları başlatmıştır (ÇOB, 2001).

Çevre, 1973-1987 yılları arasındaki yıllık programlarda "Çevre Sorunları" başlığı altında ele alınmaktadır. 1988-1998 yılları arasında sadece "Çevre", 1996-2000 yılları arasında "Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi" başlığı altında yer almaktadır. 1973-1974 yıllarında "Şehirleşme, Köy ve Köylü Sorunu" bölümünde son alt başlıkta yer alırken, 1977'de "Refah Dağılımı", 1978'de "Sosyal Alandaki Gelişmeler", 1979-1980 arasında, "Bölgesel Gelişme" bölümünde yer almış, 1982'den sonra ise başlı başına ayrı bir bölüm olarak ele alınmaya başlanmıştır (Arat, 2000).

Doğrudan çevresel stratejilerin dışında, çevresel politikaların diğer sektörel stratejilerin de içinde yer alması ancak Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda gerçekleşmiştir. Bu planda, genel hedefin "doğal çevrenin korunması ve geliştirilmesi", temel prensibin de "sanayileşme, kentleşme ve tarımsal modernizasyon gibi politikaların sosyal, kültürel ve ekolojik yapıyı koruyacak, çevre kirliliğini önleyecek ve sektörler arasındaki ekonomik dengeyi koruyacak bir biçimde uygulanması" olduğu belirtilmiştir. Bu planda, ekonomi, sanayi ve enerji sektörlerinde çevre konusuna sık sık değinilmiştir. Yine de, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir kullanımı kavramlarına özellikle değinilmemesi gibi bazı yetersizlikleri vardır.

VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda çevrenin ve gelişmenin entegrasyonu kapsamında öncelikle; sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı doğrultusunda, insan sağlığı ve doğal dengeyi koruyarak sürekli ve ekonomik kalkınmaya olanak verecek şekilde doğal kaynakların yönetimini sağlamak ve gelecek kuşaklara yaşanabilir doğal, fiziki ve sosyal çevre bırakmak temel strateji olarak ele alınmıştır. Yine aynı plan çerçevesinde çevre politikalarının

ekonomik ve sosyal politikalara entegrasyonunda ekonomik araçlardan yararlanılması ve çevrenin yönetiminde emret-yaptır yaklaşımıyla birlikte özendir-oluştur yaklaşımının esas alınması öngörülmüştür (ÇOB, 2001).

VIII. Beş yıllık kalkınma planında "Ekonomik ve sosyal gelişmeyi gerçekleştirirken insan sağlığını, ekolojik dengeyi, tarihi ve estetik değerleri korumak esastır." maddesi yer almaktadır. Ayrıca, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını teşvik edilecek; çevresel riskler en aza indirilecektir. Biyoteknolojik uygulamalardan kaynaklanabilecek olası biyogüvenlik risklerinin en aza indirilmesi için bütüncül bir yaklaşımla yasal, kurumsal ve uygulamaya ilişkin düzenlemeler yapılmasının gerekliliğinden bahsedilmektedir.

IX. Kalkınma Planı'nda çevreye ilişkin konular "Çevrenin Korunması ve Kentsel Altyapının Geliştirilmesi" başlığı altında toplanmaktadır. IX. Kalkınma Planının çevre konusundaki amacı "Gelecek kuşakların ihtiyaçlarını gözeterek, doğal kaynakların koruma ve kullanma koşulları belirlenecek ve bu kaynaklardan herkesin adil biçimde yararlanmasını sağlayacak şekilde çevre yönetim sistemleri oluşturulacaktır" şeklinde tanımlanmaktadır. Ayrıca plan kapsamında "biyolojik çeşitliliğin ve genetik kaynakların araştırılması, korunması, değerlendirilmesi ve ekonomik değer kazandırılması çalışmaları hızlandırılacaktır" denilmektedir.

4.1.5 Doğa Koruma ve Çevre ile İlgili Bağlayıcı Uluslararası Sözleşmeler

Türkiye, uluslararası işbirliği çerçevesinde çevre ile ilgili uluslararası çalışmaların bir kısmını sözleşmelere taraf olma, bir kısmını ise üye bulunduğu uluslararası kuruluşların çalışmalarına katılma yolu ile izlemektedir.

Doğal kaynakların ve doğal hayatın korunmasına ilişkin mevzuatımızın önemli bir bölümü uluslararası sözleşmelere dayanmaktadır. 1982 Anayasası'nın 90. maddesinin son fıkrası hükmüne göre, "usulüne göre yürürlüğe koyulmuş milletlerarası anlaşmalar kanun hükmündedir." Usulüne göre tabiriyle kastedilen, bir kanunla uygun bulunan veya Anayasa'nın 90. maddesinin 2. fıkrasındaki yazılı koşullara göre yayımlanarak TBMM'nin iki ay içinde bilgisine sunulan uluslararası sözleşmelerden bahsedilmektedir. Dolayısıyla taraf olduğumuz sözleşme ve protokollerin Türk iç hukuk düzeninde sahip oldukları hukuki güç, en az Çevre Kanunu değerinde olup, bu sözleşmeler ulusal mevzuatımızın bir parçasıdır.

Doğal kaynakların ve hayatın korunması bakımından önem taşıyan pek çok uluslararası sözleşme ya sözleşme hükümlerine gerçekten işlerlik kazandırmak için gerekli olan ceza ve

teşvik sistemlerini içeren özel kanunların çıkarılması şeklinde, ya da genel nitelikli (Orman Kanunu, Kara Avcılığı Kanunu, Çevre Kanunu gibi) bir kanuna yapılacak ilavelerle gerçekleştirilmektedir.

Türkiye bugüne kadar sadece iki sözleşmeyi uygulanabilir hale getirmek için yeni yasal düzenlemelere gitmiştir. Bunlardan ilki, Barselona Sözleşmesi gereği 383 sayılı KHK (Kanun Hükmünde Kararname) ile Özel Çevre Koruma Kurumu'nun kurulup 13 bölgenin özel çevre koruma bölgesi ilan edilmesidir. İkincisi ise Ozon Tabakasının Korunmasına Dair Viyana Sözleşmesi gereği çıkartılan Onay Kanunu'ndan sonra yürürlüğe giren Ozon Tabakasını İncelten Maddelerin Azaltılmasına Dair Yönetmelik'tir. Uyum bakımından yapılması gereken, imzalanan diğer uluslararası sözleşmeler için de aynı yolun izlenmesidir.

Türkiye, Bölüm 3.1'de ele alınan uluslararası sözleşmelerin tümüne taraf değildir. Bunun yanı sıra, Bölüm 3.1'de ele alınmayan kimi sözleşmelere ise taraf olmuştur. Türkiye'nin çevre ve doğa koruma konusunda taraf olduğu uluslararası sözleşmeler Ek 4'te sunulmaktadır.

4.2 Kurumsal Yapılanma

Türkiye'de doğa korumayı ve çevre sorunlarını bütüncül bir yaklaşımla ele alacak bir örgüt yakın tarihlere kadar bulunmamaktadır. Keleş ve Hamamcı'ya (2005) göre bugün bile bulunmadığı öne sürülebilir. Ancak bu, kamu yönetiminde çevreyle ilgili hiçbir örgütlenmenin bulunmadığı anlamına gelmemektedir. Çeşitli merkezi ve yerel kuruluşlar, kendi görev alanları çerçevesinde çevrenin korunması ve geliştirilmesine ilişkin yürütme, planlama, denetleme gibi işlevlerini sürdürmektedirler. Ayrıca, çevre konusunda etkin rol oynayan gönüllü kuruluşlar da günden güne çoğalmakta ve etkinlik düzeyleri de artmaktadır.

Kamu kurum ve kuruluşları, merkezi ve yerel kuruluşlar olmak üzere iki bölümde ele alınacak, ardından, gönüllü kuruluşlar başka bir başlık altında değerlendirileceklerdir.

4.2.1 Kamu Kurumları

Türkiye'de merkezi ve yerel düzeyde çok sayıda kuruluş çevre ve doğa korumayla ilgilenmektedir. Bu bölümde, öncelikle merkezi örgütlenmeden bahsedilecek, ardından yerel yönetimlerin doğa koruma ve çevre sorumlulukları irdelenecektir.

4.2.1.1 Merkezi Örgütlenme

Türkiye'nin doğal kaynak, çevre sağlığı ile ilgili politika, önlem, mevzuat ve kurumları Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet'in ilk yıllarından beri mevcuttur. Ancak, çevre hakkı ve gelecek nesillerin yaşama haklarını da kavrayan bütüncül politikaların, dolayısıyla kurumsal yapılanmaların gelişmeye başlaması, daha önce de değinildiği gibi 1970'li yıllara rastlamaktadır. 1970'li yıllarda çevre ile ilgili kurumsal yapılanma henüz yeni oluşmaya başladığından ancak diğer kurumların bünyelerinde varlık gösterebilmiştir.

1970'li yıllarda, merkezi örgütlerin bünyelerinde çeşitli çevre birimleri kurulmaya başlanmıştır. Ancak *sadece* çevre için özel bir örgütlenme 1970'lerin sonuna değin bulunmamaktadır. 1970'li yıllarda, merkezi örgütlerin bünyelerinde kurulan bu çevre birimleri aşağıda kısaca özetlenmektedir:*

- *Devlet Planlama Teşkilatı*'na, 1972 Stockholm İnsan ve Çevre Konferansı'nın ardından, Kalkınma Planı ve Yıllık Programlarda “Çevre Sorunu Özel İhtisas Komisyonu” ve “Çevre Sorunları Daimi Danışma Kurulu” kurma ve bakanlıklar arası eşgüdümü sağlama görevi verilmiştir.
- *Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırmalar Kurumu (TUBİTAK)* bünyesinde bir çevre araştırma birimi kurulmuştur.
- *Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı*, Su Ürünleri Genel Müdürlüğü bünyesinde, “Çevre Sorunları Daire Başkanlığı” bulunmaktadır.
- *Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı*, Enerji Dairesi'ne bağlı bir birim çevre sorunlarına ilişkin çalışmalar yapmaktadır. 1973 yılında, “Çevre Sorunları Koordinasyon Kurulu” bu Bakanlığa bağlı bulunmaktadır.
- *Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı*, Bilim ve Teknoloji Daire Başkanlığı bünyesinde “Çevre Sorunları Şube Müdürlüğü” bulunmaktadır.
- *İmar ve İskan Bakanlığı* bünyesinde, 8 bakandan oluşan “Çevre Sorunları Koordinasyon Kurulu Koordinatörlüğü” kurulmuştur (1974). 1975 yılında 9756 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla Çevre Sorunları Koordinasyon Kurulu'nun görevleri, örgütlenme biçimi ve çalışma yöntemi belirlenmiştir. Bakanlığın Planlama ve İmar Genel Müdürlüğü ve Belediye Teknik Hizmetler Genel Müdürlüğü bünyesinde çevre birimleri kurulmuştur.

---

* Zeynep ARAT'ın, “Türkiye’de Çevrenin ve Çevre Korumanın Tarihi Sempozyumu” için verdiği “1970’lerden Sonra Çevresel Kurumsal Yapının Gelişimi” başlıklı bildirisinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

- *Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı* bünyesinde çevre konularında birinci derecede yetkili olan birim, Sağlık İşleri Genel Müdürlüğü'dür. Bakanlık, yurt çapında sağlık ve çevre sağlığı işlerini yürütmekle yükümlüdür.

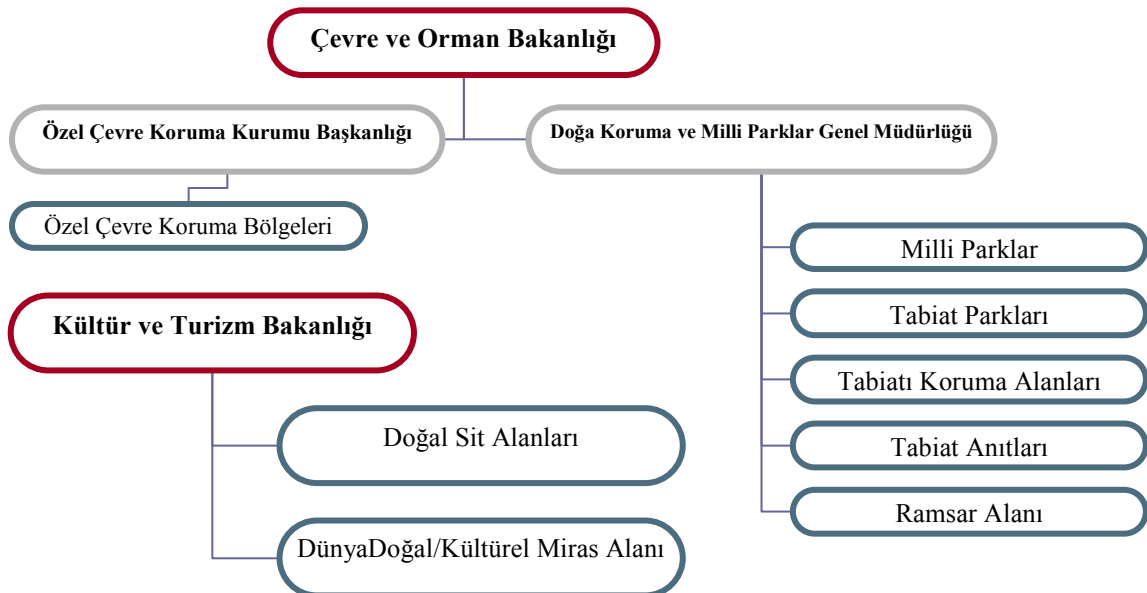
Görüldüğü üzere, çevre konusu, çağdaş, bütüncül bir çevre anlayışından uzak, parçacıl biçimde ele alınmakta ve yetersiz kalmaktaydı.

1978 yılında, bu açıklığın giderilmesi, çevre politikalarının geliştirilmesi ve uygulama konularında üst düzeyde etkin bir eşgüdüm ve yönetimin sağlanması amacıyla "Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı" kurulmuştur. Müsteşarlığın amacı, çevrenin korunması, iyileştirilmesi, kırsal ve kentsel alanda arazinin ve tabii kaynakların en uygun şekilde kullanılması ve korunması, her türlü çevre kirliliğinin önlenmesi, ülkenin doğal bitki ve hayvan varlığı ile doğal ve tarihi zenginliklerinin korunmasıdır (Keleş ve Hamamcı, 2005).

1984 yılına gelindiğinde, Çevre Müsteşarlığı, yine Başbakanlığa bağlı olmak üzere Çevre Genel Müdürlüğü'ne dönüştürülmüştür. Ancak daha sonra 1989 yılında, örgüt yeniden Müsteşarlık düzeyine yükseltilmiştir. Ağustos 1991'de Çevre Bakanlığı'nın kurulmasıyla birlikte, Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı'nın görevi son bulmuştur.

Merkezdeki çevre örgütlerinin ya yürütme yetkileriyle donatıldıkları, ya çeşitli kurumlar arasında eşgüdüm sağlamaktan sorumlu oldukları ya da her iki işlevi birlikte üstlendikleri bilinmektedir (Keleş ve Hamamcı, 2005). Burada, doğa koruma konusunda faaliyet gösteren merkezi çevre örgütleri kısaca açıklanmaya çalışılacaktır (Şekil 4.1).

Şekil 4.1 Türkiye'de doğa korumada kurumsal yapı (Atik vd., 2005)

4.2.1.1.a Çevre ve Orman Bakanlığı

Ağustos 1991’de, 443 sayılı Kanun Gücünde Kararname ile kurulan Çevre Bakanlığı, 2003 yılında Orman Bakanlığı ile birleştirilerek, Çevre ve Orman Bakanlığı adını almıştır (01.05.2003 / 4856). Bakanlığın kuruluş amacı, kanununun 1. maddesinde şöyle anlatılmaktadır; “Çevrenin korunması ve iyileştirilmesi, kırsal ve kentsel alanda arazinin ve doğal kaynakların en uygun ve verimli şekilde kullanılması ve korunması, ülkenin doğal bitki ve hayvan varlığı ile doğal zenginliklerinin korunması, geliştirilmesi ve her türlü çevre kirliliğinin önlenmesi ile ormanların korunması, geliştirilmesi ve orman alanlarının genişletilmesi, ormanların içinde ve bitişiğinde yaşayan köylülerin kalkındırılması ve bunun için gerekli tedbirlerin alınması, orman ürünlerine olan ihtiyacın karşılanması ve orman ürünleri sanayinin geliştirilmesi”.

Türkiye’de doğa korumadan sorumlu en etkin kurum Çevre ve Orman Bakanlığı olup Bakanlığın teşkilat ve görevleri hakkındaki kanununun 2. maddesine göre milli parklar, tabiat parkları, tabiat anıtları, tabiatı koruma alanları ve orman içi mesire yerleri ile biyolojik çeşitliliğin, av ve yaban hayatı alanlarının tespiti, yönetimi, korunması, geliştirilmesi, işletilmesi ve işlettilmesinden Bakanlık sorumludur.

Çevre Kanunu (1983) Çevre Bakanlığını; mevzuat hazırlamak ve ilgili düzenlemeleri yapmak, Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi de dahil olmak üzere doğa koruma ile ilgili uluslararası sözleşmeler ve anlaşmaları koordine etmek, diğer kurum/kuruluşların çevre koruma ile ilgili faaliyetlerinde koordinasyonu sağlamak ve Kanununa aykırı uygulamalara gerekli müdahalelerde bulunmak konularında yetkili ve sorumlu kılmaktadır (Demirayak, 2002).

4856 sayılı Kanun’un 2. maddesine göre Bakanlığın görevleri aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Çevrenin korunması, kirliliğinin önlenmesi ve iyileştirilmesi için prensip ve politikalar tespit etmek, programlar hazırlamak; bu çerçevede, araştırmalar ve projeler yapmak, yaptırmak, bunların uygulama esaslarını saptamak, uygulanmasını sağlayacak önlemleri almak.
- Çevrenin korunması ve kirliliğinin önlenmesi amacıyla ülke şartlarına uygun olan teknolojiyi belirlemek, bu amaçla kurulacak tesislerin niteliklerini belirlemek.
- Atık ve yakıtlar ile ekolojik dengeyi bozan, havada, suda ve toprakta kalıcı özellik gösteren kirleticilerin çevreye zarar vermeyecek biçimde ortadan kaldırılması için denetimler yapmak; ülkenin atık yönetimi politikasını belirlemek ve bu konuda gerekli

önlemleri almak; tehlikeli hallerde veya gerekli durumlarda faaliyetlerin durdurulması ile ilgili usul ve esasları yönetmelikle belirlemek.

- Ülkedeki kirlenme konuları ile kirlenmenin mevcut olduğu veya olması muhtemel bölgeleri ve sektörleri tespit etmek ve izlemek, bu problemlerin teknik, idari ve finansman bakımından çözümünü sağlayan kaynağın bulunmasıyla ilgili çalışmaları yönetmek.
- Sürdürülebilir gelişme ilkesi çerçevesinde, çevreye olumsuz etki yapabilecek her türlü plan, program ve projenin, fayda ve maliyetleriyle çevresel olguların ortak bir çerçeve içinde değerlendirilmesini gerçekleştirecek çevresel etki değerlendirmesi ve stratejik çevresel değerlendirme çalışmasının yapılmasını sağlamak.
- Dengeli ve sürekli kalkınma amacına uygun olarak ekonomik kararlarla ekolojik kararların birarada düşünülmesine imkan veren akılcı doğal kaynak kullanımını sağlamak üzere, kalkınma planları ve bölge planları temel alınarak çevre düzeni planlarını hazırlamak veya hazırlatmak, onaylamak, uygulanmasını sağlamak.
- Hayvanların korunmasına yönelik çalışmaları yapmak ve yaptırmak.
- Çevre konusunda görev verilmiş özel kuruluşlar ile kamu kurum ve kuruluşları arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak.
- Çevreye olumsuz etkileri olan her türlü faaliyeti ülke bütününde izlemek ve denetlemek.

Kanun'un 2. maddesinde sayılan Bakanlığın görevleri arasında, ormanların korunması ve geliştirilmesine ilişkin bir dizi amaca da yer verilmiştir. Bunlar arasında, ağaçlandırma, erozyonla savaş, orman halklarının kalkındırılması sayılabilir.

Çevre ve Orman Bakanlığı'nın ana hizmet birimleri arasında beş genel müdürlük yer almaktadır;

1. Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü
2. Çevresel Etki Değerlendirmesi ve Planlama Genel Müdürlüğü
3. Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Genel Müdürlüğü
4. Orman-Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü
5. Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü

Kanunda, Bakanlığın ‘sürekli kurulları’ arasında Yüksek Çevre Kurulu, Mahalli Çevre Kurulları, Çevre ve Ormanlık Şurası ve Merkez Av Komisyonu yer almaktadır. Bakanlığa ‘bağlı kuruluşlar’ ise, Orman Genel Müdürlüğü, Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü ve Özel Çevre Koruma Kurulu Başkanlığı’dır.

Doğa koruma konusunda birinci derecede etkin olan “Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü” ve “Özel Çevre Koruma Kurulu Başkanlığı” örgütlerinin amaç ve görevleri kısaca açıklanmalıdır.

4.2.1.1.b Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü’nün tarihsel gelişimine ikinci bölümde değinilmiştir.*

01.05.2003 gün ve 4856 sayılı Kanun’a göre yeniden düzenlenen görev tanımları çerçevesinde, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü’nün görevleri aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (madde 13):

- Milli parklar, tabiat parkları, tabiat anıtları, tabiatı koruma alanları ve yeterli mesire yerlerinin ayrılması, korunması, planlanması, düzenlenmesi, geliştirilmesi, tanıtılması, yönetilmesi, işletilmesi ve işlettirilmesi ile ilgili işleri yürütmek.
- 09.08.1983 tarihli ve 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu ile verilen görevleri yapmak ve yaptırmak.
- Yaban hayatı ve kara av kaynakları ile orman içi su kaynakları, dere, göl, gölet ve sulak alanların ve hassas bölgelerin korunması, geliştirilmesi, kara avcılığının düzenlenmesi, av kaynaklarının işletilmesi ve kontrolü ile ilgili her türlü etüt, envanter, planlama, projelendirme, uygulama ve izlemeye ilişkin iş ve işlemleri yapmak ve yaptırmak, bu hizmetlerle ilgili tesisleri kurmak ve kurdurmak.
- Kara avcılığını düzenleyen mevzuat ile ilgili iş ve işlemleri yürütmek.
- Hayvanların korunmasına yönelik çalışmaları, ilgili bakanlık, kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum örgütleriyle işbirliği içinde yapmak, yaptırmak, bu konuda yürütülen faaliyetleri desteklemek, denetlemek ve denetlenmesini sağlamak.
- Uluslararası koruma sözleşmeleri ile belirlenen yörelerdeki koruma ve kullanma esaslarını çevre mevzuatı dikkate alınarak tespit etmek ve yeni düzenlemeler yapmak.

---

* Bkz. ‘Bölüm 2.3.2 Türkiye’de Doğa Koruma’

- Uluslararası sözleşme ile koruma altına alınan, canlı türleri (flora, fauna) ile alanların korunması konusunda tedbirler almak, ilgili kuruluşlarla işbirliği yapmak.
- Ülkenin bitki ve hayvan türü genlerinin muhafazası ve iyileştirilmesi ile ilgili iş ve işlemleri yürütmek.
- Çevrenin korunması ile ilgili hedef, ilke ve amaçlar ile stratejiler belirlemek, bunların uygulanmasını izlemek ve koordine etmek.

Müdürlüğün görevlerinden de anlaşılacağı üzere, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, bugün Türkiye’de doğa koruma çalışmalarını sürdüren en etkin kurum niteliğindedir. Uluslararası koruma sözleşmeleri çerçevesinde hem alansal ölçekte hem de türler ölçeğinde koruma tedbirleri alınmasının hükme bağlanması olumlu bir gelişmedir.

4.2.1.1.c Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı

Bakanlar Kurulu kararı ile 1988 yılında, gelecek nesillere bozulmamış zengin bir biyolojik varlık mirası, kültürel ve tarihi değerler ile yaşanabilir, sağlıklı, temiz bir çevre bırakmak amacıyla bazı bölgeler uluslararası mevzuata bağlı olarak "Özel Çevre Koruma Bölgeleri" olarak ilan edilmiştir. Akdeniz’de Özel Koruma Alanlarına İlişkin Protokol kapsamında ilan edilen bu bölgelerdeki bütün eylemlerden Başkanlık sorumludur.*

Özel Çevre Koruma Bölgeleri ile ilgili görevleri yürütmek üzere 02.09.1988 tarihinde Başbakanlığa bağlı Özel Çevre Koruma Bölgesi Başkanlığı kurulmuştur. Başbakanlık Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı 13 Kasım 1989 tarih ve 383 sayılı Kanun Hükmündeki Kararnameyle oluşturulmuş, 21.08.1991 tarih 444 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile de Başbakanlık Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Çevre Bakanlığı'na bağlanmıştır. 2003 yılında 4856 sayılı kanunla yapılan düzenlemelere bağlı olarak Başkanlık bugün Çevre ve Orman Bakanlığı bünyesinde çalışmalarını sürdürmektedir.

Başkanlığın kurulmasındaki amaç; 2872 sayılı Çevre Kanununun 9. maddesine göre ilan edilen ve edilecek "Özel Çevre Koruma Bölgelerinin";

- Sahip olduğu çevre değerlerini korumak, bunun için her türlü araştırma ve incelemeleri yapmak, yaptırmak,
- Mevcut çevre sorunlarını gidermek için gerekli tüm tedbirleri almak,

---

* Bkz. ‘Bölüm 3.1.1.6 Akdeniz’de Özel Koruma Alanlarına İlişkin Protokol’

- Koruma ve kullanma esaslarını belirlemek ve yeni düzenlemeler yapmak,
- İmar planlarını yapmak, mevcut her ölçekteki plan ve plan kararlarını revize etmek ve onaylamak,
- Gerektiğinde tüm kamu kurum ve kuruluşları ile ilgili dernekler ve uluslararası kuruluşlarla işbirliğini sağlamak şeklinde belirlenmiştir.

Kurum, Özel Çevre Koruma Bölgelerindeki doğal, tarihi ve kültür değerlerinin bozulmadan kalmasını, devamlılıklarının sağlanmasını, iyileştirilmesini ve "bozulmadan koruma, koruyarak kullanma ve geliştirerek koruma" ilkesini prensip kabul etmiştir. Bunun için en rasyonel yaklaşım; kalkınma hareketi ile çevre değerleri arasında uzun vadede koruma-kullanma dengesini oluşturmaktır. Bu amaçla, Özel Çevre Koruma Bölgelerinde ekolojik ve kültürel değerler ile sosyo-ekonomik yapı göz önüne alınarak sektörler arası ilişkiler ve dengeler de korunarak fiziki gelişme planları hazırlanmaktadır. Bu planlar ile hemen her bölgede daha önce bozulmuş ya da bozulma sürecine girmiş bulunan koruma-kullanma dengesinin yeniden kurulması ve sağlıklı gelişmenin yönlendirilmesi hedeflenmektedir (<http://www.ockkb.gov.tr>).

Başkanlığın başlıca görevleri aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Kara, kıyı ve deniz kaynaklarının verimliliklerinin korunmasını, kirlenmenin önlenmesini, bu bölgelerin gelişmesini sağlayacak hedeflerin belirlenmesi.
- Özel çevre koruma bölgelerindeki, çevre düzeni, nazım ve uygulama planları ile bunların değişikliklerinin, tümüyle ya da kısmen yaptırılmasına karar vermek.
- Bölgedeki çeşitli tesislerin nerelerde yapılacağına, yapı izinlerinin verilmesine ilişkin ilkeleri belirlemek.
- Kamu yararının gerektirdiği durumlarda, kamulaştırma kararları vermek.
- Koruma ve kullanma esaslarına ilişkin ilke kararlarını almak.

4.2.1.1.d Diğer Kurumlar

Çeşitli Bakanlıklar, kendi kuruluş ve görevlerini belirleyen kanunların verdiği görevler çerçevesinde, çevre konularıyla dolaylı yoldan da olsa ilgilenmektedirler. Bu bölümde bu kurumların çevreyle ilgili yükümlülükleri kısaca açıklanacaktır.

Sağlık Bakanlığı

13.12.1983 tarih ve 181 sayılı Sağlık Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'yle Kurulan Sağlık Bakanlığı genel olarak sağlık ve çevre sağlığı koşullarının iyileştirilmesiyle görevli bir merkezi örgüttür. Kararname'nin 2. maddesinin (g) bendi "Mahalli idareler ilgili diğer kuruluşlarla işbirliği suretiyle çevre sağlığını ilgilendiren gerekli tedbirleri almak ve aldirmek" görevini Sağlık Bakanlığı'na vermektedir.

Bakanlığın çevre sağlığı hizmetiyle birinci derecede ilgili bulunan birimi Sağlık İşleri Genel Müdürlüğü'dür. Ayrıca, Çevre Sağlığı Daire Başkanlığı da çevre sağlığıyla ilgilenen bir birim olarak Bakanlığın bünyesinde yer almaktadır. 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu, sağlığa aykırı kuruluşlarla ilgili kuralların uygulanmasında Sağlık Bakanlığı'na çeşitli görevler yüklemektedir. Söz konusu kanuna göre, özel konutlardan mutlaka uzak tutulması gereken 1. Sınıf Sağlığa Aykırı Kuruluşların açılış izinlerini verme yetkisi Sağlık Bakanlığı'na tanınmıştır.

Sağlık Bakanlığı'nı yeniden düzenleyen 08.06.1984 tarihli 210 sayılı Kanun Gücündeki Kararname, Bakanlığa, yerel yönetimler ve diğer ilgili kuruluşlarla işbirliği içinde çevre sağlığını ilgilendiren önlemler alma görevini vermiştir. Ayrıca, Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü de "Sağlıklı çevre koşulları hazırlamak amacıyla, çevre sağlığını ilgilendiren her türlü önlemi almakla görevli" bir örgüttür (Keleş ve Hamamcı, 2005).

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve Koruma Kurulları

2863 sayılı Kanun, "kültür varlığı", "doğa varlığı", "sit" ve "koruma alanı" gibi kavramların tanımını yaptıktan sonra, bunların korunması yöntemlerini de göstermektedir. Bu amaçla, ilgili valilik ve belediyelere, belli süreler içinde koruma amaçlı imar planı hazırlama yükümlülüğü getirmektedir. Bu planların değerlendirilmesi yerel kurum niteliğinde olan Koruma Kurullarının yetkisine bırakılmaktadır. Yüksek Kurul, bu alandaki genel ilkeleri belirlemekte ve yerel kurullar da o ilkeler doğrultusunda görev yapmaktadır.

Taşınmaz kültür ve doğa varlıklarının korunmasına yönelik ilke oluşturmak ve uygulamaya yönelik karar almaktan sorumlu bu iki kuruluşun görevleri kanunun 51. ve 57. maddelerinde belirtilmiştir. 51. maddeye göre, Yüksek Kurulu'un görevleri arasında, korunması gereken kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve restorasyonu ile ilgili ilkeleri belirlemek ve koruma kurulları arasındaki eşgüdümü sağlamak sayılabilir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı

Kültür ve Turizm Bakanlığı 1983 yılında kabul edilen 2863 sayılı Kanun'da kültürel ve doğal değerlerin korunması konusunda üst kuruluş olma kimliğini korumaktadır. Bakanlık, almakta olduğu olumlu ve olumsuz nitelikteki kararlarla çevreyi doğrudan etkilemektedir.

Bakanlığın görevi "her kimin mülkiyetinde veya idaresinde olursa olsun, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunmasını sağlamak için gerekli tedbirleri almak"tır (madde 10).

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın Kuruluş Kararnamesi'nin (07.09.1991 / 441) birinci maddesinde Bakanlığın kuruluş amacı, kalkınma planları doğrultusunda, köylerin kalkındırılması, tarım ve hayvancılığın geliştirilmesi, altyapı hizmetlerinin ve tarımsal, sosyal ve ekonomik kamu hizmetlerinin yürütülmesi şeklinde açıklanmaktadır.

İkinci maddede sıralanan Bakanlığın görevleri arasında çevreyi ilgilendiren (b) bendi; toprak, su, bitki, hayvan varlığı ve benzeri doğal kaynakların korunması ve geliştirilmesi için araştırma, inceleme, plan, program ve projeler yapmak ve yaptırmak işini Bakanlığa vermektedir. Ayrıca Bakanlığın Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü biriminin temel görevleri arasında çevrenin korunması, böylece tarım alanlarının amacına uygun kullanılması ilkesi yer almaktadır.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı

Bakanlığın Enerji Dairesi'ne bağlı olarak 1977 yılında kurulan Yakıt ve Çevre Sorunları Müdürlüğü'nün amacı enerji kaynaklarının çevreye etkileriyle ilgilenmektir. Müdürlüğün, çevreyi ilgilendiren iki ana görevi bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, yakıtların tekniğine uygun olarak yakılmalarını sağlayarak hem tasarruf elde etmek hem de hava kirliliğinin azaltılmasını amaçlamaktır. İkincisi ise, enerji kaynaklarının üretimi ve tüketimi gibi etkinliklerin yol açtığı çevre sorunlarının çözümünde eşgüdüm sağlamaktır.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın Sanayi Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak, sanayi kuruluşlarının ortaya çıkardığı sorunlarla ilgilenmek amacıyla, 1976 yılında bir Çevre Sorunları Şube Müdürlüğü kurulmuştur (Keleş ve Hamamcı 2005). Sanayi ve Ticaret

Bakanlığı'nın Kuruluş ve Görevlerine ilişkin 3143 sayılı 18.01.1985 tarihli Kanun'da, "sanayi ile ilgili çevre meseleleri hakkında çalışmalar yapmak ve gerekli tedbirlerin alınmasına yardımcı olmak", Müdürlüğün görevleri arasında sayılmaktadır.

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı içerisinde çevreyle ilgili özel bir birim bulunmamaktadır. Çevreyle ilgili konular duruma göre İmar Proje Daire Başkanlığı tarafından ele alınmaktadır. İmar planlama sürecinde, planlarda esas alınacak çevresel, toplumsal ve fiziksel ölçütlerle ilgili yönetmelikler aracılığıyla Bakanlık dolaylı olarak çevreyi etkileme olanağına sahip bulunmaktadır.

4.2.1.2 Yerel Yönetimler

Doğal değerlerin korunmasında yerel yönetimlerin çok önemli bir rol üstlendikleri uluslararası kabul görmektedir. Doğal çevrenin korunması ve yaşatılmasının, yerel yönetimlerin temel ve öncelikli görevleri arasında yer alması gerekmektedir. Ancak Türkiye'deki anlayış ve bunu destekleyen mevzuat, kentlerdeki doğal çevre değerlerinin korunması sorumluluğunu merkezi hükümet organlarına vermektedir (Madran ve Özgönül, 2005). Yerel yönetimlere doğa koruma konusunda verilen yetkiler sınırlı tutulmaktadır.

Bu bölümde, yerel yönetimler kapsamında, belediye, köy ve il özel idarelerinin çevre konusundaki yükümlülükleri irdelenecektir. Bu temel yerel idare birimlerinin ardından, çevre koruma konusuyla ilgilenen diğer yerel örgütlenmelere de kısaca yer verilecektir.

4.2.1.2.a Belediyeler

Kentlerin asıl sahibi olan kentli halkın temsilcileri niteliğindeki belediyelerin çevre sorunlarıyla doğrudan doğruya ilgilenmeleri gerekmektedir. Bunun yanı sıra, yerel ortak gereksinimleri karşılamakla görevli olan belediyelerin, çevreye yönelik gerekli tüm hizmetleri karşılamasına da hukuk sistemi izin vermektedir.

Daha önce de söylendiği gibi, Belediye Kanunu'nda yer alan hükümlerle, Umumi Hıfzısıhha Kanunu'nun çevre temizliğiyle ilgili hükümleri birbirini tamamlayıcı niteliktedir. Bunlara ek olarak, 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 40. maddesine göre, arsalarda, evlerde, toplumun sağlık ve esenliğini bozan şehircilik, estetik ve trafik bakımından sakıncalı görülen enkaz ve

birikintilerin, gürültü ve duman yaratan tesislerin, özel kanal, lağım, çukur, kuyu, mecra ve benzerlerinin sakıncalarının giderilmesi de belediyelerin görevleri arasında yer almaktadır.

Belediyelerin çevreye ilişkin görevleri yeni değildir. 1877 yılında kabul edilen Dersaadet Belediye Kanunu'nda, herkesin girip çıktığı, halka açık yerlerin denetlenmesi görevi belediyelere verilmektedir (Keleş ve Hamamcı, 2005).

4.2.1.2.b Köyler

1924 tarihinde çıkarılan Köy Kanunu, köy yönetimlerine verilen, gerek zorunlu (madde 13), gerekse isteme bağlı (madde 14) görevlerin birçoğu çevre sağlığını yakından ilgilendirmektedir.

Köy yönetimlerinin kaynak yetersizlikleri, öğrenim düzeyinin düşük olması ve köy yönetimlerinin bu konuda gerekli bilinçten yoksun olmaları, köylerin çevreyle ilgili görevlerinden birçoğunu yerine getirememelerine neden olmaktadır (Keleş ve Hamamcı, 2003).

4.2.1.2.c İl Özel İdareleri

İl Özel İdareleri de çevre sağlığı konusunda genel olarak görevleri bulunan yönetimler olmalarına karşın, başta kaynak yetersizliği gibi türlü nedenlerle bu görevleri yerine getirememektedirler.

4.2.1.2.d Diğer Yerel Yönetimler

Kendi başına bir yerel idare birimi olmamakla birlikte, yerel düzeyde koruma konusunda faaliyetlerini sürdüren çeşitli yerel yönetim birimleri bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, Çevre ve Orman Bakanlığı'nın yerel düzeyde örgütlenmesiyle oluşan taşra örgütleridir. Bakanlığın kuruluş kanununun 30. maddesi, Bakanlığa yerel düzeyde örgütlenme imkanı tanımaktadır.

İkincisi ise, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na göre kurulan *Koruma Kurulları*'dır. Koruma Kurulları'nın görevleri, adı geçen Kanun'un 57. maddesinde verilmektedir;

- Kültür ve doğa varlıklarının tescillerini yapmak.

- Korunması gereken kültür ve tabiat varlıklarını sınıflandırmak.
- Koruma amaçlı imar planları ve bu planlarda yapılacak değişiklikleri incelemek ve onaylamak.
- Sit alanlarının tescilinden itibaren, bir ay içinde geçiş dönemi yapılaşma kurallarını belirlemek.
- Kültür ve doğa varlıklarının koruma alanlarını tespit etmek.
- Kültür varlıklarından özelliklerini yitirmiş olanların tescillerini kaldırmak.

4.2.2 Gönüllü Kuruluşlar

Demokratik toplumlarda gönüllü kuruluşlar, çevre duyarlılığının gelişmesine ve çevre politikalarının oluşturulmasına öncülük etmektedirler. Türkiye’de 1950 öncesinde çevre sorunlarıyla ilgili gönüllü kuruluşlara rastlanmamaktadır. 1950-1970 arasında ise, gönüllü kuruluşların sayısında ve etkinliklerinde genel olarak bir artış olmasına karşın, çevrenin korunmasını, iyileştirilmesini ve geliştirilmesini amaç edinmiş kuruluşlar henüz ortada yoktur (Keleş ve Hamamcı, 2005). Ancak 1960’ların ortalarında itibaren Mimar ve Mühendis Odalarından kimileri, çarpık ve plansız kentleşme, toprak spekülasyonları, gecekondular gibi sorunların yanı sıra, yaşamsal çevre sorunlarına da eğilmeye başlamışlardır.

1970’lerden sonra ise, parçacıl olmayan, çevreyle ilgili konuları bütüncül bir bakış açısıyla ele alan kuruluşlar sayıca artmaya başlamıştır. Bugün bu kuruluşların sayılarının 250’yi geçtiği söylenebilir (Keleş ve Hamamcı, 2005). Çevreyle ilgili gönüllü kuruluşların kapsamlı bir listesine Ek 2’de ulaşılabilir.

Bu bölümde, çevreyle ilgili gönüllü kuruluşlardan, doğa korumayla ilgili en etkin faaliyet gösterenleri üzerinde durulacaktır. Gönüllü kuruluşlar, kuruluş tarihlerine göre sıralanmaktadır. Herbir kuruluş hakkında genel bilgilerin verilmesinin ardından, kuruluşların aktivitelerine değinilecektir.

4.2.2.1 Türkiye Tabiatını Koruma Derneği*

Genel Bilgi: Türkiye’de doğa korumayla ilgili ilk gönüllü kuruluş 1955 yılında kurulan “Türkiye Tabiatını Koruma Derneği (TTKD)”dir. Derneğin amacı, Türkiye’nin doğal kaynaklarının, özellikle tarım, ormancılık, çayır ve meralarının, yaban hayatının, av hayvanlarının ve kuşların, diğer canlı varlıkların (*fauna* ve *floranın*) peyzajının korunması yanında, toprak, su, bitki ve insan arasındaki dengenin sağlanması, sanayileşme ve kentleşmenin meydana getirdiği çevre sorunları ve kirlenmenin önlenmesi ve dolayısıyla doğal denge sorunlarının çözülmesi için çalışmak olarak belirtilmektedir.

Aktiviteler: TTKD’nin 14.02.2000 tarihinde başlanıp 14.08.2003’te tamamlanan “Tehdit Altındaki Bitki Türlerinin Buldukları Ekosistemlerin Korunması ve Yönetimi Projesi”, Çevre ve Orman Bakanlığı ve Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ile ortaklaşa yürütülmüştür. Projenin amacı; Bern Sözleşmesi ekindeki 25 Türkiye endemiği bitki türünün bulunduğu ekosistemlerin korunması, yönetimi ve sürdürülebilir kullanımının sağlanmasıdır. Bu amaca yönelik olarak Önemli Bitki Alanlarının (ÖBA) tesis edilmesi, bu alanlara ilişkin verilerin bir veri tabanında toplanarak çalışmaların tekrarlanmasını önlemek üzere bir veri yönetimi sisteminin kurulması, alanların korunması ve sürdürülebilir kullanılmasına yönelik kamu bilinci oluşturulması, bu alanlar için yönetim planları hazırlanması ve uzun vadede izlemenin sağlanması için bir temel oluşturulması hedeflenmiştir.

Zümrüt ağı kapsamında bu alanlara “Önemli Bitki Alanı-ÖBA” adı verilmektedir. Proje kapsamında seçilen alanlar: Tuz Gölü’nün Güney-Güneybatısı, Akşehir ve Eber Gölleri, Muğla Sandras dağı, Taşkent-Gevne vadisi, Karataş Deltası’dır (Akyatan Gölü).

Proje kapsamında seçilen Önemli Bitki Alanlarının yakın çevresindeki eğitim çalışmaları tamamlanmıştır. Seçilen ÖBA’larında yapılacak olan Yönetim Planları konusunda bir toplantı yapılmış ve ilgili kurumlardan bilgi istenmiştir. Projenin sonuç rapor formatı hazırlanmış olup, söz konusu rapor Kasım ayında Avrupa Konseyine gönderilmiştir.

Derneğin hala yürütmekte olduğu iki adet uluslararası projesi bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, “Akdeniz’de Nesli Tehlikede Olan Türlerin Korunması” ikincisi ise, “Türkiye ve Yunanistan’daki Tehlikedeki Hayvanlar: Koruma Eylemleri İçin Onların Statülerinin Belirlenmesi”dir.

---

* Bu başlığın altındaki tüm bilgiler TTKD’nin resmi web sitesi olan www.ttkder.org.tr’ye göre düzenlenmiştir.

4.2.2.2 Doğal Hayatı Koruma Derneği*

Genel Bilgi: Doğal Hayatı Koruma Derneği (DHKD) 1975 yılında, kelaynakların korunması amacıyla kurulmuş ancak daha sonra doğa koruma konusuna yönelmiştir. Kamu yararına çalışan, kar amacı gütmeyen bir dernek statüsündedir. Derneğin amacı, Türkiye'nin olağanüstü zengin bitki ve hayvan türleri ile bunların doğal yaşam alanlarının değerinin farkına varılması, koruma altına alınmasıdır. DHKD bu amaçla koruma projeleri yürütmekte; ilgili yasaların uygulanabilmesi için lobi faaliyetleri sürdürmekte; kamuoyu, yerel/merkezi yöneticiler ve şirketlerle işbirliği yapmaktadır.

1995 yılında, DHKD, WWF (Dünya Doğayı Koruma Vakfı) ve Birdlife International'ın Türkiye temsilcisi olmuştur. 1996 yılında, Doğal Hayatı Koruma Vakfı (DHKV) kurulmuştur. 2001 yılına gelindiğinde ise, DHKV, WWF'nin Türkiye ulusal örgütü haline gelmiştir. Böylece DHKD'nin projeleri büyük oranda DHKV'ye (WWF-Türkiye) aktarılmıştır. Dernek ayrıca, IUCN'nin üyesi ve Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi'nde özel danışmanı statüsündedir.

Aktiviteler: DHKD, 1989 yılında “Avrupa'nın Önemli Kuş Alanları” çalışmasının Türkiye ayağını oluşturan “Türkiye'nin Önemli Kuş Alanları” projesine başlamıştır. Bu proje 1997 yılında tamamlanmış ve Türkiye'nin Önemli Kuş Alanları kitabı yayımlanmıştır. Bu kitap, Türkiye'de kuş türleri ve bunların yaşam alanları korumacılığının gelişmesinde çok önemli bir dönüm noktası olmuştur.

“Türkiye'nin Önemli Bitki Alanları Projesi”, DHKD, Flora & Fauna International (FFI) ve İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi'nin ortak çalışmasıdır. Proje çalışmaları Türkiye çapında olağanüstü botanik çeşitlilik içeren alanların belirlenmesi ve bu alanların sürdürülebilir kullanımı, yönetimi ve koruma altına alınması amacıyla 1990'lı yıllarda başlatılmıştır. 1998–2001 yılları arasında 20 üniversiteden yaklaşık 40 bilim adamının katkılarıyla Türkiye'nin Önemli Bitki Alanları'nın (ÖBA) bir listesi çıkarılmıştır. 2003 yılında Türkiye'nin Önemli Bitki Alanları kitabı Doğal Hayatı Koruma Vakfı (WWF-Türkiye) yayını olarak basılmıştır. Yayında toplam büyüklüğü yaklaşık 110.000 km² (Türkiye'nin yüzölçümünün sekizde biri) olan 122 Önemli Bitki Alanı botanik, coğrafi, jeolojik özellikleriyle tanıtılmakta ve doğa koruma açısından tehlike durumlarına dikkat çekilmektedir.

---

* Bu başlığın altındaki tüm bilgiler DHKD'nin resmi web sitesi olan www.dhkd.org'a göre düzenlenmiştir.

4.2.2.3 Türkiye Çevre Vakfı*

Genel Bilgi: 1 Şubat 1978’de kurulan Türkiye Çevre Vakfı (TÇV) kar amacı gütmeyen bağımsız bir gönüllü kuruluştur. Vakıf hizmetlerini, araştırmaya, yayın ve kamuoyunu aydınlatma biçiminde sürdürmektedir. Vakfın bugüne kadar yayınladığı ve çevre konusunun hemen her yönünü işleyen kitaplar, Türkiye’deki çevre literatürünün temelini teşkil etmektedir.

1981 yılında TÇV, Türkiye’nin ilk çevre sorunları envanterini yayımlamış ve dünyada kendi ülkesinin böyle bir envanterini çıkaran ilk gönüllü kuruluş olma özelliğini kazanmıştır. Ayrıca TÇV, sürdürülebilir kalkınma ve biyolojik zenginlik gibi yeni kavramların Türkiye’de yerleşmesini sağlamıştır. TÇV, çevre hukuku kavramının Türkiye’de önem kazanmasında büyük bir rol oynamış, Anayasa’nın 56. maddesinin eklenmesi için faaliyetlerde bulunmuştur.

TÇV, Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilâtı ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlarla yakın ilişki halindedir. “UNEP Türkiye Komitesi” ile “Avrasya Çevre Gönüllü Kuruluşları Bilgi Merkezi”, çalışmalarını TÇV’nin hukuki yapısı içinde sürdürürken; Vakıf, Cenevre’de bulunan “Ortak Geleceğimiz Merkezi” ile de işbirliği yapmaktadır.

Aktiviteler: İlk yıllarda, çalışmalarını daha ziyade kamuoyunu aydınlatma ve uyarma şeklinde yürüten Vakıf, özellikle son yıllarda bu tarzı değiştirmiş, çevre kavramının toplumda kabul edilmesi ve önemsenmesi karşısında; daha ziyade teknik ayrıntılara inen ve başka kuruluşların fazla ilgilenmediği alanlardaki hizmetlere ağırlık vermeye başlamıştır. Avrupa Birliği’nin politikaları, Gümrük Birliği’nin çevre yönünden neler getirdiği, serbest ticaret anlaşmaları, genel olarak gönüllü kuruluşların demokratik sistemdeki yeri gibi konular, TÇV’nin son beş yılda öncelik tanıdığı konular olmuştur.

4.2.2.4 Çevre ve Kültürel Değerleri Koruma Vakfı**

Genel Bilgi: ÇEKÜL, Türkiye’nin doğal ve kültürel mirasını korumak amacıyla 1990 yılında vakıf statüsünde kurulmuş bir sivil toplum kuruluşudur. Doğal kaynakları, kültürel mirası ve insanı bir bütün olarak ele alan ÇEKÜL, doğal ve kültürel çevreyi korumak için kent-havza-

* Bu başlığın altındaki tüm bilgiler TÇV’nin resmi web sitesi olan www.cevre.org’a göre düzenlenmiştir.

** Bu başlığın altındaki tüm bilgiler ÇEKÜL’ün resmi web sitesi olan www.cekulvakfi.org.tr’ye göre düzenlenmiştir.

bölge-ülke ölçeğinde projeler geliştirmektedir. ÇEKÜL'ün koruma-değerlendirme-yaşatma amaçlı projelerinin hayata geçirilebilmesi ve sonuç alınabilmesi için benimsenen strateji kamu-yerel-sivil özel birlikteliğine öncelik vermesidir.

Aktiviteler: ÇEKÜL, gönüllülük esasına dayalı sivil girişimlerini *doğal çevre, kültürel çevre, eğitim, tanıtım ve örgütlenme* ana başlıkları atında sürdürmektedir. Bu ana çalışma alanları arasından doğal çevre başlığı altında bugün sürdürölmekte olan 11 proje bulunmaktadır. Bunlar arasında doğa korumayı en çok ilgilendiren “Biyoeçēitlilik ve Doğal Kaynak Yönetimi Projesi”, Dünya Bankası'nın GEF-II fonundan destek almakta ve Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından koordine edilmektedir. Projenin “Kamuoyu Bilinçlendirme ve Küçük Hibe Destek Programları” bölümü ÇEKÜL tarafından yürütölmektedir. Genel çerçevede, Biyoeçēitlilik ve Doğal Kaynak Yönetimi Projesi, Türkiye'nin doğal kaynak bakımından zengin ve korunması gereken dört bölgesi, Camili, İğneada, Köprölü Kanyon ve İğneada'da sosyal, kültürel, ekolojik ve ekonomik şartları göz önünde tutarak Yönetim Planları geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Doğal çevre alanında Vakfın gerçekteştirdiği diğer projeler, ağaçlandırma, ekolojik tarım gibi konuları içermektedir. *Kültürel çevre* alanında gerçekteştirilen projeler; 7 Bölge 7 Kent Projesi, Kendini Koruyan Kentler Projesi, Sinan'a Saygı Projesi ve GAP Bölgesi'nde Kültürel Mirasın Gelişimi Prjesidir. 2000 yılında ÇEKÜL'ün öncölüğünde kurulan Tarihi Kentler Birliği ise, kentlerin doğal-tarihsel-kültürel miraslarını korumada belediyeler arasında bir işbirliği ve dayanışma sağlamak amacıyla çalışmalarını sürdürmektedir.

4.2.2.5 Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı*

Genel Bilgi: Vakıf, 11 Eylül 1992 tarihinde kurulmuştur. Vakfın vizyonu, sürdürülebilir yaşam ilkesiyle doğal varlıkların korunmasında; ülkenin ve dünyanın geleceğinde söz sahibi olan topraktan gelen toplumsal barışı sağlayan, bilinçli, halkla bütünleşen, öncü bir STK olmaktadır.

Vakfın amaçları aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Ülkemizde doğal varlıkların ve çevre sağlığının korunması, erozyonla mücadele, toprak örtüsü ve toprağın korunması ve ağaçlandırmanın önemi hakkında kamuoyunu eğitmek ve bilinçlendirmek,

---

* Bu başlığın altındaki tüm bilgiler TEMA'nın resmi web sitesi olan www.tema.org.tr'ye göre düzenlenmiştir.

- Biyoçeşitlilik, toprak, su ve doğal çevrenin korunmasına ilişkin ulusal politikaların oluşturulmasına yardımcı olmak ve bu esaslardan ödün verilmemesi için mücadele etmek,
- Hayvancılığın temeli olan çayır ve meraları koruyup, geliştirmek,
- Doğal zenginliklerimizin bilinçsizce kullanılıp, geri dönüşümsüz bir şekilde yok olmasına izin vermeyerek, korumak, geliştirmek ve Türkiye'nin geleceğini güvenceye almak.

Aktiviteler: TEMA aktivitelerini altı başlık altında toplamaktadır;

1. Ağaçlandırma Projeleri
2. Kırsal Kalkınma Projeleri
3. Yasal Çalışmalar
4. Eğitim Çalışmaları
5. Uluslararası Çalışmalar
6. Teşkilatlanma Çalışmaları

4.2.2.6 Doğal Hayatı Koruma Vakfı*

Genel Bilgi: Doğal Hayatı Koruma Vakfı, 1996 yılında Türkiye Doğal Hayatı Koruma Derneği'nin öncülüğünde kurulmuştur. 2001 yılında dünyanın en etkin ve saygın doğa koruma kuruluşlarından biri olan WWF International'ın Türkiye Ulusal Örgütü olan Doğal Hayatı Koruma Vakfı, WWF-Türkiye unvanını almıştır.

WWF-Türkiye'nin (Doğal Hayatı Koruma Vakfı) misyonu, Türkiye'nin biyolojik çeşitliliğinin korunması ve doğal kaynaklarının sürdürülebilir kullanımının sağlanmasıdır. WWF-Türkiye, alan ve tür koruma projeleri, hükümet düzeyinde etkileme ve eğitim çalışmaları yürüterek kalıcı ve somut çözümler oluşturmayı ilke edinmiştir.

Aktiviteler: Vakfın doğa koruma konusundaki aktivite alanları 3 başlık altında toplanmakta ve her bir başlık altında çeşitli proje ve programlar gerçekleştirilmektedir.

---

* Bu başlığın altındaki tüm bilgiler DHKV'nın resmi web sitesi olan www.wwf.org.tr'ye göre düzenlenmiştir.

1. *Su Kaynakları*: Sulakalanların ve tatlısu ekosistemlerinin ekolojik işlev ve doğal değerlerinin korunmasını ve su kaynaklarının akılcı kullanımının sağlanmasını amaçlamaktadır. Bugün Vakıf bu alanda 3 projede yürütücülük görevini üstlenmiştir.
2. *Deniz ve Kıyılar*: Deniz ve kıyı ekosistemlerinin biyolojik çeşitliliğini korumayı ve doğal kaynakların akılcı kullanımını sağlamayı amaçlamaktadır. Bu başlık altında yürütülen projelerde; tehlikede olan deniz kaplumbağalarını ve Akdeniz foklarını koruma gibi konulara önem verilmektedir. Bugün Vakıf bu alanda 3 proje yürütmektedir. Bunlar arasında en önemlisi Deniz Koruma Alanları (DKA) Projesi'dir.

Deniz Koruma Alanları; deniz altı, kıyı ve ilgili kara parçalarından oluşan, sınırları tanımlanmış ve içerdikleri biyolojik değerlerin yasalar tarafından korunduğu bölgelerdir. Denizlerdeki milli parklar olarak da tanımlanabilecek DKA'ların amaçları;

- Biyolojik çeşitliliğin korunması,
- Doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi,
- Tehlike altındaki türlerin korunması,
- Kullanıcılar arasındaki anlaşmazlıkların giderilmesi (örneğin balıkçılık),
- Araştırma ve eğitim etkinlikleri için fırsatlar oluşturulması,
- Ticari ve rekreasyonel etkinliklerin sürdürülebilir gelişiminin sağlanmasıdır.

Türkiye, biyolojik ve estetik açıdan eşsiz birçok deniz ve kıyı değerine sahip olmasına karşın, DKA kavramına yasalarında yer verilmemiş ve yasal dayanak oluşturulamamıştır. Bu yasal tanımın yapılmasını sağlamaya yönelik olarak WWF-Türkiye 2002 yılında Türkiye'de ilk Deniz Koruma Alanları Çalıştayı'nı düzenlemiştir.

3. *Ormanlar ve Bozkırlar*: Türkiye'nin orman alanlarının (özellikle doğal yaşlı ormanlarının) bozulmasını ve yok olmasını önlemeyi, orman kaynaklarının sürdürülebilir kullanılmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Bu başlık altında yürütülen 7 proje bulunmaktadır. Bu projeler, doğa koruma açısından uluslararası boyutta önem taşımaktadırlar:

- Ölü Ağaçlar Yaşayan Ormanlar Projesi
- Çayırlar ve Meralar Projesi
- Akdeniz'in Öncelikli Orman Alanları Projesi
- Küre Dağları Eko-Turizm Projesi
- Kafkasya'da Ekolojik Bölge Ölçekli Koruma Projesi
- Dünya'ya Armağanlar Projesi
- Yaban Hayatı Çalışmaları

4.3 Türkiye'deki Alan Koruma Statüleri

Türkiye'deki önemli doğal alanlar 18 farklı statüyle korunmaktadır. Bu koruma alanlarının bir kısmı ulusal mevzuata göre ilan edilirken, bir kısmı da uluslararası sözleşmelere dayanılarak oluşturulmaktadır. Bazen bir alana birden fazla koruma statüsü verilebilmektedir. Bu bölümde ulusal koruma statüleri ve uluslararası koruma statüleri ayrı ayrı incelenecek, koruma alanlarının belirlenmesinde/seçilmesinde dikkate alınan kriterler ve belirlenen koruma alanlarının planlanmasına ilişkin bilgiler de bu başlıklar altında ele alınacaktır.

4.3.1 Türkiye'deki Ulusal Koruma Statüleri

Ulusal mevzuata göre belirlenen doğa koruma alanı statüleri 13 tanedir. Bunların 4'ü Milli Parklar Kanunu, 5'i Orman Kanunu, 2'si Kara Avcılığı Kanunu, 1'i Su Ürünleri Kanunu ve 1'i Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamında yer almaktadır (Çizelge 4.2).

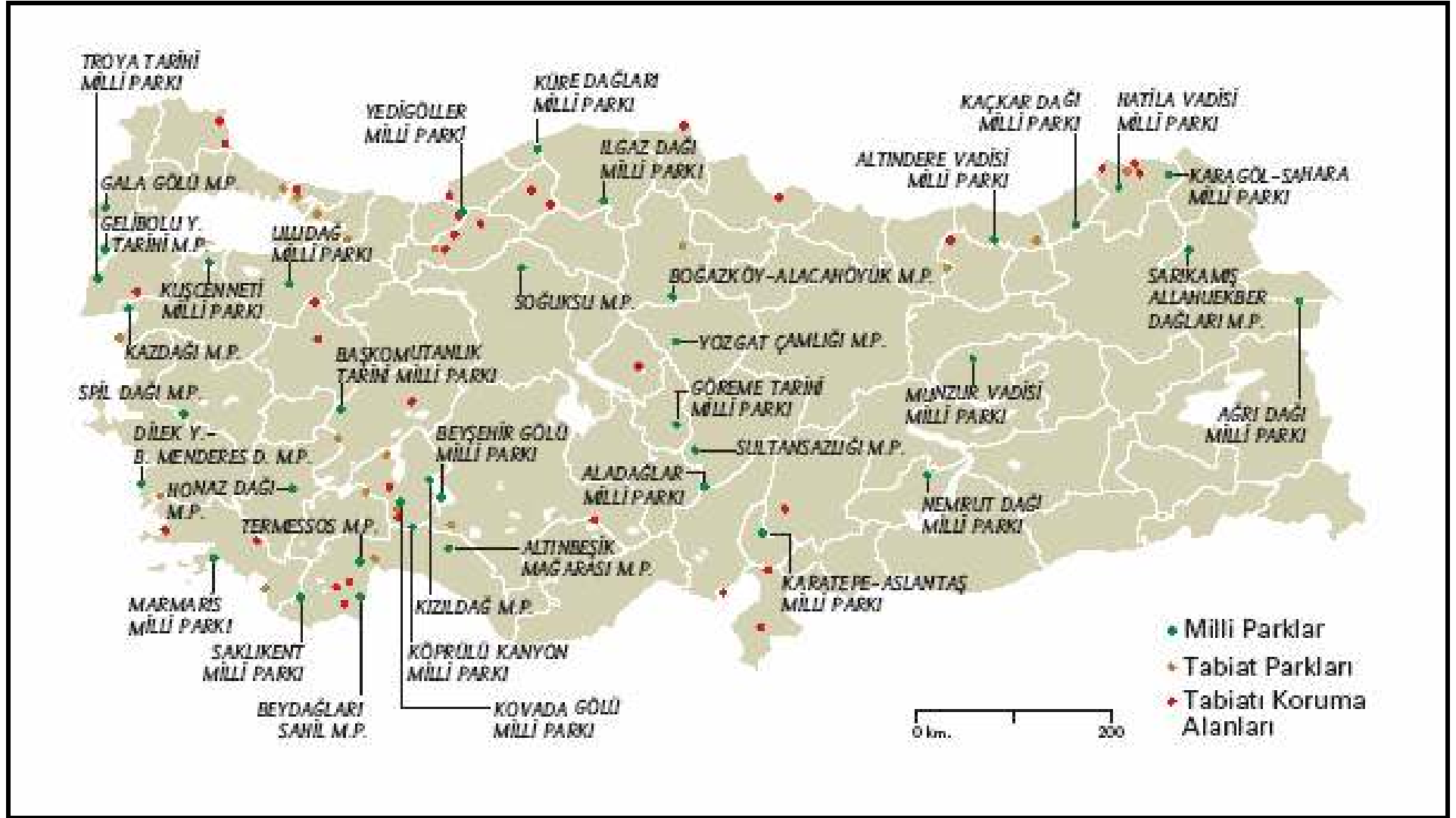
Milli Parklar Kanunu kapsamında yer alan koruma alanlarının ana amacı doğanın korunmasıdır. *Orman Kanunu* kapsamındaki koruma alanı statülerinin ana amacı ise doğanın korunmasından ziyade orman kaynaklarının sürdürülebilir kullanımını sağlamaktır. *Kara Avcılığı Kanunu* kapsamında yer alan iki koruma sahasının ayrılması ve yönetimlerine ilişkin esas ve usuller Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından çıkarılan yönetmelikle belirlenmiştir. Bu yönetmeliğin hazırlanmasıyla birlikte, bu statüler sayesinde Türkiye'de türlerin yerinde korunması konusunda önemli bir adım atılmıştır. *Su Ürünleri Kanunu* kapsamında ayrılan Su Ürünleri İstihsal Sahaları da koruma alanı statüleri içinde sayılmalıdır. Ayrıca aynı kanunun 23. maddesi, sucul türlerin avlanabileceği yerler, avlanma usul ve esasları ve avlanma zamanlarına ilişkin düzenleyici bir tüzük içermektedir. *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu* kapsamında sit alanları ile ilgili düzenlemeler yer almaktadır.

Koruma statülerini tek bir çatı altında toplamak için Çevre ve Orman Bakanlığı birçok resmi kurumla birlikte ve sivil toplum örgütlerinin de katkılarıyla biyolojik çeşitliliğin korunmasını yasal bir statüye oturtmaya çalışmaktadır. Bu kapsamda, Doğa Koruma Kanunu adı altında bir kanun tasarısı hazırlanma aşamasındadır (Arat, 2005).

Çizelge 4.2 Türkiye'deki alan koruma statüleri (<http://www.yesilatlas.org>)

Türkiye'deki Alan Koruma Statüleri			
Ulusal Koruma Statüleri	İlgili Kanun	İlan Edilmiş Alan Sayısı	Toplam Alan Büyüklüğü (hektar)
Milli Parklar	Milli Parklar Kanunu(1)	37	856,678
Tabiatı Koruma Alanları	Milli Parklar Kanunu(1)	33	64,663
Tabiat Anıtları	Milli Parklar Kanunu(1)	102	5285,26
Tabiat Pakları	Milli Parklar Kanunu(1)	18	72,315
Muhafaza Ormanları	Orman Kanunu(2)	61	Veri yok
Gen Koruma Ormanları	Orman Kanunu(2)	28 tür 188 adet	25,633
Tohum Meşcereleri	Orman Kanunu(2)	27 tür 366 adet	45,621
Orman İçi Dinlenme Yerleri (A, B ve C)	Orman Kanunu(2)	86	3826
Tohum Bahçeleri	Orman Kanunu(2)	19 tür 174 adet	1139
Yaban Hayatı Koruma Sahaları	Kara Avcılığı Kanunu(3)	Revizyon Aşamasında*	Veri yok
Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları	Kara Avcılığı Kanunu(3)	Revizyon Aşamasında*	Veri yok
Su Ürünleri İstihsal Sahaları	Su Ürünleri Kanunu(4)	-	Veri yok
Doğal Sit Alanları	Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu(5)	831	Veri yok
Uluslararası Koruma Statüleri	İlgili Kanun ve Yönetmelik	İlan Edilmiş Alan Sayısı	Toplam Alan Büyüklüğü (hektar)
Dünya Kültürel ve Doğal Miras Alanları	Dünya kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme(6)	9	Veri yok
ASCI (Zümrüt Ağı Alanları)	Avrupa Yaban Hayatı ve Yaşam Ortamlarını Koruma Sözleşmesi(7)	10	716,529
Özel Çevre Koruma Bölgeleri	- Akdeniz'de Özel Koruma Alanları ve Biyolojik Çeşitliliğe İlişkin Protokol(8) - Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Kurulmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname(9)	13	1,046,350
Ramsar Alanları	- Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkındaki Sözleşme, Ramsar Sözleşmesi(10) - Sulak Alanları Koruma Yönetmeliği(11)	9	130,45
Natura 2000 Alanları (SPA ve SAC alanları)	Avrupa Birliği Kuşları Koruma Yönetmeliği 9/409/EEC, Avrupa Birliği Habitatları ve Türeri Koruma Yönetmeliği 92/43/EEC (Bu Yönetmeliklerin henüz Türkiye üzerinde bir bağlayıcılığı yoktur. Ancak bu alanların belirenmesine yönelik bilimsel ve resmi çalışmalar başlamıştır)	-	-
1. 2873 sayı, 9 Ağustos 1983 2. 6831 sayı, 31 Ağustos 1956; Değişiklik 4114, 8 Temmuz 1995 3. 3167 sayı, 5 Mayıs 1937; Değişiklik 3519, 30 Haziran 1988; Değişiklik 4915 sayı, 7 Temmuz 2003 4. 1380 sayı, 23 Mart 1971; Değişiklik 3288, 15 Mayıs 1986. 2863 sayı, 21 Temmuz 1983; Değişiklik 3386, 17 Haziran 1987 6. 2658 sayı, 14 Nisan 1982 7. 84/7601 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, 9 Ocak 1984 8. 2002/4545 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, 22 Temmuz 2002		9. KHK/383 sayı, 19 Ekim 1989 10. 3958 sayı, 28 Aralık 1993 11. 24656 sayı, 30 Ocak 2002 * 2003 yılında Kara Avcılığı Kanunu kapsamında yapılan değişiklik sonucunda, daha önceki yıllarda ilan edilen 107 Yaban Hayatı Koruma Sahası revize edilmektedir. Revizyon tamamlandığında bu alanların bir kısmı Yaban Hayatı Koruma Sahası, geri kalanlar ise Yaban Hayatı Geliştirme Sahası olarak korunacaktır.	

Şekil 4.2 Türkiye'nin milli parkları, tabiat parkları ve tabiatı koruma alanları (National Geographic, 2006)

Çizelge 4.3'te Koruma Alanlarının tanımı, seçim kriterleri ve planlanmalarına ilişkin açıklamalar kısaca özetlenmektedir. Görüldüğü üzere koruma alanı statülerinin seçim kriterleri ve planlama esasları iyi çizilmiştir. Ancak yine de kargaşaya neden olan durumlar doğabilmektedir. Örneğin doğal sit tanımında birbirleri ile çelişen ve belirsiz ifadelerin olması arazi rantına ilişkin boşlukların oluşumuna yol açmaktadır (Mardan ve Özgönül, 2005; Kurtaslan, 2005).

Doğal sit alanları, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun ilke kararlarına göre üç dereceye ayrılmışlardır;

- *1. Derece Doğal Sit Alanları:* Bilimsel muhafaza açısından evrensel değeri olan, ilginç özellik ve güzelliklere sahip olması ve ender bulunması nedeniyle kamu yararı açısından mutlaka korunması gereken alan olarak tanımlanmaktadır. Bu alanlarda, bilimsel araştırmalar dışındaki faaliyetlere izin verilmemektedir.
- *2. Derece Doğal Sit Alanları:* Doğal yapının korunması ve geliştirilmesi yanında kamu yararı göz önüne alınarak kullanıma açılacak alanlar olarak belirtilmektedir.
- *3. Derece Doğal Sit Alanları:* Doğal yağının korunması ve geliştirilmesi yolunda, yörenin potansiyeli ve kullanım özelliği de göz önünde tutularak konut kullanımına da açılacak alanlar olarak tanımlanmaktadır.

Doğal sit alanlarının tanımı ve işleyişi net bir şekilde ortaya konmadığından, bu belirsizlik ortamında diğer koruma araçları ile karıştırılmaktadır. Doğal sit alanları arasında sınıflamaya gidilmesi, doğal alanlar için değerli-değersiz karşılaştırmasının yapılmasını olanaklı kılmakta, bu da sorunlara neden olmaktadır.

Koruma alanlarının belirlenmesi, işletilmesi ve yönetimi gibi konularda birden fazla yasal düzenlemenin var olduğu ve yetkili kurumların da sayıca fazla olduğu görülmektedir. Bunun yanında, bir alana birden fazla koruma statüsü verilebilmektedir. Bu da alanların tespitinden planlanmasına kadar olan süreçte kargaşa yaşanmasına neden olmaktadır.

Türkiye'de ilan edilmiş milli parkların (Ek 5), tabiatı koruma alanlarının (Ek 6) ve tabiat parklarının (Ek 7) isim listeleri sırasıyla Ek 5, 6 ve 7'de sunulmaktadır.

Çizelge 4.3 Ulusal koruma alanlarının tanımı, seçim kriterleri ve planlanması

Koruma Alanı Statüsü ve İlgili Kurum	Tanım	Seçim Kriterleri	Planlama
Milli Park / Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü	2873 sayılı Milli Parklar Kanunu'nun 1. maddesine göre Milli Parklar: <i>Bilimsel ve estetik bakımdan, ulusal ve uluslararası önemi bulunan, doğal ve kültürel kaynak değerleri ile koruma, dinlenme ve turizm alanlarına sahip alanlardır şeklinde tanımlanmaktadır</i>	Milli Parklar Yönetmeliği'nin 6. maddesine göre Milli Parklar; 1. Doğal ve kültürel kaynak değeri ile rekreasyonel potansiyeli, ulusal ve uluslararası düzeyde önem taşımaktadır. 2. Kaynak değerleri, gelecek nesillerin miras olarak devralacakları ve sahip olmaktan gurur duyacakları düzeyde önemli olmalıdır. 3. Kaynak değerleri bozulmamış veya teknik ve idari müdahalelerle ıslah edilebilir durumda olmalıdır. 4. Saha büyüklüğü, kaynak değeri sıklığı yönünden, özel durumlar ve adalar dışında en az 1000 ha olmalı (a) ve bu alan bütünüyle koruma ağırlıklı zonlardan meydana gelmelidir.	Milli Parklar Yönetmeliği'ne göre, Milli Park Gelişme Planları koruma ağırlıklı fiziksel planlama niteliğindedirler ve üç bölümden oluşmaktadır: 1. Milli Park Uzun Devreli Gelişme Planı 2. Milli Park Yerel Gelişme Planı 3. Uygulama Projeleri ve Kaynak Amenajman Planları; • Doğal Kaynakların Planlanması • Yatırımların Programlanması ve Planlanması • Fizibilite ve Ekonomik Kaynakların Planlanması • Yönetim Planlaması
Tabiatı Koruma Alanları / Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü	2873 sayılı Milli Parklar Kanunu'nun 2. maddesine göre Tabiatı Koruma Alanları: <i>Bilim ve eğitim bakımından önem taşıyan nadir, tehlikeye maruz ve kaybolmaya yüz tutmuş ekosistemler, türler ve tabii olayların meydana getirdiği seçkin örnekleri ihtiva eden ve mutlak korunması gerekli olup sadece bilim ve eğitim amaçlarıyla kullanılmak üzere ayrılmış tabiat parçaları şeklinde tanımlanmaktadır.</i>	Milli Parklar Yönetmeliği'nin 7. maddesine göre Tabiatı Koruma Alanları; 1. Ulusal ve uluslararası düzeyde tipik, emsalsiz, nadir, tehlikeye maruz veya kaybolmaya yüz tutmuş ekosistemler, türler ve doğal olayların meydana getirdiği veya gizlediği doğal ve geleneksel arazi kullanım şekillerine ait örnekleri barındırmalıdır. 2. Genellikle hassas ekosistemlere, habitatlara veya hayat şekillerine, biyolojik ve jeolojik önemli çeşitliliklere, zengin genetik kaynaklara sahip olmalıdır. 3. Bu özellikleri ve farklılıkları; bilim, eğitim, araştırma kurumları veya ilgili kuruluşlar tarafından saptanmış olmalıdır. 4. Saha büyüklüğü, korunması gerekli değerlerin hayatlarını uzun süreli olarak devam ettirmelerine yeterli olmalıdır. 5. Devletin mülkiyetinde olmalıdır.	Milli Parklar Yönetmeliği'nin 13. maddesine göre; "tabiatı koruma alanları, tabiat parkları ve tabiat anıtı olarak tespit edilmiş yerler için hazırlanacak planlar; milli park planlama usul ve teknikleriyle, uygulanan statünün amaçları, kriterleri, genel politika ve ilkeler ile uyumlu olarak planlanan sahanın kaynak değerleri ve özellikleri göz önünde bulundurularak, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın görüşü alınarak hazırlanır ve Çevre ve Orman Bakanlığı'nca onaylanarak yürürlüğe konur" (b)

<p>Tabiat Parkları / Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü</p>	<p>2873 sayılı Milli Parklar Kanunu'nun 2. maddesine göre Tabiat Parkları: <i>Bitki örtüsü ve yaban hayatı özelliğine sahip, manzara bütünlüğü içinde halkın dinlenme ve eğlenmesine uygun tabiat parçalarıdır.</i></p>	<p>Milli Parklar Yönetmeliği'nin 6. maddesine göre Tabiat Parkları; 1. Milli veya bölge seviyesinde üstün tabii fizyo-coğrafik yapıya, bitki örtüsü ve yaban hayatı özelliklerine ve manzara güzellikleri ile rekreasyon potansiyeline sahip olmalıdır. 2. Kaynak ve manzara bütünlüğünü sağlayacak yeterli büyüklükte olmalıdır. 3. Bilhassa açık hava rekreasyonu yönünden farklı ve zengin bir potansiyele sahip olmalıdır. 4. Mahalli örf ve adetlerin, geleneksel arazi kullanma düzeninin ve kültürel manzaraların ilgi çeken örneklerini de ihtiva edebilmelidir. 5. Devletin mülkiyetinde olmalıdır.</p>	<p>(b)</p>
<p>Tabiat Anıtları / Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü</p>	<p>2873 sayılı Milli Parklar Kanunu'nun 2. maddesine göre Tabiat Anıtı: <i>Tabiat ve tabiat olaylarının meydana getirdiği özelliklere ve bilimsel değerlere sahip ve milli park esasları dahilinde korunan tabiat parçalarıdır.</i></p>	<p>Milli Parklar Yönetmeliği'nin 7. maddesine göre Tabiat Anıtları; 1. Tabiat ve tabiat olaylarının meydana getirdiği tek veya nadir olmaları sebebiyle ilmi ve estetik yönden milli öneme sahip, bir veya birkaç jeolojik ve jeomorfolojik formasyona ve bitki türleri gibi müstesna değerleri barındırmalıdır. 2. Özellikle insan faaliyetlerinden çok az zarar görmüş veya hiç zarar görmemiş olmalıdır. 3. Saha büyüklüğü milli parktan küçük, fakat koruma yönünden bütünlüğü sağlayacak yeterlilikte olmalıdır. 4. Devletin mülkiyetinde olmalıdır.</p>	<p>(b)</p>
<p>Muhafaza Ormanları / Orman Genel Müdürlüğü</p>	<p>Orman Kanunu'nun 23. maddesine göre Muhafaza Ormanları: <i>Arazi kayması ve yağmurla yıkanma gibi tehlikelere maruz yerlerde bulunan; şose yol ve demiryollarını toz ve kum fırtınalarına karşı muhafaza eden; nehir yataklarının dolmasının önüne geçen veya ulusal savunma için korunması önemli görülen devlet ormanlarını, maki veya fundalıklarla örtülü yerleri içerebilir.</i></p>	<p>Muhafaza Ormanlarının Ayrılması ve İdaresi Hakkında Yönetmeliğin 3. maddesine; 1. Çığ, arazi kayması ve erozyon nedeni ile bir afetin oluşması muhtemel yerlerde bulunması, 2. Yerleşim merkezlerinin çevre sağlığını olumlu yönde etkilemesi, 3. Kara ve demiryolları ile yerleşim yerlerini toz ve kum fırtınalarına karşı koruması, 4. Baraj, göl ve nehir yataklarının dolmasını engellemesi, 5. Yurt savunması için korunmasının zorunlu görülmesi gerekmektedir.</p>	<p>Aynı yönetmeliğin 12. maddesine göre muhafaza ormanı olarak ayrılması kesinleşen yerler için ayrılma amaçlarına uygun olarak 5 takım amenajman planı düzenlenir. Planlar, Orman Amenajman Planlarının düzenlenmesine, Uygulanmasına ve Yenilenmesine İlişkin Yönetmelik uyarınca, Amenajman Heyetleri tarafından yapılır.</p>

Gen Koruma Ormanları / Orman Ağaçları ve Tohumları Islah Araştırma Müdürlüğü	<i>Bir türün genetik çeşitliliğinin doğal ortamında (in-situ) korunması amacıyla seçilen ve yönetilen doğal meşcerelerdir.</i> (www.sifiryokolus.org)	Ender rastlanan formlar gösteren özellikli tür, meşcere ve fertler ile endemik veya o bölge için kalıntı olan türler seçilmektedir. Bu alanların çeşitli incelemelerden geçmesinin ardından meşcereyi temsil eden yaklaşık 100 ha'lık bölümü gen koruma ormanı olarak seçilmek üzere belirlenmektedir (www.ortohum.gov.tr).	Belirlenen gen koruma alanlarından uygun görülenlere 'Özel İşletme Planları' hazırlanmakta ve ayrıca amenajman planlarına tescil edilmektedir (www.ortohum.gov.tr).
Tohum Meşcereleri / Orman Ağaçları ve Tohumları Islah Araştırma Müdürlüğü	<i>Mevcut koşullar altında istenilen karakterler bakımından üstün özelliklere sahip ağaçların bulunduğu, belirli bir coğrafi bölgede yer alan ve tohum üretimi için özel bir yönetim ve işletmeye tabi tutulan meşcerelerdir</i> (www.ortohum.gov.tr).	Tohum kaynak planlaması verileri doğrultusunda tohum kaynak açığını gidermek amacı ile doğal olarak yetişen türlerin üstün popülasyonları ve orijini bilinen ağaçlandırmalar ile yurdumuza ithalinin uygun olduğu belirlenen yabancı türlerin mevcut ağaçlandırma alanları taranarak tohum meşcerelerinin seçimi yapılmaktadır.	Amenajman Planları yapılmaktadır.
Tohum Bahçeleri / Orman Ağaçları ve Tohumları Islah Araştırma Müdürlüğü	<i>Kaliteli tohum üretmek amacıyla tohum meşcerelerinden veya gen koruma ormanlarından fenotipik olarak seçilen elit ağaçlardan vejetatif yolla üretilen fidanlar ile yabancı tozlaşmanın olmadığı, tohum üretimi için daha elverişli ekolojik koşullara sahip yerlerde tesis edilen plantasyonlardır</i> (www.ortohum.gov.tr).	Tohum bahçeleri seçim kriterleri Orman Ağaçları ve Tohumları Islah Araştırma Müdürlüğü tarafından belirlenmektedir.	-
Orman İçi Dinlenme Yerleri / Orman Genel Müdürlüğü	Milli Parklar Yönetmeliği'nin 4. maddesine göre: <i>Rekreasyonel ve estetik kaynak değerlerine sahip ormanlık alanlardır. Bu sahalar, toplumun çeşitli dinlenme ve spor ihtiyaçlarını karşılamak, turistik hareketlere imkan vermek maksadıyla oluşturulmaktadır. Orman içi dinlenme yerleri kaynak değerleri ve tesis amaçlarına göre A, B ve C olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır.</i>	Milli Parklar Yönetmeliği'nin 8. maddesine göre Orman İçi Dinlenme Yerleri; 1. Mahalli seviyede açık hava rekreasyonu yönünden değişik ve zengin özelliklere sahip olmalıdır. 2. Altyapı imkanlarına sahip olmalıdır. 3. Kaynak bütünlüğünü sağlayacak büyüklükte olmalıdır. 4. Orman rejimine bağlı olmalıdır	Milli Parklar Yönetmeliğinin 13. maddesine göre Orman İçi Dinlenme Yerleri Planları, orman içi dinlenme yeri kriterleri ile sahanın rekreasyonel ve estetik değerlerinin yıpratılmadan kullanılması, statü uygulamasının o yer için amaçları göz önünde bulundurularak Milli Parklar Daire Başkanlığı'nca hazırlanır ve Orman Genel Müdürlüğü'nce onaylanarak yürürlüğe konur.

<p>Yaban Hayatı Koruma Sahaları / Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü</p>	<p>Kara Avcılığı Kanunu'nun 2. maddesine göre Yaban Hayatı Koruma Sahaları: <i>Yaban hayatı değerlerine sahip, korunması gerekli yaşam ortamlarının bitki ve hayvan türleri ile birlikte mutlak olarak korunduğu ve devamlılığının sağlandığı sahaları ifade etmektedir.</i></p>	<p>İlgili Yönetmeliğin 4. maddesine göre Yaban hayatı koruma sahaları, 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanununun kapsamına giren av ve yaban hayvanlarından; 1. Endemik türlerden gerekli görülen, 2. Nesilleri tehlike altında görülen, 3. Gen kaynağı değerini muhafaza bakımından korunması gereken türlerin yaşadığı, asgari yaşam alanı büyüklüğüne sahip, 4. Biyolojik çeşitliliği yüksek, alanlardan seçilir.</p>	<p>Aynı Yönetmeliğin 11. maddesine göre yaban hayatı koruma sahalarında yaşama ortamını iyileştirici çalışmaların yer aldığı gelişme ve yönetim planları Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nce hazırlanır veya hazırlattırılır ve Genel Müdürlükçe onaylanarak yürürlüğe konur.</p>
<p>Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları / Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü</p>	<p>Kara Avcılığı Kanunu'nun 2. maddesine göre Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları: <i>Av ve yaban hayvanlarının ve yaban hayatının korunduğu, geliştirildiği, av hayvanlarının yerleştirildiği, yaşama ortamını iyileştirici tedbirlerin alındığı ve gerektiğinde özel avlanma planı çerçevesinde avlanmanın yapılabildiği sahalardır.</i></p>	<p>İlgili Yönetmeliğinin 5. maddesine göre, bu alanlar, av ve yaban hayvanlarının veya biyolojik çeşitliliğin korunması gereken alanların korunması veya göçmen türlerin göç yollarını güvence altına almak için, yaşama ortamlarının korunduğu, geliştirildiği, av hayvanlarının yerleştirildiği, yaşama ortamlarını iyileştirici tedbirlerin içerisinde hedef tür veya türlerin doğal olarak bulunduğu veya yeniden yerleştirildiği, av ve yaban hayvanlarının barınma, beslenme ve uygun yaşama koşulları ile doğal peyzaja sahip alanlardan seçilir.</p>	<p>Aynı Yönetmeliğin 11. maddesine göre yaban hayatı geliştirme sahalarında yaşama ortamını iyileştirici çalışmaların yer aldığı gelişme ve yönetim planları Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nce hazırlanır veya hazırlattırılır ve Genel Müdürlükçe onaylanarak yürürlüğe konur. Yaban hayatı geliştirme sahalarında amenajman planlarında biyolojik çeşitliliğin korunması esas alınır.</p>
<p>Su Ürünleri İstihsal Sahaları / Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı</p>	<p>Su Ürünleri Kanunu'nun 3. maddesine göre Su Ürünleri İstihsal Sahaları: <i>Su ürünlerini istihsale elverişli, içinde veya üzerinde herhangi bir istihsal vasıtası kurulabilen, kullanılabilen su alanlarıdır.</i></p>	<p>Türkiye'nin tüm kıyı ve iç sularının su ürünleri istihsal sahası olduğu varsayılarak, su ürünleri istihsalinin yapılamayacağı yerler Su Ürünleri Kanunu kapsamında belirtilmektedir.</p>	<p>-</p>
<p>Doğal Sit Alanları / Kültürel Varlıklar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne bağlı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu</p>	<p>2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 3. maddesinde: <i>Doğal güzellikleri ve ilimsel açıdan taşıdığı sıra dışılığı ile evrensel değeri olan alanlar</i> doğal sit alanı olarak belirtilmektedir.</p>	<p>Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tespit ve Tescili Hakkındaki Yönetmelik'te bir alanın doğal sit olarak tescil edilebilmesi için bilimsel araştırma, jeolojik yapı, çevresel gözlemler, ekolojik gözlemler ve topoğrafik yapı konularında özellikleri bulunması gerekliliğinden bahsedilmektedir.</p>	<p>Doğal sit alanları için koruma amaçlı imar planları veya koruma planları hazırlanmaktadır. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü'nce yapılan ya da çeşitli kurum ve kuruluşlardan Genel Müdürlüğe incelemek üzere gönderilen her ölçekteki korumaya yönelik planlar Genel Müdürlük ve Bölge Koruma Kurulları tarafından incelenmekte ve değerlendirilmektedir.</p>
<p>(a) IUCN'nin belirlediği sınırdır. (b) Aynı madde Tabiat Parkları ve Tabiat Anıtları için de geçerlidir. Tekrar olmaması açısından bu maddeye sadece burada yer verilecektir. Bu tablo, tez kapsamında ilgili yasa ve yönetmeliklerden yararlanılarak oluşturulmuştur (Caner, G., 2007).</p>			

4.3.2 Türkiye'deki Uluslararası Koruma Statüleri

Türkiye'de, uluslararası sözleşmeler kapsamında oluşturulan koruma alanı statüleri 5 tanedir.

Çizelge 4.4'te, uluslararası sözleşmelerle belirlenen doğa koruma alanlarının tanımları ve seçilme kriterleri verilmiştir.

Türkiye'de doğal kaynakların ve doğal hayatın korunmasına ilişkin mevzuatın önemli bir kısmını uluslararası mevzuat oluşturmaktadır. Doğa koruma konusunda taraf olunan sözleşmelerin yasal mevzuata içselleştirilmesi, uluslararası sözleşmelerin yaptırımlarının yerine getirilmesi için ön koşuldur. Dünya Doğal ve Kültürel Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme, Bern Sözleşmesi, Ramsar Sözleşmesi ve Akdeniz'de Özel Koruma Alanlarına İlişkin Protokol iç hukuka başarıyla aktarılmış düzenlemelerdir. Her bir belgenin doğru şekilde uygulandığının göstergesi ise oluşturulmuş olan korunan alanlardır.

Türkiye'nin biyolojik çeşitliliğini etkin olarak korumasını sağlayan düzenlemeler uluslararası düzenlemelerdir. Uluslararası koruma alanlarının seçim kriterleri incelendiğinde (Çizelge 4.4) bu kriterlerin somut ve net bir biçimde ortaya konduğu ve doğrudan biyolojik çeşitliliğin korunmasına gönderme yaptığı görülmektedir. Bu nedenle uluslararası koruma statülerinin Türkiye'nin biyolojik çeşitliliği için taşıdığı önem gözardı edilmemelidir. Bu koruma alanlarının niteliksel ve niceliksel olarak geliştirilmesine önem verilmelidir. Diğer uluslararası sözleşmeler de bir an önce Türk iç hukukuna aktarılmalı ve bu konudaki çalışmalara hız verilmelidir.

Türkiye'de ilan edilmiş doğal ve kültürel miras alanları Ek 8 ve özel çevre koruma bölgeleri Ek 9'da sunulmaktadır. Ek 10'da ise Türkiye'de uluslararası öneme sahip sulak alanların listesi verilmekte ve Ramsar Alanları gösterilmektedir. Türkiye'deki zümrüt ağı alanlarının isim listesine ise Bölüm 5.5.1 Türkiye Emerald/Zümrüt Ağı Pilot Projesi'nden ulaşılabilir.

Çizelge 4.4 Türkiye’deki uluslararası koruma alanlarının tanımı ve seçim kriterleri

Koruma Alanı Statüsü ve İlgili Kurum	Tanım	Seçim Kriterleri
Dünya Kültürel ve Doğal Miras Alanları / Kültürel Varlıklar ve Müzeler Genel Müdürlüğü’ne bağlı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu	Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme’ye göre: Kültürel Miras kavramı; <i>anıtlar, bina grupları ve tarihsel, estetik, arkeolojik, bilimsel, etnolojik ya da antropolojik değere sahip alanlar</i> için kullanılmaktadır. Doğal Miras; <i>istisnai değerdeki fizyolojik, biyolojik ve jeolojik oluşumlar, tehlike altındaki türlerin habitatları ve bilimsel, koruma ya da estetik değeri olan alanları kapsamaktadır. Bir alandaki biyo-çeşitlilik düzeyi, o alanın doğal değerini belirleyen anahtar göstergedir.</i>	Doğal Mirasların seçiminde kullanılacak kriterler 4 tanedir; 1. Yeryüzü tarihinin önemli aşamalarını betimleyen önemli örnekler olmak. Bu, yaşamın oluşumunun belgelenmesi, süregelen jeomorfolojik süreçlerin oluşturduğu arazi biçimleri ya da önemli jeomorfolojik veya fizyografik öğeler içermesi demektir. 2. Yeryüzü temiz su, kıyı ya da deniz ekosistemleri, bitki ya da hayvan topluluklarının evrim ve gelişiminde devam eden önemli ekolojik ve biyolojik süreçlerin nitelikli örnekleri olmak. 3. Üstün bir doğal oluşumu içermek veya ayrıcalıklı doğal güzellik ve estetik önem arz etmek. 4. Biyolojik çeşitliliğin yerinde korunmasında çok önemli ve dikkate değer yaşam alanı içermek. Bu, bilim ve koruma bakış açısından tehlike altında olan, önemli evrensel değeri olan örnekleri de kapsamaktadır.
Zümrüt Ağı Alanları (ASCI) / Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü	Avrupa Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarının Korunması Sözleşme’sine taraf ve gözlemci ülkeler tarafından, belli kriterlere göre tespit edilecek potansiyel “Korumaya Değer Özel Alan”lar (<i>Areas of Special Conservation Interest – ASCIs</i>), söz konusu ekolojik ağ kapsamında bir araya getirilecektir. Bu alanlarda, mevcut olan ve özel koruma düzenlemeleri gerektiren nesli tehlike altındaki tür ve yaşama ortamlarının izlenmesi ve korunması hedeflenmektedir.	Sözleşme, Zümrüt Ağı Alanlarını tanımlarken aşağıdaki koşulların bir ya da daha fazlasını içermesi gerektiğini söylemektedir; 1. Tehdit altındaki türlerin, endemik türlerin ya da Sözleşmenin I. ve II. Eklerinde yer alan herhangi bir türün yaşamasına yeteri ölçüde katkıda bulunması, 2. Yüksek tür çeşitliliği olan bir alandaki büyük sayıdaki türleri barındırması ya da bir ya da daha fazla türden büyük popülasyonlar barındırması, 3. Tehlike altında olan habitat türlerinin önemli ve/ya da yeterli örneğini içermesi, 4. Belirgin bir habitat tipi ya da farklı habitat tiplerinin bir mozaigini içermesi, 5. Bir ya da daha fazla göçmen tür için önemli bir alanı temsil etmesi, 6. Sözleşme hedeflerinin gerçekleştirilebilmesine katkıda bulunması.
Natura 2000 Alanları / Çevre ve Orman Bakanlığı	Avrupa Birliği’nin Kuşları Koruma Yönetmeliği ve Habitat ve Türleri Koruma Yönetmeliği altında sırasıyla SPA’ların ve SAC’ların belirlenmesi gerekmektedir. (*)	(*)

<p>Özel Çevre Koruma Bölgeleri / Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı</p>	<p>Akdeniz’de Özel Koruma Alanlarına İlişkin Protokol’üne göre Özel Çevre Koruma Bölgesi: <i>Tarihi, doğal ve kültürel değerler açısından zenginlik ve bütünlük gösteren ve gerek ülke gerekse dünya ölçeğinde ekolojik önemi olan alanlardır.</i></p>	<p>Sözleşme kapsamında ÖÇKB’lerin seçimine ilişkin uyulması gereken kriterler aşağıdaki gibidir:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ÖÇKB’lerin biyolojik ve ekolojik değeri olan sitleri, türlerin genetik çeşitliliğini ve popülasyon seviyelerini, beslenme ve yaşama alanlarını, bilimsel, estetik, tarihi, arkeolojik, kültürel ve eğitsel özellikleri olan sitleri içermeleri aranmalıdır. 2. Biyolojik çeşitliliğin incelenmesi; flora, fauna, yaban hayatı ve ekolojik envanterler tespit edilmelidir. 3. Sulak alanlar, bataklıklar ve kuşlara ilişkin tür tespiti ve habitat ilişkileri gözlemlenmelidir. 4. Sosyo-ekonomik ve kültürel durumun tespitine ilişkin çalışmalar yapılmalıdır. 5. Çevre eğitimi, halkın bilgilendirilmesi ve gönüllülerin katılımı sağlanmalıdır. 6. Bölgeye has tarım, orman, sanayi, yerleşme ve turizm ilişkileri saptanmalıdır.
<p>Ramsar Alanları / Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü</p>	<p>Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşmesi sulak alanları: <i>Doğal veya yapay, devamlı veya geçici, suları durgun veya akıntılı, tatlı, acı veya tuzlu, denizlerin gel-git hareketinin çekilme devresinde altı metreyi geçmeyen derinlikleri kapsayan, bütün sular, bataklık, sazlık ve türbiyerlerdir şeklinde tanımlanmaktadır.</i></p>	<p>Ramsar alanlarının seçimi için 8 kriter belirlemiştir (http://www.ramsar.org). Bu kriterler, türler ve ekolojik topluluklar, su kuşları ve balıklarla ilgili olmak üzere gruplandırılmıştır. Burada bu gruplandırma olmaksızın kriterlerin tümü aşağıda sıralanmaktadır;</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Uygun bir biyocoğrafik bölgede bulunan doğal ya da doğala yakın, temsilci nitelikli, nadir ya da eşsiz bir sulak alan örneği olmalıdır. 2. Hassas (Vulnerable-VU), tehlike altında (Endangered-EN), çok tehlikede (Critically Endangered-CR) türler ya da tehlike altındaki ekolojik toplulukları içermesi gerekmektedir (Ek 1). 3. Belirli bir biyocoğrafik bölgenin biyolojik çeşitliliğinin korunmasında önemli bir rol oynayan bitki ve/ya da hayvan popülasyonlarını içermelidir. 4. Hayat döngülerinde kritik bir safhada olan bitki ve/ya da hayvan türlerini içermeli, ya da tersi durumlarda barınak olma özelliğini taşımalıdır. 5. 20.000 ya da üzeri su kuşunu barındırması gerekmektedir (Su kuşlarına ilişkin kriterler). 6. Bir su kuşu türü ya da alt türü popülasyonu bireylerinin %1’ini barındırmalıdır (Su kuşlarına ilişkin kriterler). 7. Küresel bio-çeşitliliğe katkıda bulunan yerel balık alt türlerinin önemli bir bölümünü, türler ya da familyaları, yaşamlarının tarihi safhalarını, türler arası etkileşimi ve/ya da sulak alan değerlerinin temsilcisi niteliğindeki popülasyonları içermelidir (Balıklara ilişkin kriterler). 8. Balık stoklarının dayandığı, balıklar için yem, yavrulama zemini ve/ya da göç güzergâhı olan alanlar olmalıdır (Balıklara ilişkin kriterler).
<p>(* Ayrıntılı bilgi için Bkz. Bölüm 4.1 Natura 2000 Bu tablo, tez kapsamında ilgili sözleşmelerin ana metinlerinden yararlanılarak oluşturulmuştur (Caner, G., 2007).</p>		

4.4 Bölüm Sonucu

- Türkiye’de doğa koruma 1970 öncesinde, çevre kirliliğinin önlenmesine yönelik çeşitli düzenlemeler aracılığıyla sağlanan bir olgu olmaktan öteye geçememiş, 1970’lerden günümüze uzanan süreçte ise giderek artan bir önemle ele alınmaya başlanmıştır. Bunun yanı sıra, 1970 öncesi düzenlemelerde çevre olgusu tek başına ele alınmamış, diğer yasal düzenlemelerin içerisinde yer alabilmiştir.
- Bugün yasal ve kurumsal açıdan doğa koruma çalışmalarının sınırlarının iyi çizilmiş olduğu söylenebilir. Çevre ve Orman Bakanlıklarının birleşmesi birimler arası işbirliği ve etkin koruma uygulamaları için önemli bir avantaj sunmaktadır.
- Geçmiş 1950’lere dayanan koruma çalışmaları milli parklar, tabiatı koruma alanları, tabiat parkları, tabiat anıtları, yaban hayatı koruma/geliştirme alanları, özel çevre koruma bölgeleri ve doğal sit, Ramsar gibi korunan alan tipleri ile yürütülmektedir.
- Çevre ve Orman Bakanlığı, özellikle Milli Parklar Kanunu ve Yönetmeliği’ne göre resmi koruma statüsü olan koruma alanları dışında Muhafaza Ormanları, Gen Koruma Ormanları, Tohum Meşcereleri, Gen Koruma ve Yönetim Alanları gibi farklı tanımlamalar yapmıştır.
- Mevcut koruma statülerinin yanında türlerin korunması (*Caretta caretta* gibi) veya anıt ağaç gibi sembolik koruma önlemlerinin yanında son yıllarda sıcak noktalar, ekolojik ağ gibi yaklaşımlar ve Biyosfer Rezervi gibi ülkemizde henüz mevcut olmayan koruma statü ve araçları için farklı çalışmalar sürdürülmektedir.
- Alan ön etüdünden sonra takip eden ilan süresinde doğal sınırlara dayanan ve çoğu zaman belli bir peyzaj görüntüsünü kapsayan alan sınırları belirlenmektedir. Özellikle tabiat anıtı ve doğal sitlerin bir kısmı çok sınırlı alanda belirli doğal objelerin korunmasına yöneliktir.
- Milli parklar, tabiat parkları gibi korunan alan tiplerinin yerinde, aktif ve en önemlisi sürdürülebilir koruma sağlayan planlama yaklaşımları ile yönetilmeleri gerekmektedir.
- Türkiye, Bonn Sözleşmesi dışında, doğa koruma konusundaki tüm uluslar arası sözleşmelere taraf olmuştur.
- Ramsar, Bern, CITES, Peyzaj Sözleşmesi gibi taraf olunan uluslararası sözleşmeler doğanın ve türlerin korunması çalışmalarını desteklemektedir. Özellikle “Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi” ile biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir

kullanımının sağlanması yönünde gerekli tedbirleri almak üzere Biyolojik Çeşitlilik Eylem Planı hazırlanmıştır.

- Doğa koruma amaçlı uluslararası sözleşmelerin pek çoğunun Bakanlar Kurulu tarafından imzalanıp Resmi Gazete’de yayımlanmış olmalarına karşın, hala bazılarının uygun bulma yasalarının çıkarılmadığı görülmektedir. Uygulamaların sağlama alınması ve uluslararası sözleşmelerin Türk hukukunda uygulama alanı bulabilmesi bakımından gerekli düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.
- Ulusal koruma statülerinin fazla olması ve bir alana birden fazla koruma statüsü verilmesi, koruma statülerinin içeriklerinin yeterliliği konusunda kimi kuşkulara yol açmaktadır. Bir alanda birden fazla koruma statüsünün bulunması yetki karmaşası doğurmakta ve uygulamada sorunlar yaşanmasına neden olmaktadır.
- Korunan alanların tek bir yasa ve/veya kurum tarafından yönetilememesi çok çeşitli sorunlar doğurmaktadır. Bu sorunların önüne geçebilmek için birbirleriyle ilişkili olan (ve genelde çelişik bir yapı sergileyen) yasaların bir “Doğa Koruma Kanunu” altında toplanması çalışmaları sürmektedir. Çevre ve Orman Bakanlığı ise lider/öncü kurum olma niteliğini pekiştirmelidir.
- Kurumlar arası iletişim eksikliği yeni bir kurumsal yapının oluşturulması yolu ile yeniden düzenlenmelidir.
- Türlerin *yaşam ortamlarıyla birlikte* korunması 3000 tanesi endemik 9000’den fazla bitki türü ve 80.000 (ÇOB, 2005)’e yakın hayvan türü ile biyolojik çeşitlilik açısından büyük bir potansiyele sahip ülkemizde büyük önem taşımaktadır. Yaban Hayatı Koruma Sahaları bunu gerçekleştirmek için bir araç olarak kullanılabilir. Tüm koruma statülerinde türlerin ve biyolojik çeşitliliğin yaşam ortamları ve ekosistemleri ile birlikte korunması ilkesi vurgulanmasına rağmen bu ilkeleri uygulamaya taşıyacak ve koruma öncelikli alanların sınırlarını belirleyecek ekolojik planlama yaklaşımlarının eksikliği göze çarpmaktadır.

5. NATURA 2000 ve AVRUPA BİRLİĞİ'NE UYUM SÜRECİNDE TÜRKİYE ULUSAL PROGRAMINDA DOĞA KORUMA

Avrupa Birliği ile üyelik müzakereleri içerisinde bir ülke olan Türkiye'nin uyum sürecinde yapması gerekenler bir Ulusal Program aracılığıyla yürütülmektedir. Ulusal Program'da doğa koruma önceliğinin altında, Türkiye'nin yapması gerekenler arasında Natura 2000'in uygulanması (Eşleştirme Projesi) büyük bir yer kaplamaktadır. Bu nedenle bu bölümde öncelikle Natura 2000 açıklanacak, ardından Türkiye Ulusal Programı'nda doğa koruma başlığı altında tanımlanan süreç irdelenecektir.

5.1 Natura 2000

Bu başlık altında Natura 2000 ile ilgili tanım ve kavramlara yer verilecek, ardından Natura 2000'in tarihçesi ve içeriğine ilişkin bilgiler aktarılacaktır. Son olarak, Natura 2000 Ağı'nın oluşum süreci kısaca açıklanacaktır.

5.1.1 Natura 2000 İle İlgili Tanım ve Kavramlar

Natura 2000'in varlığı, Avrupa Birliği'nin doğa koruma politikasının temelini oluşturan 1979 yılında yürürlüğe girmiş olan Kuş Direktifi (79/409/EEC) ile 1992 yılında kabul edilen Habitat Direktifi'ne (92/43/EEC) dayanmaktadır. Bu iki Direktif'in ışığında oluşturulan SPA ve SAC'ların toplamı Natura 2000 Ağı'na dahil alanları vermektedir. Burada geçen bütün kavramlar bu bölümde kısaca açıklanacaktır.

5.1.1.1 Natura 2000 Kavramı

Avrupa Birliği'nin doğa koruma ve biyolojik çeşitlilik politikası olan Natura 2000, Avrupa Birliği ülkelerindeki en değerli, ender, hassas ve türü tehlike altında olan bitki ve hayvan habitat ve türlerinin korunduğu alanları temsil eden bir *Avrupa Ekolojik Ağı*'dir. Avrupa Birliği'ne üye ülkelere, gerçekleştirdiği yasamalar yoluyla çeşitli yaptırımlar dayatmakta ve böylece, bu ekolojik ağın kurulması, korunması ve yönetimini garanti altına almaktadır.

“Natura 2000” teriminin doğuşu, 1992 yılında Avrupa Birliği'nin uygulamaya koyduğu Habitat Direktifi'ne dayanmakta; 2000 yılı ve 21. yüzyılın ötesinde değerli doğal kaynakların korunmasını sembolize etmektedir (<http://www.snh.org.uk>).

Avrupa Birliği'nin doğa koruma politikası Natura 2000 ağını oluşturmaktadır. Bu ağ, bütün AB boyunca birbirine uyan ekolojik koruma alanlarından oluşan bir ağdır. Natura 2000 Ağı, "yaşam ağı" olarak da tanımlanabilir. İnsanların doğanın bütünleyici bir parçası olduğunu kabul etmekte ve "insanla birlikte koruma" ilkesini benimsemektedir. Doğaya zarar vermeyecek ölçüde ekonomik faaliyetlerin devamlılığını savunmakta, kültürel öğelerin varlığının ve sürekliliğinin gerekli olduğunu vurgulamaktadır. Böylece, birçok kırsal kesimde ekonomik canlılığı ve kültürel dokuyu koruyarak, ekonomik çeşitlilik için yeni potansiyeller yaratmakta ve bölgeye olan yatırımları artırmaktadır (<http://www.europa.eu.int>). Başka bir anlatımla Natura 2000, sürdürülebilirliği ilke olarak kabul etmektedir.

Natura 2000 gibi bir ağa duyulan ihtiyacın nedeni, biyolojik çeşitlilikteki tahribatın boyutlarının artması ve doğal habitatların gösterdiği parçacıl dağılımdır. Birçok endemik bitki türünün tükenmesi, hayvan türlerinin azımsanmayacak bir kısmının tehlike altındaki türler arasına girmesi gibi nedenler ekolojik ağa duyulan ihtiyacın artmasına neden olmuş ve böylece Natura 2000 doğmuştur.

Natura 2000'in Avrupa'ya ve Avrupalılara sunduğu çeşitli olanaklar şu şekilde sıralanabilir (<http://www.europa.eu.int>):

- Avrupa leğinde, kurumlara, hak sahiplerine ve alan yöneticilerine bilgilerini ve deneyimlerini paylaşma imkanı sağlayan önemli bir öğrenme süreci sağlanmaktadır.
- Topluma, Avrupa'nın doğal varlığını ve mirasını tanıma imkanı sunmaktadır.
- Farklı arazi kullanımlarının birbirleriyle uyum içinde olmalarına ve yerel ve bölgesel doğal değerlerin sürdürülebilir gelişmeye paralel olarak ilerlemesine olanak tanımaktadır.
- Kırsal eşitliliği ve ekonomiyi korumada büyük önem taşımaktadır.
- Var olan arazi kullanımlarının korunmasında ya da yenilerinin oluşturulmasında etkin ve önemli bir mekanizmadır.

5.1.1.2 Kuş Direktifi

Kuş Direktifi, Natura 2000'in dayandığı iki ana yasamadan/direktiften bir tanesidir.

Yabani kuşların korunması hakkındaki 2 Nisan 1979 tarihli ve 79/409/EEC sayılı Direktif, Topluluk sınırları ve habitatları içerisindeki bütün kuş türlerinin uzun dönemli korunması ve yönetimi amacıyla oluşturulmuştur. Bu Direktif, bütün vahşi kuşları, yuvalarını, yumurtalarını ve habitatlarını, insan etkileşimlerini de göz önünde bulundurarak tüm Avrupa Topluluğu için korumakta ve bu türlerin korunması, yönetimi ve kontrolünü kapsamaktadır.

Kuş Direktifi, 1979 yılında kabul edilen Bern Sözleşmesi'ne (Avrupa Yaban Hayatı ve Kuş Türlerinin Korunması Sözleşmesi) paralel olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca Direktif, Avrupa Birliği'nin doğa koruma üzerine geliştirdiği ilk yasama olma özelliğini taşımaktadır.

Direktif iki ana konuya odaklanmaktadır; *türlerin korunması* ve *habitatların korunması*. Üye Devletlerin, kuşlar ve habitatlar için yeterli derecede çeşitlilik yaratmalarını ve bu türlerin yaşadığı doğal habitatları oluşturmalarını, korumalarını ve yönetmelerini ön görmektedir.

Direktif kapsamında tehlike altında olan 193 kuş türü ve alt tür, az sayıda oldukları ve/ya da sınırlı sayıda yetiştikleri için belirgin koruma ölçütleri dahilinde korunmaktadırlar.

Kuş Direktifi, AB üye devletlerine, Avrupa'da ender bulunan ve hassas kuş türleriyle göçebe kuşları korumak için Özel Koruma Alanları'nın (*Special Protection Areas, SPAs*) ilan edilmesi sorumluluğunu ve gücünü vermektedir. Direktif, vahşi kuşların korunması konusunda, korunan alanlar dışında daha geniş kırsal alanlarda da uygulamalar gerçekleştirmektedir.

5.1.1.3 Habitat Direktifi

21 Mayıs 1992 tarihinde yürürlüğe giren 92/43/EEC sayılı Doğal Habitatların ve Yabani Flora ve Faunanın Korunması hakkındaki direktif (Habitat Direktifi) Natura 2000'in ikinci yasal dayanağını oluşturmaktadır. Bugün Habitat Direktifi, Kuş Direktifi ile birlikte, bütün Avrupa Birliği'nde habitatların, türlerin ve biyolojik çeşitliliğin korunması için en önemli uygulama araçlarından biridir. Bu Direktifle Topluluk, Bern Sözleşmesi'nin taraflarına yüklediği zorunlulukları karşılamaktadır. Ayrıca, Habitat Direktifi, 1992 Rio Konferans'ında 150'den fazla ülkenin kabul ettiği Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi'ni uygulamaya geçirmek için AB'nin gerçekleştirdiği büyük bir adım olarak görülebilir.

Habitat Direktifi'nin amacı, Direktif'in uygulandığı Üye Devletlerin, Avrupa topraklarında hayvan ve bitki doğal yaşam ortamlarının ve yabani fauna ile floranın korunması yoluyla biyolojik çeşitliliğin sağlanmasına katkıda bulunmaktır. Bu amacın yanında Direktif'in belirgin olarak açıklanmış iki hedefi bulunmaktadır. Bu hedefler (<http://www.europa.eu.int>):

- Doğal habitatların ve türlerin habitatlarının korunması için Natura 2000 Ağı'nın yaratılması.
- Türlerin korunması için küresel bir sistemin oluşturulması.

Bu iki hedeften de anlaşılacağı gibi, Habitat Direktifi'nde Kuş Direktifi'nde olduğu gibi koruma eylemi iki konuya odaklanmıştır; *türlerin korunması* ve *habitatların korunması*. Direktif uyarınca alınan koruma eylemlerinde ekonomik, sosyal ve kültürel gerekliliklerin ve yerel ve bölgesel karakteristiklerin göz önünde bulundurulması gerektiği vurgulanmaktadır.

Direktifin birinci ekinde tanımlanan 253 tip habitat ve Direktifin ikinci ekinde sınıflandırılan 230 hayvan ve 483 bitki türü, Direktif kapsamında topluluk ilgi alanına (*community interest*) giren doğal habitat tipleri ve türleri olarak tanımlanmaktadır.

Direktif, doğal habitat kavramını; bütünüyle doğal veya yarı doğal olan coğrafi, abiyotik ve biyotik özellikleri ile ayırt edilen kara veya su alanları şeklinde tanımlamaktadır (madde 1).

Topluluk ilgi alanına giren doğal habitat tipleri aşağıdaki özellikleri içermelidir;

- Doğal yayılma alanlarında yok olma tehlikesine mâruz bulunanlar,
- Gerilemelerini takiben veya esasen kısıtlı alanları sebebiyle, küçük bir doğal yayılma alanı olanlar
- Alpler, Atlantik, Kıtasal, Makronezya ve Akdeniz biyolojik coğrafi bölgelerinin tipik özelliklerinin çarpıcı örneklerini gösterenler.

Bu özellikleri gösteren doğal yaşam alanları topluluğun ilgi alanına girmekte ve Direktif'in birinci ekinde belirtilmiştir veya belirtilebilir.

Topluluk ilgi alanı'na giren türler;

- Tehlikede – doğal dağılımları o bölgede marjinal olan ve batı paleartik bölgesinde tehlike altında veya incinebilir olmayan türler hariç tehlike altında olan türler;
- İncinebilir – yani eğer neden olan faktörler işlemeye devam ederse yakın bir gelecekte tehlike altında olanlar kategorisine geçmesinin muhtemel olduğuna inanılan türler;

- Ender – yani küçük popülasyonu ile şimdilik tehlike altında bulunmayan veya incinebilir olmayan fakat risk altında olan türler. Kısıtlı coğrafi alanlarda yer alan veya daha geniş bir alanda seyrek olarak dağılmış olan türler;
- Endemik – yaşam alanlarının belirli doğası ve/veya istismar edilmelerinin yaşam alanları üzerindeki potansiyel etkisi ve/veya istismarlarının koruma statüleri üzerindeki potansiyel etkileri sebebiyle özel dikkat gerektiren ve endemik olan türlerdir.

Bu türler korunmayan, ancak korunması gerekli görülen, Habitat Direktifi Ek II’de ve/veya Ek IV veya Ek V’de liste halinde belirtilen türlerdir. Ayrıca, acil eylem gerektiren ve yakın zamanda tükenecek olan türler için ayrıcalıklı davranılmaktadır.

Ender bulunan hassas hayvan, bitki ve habitatların gelişmiş korunması ve yönetimini olanaklı kılan Özel Koruma Alanları (*Special Areas of Conservation, SACs*) bu direktif altında ilan edilmektedir.

Natura 2000 alanlarını oluşturmanın yanı sıra direktifin geniş bir uygulama alanı vardır. Bunlar arasında Avrupa Korunan Türler (*European Protected Species*) sayılabilir.

5.1.1.4 Alan Koruma Statüleri

Habitat Direktifi’nde, bir doğal yaşam alanının/doğal habitatın korumaya ‘elverişli’ olması için aşağıdakileri içermesi gerektiği üzerinde durulmaktadır:

- Doğal dağılımlarının ve o dağılım içinde kapladıkları alanların istikrarlı veya artan durumda olması,
- Varlıklarına uzun vadede devam etmeleri için gerekli olan belirli yapı ve işlevlerin var olması ve öngörülebilir gelecekte yaşamlarının devam etmesinin muhtemel olması,
- Tipik türlerinin koruma statüsünün elverişli olması;
  - Söz konusu türün popülasyon dinamikleri ile ilgili verilerin, türün kendisini uzun vadeli bir temelde doğal yaşam alanının yaşayabilir bir unsuru olarak koruduğunu belirtmesi,
  - Türün doğal dağılımının ne azalıyor ne de öngörülebilir gelecekte azalmasının muhtemel olması,
  - Uzun vadeli bir temelde popülasyonlarının devamlılığı için yeterince geniş bir yaşam alanının olması ve muhtemelen devam edecek olması.

Bu nitelikleri taşıyan alanlara uygun koruma statüleri verilmektedir. Aşağıda bu koruma statüleri kısaca açıklanmaktadır.

Özel Koruma Alanları

(Special Protection Areas, SPA)

SPA'lar Kuş Direktifi altında sınıflandırılmaktadırlar. SPA'lar ender bulunan ve hassas kuş türleri için önemli alanların korunmasında ve idare edilmesinde yardımcı olmaktadır çünkü kuşlar bu alanları yavrulamak, beslenmek, kışlamak ve göç etmek için kullanılmaktadırlar.

Kuş Direktifi Avrupa Birliği üye ülkelerine, Direktifin birinci ekinde listelenmiş olan nadir ve hassas türleri ve göçmen türleri içeren alanları sayı ve büyüklük olarak tanımlama ve listeleme yükümlülüğünü getirmektedir.

SPA'lar, türlerin seçilmiş olan habitatlarını korumak ve kuşları büyük rahatsızlıklardan esirgemek için seçilmektedirler. SPA'lar, kuş türleri dışındaki habitatları korumak için oluşturulan alanlar olan SAC'larla birlikte Natura 2000 Ağı'nı oluşturmaktadır.

Aralık 2005 verilerine göre Avrupa Birliği sınırları içerisinde toplam 4,317 SPA bulunmakta, bunlar, 412,564.3 km²'lik bir alana yayılmaktadırlar. Bu büyüklük, Avrupa Birliği'nin %8,9'una karşılık gelmektedir.

Korunan Özel Alanlar

(Special Areas of Conservation, SAC)

SAC'lar Habitat Direktifi altında sınıflandırılmaktadırlar. Avrupa Birliği için ender bulunan hassas hayvan, bitki ve habitatların gelişmiş korunması ve yönetimini olanaklı kılmaktadırlar. SAC'lar, biyolojik çeşitliliğin korunmasında en etkin araçlardır.

Habitat Direktifi'nin birinci maddesine SAC'lar "Üye Devletler tarafından, kanun, idari ve/veya akitsel bir eylemle belirlenen ve sahanın tahsis edildiği türlerin doğal yaşam alanlarının ve/veya popülasyonlarının 'elverişli' bir koruma statüsünde muhafazası veya iyileştirilmesi için gerekli koruma önlemlerinin uygulandığı Toplulukça önemli saha" anlamına gelmektedir.

Bir alanın SAC olarak ilan edilmiş olması, bu alanın Habitat Direktifi Ek I'de ifade edilen habitatların ve Ek II'de sıralanan türlerin, Topluluğun İlgi duyduğu habitat tipleri ve türleri kapsamına girmesinden kaynaklanmaktadır.

SAC'lar kanuni ve sözleşmeye dayalı ölçütlerden yararlanmakta, uzun dönemli korumayı gerçekleştirebilmek için insan faaliyetleriyle sürdürülebilir gelişme stratejisine uyumun sağlanması yolunda yönetim planlarıyla yönetilmektedirler.

Aralık 2005 verilerine göre SAC olarak ilan edilmiş 20,582 alan, 552,193.3 km²'lik bir alana yayılmakta ve Avrupa Birliği ülke topraklarının %12,2'sine denk gelmektedir.

Özel Sulak Koruma Alanları

(Marine Special Areas of Conservation, MSAC)

Özel Sulak Koruma Alanları, kayalıkları, kıyı göllerini, gel-git alanlarını, denizle kaplı alanları ya da deniz yaban hayatını barındıran denize yakın alanları içerebilmektedir. SPA ve SAC'lar içerisinde de yer alabilen MSAC'lar bataklık gibi hassas habitatları içerdikleri ve onlara yaşamları için ihtiyaç duyan bitki ve hayvan topluluklarını korudukları için önem kazanmaktadır.

Sadece doğal habitat tipleri değil, otlaklar gibi insan idaresindeki yarı doğal habitatlar da bu alanlara dahil tutulmaktadır.

Topluluk İçin Önemli Alan

(Sites of Community Importance, SCI)

Habitat Direktifi'nin birinci maddesinde, Topluluk İçin Önemli Alan;

- Bulunduğu biyocoğrafi bölge veya bölgelerde, Direktif'in birinci ekinde belirtilen doğal yaşam alanı veya ikinci ekte belirtilen bir canlı türünün, elverişli bir koruma statüsünde korunmasına ve iyileştirilmesine;
- Natura 2000'in tutarlılığına ve
- İlgili biyolojik coğrafi bölge veya bölgelerde biyolojik-çeşitliliğin korunmasına önemli ölçüde katkıda bulunan alan anlamına gelmektedir.

Geniş alanlara dağılmış hayvan türleri için SCI, bu türlerin doğal dağılımları içindeki yerlere tekabül eden ve türün yaşaması ve üremesi için gerekli olan fiziki veya biyolojik unsurları sunan bir alan anlamına gelmektedir.

Natura 2000 Ağı'nı oluşturan alanlardan biri olan SAC'ların belirlenmesinden önce, bu alanlar Habitat Direktifi'nin üçüncü ekinde belirtilen kriterler ışığında Komisyon tarafından

SCI olarak ilan edilmektedir. Daha sonra bu alanların statüsü, Üye Devletlerce SAC'a dönüştürülmektedir.

5.1.2 Natura 2000'in Gelişimi ve Tarihçesi

Çevrenin Avrupa'da önemsenmeye başlaması 1970'lerin başına rastlamaktadır. Roma Kulübü'nün raporu, doğal kaynaklardaki azalma ve hava, su ve toprak kalitesindeki bozulmalara dikkat çekmiş, politikacıların bu konuya ilgi duymasını sağlamıştır. Ayrıca, doğa için yapılacak eylemlerin ekonomik ve politik sınırları aşması gerektiği benimsenmiştir.

Böylece, son 30 yıldır Avrupa'nın doğal mirasını koruma eylemleri, Avrupa Birliği politikaları arasında artan bir önem kazanmaya başlamıştır. Avrupa Birliği çevre politikasının oluşması, 1972 yılında (Stockholm Çevre Konferansı'nın hemen ardından) Avrupa Konseyi'nin Topluluk çevre politikası oluşturma kararı vermesiyle başlamıştır.

Çizelge 5.1'de AB çevre ve doğa koruma politikasının tarihsel gelişimi özetlenmektedir. Avrupa Birliği'nin çevre ve doğa koruma açısından tarihi incelendiğinde, dünyadaki gelişmelerle uyumlu bir ilerlemenin kaydedildiği görülmektedir. Oluşturulan politikaların tümü uluslararası yükümlülüklerin karşılanmasına katkıda bulunurken, birliğin içindeki çevre ve doğa koruma konseptinin de gelişmesini öncelik olarak gözetmektedir. Çevre konusunun diğer politikalarla bütünleştirilmesi süreç içerisinde başarıyla gerçekleştirilmiştir. Böylece Natura 2000, sağlam bir politik temele oturtularak geliştirilebilmiştir.

Çizelge 5.1 AB’nde çevre ve doğa koruma hareketlerinin tarihsel gelişimi

1972	▶	Stockholm Çevre Konferansı: Topluluk Çevre Politikası oluşturma Kararı alınmıştır.
1973	▶	İlk Çevre Eylem Planı (1973-1977) İkinci Çevre Eylem Planı (1977-1981) } Su ve havanın korunması amaçlanmıştır
1979	▶	Kuş Direktifi: Biyolojik çeşitlilikle ilgili ilk direktif oluşturulmuştur.
1981	▶	Çevre Politikası için Genel Müdür atamasına karar verilmiştir.
1982	▶	Üçüncü (1982-1986 ve Dördüncü (1987-1992) Çevre Eylem Planları: Çevresel hedeflerle iç Pazar hedefleri arasında denge kurulması amaçlanmıştır.
1987	▶	Avrupa Tek Senedi (<i>Single European Act</i>): Çevre korumanın yasal temeli oluşturulmuştur. Genel yaklaşım “sürdürülebilir gelişme” olmuştur.
1992	▶	<ul style="list-style-type: none"> • BM Çevre ve Kalkınma Konferansı (<i>UN Conference on Environment and Development, UNCED</i>): Çevre konusunda “önderlik”e duyulan ihtiyacın altı çizilmiş, Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi imzalanmıştır. • Mayıs 1992’de Habitat Direktifi oluşturulmuştur. Natura 2000 böylece gündeme gelmiştir. • Maastricht Anlaşması: Çevre koruma bütün AB politikalarıyla bütünleştirildi ve yasal zemini oluşturuldu
1993	▶	Beşinci ÇEP (1993-2000): Biyolojik çeşitliliğin ve doğanın korunması öncelikli konular arasında alınmıştır.
1997	▶	Amsterdam Anlaşması: Sürdürülebilir gelişme AB politikalarının özüne yerleştirilmiştir.
2001	▶	<ul style="list-style-type: none"> • Altıncı ÇEP (2001-2010): Çevre politikasının önümüzdeki on yılı stratejik bir plan çerçevesinde düzenlenmiştir. Bu plan çerçevesinde yer alan “Çevre 2010: Geleceğimiz ve Seçimimiz” (<i>Environment 2010: Our Future Our Choice</i>) programı kapsamında biyolojik çeşitliliğe en büyük öncelik verilmiştir. • AB Sürdürülebilir Gelişme Stratejisi: Biyolojik çeşitliliğe verilen zararların 2010 yılına kadar durdurulması birinci derecede öncelik olarak ele alınmıştır. • Biyolojik Çeşitlilik Eylem Planları uygulanmaya başlanmıştır. Uygulamaları henüz tam anlamıyla başarıya ulaşmamıştır ancak ilerleme kaydedilmiştir.
2002	▶	Johannesburg Dünya Zirvesi: ‘2010 Hedefi’ belirlenmiştir. AB doğa koruma politikası Natura 2000’in amacı bu hedefleri yerine getirmektir.
2004	▶	Genişleme: Yeni üyeler beraberinde yeni fırsatlar ve mücadeleler getirmektedir.

Bu tablo, tez çalışması kapsamında <http://www.euractiv.org> ve <http://www.eoropa.eu.int>’ten yararlanılarak oluşturulmuştur (Caner, G., 2007).

5.1.3 Natura 2000'in İçeriği

Bu bölümde, Natura 2000'in amaçları, hukuksal erevesi, uygulama alanı ve finansmanı ele alınacaktır.

5.1.3.1 Natura 2000'in Amaçları

Avrupa Birliği'nin doğa koruma politikası Natura 2000'in ana amacı, Avrupa sınırları içerisindeki ye Devletlerin doğal habitatlarını ve yabani flora ve faunasını koruyarak biyolojik çeşitliliğinin sürdürülmesini sağlamaktır. Kısaca ifade etmek gerekirse, toplumsal öneme sahip doğal habitatların, ulusal ve politik sınırlardan bağımsız olarak, biyolojik çeşitliliğini sürdürerek ya da yenileyerek korumaktır.

Başka bir deyişle amaç; “doğal habitatların ve vahşi flora ve fauna habitatlarının her ye Devletin spesifik bölgesel ve yerel karakteristiklerinin ekonomik, sosyal ve kültürel gereksinimlerini de göz önünde bulundurarak korunmasını geliştirmektir.” (<http://www.europa.eu.int>)

Natura 2000'in amacının bütün insan eylemlerinin yasaklandığı ‘doğa korunakları’ yaratmak olmadığı vurgulanmalıdır. Buna karşıt olarak, bugün, özellikle kırsal alanlarda ve orman alanlarında bio-çeşitliliği sürdürebilmek için yararlı insan aktivitelerinin varlığı –ya da yaratılması- genellikle gerekmektedir. Bu noktada, insanlarla birlikte koruma söylemi ön plana çıkmaktadır. Doğa korumayla sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmeler, Natura 2000 sayesinde yakınlaşmış ve birbirlerini bütünleyici nitelik kazanmaya başlamıştır.

Özetle, Natura 2000'in amaçları; etkin bir korumayla uzun dönemli canlılığın ve çeşitliliğin sürdürülmesi için bir ‘yerler ağı/ekolojik ağ’ oluşturmak, böylece Topluluk sınırları içerisindeki yabani flora ve faunanın, doğal habitatların ve eşsiz güzelliklerin korunmasında bir ereve sunmaktır.

5.1.3.2 Natura 2000'in Hukuksal Çerçevesi

Avrupa Birliği'nin doğa koruma konusundaki en önemli yasaları, önceki bölümlerde de değinildiği gibi Kuş Direktifi (79/409/EEC) ve Habitat Direktifi'dir (92/43/EEC). Bu iki Direktifin yanı sıra doğa koruma konusunda AB'de kullanılan diğer yasal araçlar tarih sırasıyla Çizelge 5.2'de verilmiştir.

Çizelge 5.2 Doğa koruma konusunda temel AB araçları

Doğa Koruma Konusunda Temel AB Araçları
• 20 Aralık 1974 tarih ve 75/66/EEC sayılı <i>Kuşların ve Habitatlarının Korunması Hakkında Komisyon Önerisi</i>
• 18 Temmuz 1978 tarih ve 78/659/EEC sayılı <i>Tatlı Sular ve Balık Yaşamı Konsey Direktifi</i>
• 2 Nisan 1979 tarih ve 79/409/EEC sayılı Kuş Direktifi
• 20 Ocak 1981 tarih ve 348/81/EEC sayılı <i>Balinaların İthalatına İlişkin Konsey Yönetmeliği</i>
• <i>Antarktika'nın Denizde Yaşayan Kaynaklarının Korunmasına Dair Sözleşme</i> (1981)
• <i>Yaban Hayvanların Göçmen Türlerine İlişkin Sözleşme</i> (1982)
• 28 Mart 1983 tarih ve 83/129/EEC sayılı <i>Yavru Fok Derisi ve Ürünlerinin İthalatına İlişkin Konsey Direktifi</i>
• 21 Mayıs 1992 tarih ve 92/43/EEC sayılı Habitat Direktifi
• 23 Temmuz 1992 tarih ve 2158/92/EEC sayılı <i>Ormanların Yangına Karşı Korunmasına İlişkin Konsey Yönetmeliği</i>
• 18 Aralık 1996 tarih ve 97/266/EC sayılı <i>Önerilen Natura 2000 Alanlarına Dair Alan Bilgi Formatına İlişkin Komisyon Kararı</i>
• 9 Aralık 1996 tarih ve 338/97/EC sayılı <i>Yabani Flora ve Faunanın Ticaretine İlişkin Konsey Yönetmeliği</i>
• 29 Mart 1999 tarih ve 1999/22/EC sayılı <i>Hayvanat Bahçelerindeki Vahşi Hayvanlara İlişkin Konsey Direktifi</i>
• 7 Kasım 2000 tarihli ve 2494/2000/EC sayılı <i>Gelişmekte Olan Ülkelerde Tropik ve Diğer Ormanların Korunması ve Sürdürülebilir Yönetimine İlişkin Avrupa Parlamento ve Konsey Kararı</i>
• 30 Ocak 2001 tarih ve 191/2001/EC sayılı <i>Fauna ve Floraların Belirgin Türlerinin Örneklerinin Ayrılmasına İlişkin Komisyon Yönetmeliği</i>

Bu bölümde, Natura 2000 Ağı'nın oluşturulmasındaki esasları belirleyen Kuş ve Habitat Direktifleri'nin içeriği ve yaptırımlarından kısaca bahsedilmelidir.

Çizelge 5.3'te görüldüğü üzere, Kuş Direktifi, Avrupa Birliği'nde korunması gereken bütün kuş türlerinin sınıflamasını yapmakta, kuşların avlanması ve ticaretine ilişkin ölçütleri ortaya

koymakta ve kuşların korunması için bir koruma modeli olarak SPA'ları önermektedir. Ayrıca, SPA'ların korunması, yönetimi ve idaresi hakkında bilgiler sunarak araştırmaları desteklemekte ve üye devletlere, gelişmeleri aktarmalarına yardımcı olacak raporlama işlemlerinin nasıl yapılması gerektiğini anlatmaktadır. Kuş Direktifi'nin uygulanması Habitat Direktifi'nin uygulanması kadar karmaşık bir süreç gerektirmemektedir. Kuş Direktifi'nin en önemli özelliği, SPA'ların seçilmesini öngörmekte oluşudur.

Habitat Direktifi'nin içeriği Çizelge 5.4'te verilmektedir. Habitat Direktifi'nin Natura 2000 Ağı'nın oluşturulması ve türlerin korunması için küresel bir sitemin yaratılması hedeflerinin belirlediği sorumluluk alanları bulunmaktadır. Aşağıda bunlar kısaca özetlenmektedir:

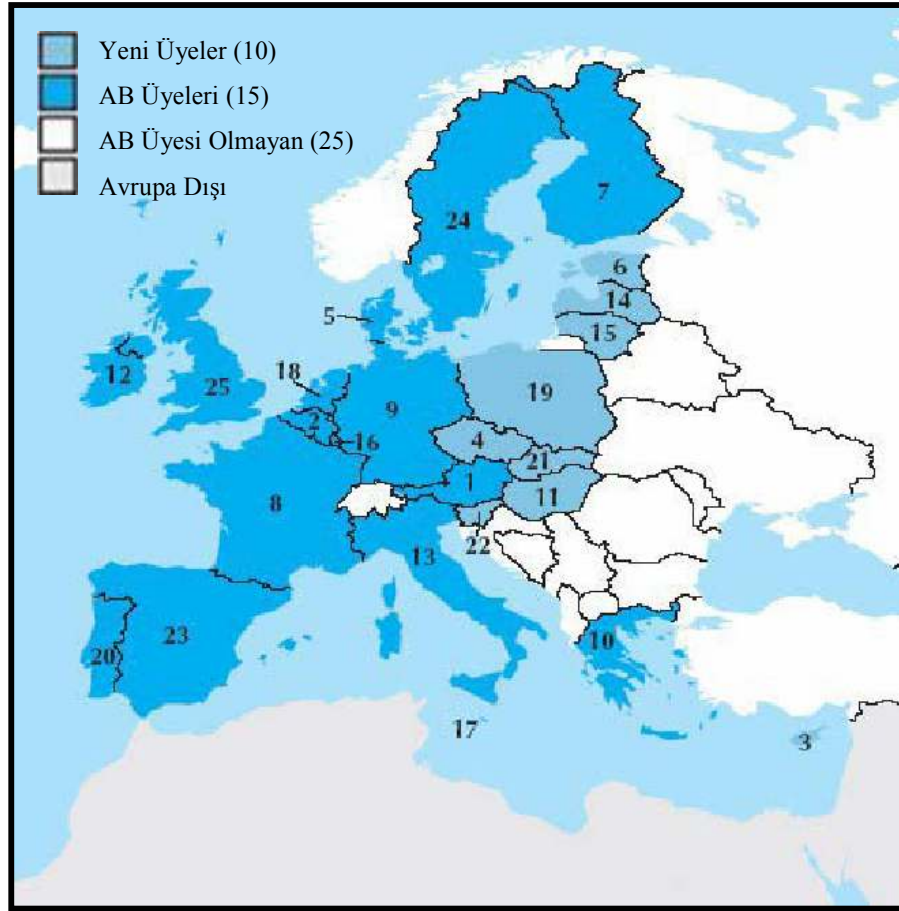
- Direktif'in uygulanmasına dair denetleyici ölçütler;
  - Üye devletlerin altı yılda bir, Direktif çerçevesinde, Natura 2000'in uygulanması için benimsenen düzenlemeleri ve koruma ölçütlerini içeren raporlarının hazırlanması
  - Bunun ardından, iki yılı geçmeyen bir zaman dilimi içerisinde, Komisyon'un, Topluluğun ilgi alanına giren habitat ve türlerin elverişli/uygun koruma statüsünde korunmasını garantileyen Natura 2000 hedeflerinin başarıya ulaşmış ulaşmadığını belgeleyen değerlendirme raporunu hazırlaması
  - Habitat Komitesi olarak bilinen ve görevi Komisyon'a yardımcı olmak olan bir Komite'nin oluşturulması
- Üye devletler arasında gerekli araştırma, bilimsel çalışma ve bilgi alışverişinin desteklenmesi,
- Türlerin ve habitatların korunmasına duyulan ihtiyaç konusunda eğitim ve genel bilinci artırmak,
- Eklerin teknik ve bilimsel ilerlemeye uyarlanması için gerekli düzenlemelerin yapılması,
- Topluluğun ilgi alanına giren türlerin ve habitatların tanımlanması.

KUŞ DİREKTİFİ	HABİTAT DİREKTİFİ
<p>Kapsam <i>Madde 1.</i> Direktifin amaç ve uygulama alanı</p> <p>Türlerin Korunması ve SPA'ların İlanına Dair Ölçütler <i>Madde 2.</i> Türlerin uygun koruma statü-sünün belirlenmesi <i>Madde 3.</i> SPA'larda yapılabilecek aktivi-teler <i>Madde 4.</i> SPA seçim kriterleri ve sulak alanlara ilişkin belirlemeler <i>Madde 5.</i> Bütün kuş türlerinin korunmasına dair genel bir yaklaşım belirlenmesi</p> <p>Ticaret ve Avlanma <i>Madde 6.</i> Yaban kuşların ticaretine ilişkin sınırlamalar <i>Madde 7.</i> Avlanmanın kabul edildiği durumların belirlenmesi <i>Madde 8.</i> Kuşların öldürülmesine ilişkin yasaklar <i>Madde 9.</i> Yasaklanmış aktivitelere izin verilen durumlar</p> <p>Raporlama <i>Madde 10.</i> Araştırmaların yürütülmesi <i>Madde 11.</i> Yerli olmayan kuşların Komite'ye bildirilmesi <i>Madde 12.</i> Üye devletlerin raporlamayla ilgili yükümlülükleri <i>Madde 13-15.</i> Kuşların korunması konusundaki kati koruyucu tedbirler</p> <p>Diğer Düzenlemeler <i>Madde 16-17.</i> Komite'nin Rolü <i>Madde 18-19.</i> Direktif'e uyum konusunda Üye Devletlerin yapması gerekenler</p> <p>Ekler <i>Ek I.</i> Nadir ve hassas türler <i>Ek II.</i> Avlanabilir türler <i>Ek III.</i> Avlanabilir ve ticareti yapılabilir türler <i>Ek IV.</i> Avlanma koşulları <i>Ek V.</i> Araştırma yapılacak konular</p>	<p>Tanımlar <i>Madde 1.</i> Temel kelimeler: koruma statüsü, habitat tipleri, topluluk ilgi türleri, öncelikli habitat tipleri ve türler vb. <i>Madde 2.</i> Direktifin amaçları</p> <p>Doğal Habitatların ve Tür Habitatlerinin Korunması <i>Madde 3.</i> Natura 2000 Ağı'nın tanımı <i>Madde 4.</i> Topluluk İçin Önemli Alanların (SCI) ve SAC'ların ulusal listelerinin hazırlanması <i>Madde 5.</i> Komisyon tarafından önerilen SCI'lerin tanımlanmasında Konsey'in rolü <i>Madde 6.</i> SAC: Koruma ölçütleri ve Yönetim Planları <i>Madde 7.</i> SPA'lara (Kuş Direktifi) ilişkin sorumluluklar <i>Madde 8.</i> Koruma ve Topluluk Finansmanı</p> <p>Türlerin Korunması <i>Madde 12-16.</i> Tehlike altındaki hayvan ve bitki türlerinin korunmasına dair ölçütler</p> <p>Diğer Düzenlemeler <i>Madde 20-21.</i> Habitat Komitesi'nin Rolü</p> <p>Ekler <i>Ek I.</i> SAC ilan edilmesi gereken doğal ve yarı doğal habitat tipleri <i>Ek II.</i> Korunması için SAC olarak ilan edilmesi gereken hayvan ve bitki türleri <i>Ek III.</i> SAC'ların seçiminde kullanılacak ölçütler <i>Ek IV.</i> Kati koruma gerektiren hayvan ve bitki türleri <i>Ek V.</i> Yaban hayatına götürülmesi ve sömürülmesi nedeniyle yönetim ölçütlerine ihtiyaç duyan hayvan ve bitki türleri <i>Ek VI.</i> Avlama ve öldürme konusunda yasaklanmış yöntemler</p>

5.1.3.3 Natura 2000'in Uygulama Alanı

Natura 2000'in uygulama alanı Avrupa Birliği'ne üye devletlerdir (Şekil 5.1). Başlangıçta 10 üye devletten oluşan AB, 2004 yılındaki genişlemeyle 25 üyeye çıkmıştır.

Şekil 5.1 Avrupa Birliği üyesi olan ve olmayan Devletler (<http://www.europa.eu.int>)

Çizelge 5.5'te üye devletlerin öneri Topluluk İçin Önemli Alanları (SCI) yer almaktadır. Bu öneri SCI'lerin, habitat ve türleri yeteri derecede kavrayıp kavramadıkları biyocoğrafik seminerlerle değerlendirilmektedir. Üç biyocoğrafik bölge için yeni üyelerin ilk seminerleri 2005 yılında tamamlanmıştır. SPA'lar için biyocoğrafik izleme süreci bulunmamaktadır.

Çizelge 5.6'da üye devletlerin ilan edilmiş SPA'larına ilişkin veriler bulunmaktadır. Almanya 551 alanla en fazla SPA barındıran ülkedir. Henüz hiçbir üye devletin ulusal SPA ağlarını tamamlamadıkları, sadece Belçika, Danimarka, Hollanda ve Lüksemburg'un büyük ilerleme

Çizelge 5.5 Topluluk için önemli alanlar (SCI) (<http://www.europa.eu.int>)

Ülke	Alan Sayısı	Alanların Toplam Büyüklüğü (km ²)	Karasal Alan (%)	Sulak Alan Sayısı	Sulak Alan Büyüklüğü (km ²)	İlerleme
Almanya	4,596	53,123.3	9.8	46	18,033.7	Tamamlanmadı (Son Dönemde İlerleme Var)
Avusturya	164	80883.9	10.6	-	-	Tamamlanmadı
Belçika	278	3,220.9	10.0	1	181.2	Tamamlanmadı
Çek Cumhuriyeti	864	70244.1	9.2	-	-	Biyolojik Seminerler Sonrasında Değerlendirilecektir
Danimarka	254	11,136.0	7.4	118	7,959.0	Tamamlanmadı (Son Dönemde İlerleme Var)
Estonya	509	10,591.1	15.9	34	3,418.8	Biyolojik Seminerler Sonrasında Değerlendirilecektir
Finlandiya	1,66	47,932.2	12.7	94	5,141.7	Tamamlanmadı
Fransa	1,227	42,915.1	6.9	88	5,000.3	Tamamlanmadı
Hollanda	141	7,508.4	9.5	24	3,553.4	Büyük Oranda Tamamlandı
İngiltere	610	25,100.5	6.5	42	9,109.0	Tamamlanmadı
İrlanda	413	10,560.7	10.2	92	3,386.2	Tamamlanmadı
İspanya	1,381	119,100.7	22.6	88	5,191.2	Tamamlanmadı (Son Dönemde İlerleme Var)
İsveç	3,903	62,356.2	13.6	320	5,833.0	Tamamlanmadı (Son Dönemde İlerleme Var)
İtalya	2,255	43,977.3	13.9	162	2,227.1	Tamamlanmadı
Kıbrıs	26	509.5	8.0	5	50.5	Biyolojik Seminerler Sonrasında Değerlendirilecektir
Letonya	267	6,663.6	10.0	2	171.0	Biyolojik Seminerler Sonrasında Değerlendirilecektir
Litvanya	331	7,651.3	11.0	6	556.3	Biyolojik Seminerler Sonrasında Değerlendirilecektir
Lüksemburg	47	383.1	14.8	-	-	Tamamlanmadı
Macaristan	467	13,929.2	15.0	-	-	Biyolojik Seminerler Sonrasında Değerlendirilecektir
Malta	23	39.3	12.5	0	0.0	Biyolojik Seminerler Sonrasında Değerlendirilecektir
Polonya	192	13,123.9	4.2	0	0.0	Biyolojik Seminerler Sonrasında Değerlendirilecektir
Portekiz	94	16,502.9	17.4	23	490.2	Tamamlanmadı
Slovenya	259	6,359.6	31.4	3	0.2	Biyolojik Seminerler Sonrasında Değerlendirilecektir
Slovakya	382	5,739	11.8	-	-	Biyolojik Seminerler Sonrasında Değerlendirilecektir
Yunanistan	239	27,641.0	16.4	102	50998.0	Tamamlanmadı
Toplam (AB)	20,582	552,193.3	12.2	1,25	76,300.7	

Çizelge 5.6 Özel koruma alanları (SPA) (<http://www.europa.eu.int>)

Ülke	Alan Sayısı	Alanların Toplam Büyüklüğü (km ²)	Karasal Alan (%)	Sulak Alan Sayısı	Sulak Alan Büyüklüğü (km ²)	İlerleme
Belçika	229	2,964.4	9.7	0	0.0	Büyük Oranda Tamamlandı
Çek Cumhuriyeti	38	6,936.2	8.8	0	-	Tamamlanmadı (Son Dönemde İlerleme Var)
Danimarka	113	14,708.9	5.9	59	12,173.0	Büyük Oranda Tamamlandı
Almanya	551	47,841.4	8.9	14	16,216.9	Tamamlanmadı (Son Dönemde İlerleme Var)
Estonya	66	12,160.8	12.8	26	6,394.3	Tamamlanmadı
Yunanistan	151	13,703.2	10.1	4	405.0	Tamamlanmadı
İspanya	512	92,377.5	18.2	20	574.0	Tamamlanmadı (Son Dönemde İlerleme Var)
Fransa	201	16,944.7	2.7	52	2,225.3	Belirgin Olarak Yetersiz
İrlanda	131	2,814.8	2.9	66	810.4	Tamamlanmadı
İtalya	503	24,864.9	8.1	13	396.2	Tamamlanmadı
Kıbrıs	2	107.9	1.9	0	0.0	Belirgin Olarak Yetersiz
Letonya	73	5,286.3	7.8	1	171.0	Tamamlanmadı
Litvanya	97	6,751.4	9.6	4	519.5	Belirgin Olarak Yetersiz (Son Dönemde İlerleme var)
Lüksemburg	12	139.2	5.4	0	-	Büyük Oranda Tamamlandı
Macaristan	55	13,519.1	14.5	0	-	Tamamlanmadı (Son Dönemde İlerleme Var)
Malta	6	7.6	2.4	0	0.0	Belirgin Olarak Yetersiz
Hollanda	77	10,109.3	12.5	7	4,912.5	Büyük Oranda Tamamlandı
Avusturya	94	9,275.5	11.1	0	-	Tamamlanmadı
Polonya	72	33,156.3	7.8	3	8,794.5	Tamamlanmadı
Portekiz	50	9,956.4	10.1	10	622.1	Tamamlanmadı
Slovenya	27	4,655.9	23.0	1	2.9	Tamamlanmadı
Slovakya	38	12,294.8	25.2	0	-	Tamamlanmadı
Finlandiya	452	28,372.7	6.8	65	5,511.3	Tamamlanmadı
İsveç	509	28,647.8	6.2	107	3,016.6	Tamamlanmadı
İngiltere	258	14,967.2	05.Ağu	3	710.4	Tamamlanmadı
Toplam (AB)	4,317	412,564.3	8.9	455	63,455.7	

kaydettiği görülmektedir. AB sınırları içerisindeki toplam SPA sayısı 4,317, kapladığı alan 412,564 km² ve bu büyüklükle AB topraklarından aldığı pay %8,9'dur.

SPA'larda olduğu gibi SCI'lerde de Almanya 4,596 ile en fazla alanı barındıran ülke olma özelliğini korumaktadır. Potansiyel SCI'lerini büyük oranda tamamlayan tek ülke Hollanda'dır. Öneri SCI'lerin (SAC'lar) toplamı 20,582, kapladığı alan 552,193'tür. Bu büyüklük, Avrupa Birliği topraklarının %12,2'sine karşılık gelmektedir.

5.1.3.4 Natura 2000'in Finansmanı

Natura 2000'in finansmanı hakkındaki düzenlemeler Habitat Direktifi'ne dayanmaktadır. Habitat Direktifi'nin 8. maddesine göre düzenlenen finansman mekanizması dört adımdan oluşmaktadır;

1. Üye devletler öneri alanlarına paralel olarak, uygun gördükleri zamanda, gerek yönetim planlarının geliştirilmesi gerekse yasaların uygulanması ve/ya da öncelikli tür ve habitatların korunmasında gerekli olan kurumsal ve sözleşmeye dayalı ölçütlerin alınmasında ihtiyaç duydukları tahmini finansı Komisyon'a bildirmekle yükümlüdürler. Bu finansman sadece bu tip habitatları içeren alanlar için geçerlidir.
2. Komisyon, ilişkili üye devletlerin her biriyle anlaşmalı olarak, Topluluk İçin Önemli Alanlar'ın (SCI) ne kadar finans gerektirdiğini kararlaştırmalı, ilgili alanlardaki öncelikli habitat ve türlerin elverişli/uygun koruma statüsünde korunması ve/ya da yeniden oluşturulması için gerekli olan ölçütlerin ve bu ölçütlerden doğan toplam maliyetin tanımını yapmalıdır.
3. Komisyon, ilişkili üye devletlerle anlaşmalı olarak, Üye Devlet'in öncelikli doğal habitat ve öncelikli türlerinin sınırlarına ve bunların beraberinde getirdiği ölçütlerin yüküne odaklanarak, üstteki paragraftaki ölçütlerin işletilmesi için gerekli olan finansı ve ortak finansı değerlendirmekle yükümlüdür.
4. Yukarıda değinilen değerlendirmelere bağlı olarak, Komisyon, ilgili Topluluk araçlarından kullanılabilir fon kaynaklarını da dikkate alarak, bir Üye Devlet tarafından atanan bir SAC'ın ölçütleri için, ortak finansın da dahil olduğu öncelikli eylem çerçevesi belirlemelidir.

Natura 2000'in en önemli finansman aracı *Life Nature*'dir (Doğa Yaşam). Life Nature'in hedefi; Topluluk doğa koruma politikasının (Kuş ve Habitat Direktiflerinin) uygulanmasına katkıda bulunmaktır. Böylece, Avrupa'nın en değerli flora ve fauna tür ve habitatlarının yerinde korunması ve yönetimine kaynak sağlamakta, Natura 2000 Ağı'nın oluşumuna destek olmaktadır. Life Nature desteğini, Habitat Direktifi ile paralel olan, doğal habitatların ve/ya da tür popülasyonlarının elverişli/uygun koruma statüsünde korunması ve yenilenmesini amaçlayan doğa koruma projelerine vermektedir. Projeler, SPA'ları, SCI'leri ve Direktiflerde listelenen türleri içermelidir.

5.1.4 Natura 2000 Ağı'nın Oluşum Süreci

Natura 2000 Ağı'nın oluşturulması Topluluğun doğa koruma politikasının temel dayanağıdır.

AB, Natura 2000 Ağı'nın oluşumunu bir zaman çizelgesine bağlamıştır (Çizelge 5.7).

Orijinal çizelgeye göre Üye Devletlerin ulusal potansiyel SCI listelerinin hazırlanması için belirlenmiş son tarih Haziran 1995, Natura 2000 Ağı'nın tamamlanması için verilen son tarih ise Haziran 2004'tür. Bu zaman çizelgesinin bugün geçerliliğini yitirmiş olmasına karşın süreci tanımlaması ve Üye Devletlere yüklenen yaptırımların gerçekleştirilmesi için öngörülen süreleri vermesi açısından önem taşımaktadır. Son tahminlere göre, Natura 2000 Ağı'nın tamamlanması 2010 yılında gerçekleşecektir.

Çizelge 5.7 Natura 2000 ağı oluşum süreci zaman çizelgesi (<http://www.europa.eu.int>)

TARİH	EYLEM
Mayıs 1992	Habitat Direktifi'nin Bakanlar Konseyi'nce kabulü
Haziran 1994	Direktiflerin ulusal yasama sistemine aktarımı
Haziran 1995	Alanların ulusal lisesinin hazırlanması ve öncelikli habitat tiplerini ve türlerini koruyan alanların koruma masraflarının tahminlerinin sunulması
Haziran 1995–1998	Biyocoğrafik bölgelere göre Topluluk İçin Önemli Alanların (SCI) seçilmesi
Haziran 1998	SCI listelerinin kabul edilmesi
Haziran 1998–2004	Üye Devletler tarafından SCI'lerin SAC olarak atanması
Haziran 2004	SAC ve SPA'lardan oluşan Natura 2000 Ağı'nın tamamlanması
Haziran 2004 ve sonrası	Üye Devletler, ilan edilen alanlardaki habitat tipleri ve türlerin korunması durumlarını izler Komisyon, Direktiflerin koruma hedeflerinin gerçekleşip gerçekleşmediğini Natura 2000'e yapılan katılımı gözden geçirir

Natura 2000 Ağı'nın oluşum sürecini; SPA ve SAC'ların belirlenmesi, yönetimi ve izlenmesi olmak üzere üç bölüme ayırarak incelemek gerekmektedir.

5.1.4.1 Natura 2000 Alanlarının Belirlenmesi

Natura 2000 ekolojik ağını oluşturan Özel Koruma Alanlarının (SPA ve SAC) seçimi aşamasında ulusal, yerel ve alan düzeyindeki yetkililerin aktif katılımı gerekmektedir. Bu bölümde SPA ve SAC'ların seçim süreçleri ve kriterleri ayrı ayrı incelenmelidir.

5.1.4.1.a SPA'ların Belirlenmesi

Kuş Direktifi'nin 4. maddesi üye devletlerin, en uygun gördükleri alanları SPA olarak ilan etmesini öngörmektedir. Üye devletler, ilan ettikleri SPA listelerini Avrupa Komisyon'una gönderir göndermez bu alanlar yürürlüğe girmektedir.

SPA'ların belirlenmesi sürecinde elde bulunması gereken veriler aşağıda sıralanmaktadır (Hora, 2005);

- Kaydedilmiş bütün kuş türlerinin güncel bir listesi ve eğer varsa sayılarına ilişkin veri,
- Bütün türlerin dağılımına ilişkin bilgi,
- Kuş Direktifi Ek I ve madde 4.2'de belirtilen bütün kuş türleri için güvenilir ulusal yavrulama popülasyonları hakkında bilgi,
- Habitat ve korumaya ihtiyaç duyan türlere ilişkin veri,
- SPA'lar için potansiyel alanların sayılarına ilişkin güncel veri.

Habitat Direktifi SAC'ların seçilmesi sürecinde çeşitli kriterler tanımlamaktadır ancak Kuş Direktifi SPA'ların seçimi için bu tür karmaşık bir süreç izlenmesini gerekli kılmamaktadır. Bu nedenle, hangi türlerin bu alanlardan ne tür nedenler için yararlanacağını belirlenmesi gerekmektedir.

Türlerin Belirlenmesi

SPA'lar; Kuş Direktifi Ek I'de tanımlanan türler ve alt türler ve düzenli olarak geri dönen göçmen kuşlar için oluşturulmalıdır. Düzenli olarak geri dönen göçmen kuşlar Ek I'de listelenmemiş olsalar da yuvalarının, tüy dökme, kışı geçirme ve dinlenme alanlarının korunması gerekmektedir.

Böylece, SPA'lar içerisinde yer alacak türler iki grupta toplanabilir:

1. *Kuş Direktifi'nin Ek I'inde Yer alan Türler:* Avrupa Birliği, Ek I'de yer alan bütün türlerin, ilgili ülke sınırları içerisinde var olanlarının tümünün korunması gerektiğine karar vermiştir. Böylece ilk aşama tanımlanmış olmaktadır; ülkelerin ulusal kuş listeleri içerisinde, Ek I'de yer alan türlerden hangilerinin bulunduğu belirlenmesi. Bazı türler, o ülke kökenli olmadıkları ya da yollarını kaybettikleri ya da önceden belirlenemeyen alanlarda yaşayan türler oldukları için gözden kaçabilmektedirler. Bu noktada; yıl boyunca aynı dağılımı gösteren sabit türler ve yılın belirli zamanlarına göre çeşitli dağılımlar gösteren türler birbirinden ayrılmalıdır. Bu analiz iki farklı listenin doğmasına neden olmaktadır:

- a. Yukarıda sayılmış nedenler yüzünden kendilerine SPA atanmamış türler,
- b. SPA'ların ilan edilebileceği türler

2. *Ek I'de Listelenmemiş Göçmen Türler:* Sulak alanların korunmasına özel önem gösterilmektedir. Öncelikle, uluslararası öneme sahip sulak alanların (Ramsar Alanları) ilan edilmesini gerektiren türlerin listelenmesi gerekmektedir. Bu, Ramsar Sözleşmesi'nin 6. maddesine; "Bir sulak alanın uluslararası öneme sahip olabilmesi için bir kuş türünün ya da alt türünün bireylerinin %1'i tarafından düzenli olarak kullanılması gerekmektedir" göre düzenlenmektedir. Listede, düzenli olarak o bölgede toplanan kuşlara da yer verilmelidir (bu türlerin çoğuna Kuş Direktifi Ek I'de yer verilmektedir). Son olarak, düzenli olarak ortaya çıkan göçmen kuşlar ve o ülkede türü tehlike altında olan kuşlar da listeye eklenmelidir.

Alanların Belirlenmesi

Bir alanın SPA olarak sınıflandırılabilmesi için bu alanın;

- Çevresindeki alanlardan farklı olmasını sağlayan ornitolojik (kuşbilimi) öneme sahip olması,

- Yılın belirli zamanlarında hizmet ettiği türlerin korunmasında her türün ihtiyacını karşılayabilmesi gerekmektedir.

SPA'lar için olabilecek bir en az ya da en çok büyüklük değeri belirlenmemiştir. AB içerisinde SPA'ların büyüklükleri 1 hektardan 550.000 hektara (İsveç) kadar değişiklik göstermektedir. Ortalama büyüklük 7587.4'tür (Birdlife International, 2006).

Kuş Direktifi'nin SPA'ların seçimi için ortaya kriterler koymadığına daha önce değinmiştik. Ancak Avrupa Mahkemesi, SPA'ların atanmasında Önemli Kuş Alanları (*Birdlife International tarafından belirlenen Important Bird Areas, IBA*) listelerinin bilimsel temel olarak kabul edilmesini kararlaştırmıştır.*

AB içerisinde potansiyel SPA'ların seçilmesi sırasında kullanılan ÖKA kriterleri üç tanedir;

1. Yılın herhangi bir zamanında, Kuş Direktifi'nin Ek 1'inde listelenen bir türün o ülkedeki popülasyonunun en az %1'inin o alanı düzenli olarak kullanması,
2. Yılın herhangi bir zamanında, göçmen türlerin biyocoğrafik popülasyonunun %1'inin bölgeyi düzenli olarak kullanması,
3. Yılın herhangi bir zamanında 20.000'den fazla su kuşunun bölgeyi düzenli olarak kullanması.

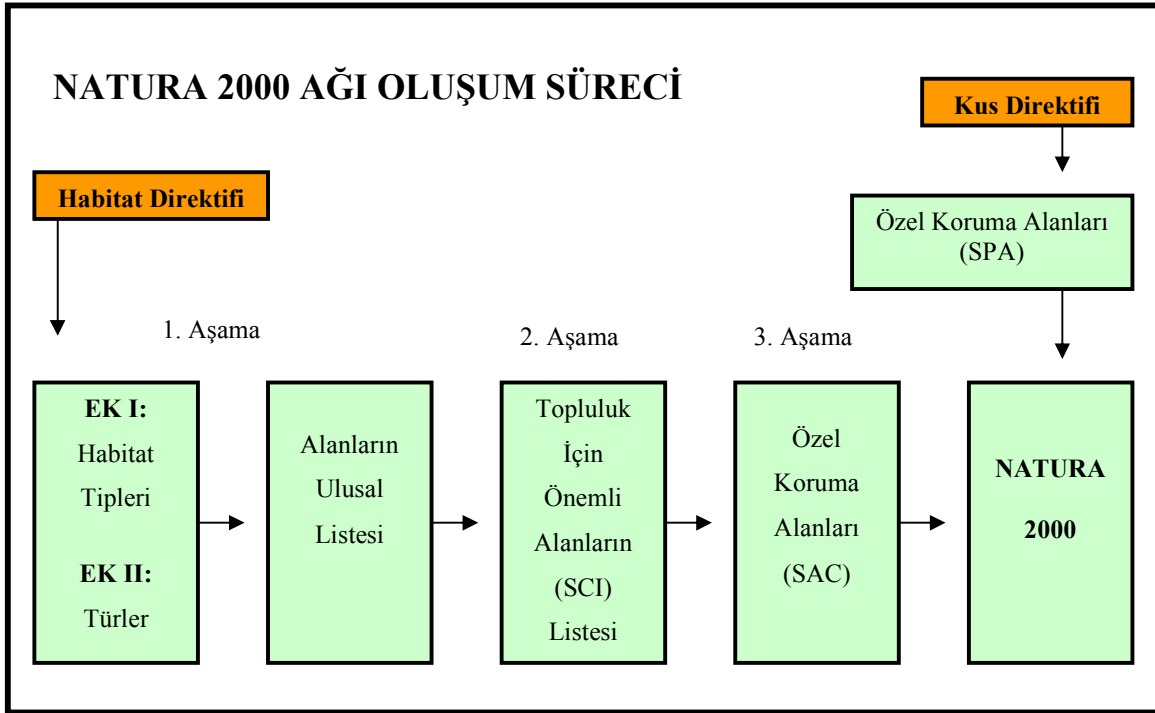
---

* Önemli Kuş Alanları hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. 'Bölüm 3.2.2.5.a Birdlife International'

5.1.4.1.b SAC'ların Belirlenmesi

Habitat Direktifi'nin 3, 4 ve 5. maddeleri Natura 2000'in oluşturulmasına ilişkin ölçüt ve süreçleri düzenlemektedir. SAC'ların belirlenmesi, SPA'ların belirlenmesine göre daha karmaşık bir süreç gerektirmektedir. Bu süreç üç aşamadan oluşmaktadır (Şekil 5.2).

Şekil 5.2 Natura 2000 Ağı'nın oluşum süreci (<http://www.europa.eu.int>)

(Tercüme: Caner, G., 2007)

1. Aşama: Ulusal Listelerin Hazırlanması

Habitat Direktifi'nin I ve II. eklerinde listelenen habitat ve türler Avrupa ölçeğinde tehlike altında olan ve topluluğun ilgi alanına giren türlerdir. Ancak, her üye devlet içerisinde habitat ve türlerin dağılım ve koruma statülerine ilişkin bilgiler birbirinden tamamen farklıdır. Dolayısıyla, atama sürecindeki ilk aşama, üye devletlerin, listelenmiş habitat tipleri ve türler için *ulusal düzeyde* kapsamlı ve bilimsel bir değerlendirme yapmalarını gerekli kılmaktadır. Böylece potansiyel Topluluk İlgi Alanları (*Sites of Community Interest, SCI*) oluşturulmaktadır. Topluluk ilgi alanına giren habitat tipleri ve türlerinin bulunduğu ve korunması önemli görülen alanların ulusal listelerinin hazırlanması ve Avrupa Komisyon'una sunulması gerekmektedir. Direktif'in atandığı

1992 yılından başlayarak her üye devlete ulusal listelerini hazırlamaları için 3 yıllık bir süre verilmiştir (orijinal zaman çizelgesinde ulusal listelerin hazırlanması için verilmiş olan son tarih Haziran 1995'tir).

Alanların seçilmesi, Direktif'in III. Ek'inde belirlenen standart seçim kriterlerine bağlıdır. Habitatlar için belirlenmiş olan kriterler; verili bir bölgedeki habitat tipinin *temsilcilik* niteliği, alan içerisinde o habitat tipiyle *kaplı* olan *alan* (ulusal ölçekte kapladığı alanla ilişkili olarak) ve habitat tipinin *ekolojik kalitesidir*.

Benzer şekilde türler için belirlenen kriterler; ilgili tür popülasyonunun alandaki *büyüklik* ve *yoğunluğu* (ulusal ölçektekiyle ilişkili olarak), ilgili türler için alanın *kalitesi*, doğal popülasyon aralığına bağlı olarak türün alan üzerindeki *izolasyon* derecesidir.

Natura 2000 Ağı, türleri ve habitatları kendi doğal dağılımları içerisinde korumayı amaçlamaktadır. Bu nedenle, üye devletlerin sunduğu bilgilerin standardize olması önem taşımaktadır. Bunu gerçekleştirmek için, her alan için doldurulması gereken bir Natura 2000 Form'u oluşturulmuştur. Bu form, ulusal listelerle birlikte teslim edilmelidir. Önerilen her Topluluk İlgi Alanı'na ilişkin bilgiler Komisyon'a; alanın haritası, adı, yeri, büyüklüğü ve Habitat Direktifi Ek III'teki kriterlerin uygulanmasından elde edilen verilerle birlikte gönderilmelidir.

2. Aşama: Topluluk İçin Önemli Alanlar (SCI)

2. Aşama, Avrupa Çevre Ajansı Doğa Koruma Konu Merkezi (*ETC-NC*) desteğiyle Natura 2000 Ağı'nı oluşturan Topluluk İçin Önemli Alanların tanımlanmasıdır. Üye devletlerin gönderdiği ulusal listeler, AB'nin altı biyocoğrafik bölgesine göre ekolojik bir perspektifle seminerler aracılığıyla değerlendirilmektedir. Orijinal zaman çizelgesine göre bu aşamanın 1998 yılında tamamlanması gerekmektedir. 15 üye devlet için bu aşama tamamlanmıştır ancak yeni üye devletlerin seminer tarihleri henüz kararlaştırılmamıştır.

SCI'ler, ulusal listelerden seçilen ve aşağıdakilere katkıda bulunan alanlardır;

- a. Listelenmiş habitat tipleri ya da türlerin elverişli/uygun koruma statüsünde korunması ya da restorasyonuna imkan tanıyan alanlar,
- b. Natura 2000'in bütünlüğüne olanak veren ve

- c. İlgili biyocoğrafik bölge ya da bölgelerin biyolojik çeşitliliğinin korunmasını mümkün kılan alalardır.

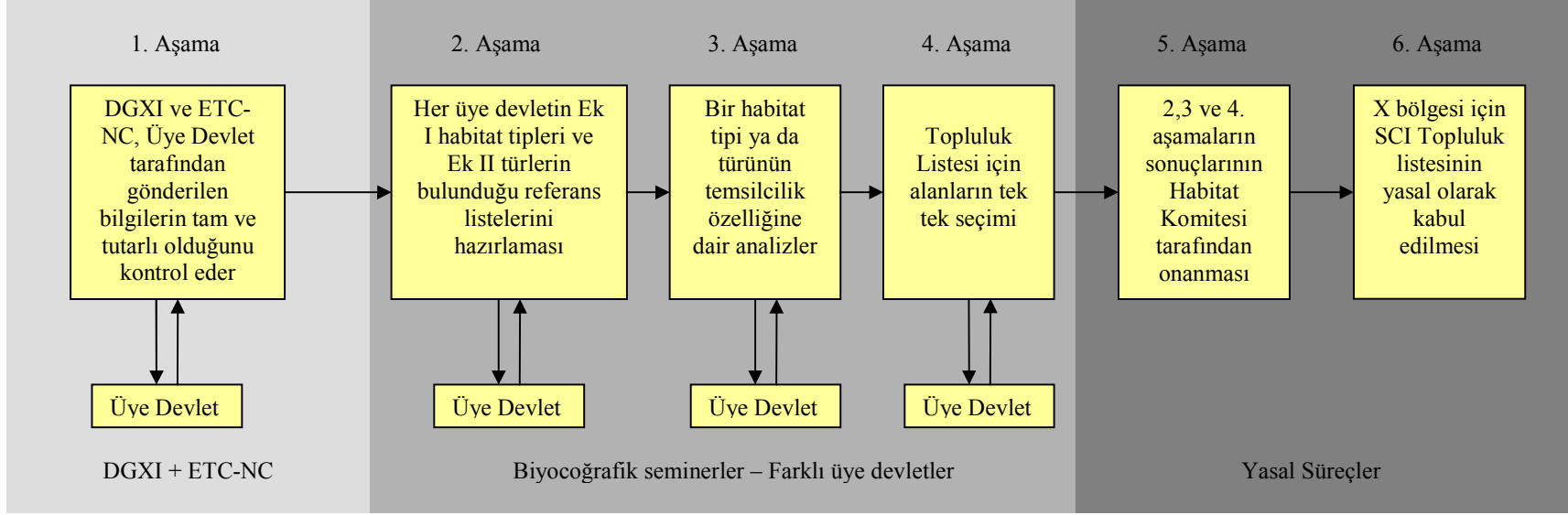
Bu aşamada, öneri alanları bütüncül bir yaklaşımla değerlendirmek için Komisyon, ETC-NC (*European Topic Center on Nature Conservation*) ile birlikte her bir biyocoğrafik bölge için seminerler düzenlemektedir. Bu seminerler Avrupa Komisyonu (DGXI) ve ETC-NC tarafından düzenlenmekte ve ilgili üye devletten temsilciler, ETC-NC tarafından seçilen bir dizi bağımsız uzman ve Avrupa Habitat Form'u tarafından seçilen 2–3 STK uzmanının katılımıyla gerçekleştirilmektedir.

Bu işlemler, EK III'te belirtilen bilimsel kriterlerle yürütülmektedir. Topluluk listesinin oluşturulma süreci şu şekilde özetlenebilir (Şekil 5.3):

1. *Elde edilen bilginin kontrol edilmesi.* Her alanın standart Natura 2000 formu ETC-NC tarafından test edilmektedir. Eksik bilgiler DGXI'e bildirilmekte, DGXI üye devletle gerekli değişikliklerin yapılması için iletişime geçmektedir.
2. *Biyocoğrafik referans listesinin oluşturulması.* ETC-NC, üye devletlerin ilgili biyocoğrafik bölgelerindeki Ek I habitat tipleri ve Ek II türlerini içeren listelerini hazırlamakta ve yasal atama için Habitat Komitesi'ne sunmaktadır.
3. *Bir habitat tipi ya da türünün temsilci olma niteliğinin analiz edilmesi.* Analizler, bilinen dağılım desenleri, ekolojik ve genetik çeşitlilik, dağılımdaki eğilimler ve ilgili habitat ve türlerin zenginliği temelinde yürütülmektedir. Sonuçta ortaya çıkan belgede, gerekli değerlendirmenin bilgi eksikliği nedeniyle yapılamadığı alanlar ya da habitat tipi ve türler için yeterince alan belirlenmediğine ilişkin sonuçlar çıkmaktadır. Analiz sonuçları üye devletlere ulaştırılmakta ve Komisyon süreçteki ilerlemeden memnun olduğunda bir sonraki aşamaya geçilmektedir.
4. *Topluluk listesi için SCI'lerin seçilmesi.* Bu aşamada alan özeline inilmektedir. Öncelikli habitat tipi ya da öncelikli tür içeren alanlar doğrudan doğruya seçilmektedir. Diğerleri için 4 kriter kullanılmaktadır:

Eşsizlik: Üye devlet tarafından bir habitat tipi ya da tür için önerilen tek bir alan.

Yüksek Değer: Temsilci olma niteliği, yüzey alanı ve koruma statüsüne göre seçilen, ulusal değeri yüksek olan alan.

Şekil 5.3 Biyocoğrafik bölgeye göre SCI'lerin seçilmesi (<http://www.europa.eu.int>)

(Tercüme: Caner, G., 2007)

Yüksek Çeşitlilik: Önemli sayıda habitat tipi ve türü içeren alan.

Ağ Tutarlılığı: Ağın birbirine tutunmasını garantileyecek alan (göç yolları, ekolojik koridorlar vb.).

Sonuçta çıkacak olan ürün, herhangi bir biyocoğrafik bölgedeki alanların topluluk listesi olacak ve komisyon tarafından yasal olarak kabul edilmeden önce, Habitat Komitesi'ne değerlendirme için önerilecektir.

Eğer komisyon, çıkan sonuçtan memnun kalmazsa, Resmi Gazetede bir biyocoğrafik bölgenin üye devlet içerisinde yetersiz olarak temsil edildiğini belgelemekte ve iki ay içerisinde bu konu üzerine bilimsel eleştirilerin yapılmasını beklemektedir. AB üye devletlerinin tümü bu aşamada bulunmaktadır.

3. Aşama: Özel Koruma Alanları (SAC)

Bir alanın SCI (Topluluk İçin Önemli Alan) olarak ilan edilmesinden sonra, üye devletler 6 yıl içinde o alanı SAC olarak atamak zorundadır (zaman çizelgesine göre 2004 yılında). Öncelik, en büyük tehlike altında olan ve koruma anlamında en önemli olarak görülen alanlara verilmelidir. Altı yıllık süre üye devletler tarafından alanların elverişli koruma statüsünde korunması için yapacakları yönetim ve restorasyon planları için kullanılacaktır.

5.1.4.2 Natura 2000 Alanlarının Yönetimi

Natura 2000 alanlarının yönetimi, Habitat Direktifi'nin 6. maddesine göre gerçekleştirilmektedir. Direktif'e göre Natura 2000 alanlarında;

- Türleri rahatsız eden ve habitatların bozulmasına neden olan zarar verici aktivitelerin yasaklanması,
- Habitat ve türlerin korunması ve restorasyonun elverişli koruma statüsünde ve kendi doğal dağılımlarında olması için gerekli olan koruma ölçütlerinin alınması öngörülmüştür.

Direktif'te, bu maddelerin uygulanma yöntemleri üye devletlere bırakılmaktadır. Koruma ölçütleri iki yöntemle sağlanmaktadır; *uygun yönetim planları* ve *uygun yasal, kurumsal ya da sözleşmeli ölçütler*. Bu iki yöntemi kısaca açıklamak gerekmektedir.

Yönetim Planları

Habitat Direktifi'nin altıncı maddesi, üye devletlere, ihtiyaç duymaları koşulunda yönetim planları yapmalarını önermekte ancak bu planların yapısını ve içeriğini tamamen üye devletlere bırakmaktadır. Bu planlar her zaman gerekli değildir ancak kullanılmaları koşulunda alanın spesifik karakteristik özelliklerinin ve gelecekteki aktivitelerin hesaba katılması gerekmektedir. Tek başlarına olabilecekleri gibi, kalkınma planlarına da entegre edilebilirler.

İdeal bir yönetim planının elemanları;

- Planın yapısı
- Veri toplamı
- Amaç ve stratejiler
- Uygulama ve danışmanlık
- İnceleme ve izleme olarak önerilmektedir.

Ayrıca, yönetim planının yapısına ilişkin öneriler de bulunmaktadır. İdeal bir yönetim planı yapısı;

- Habitat Direktifi'nin altıncı maddesini kapsayan politik rapor,
- Alanın, tarihi arazi kullanımlarını da içeren tanımı,
- Uzun dönemli ve kısa dönemli hedefleri de içeren hedef bildirimini,
- Katılımcı aktörleri de kapsayan, kısıtlayıcılar raporu,
- Zaman çizelgeleri ve finansal planlamayı içeren, gerçekçi uygulama eylemlerinin listesi,
- Ayrıntılı danışma süreci,
- İzleme ve değerlendirmeyi içermelidir.

Habitat Direktifi altında yasal olarak gerekli görülmesi de yönetim planları, gelecekteki Natura 2000 alanlarının elverişli koruma statüsünde yönetimi ve restorasyonu için kullanışlı bir araç

niteliği taşımaktadırlar. Alanın yönetimi için bir çerçeve ve eylem planı sağlamanın yanı sıra, alanda mevcut olan ekonomik gruplarla karşılık danışma ve iletişim imkanlarını güçlendirmektedir (<http://www.europa.eu.int>).

Yasal, Kurumsal ya da Sözleşmeli Ölçütler

Direktif'e Üye devletler SAC'ların korunması için uygun yasal, kurumsal ya da sözleşmeli ölçütleri kullanmalıdırlar. Bu ölçütler (madde 2.3'e göre) sosyo-ekonomik gereksinimleri göz önünde bulundurmalıdırlar. Aynı zamanda;

- Alanda mevcut olan Ek I habitat tipleri ve Ek II türlerinin ekolojik gereksinimlerine cevap verebilmeli ve
- Topluluk ilgi alanına giren flora ve fauna habitat ve türlerinin elverişli/uygun koruma statüsünde korunması, yönetimi ve restorasyonuna ilişkin Direktif'in genel hedeflerini yerine getirmelidir.

Yasal, kurumsal ya da sözleşmeli ölçütler arasında hangisinin kullanılacağı üye devlete bırakılmaktadır. Ancak üye devletler bu ölçütlerden en az bir tanesini kabul etmelidir. Bu üç kategori arasında herhangi bir hiyerarşi bulunmamaktadır. Bu zorunlu ölçütlerin yanında, üye devlet eğer isterse yönetim planı da oluşturabilir (<http://www.europa.eu.int>).

5.1.4.3 Natura 2000 Alanlarının İzlenmesi

Topluluk ilgi alanına giren bütün habitatların (Habitat Direktifi Ek I'de listelenen) ve türlerin (Habitat Direktifi Ek II, IV ve V'te listelenen) uygun koruma statüsünde korunmasını 'izleme' (*monitoring*) Habitat Direktifi'nin 11. maddesinden doğan bir zorunluluktur. Koruma statüsünün tam bir değerlendirmesinin yapılabilmesi için, verilerin hem Natura 2000 alanlarının içinden hem de dışından toplanması gerekmektedir. Direktif'in 17. maddesine göre izlemenin temel sonuçları her altı yılda bir Komisyon'a bildirilmelidir.

İzleme, mevcut koruma durumu açık olarak dile getirmeli, çeşitli düzeylerdeki eğilimi ortaya koymalı ve Direktif'in amaç ve hedeflerine ulaşmadaki etkinliğini belirtmelidir. Dolayısıyla, izleme, değerlendirme ve raporlamanın sonuçları (<http://www.europa.eu.int>);

- Natura 2000 alanlarındaki yönetim ölçütlerinin ve Direktif'in diğer maddelerinin etkinliğinin değerlendirilmesine yardımcı olmak,
- Direktif'in, geniş ölçekli bio-çeşitlilik koruma politikasına (2010 Hedefi vb.) katkısını değerlendirmek,
- Gerek ulusal gerekse AB düzeyinde, koruma politikasında önceliklerin belirlenmesinde temel çerçeve sunmak,
- İleri izleme için önceliklerin belirlenmesine yardımcı olmak,
- Türler, habitatlar ve Natura 2000 Ağı üzerinde olumsuz etkileri olacak plan ve projeleri değerlendirmek,
- Bozulma tasarılarının doğru kullanımlarının değerlendirilmesini sağlamak,
- Direktif'in eklerinin ne derecede uyarlanacağına ilişkin belirtme yapmak zorundadır.

5.2 Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye Ulusal Programında Doğa Koruma ve Türkiye'de Natura 2000 Uygulamaları

Türkiye'nin Avrupa Birliği üyelik sürecinde ilerlemekte olan bir ülke olması, hemen her konunun Avrupa Birliği düzenlemeleri ile birlikte düşünülmesi gerekliliğini doğurmakta ve Türkiye'nin gündemini bu noktaya odaklamaktadır. Uyum sürecinde Ulusal Program doğrultusunda hareket edilmektedir. Dolayısıyla Ulusal Program'da yer alan doğa koruma öncelik alanının içeriği konumuz açısından önem taşımaktadır. Türkiye'deki Natura 2000 uygulamaları bu içeriğe göre şekillenmektedir. Ulusal Program kapsamında doğa koruma başlığı altında Natura 2000'in Türkiye'deki uygulamaları anlamına gelen ve başlangıcı 2004 yılında verilen Eşleştirme Projesi yer almaktadır.

Bu bölüm kapsamında Türkiye'nin biyolojik çeşitliliğinin incelenmesi Türkiye'nin AB'ne uyum sürecinde üstlendiği sorumluluğun daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunacaktır. Ayrıca, birliğe üye olmayan devletler arasında Natura 2000'in bir yansıması olan Emerald (Zümrüt) Ağı'nın Türkiye'de 1999 yılındaki bir pilot projeye uygulamaya geçirilmesi de önemlidir ve bu başlık altında ele alınmalıdır. Natura 2000'le aynı temel ilkelere sahip bir pilot uygulamanın gerçekleştirilmiş olması yol gösterici bir nitelik taşımaktadır. Ardından, Türkiye Ulusal Programında doğa koruma öncelik alanı incelenecek ve son olarak Türkiye'deki Natura 2000

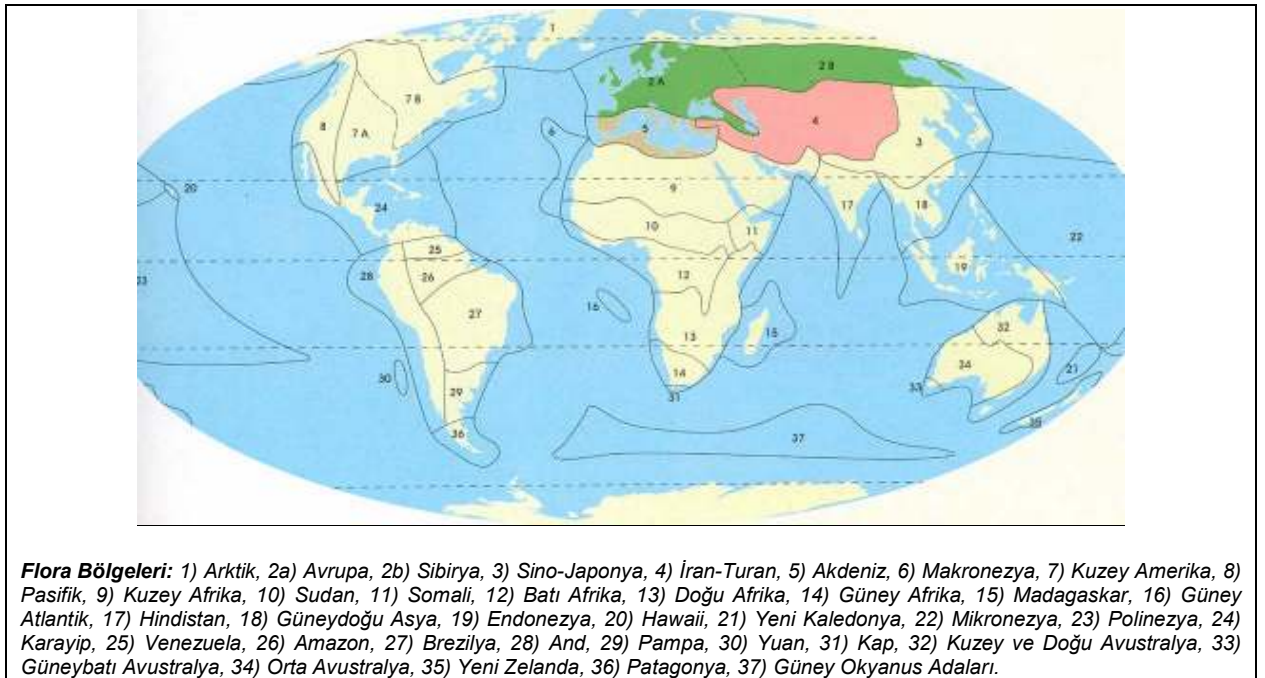
uygulamaları (Eşleştirme Projesi) açıklanacaktır. Proje bitiminde seçilen iki pilot uygulama bölgesinden bir tanesi (Belek) örnek oluşturması bakımından aktarılacaktır.

5.2.1 Türkiye'nin Biyolojik Çeşitliliği

Türkiye Avrupa ve Orta Doğunun en zengin biyolojik çeşitliliğe sahip ülkesi olup, Avrupa Kıtasında biyolojik çeşitlilik açısından dokuzuncu sırada yer almaktadır (ÇOB, 2004). Ülkenin 7 coğrafi bölgesinin her biri ayrı iklim, flora ve fauna özellikleri göstermektedir ve dünyanın en önemli üç ekolojik bölgesine sahiptir.

Biyolojik çeşitlilik dünya üzerinde kuzeyden güneye ve batıdan doğuya doğru gidildikçe artış göstermektedir. Bitki coğrafyası bitkilerin dünyadaki dağılışı biçimleri ile coğrafi özellikler arasındaki ilişkileri araştıran bir bilim dalıdır. Bu bilim dalına göre dünya 37 ayrı 'flora bölgesine' ayrılmış durumdadır (Şekil 5.4). Türkiye ise, Kuzey ile Güney, Batı ile Doğu arasındaki geçiş noktası olarak, üç farklı flora bölgesini birleştiren ve geçiş formları ile birlikte, Avrupa-Sibirya, İran-Turan ve Akdeniz olmak üzere üç flora bölgesini kapsayan bir ülkedir (<http://www.bcs.gov.tr>). Türkiye tropik ülkelere göre düşük tür çeşitliliğine, ancak dünyanın çok az yerinde rastlanır bir ekosistem çeşitliliğine ve gıda ve tarım için önemli genetik çeşitliliğe sahiptir.

Şekil 5.4 Dünyanın flora bölgeleri (<http://www.sifiryokolus.org>)

Türkiye’de *dağ, step ve sulak alan* ekosistemleri temel ekosistem tiplerini oluşturmaktadır. *Dağ ekosistemleri*, topografik yapıdaki değişkenlik ve denize olan uzaklık gibi etmenlerle hem farklı orman ağaçlarını hem de otsu bitkileri barındıran farklı formları kapsar. Tipine göre dağ ekosistemleri pek çok hayvan türüne yaşama ortamı sağlamaktadır.

Genetik çeşitlilik için en önemli alanlar *step ekosistemleridir*. Türkiye’de toplam step alanı yaklaşık 21 milyon hektardır ve bunun yaklaşık %80’ini kurak alanlar oluşturmaktadır. Ekili alanlar, çoğunluğu step bölgelerinde yer almak üzere Türkiye’nin toplam yüzölçümünün %35’ini oluşturmaktadır. Tüm ülke yüzölçümünün %28’ini kaplayan meraların %90’ı kontrolsüz otlatma sonucu bozulmuş ve verimsizleşmiştir (<http://www.bcs.gov.tr>). Ülkemizin toplam sulak alanı 1.000.000 hektar alanı aşmaktadır. Yaklaşık 250’nin üzerinde Sulak Alan mevcuttur (Çizelge 5.8). Bu sulak alanlar ülkenin coğrafi özellikleri sayesinde uluslararası öneme sahip alanlardırlar (Ek 10).

Çizelge 5.8 Türkiye’nin arazi kullanım oranları (ÇOB, 2001)

Arazi Kullanım Sınıfı	Alan (Ha)	Yüzde (%)
Ekilebilir	27.118.000	35
Mera	21.245.000	28
Orman	215.496.000	20
Sulak alanlar	1.286.000	1,6
Diğer	11.932.000	15,4
Toplam	77.482.000	100.00

Türkiye sınırları içinde bulunan bitki türlerinin %33’ü endemik niteliğe sahip olup, endemizm oranı en yüksek familya, toplam olarak 431 türe sahip olan ve bunun da %40’ı endemik olan Bileşikgillerdir (*Compositae*). 400 tür içeren Baklagillerin (*Leguminosae*) %41’i , 306 tür içeren *Labiata* familyasının ise %57’si endemiktir. İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Güney Anadolu endemik bitkiler için en önemli bölgelerdir. Bu istisnai derecede yüksek endemiklik düzeyi, Türkiye’ye bu türlerin, özellikle de dünyanın büyük bölümünün bağımlı olduğu tahılların türetildiği yabancı türlerin yeterince korunması ve böylece tehlike altına girmemesi veya yok olmaması konusunda daha da büyük bir sorumluluk yüklemektedir.

Avrupa Kıtasının tümünde bitki türlerinin sayısı yaklaşık 12.000 kadar olmasına karşın bugün Türkiye’ de saptanmış bitki türü sayısı hemen hemen bu sayıya yaklaşmıştır. Bu sayının yaklaşık 3000’ini endemik türler oluşturmaktadır (<http://www.cevreorman.gov.tr>).

Türkiye’nin faunası incelendiğinde 120 civarında memeli, 400 civarında kuş, 130 civarında sürüngen ve 350-400 balık türü ile zengin bir faunaya sahip olduğu görülmektedir. Bunlardan 15 memeli türü, 46 kuş, 18 sürüngen, 5 kurbağa türü olmak üzere yok olma tehlikesi altındadır (<http://www.cevreorman.gov.tr>).

Türkiye’deki memeli türlerinin başlıcaları geyik, alageyik, karaca, yaban koyunu, yaban keçisi, ceylan, yaban domuzu, ayı, pars, vaşak, karakulak, yaban kedisi, kurt, çakal, tilki, sırtlan, porsuk, sansar, gelincik, kokarca, tavşan, sincap, çengel boynuzlu dağ keçisi, fok, kirpi, yarasadır. Göç yolları üzerinde bulunması sebebiyle Türkiye’de 400’ün üzerinde kuş türü yaşamakta, üremekte veya konaklamaktadır. Denizler ve iç sular da balık türü açısından oldukça zengindir.

Avrupa faunasını oluşturan türlerin sayısı 60.000’e yaklaşırken, ülkemizde 80.000’e yaklaşmaktadır. Türkiye birçok hayvan türünün anavatanı olarak bilinmektedir. Avrupa’da yaşayan 160 memeli hayvan türünün 132’si, yaklaşık 500 kuş türünün 454’ü Türkiye’de doğal olarak bulunmaktadır (<http://www.cevreorman.gov.tr>).

5.2.1.1 Türkiye’de Biyolojik Çeşitliliğin Korunması ve Araçlar

Türkiye’deki biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik yasal çerçeveyi Anayasa, Kanunlar, Yönetmelikler ve doğa korumaya yönelik uluslararası sözleşmeler (Biyolojik Çeşitlilik, Paris, Ramsar, Bern, CITES, Çölleşmeyle Mücadele gibi) oluşturmaktadır.

Türkiye, 1996’da onayladığı Birleşmiş Milletler Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesine biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir kullanımının sağlanması amacıyla Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planı’nı hazırlamıştır. Bu Strateji, Türkiye’nin biyolojik zenginliğinin statüsünü, bu zenginliğin korunması ve sürdürülebilir bir biçimde kullanımına yönelik özel ve genel öneriler ile bu konuda neler yapılması gerektiğini belirlemek amacıyla oluşturulmuştur. Türkiye’de Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi’nin uygulanması kapsamında belirlenen öncelikli eylemler ise şunlardır (Demirayak, 2002):

- Biyolojik çeşitliliğin korunmasına yönelik hukuksal ve kurumsal düzenlemeler yapılması.

- Endemik ve tehlike altındaki flora ve fauna türleri ile bunların yaşama ortamlarının korunmasına yönelik yönetim planları hazırlanması.
- Doğal kaynakların korunması ve sürdürülebilir kullanımı için toplumun her seviyesinde doğa koruma kavramları ve prensipleri ile ilgili eğitim sağlanması.
- Tüm korunan alan kullanıcıları ile işbirliği yapılarak halkın çevre korumaya ilişkin bilincinin artırılması.

Türkiye biyolojik çeşitliliğin korunması için ulusal kaynakların yanı sıra uluslararası finans kuruluşlarının, özellikle Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) kanalıyla Küresel Çevre İmkanının (GEF) hibe desteğiyle çeşitli koruma programları yürütmektedir. Bu projelerden bazılarında aşağıda kısaca değinilecektir;

GEF-Genetik Çeşitliliğin Yerinde Korunması Projesi

Tamamlanmış önemli projelerden birisi “Genetik Çeşitliliğin Yerinde Korunması Projesi”dir. Proje 1993-1998 yılları arasında, Çevre Bakanlığı, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ve Orman Bakanlığı işbirliği ile yürütülmüştür. Projenin başarılıya ulaşması ülkemize ikinci bir GEF hibe desteği getirmiştir (<http://www.bcs.gov.tr>).

GEF-Biyolojik Çeşitlilik ve Doğal Kaynak Yönetimi

Proje GEF’in hibe katkısı ile Çevre ve Orman Bakanlığı ve Dünya Bankası işbirliği ile yürütülmektedir. Proje, ekosistem bütünü içinde biyolojik çeşitliliğin korunmasına yönelik bir girişimdir. Kayseri Sultan Sazlığı-Tabiatı Koruma Alanı, Antalya Köprülü Kanyon Milli Parkı, Artvin Camili-Tabiatı Koruma Alanı ve İğneada Longaz olmak üzere seçilen dört pilot alanda 2000 yılında başlayan proje 2006 yılında sonlanmıştır.

LIFE-Tehdit Altındaki Bitki Türlerinin Buldukları Ekosistemlerin Korunması ve Yönetimi

Çevre Bakanlığı Koordinatörlüğünde Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı ve Türkiye Tabiatını Koruma Derneğince yürütülen proje ile Türkiye'nin taraf olduğu Bern Sözleşmesine dayanan Avrupa Birliği Emerald-Zümrüt Ağı kapsamında uygun Önemli Bitki Alanları-ÖBA'lar seçilmiştir.*

Türkiye'nin taraf olduğu doğa koruma ve tür çeşitliliğinin korunmasına yönelik uluslararası sözleşmeler de türler ve türlerin yaşam alanlarını bütün olarak gözeten sözleşmelerdir. Ayrıca AB sürecinde doğa koruma konusunda yürütülen Eşleştirme Projesi de biyolojik çeşitliliğin korunmasına kullanılan araçlardan biri olarak sayılabilir.

5.5.1 Türkiye Emerald/Zümrüt Ağı Pilot Projesi

Emerald Ağı, Avrupa Konseyi tarafından başlatılan ve çalışmalarını Bern Sözleşmesi altında yürüten, her ülkede bulunan habitat tipleri ve türleri temsil eden alanların (Korumaya Değer Özel Alanlar-*Areas of Special Conservation Interest, ASCIs*) pilot veri tabanlarının oluşturulmasını amaçlayan geniş ölçekli bir ulusal pilot proje programıdır. Bütün Avrupa Birliği üyelerini, birliğe üye olmayan bazı ülkeleri ve Afrika ülkelerini kapsamaktadır. Daha önceki bölümlerde de açıklandığı gibi ASCI'lerden oluşan Emerald Ekolojik Ağı (Zümrüt Ağı), AB'nin Natura 2000 programıyla birlikte yürütülen, aynı ilkelere dayanan bir projedir. Emerald Ağı'nı Natura 2000'den ayıran, AB ülkeleri dışındaki ülkeleri de kapsamaktadır. Böylece, AB üyesi olmayan bir ülkede Zümrüt Ağı'na dahil olan bir alan, AB üyeliği sonrasında Natura 2000 ağına dahil olmaktadır. Sözleşmeye üye Avrupa Birliği ülkelerinde Emerald Ağı'nın yerini Natura 2000 ağı almaktadır (ASCI'ler yerine SAC'lar).

Pilot projeler, programa dahil olan ülkelerdeki çeşitli bilimsel kurumları bir araya getiren ulusal disiplinler arası takımlar oluşturmak ve bu takımlara ağı oluşturabilmeleri için gerekli beceri ve metodolojiyi sağlamak için tasarlanmaktadır. Bugüne kadar Avrupa'da 22, Afrika'da ise 2 pilot proje hazırlanmıştır (<http://www.coe.int>).

---

* Ayrıntılı bilgi için Bkz. 'Bölüm 3.2.2.1 Türkiye Tabiatını Koruma Derneği'

Türkiye Emerald Ağı Pilot Projesi'nin başlangıç tarihi 12 Ağustos 1999'dur. Projenin stratejilerini belirlemek ve idari ve bilimsel komiteler oluşturmak amacıyla Çevre Bakanlığı'nda, ilgili bakanlıklar, kurumlar, üniversiteler ve organizasyonların katılımıyla bir ön buluşma gerçekleştirilmiştir. Bu toplantıda, biyocoğrafik bölgeler haritası kabul edilmiş ve komitelerin, Emerald Ağı çalıştayından (*workshop*) sonra oluşturulmasına karar verilmiştir.

10 Nisan 2000 tarihinde, katılımcıları Emerald Ağı Pilot Projesi ilkeleri hakkında bilgilendirmek, yasal düzenlemeleri yapmak ve Emerald ağı yazılımı hakkındaki teknik konuları tartışmak için 100 katılımcıyla Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde Emerald Ağı çalıştayı düzenlenmiştir. Bu toplantıda ulusal Emerald Ağı takımı oluşturulmuş ve takımın potansiyel Korunmaya Değer Özel Alanları (ASCI) seçmesi ve Türkiye'de her bir biyocoğrafik bölgenin habitat ve türlerini tanımlanması ön görülmüştür.

Emerald Ağı yönetim komitesi Çevre Bakanlığı başkanlığı altında 10 Mayıs 2000 tarihinde ilk toplantısını yapmıştır. Emerald Ağı yönetici komitesi Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Orman Bakanlığı, Kültür Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı, Türkiye Bilim ve Teknik Araştırma Merkezi ve üniversite temsilcilerinden oluşmaktadır. Yönetim komitesi bu toplantısında; Emerald ağı bilimsel komitesinin potansiyel ASCI'lere ilişkin bilimsel veriyi etkin olarak sağlayabilen akademisyenler ve gayri-resmi organizasyonların temsilcilerinden oluşturulmasını kararlaştırmıştır (Ergen, B. ve Ergen, M., 2005).

İkinci Emerald Ağı yönetim komitesi toplantısı 21 Haziran 2000'de gerçekleştirilmiştir. Potansiyel ASCI'ler (Zümrüt Ağı Alanları), STK'lar ve üniversitelerin önerileri değerlendirilerek belirlenmiştir. Önerilen Potansiyel ASCI'ler (Arat, 2002);

- Akyatan Lagünü,
- Çıglıkara Tabiatı Koruma Alanı-Elmalı Sedir Ormanları,
- Gediz Deltası,
- Göksu Deltası,
- Ilgaz Dağları Milli Parkı,
- Manyas Gölü,
- Kızılliman Bölgesi,
- Sultan Sazlığı,
- Tuz Gölü ve Çevresi ve

- Ulubat Gölü'dür.

Veri tabanlarının ve zamanın az olması (CORINE biyotop gibi) ve bilgi ve çalışmaların dağınık olması nedeniyle sınırlı sayıda alan seçilmektedir.

10 Eylül 2000'de gerçekleştirilen üçüncü yönetim komitesi toplantısında ASCI'ler hakkında toplanan bilgilerin Emerald Ağı bilim komitesi ile birlikte son bir toplantıda gözden geçirilmesi kararlaştırılmıştır. Son toplantı da 17–19 Aralık 2000 tarihlerinde Ankara'da yapılmıştır. Emerald Ağı Teknik Çalışma Grubu bu toplantıda alanlara ilişkin toplanan bilgiyi Emerald Ağı Yazılımına aktarmış ve alan bilgilerini standart bilgi formuna dönüştürmüştür.

5.2.3 Türkiye Ulusal Programında Doğa Koruma

Türkiye Avrupa Birliği ile 1999 yılında başladığı üyelik sürecinde Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Program ve Katılım Ortaklığı Belgesi ile doğa koruma konusundaki sorumluluklarını kabul etmiştir. 2003 yılı Katılım Ortaklığı Belgesi'nde doğa koruma ile ilgili AB mevzuatına uyum ve uygulanmaya başlanması kısa vadeli öncelikler arasında yer almaktadır.

Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Program ve Katılım Ortaklığı Belgesi'nde doğa koruma konusunda mevzuata uyum için yapılması gereken işler tanımlanmıştır. Aşağıdaki çizelgede bu işler sunulmaktadır (Çizelge 5.9). Ayrıca tamamlanmış olan işlerin bir kısmı da çizelgeye eklenmiştir.

Mevzuat uyum takviminin yanı sıra mevzuatın uyum ve uygulanması için kurumsal yapılanmanın düzenlenmesini yönlendirici bir şema daha oluşturulmuştur (Çizelge 5.10)

Bu mevzuatların üstlenilmesine ilişkin olarak, “Biyolojik Çeşitliliğin Korunması ve Doğa Koruma”yla ilgili yeni kanun çıkarılması ve Çevre Kanunu, Kara Avcılığı Kanunu, Milli Parklar Kanunu ile Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda değişiklikler yapılması öngörülmüştür. 3167 sayılı Kara Avcılığı Kanununda 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu ile düzenlemeler yapılmıştır. 4915 sayılı Kanun çerçevesinde hazırlanan 9 yönetmelik resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiş, 1 yönetmelik de yayımlanmak üzere Başbakanlığa gönderilmiştir (Akdur, 2005).

Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşmenin Uygulanmasına Dair Yönetmelik 27 Aralık 2001 tarih ve 24623 sayılı Resmi

Çizlege 5.9 Mevzuat uyum takvimi (AB Komisyonu, 2003)

<p>AB Mevzuatının Adı ve Numarası: 97/62/EC sayılı Komisyon Direktifi ile değiştirilen yabancı fauna ve flora ile habitatlarının korunmasına dair 21 Mayıs 1992 tarih ve 92/43/EEC sayılı Direktif</p> <p>AB Mevzuatının Adı ve Numarası: Önerilen Natura 2000 alanları için bir alan bilgi formatına ilişkin 18 Aralık 1996 tarih ve 97/266/EC sayılı Konsey Kararı</p> <p>AB Mevzuatının Adı ve Numarası: Yabancı kuşların korunmasına dair 79/409/EEC sayılı Direktifi değiştiren 29 Temmuz 1997 tarih ve 97/49/EC sayılı Konsey Direktifi</p>	<p>Yapılacak İş; Biyolojik çeşitliliğin korunması ve doğa korumaya ilişkin yeni Kanun ve aşağıdaki Kanunlar için değişiklikler:</p> <p>2872 sayılı Çevre Kanunu 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu</p>
<p>AB Mevzuatının Adı ve Numarası: Yabancı hayvan ve bitki örtüsü türlerinin ticaretin düzenlenmesi yoluyla korunmasına ilişkin 9 Aralık 1996 tarih ve 338/97/EC sayılı Konsey Tüzüğü,</p> <p>AB Mevzuatının Adı ve Numarası: Yabancı hayvan ve bitki örtüsü türlerinin ticaretin düzenlenmesi yoluyla korunması hakkında 338/97/EC sayılı Konsey Tüzüğü'nün uygulanması ile ilgili ayrıntılı kurallar belirleyen 30 Ağustos 2001 tarih ve 1808/2001/EC sayılı Komisyon Tüzüğü</p>	<p>Yapılacak İş: CITES Ulusal Uygulama Yönetmeliğinin gözden geçirilmesi</p> <p>Mevcut Durum: 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu'na istinaden hazırlanan yaban hayvanlarının ticaretine ilişkin yönetmelik yayımlanmak üzere Başbakanlığa gönderilmiştir.</p>
<p>AB Mevzuatının Adı ve Numarası: Topluluk dâhilinde bacadan yakalayan tuzakların kullanımını ve bacadan yakalayan tuzaklar veya uluslararası insani yakalama standartlarına uymayan yöntemler kullanılan ülkelerde yaşayan hayvan türlerinin post ve diğer işlenmiş ürünlerinin topluluğa sokulmasını yasaklayan 4 Kasım 1991 tarih ve 3254/91/EEC sayılı Konsey Tüzüğü</p> <p>AB Mevzuatının Adı ve Numarası: 3254/91/EC sayılı Konsey Tüzüğü'nün kapsamına giren postlar ve bunlardan yapılan ürünlerin belgelenmesine ilişkin hükümleri içeren 10 Ocak 1997 tarih ve 35/97/EC sayılı Komisyon Tüzüğü</p> <p>AB Mevzuatının Adı ve Numarası: 35/997/EC sayılı Komisyon Tüzüğü'nün 1 maddesi ve 3254/91/EEC sayılı Tüzüğü'nün 3(1) maddesinin 2. paragrafında verilen listeye ilişkin 22 Temmuz 1997 tarih ve 97/602/EC sayılı Konsey Kararı</p>	<p>Mevcut Durum: 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu'na istinaden hazırlanan yaban hayvanlarının ticaretine ilişkin yönetmelik yayımlanmak üzere Başbakanlığa gönderilmiştir.</p>
<p>AB Mevzuatının Adı ve Numarası: Balina ve diğer cetacean ürünlerinin ithaline ilişkin, 20 Ocak 1982 tarih ve 348/81/EEC Sayılı Konsey Tüzüğü</p> <p>AB Mevzuatının Adı ve Numarası: Belirli fok yavrularının ve bunların ürünlerinin Üye Devletlere ithaline ilişkin, 28 Mart 1983 tarih ve 83/129/EEC Sayılı Konsey Tüzüğü</p>	<p>Yapılacak İş: Bu Direktiğin gerektirdiği hukuki düzenleme Tarım ve Köyüşleri Bakanlığı tarafından yapılacaktır. Bu düzenlemenin zamanlaması Müzakere sürecinde belirlenecektir.</p>
<p>AB Mevzuatının Adı ve Numarası: Yabancı hayvanların hayvanat bahçesinde barındırılmasına ilişkin, 29 Mart 1999 Tarih ve 1999/22/EC Sayılı Direktif</p>	<p>Yapılacak İş: Hayvanat Bahçelerinin Kurulması ve Açılması Yönetmeliği Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı tarafından hazırlanacaktır. Bakan oluru için 28.08.2004 tarihi, yürürlüğe giriş için ise Kasım 2004 tarihi planlanmıştır.</p>
<p>AB Mevzuatının Adı ve Numarası: Deneysel ve bilimsel amaçla kullanılan hayvanların korunmasına ilişkin Üye Devletlerin yasa, yönetmelik ve idari hükümlerinin yaklaştırılması hakkında 24 Kasım 1986 Tarih ve 86/609/EEC sayılı Konsey Direktifi</p> <p>AB Mevzuatının Adı ve Numarası: Deneysel ve diğer bilimsel amaçla kullanılan hayvanların korunması danışma komitesi kuran 9 Şubat 1999 Tarih ve 90/67/EEC Sayılı Komisyon Kararı</p>	<p>Yapılacak İş: Bu Direktiflere karşılık gelen Deneysel ve Diğer Bilimsel Amaçlarla Kullanılan Hayvanların Korunmasına İlişkin Hukuki Düzenleme Tarım ve Köyüşleri Bakanlığı, Çevre ve Orman ve Sağlık Bakanlığı tarafından müştereken yapılacaktır. Bakan Oluru/Bakan Kurulu Kararı için 2004, II. Çeyrek, Meclis Kabulü ve yürürlüğe giriş için ise 2004, II. Çeyrek planlanmıştır.</p>

Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğe konu olan türlerin ticaretine ilişkin olarak ise, Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin İthaline İlişkin Tebliğ (İthalat:2003/19) ile Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin İhracatına İlişkin Tebliğ 21 Şubat 2003 tarih ve 25027 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Söz konusu yönetmeliğin hazırlanmasında 338/97/EC sayılı Direktif dikkate alınmıştır. Ancak, ilgili mevzuat ile kısmi uyum sağlanabilmiş olup, mevzuata tam uyum için çalışmalar devam etmektedir.

Çizlege 5.10 Mevzuatın uyumu ve uygulanması için kurumsal yapılanma takvimi (AB Komisyonu, 2003)

Çevre ve Orman Bakanlığı Tarafından Yapılması Gerekenler	Uygulama Tarihi
Alan ilanı, izleme ve uygulamanın yönlendirilmesi konularından sorumlu bir ulusal koruma konseyi ya da kmitesinin kurulması	2004, II. Çeyrek
Doğa koruma planlaması ve saha planlaması alanlarında Çevre ve Orman Bakanlıklarının kurumsal kapasitelerinin gözden geçirilmesi	Ocak 2004
Tam bir korunan alanlar ağı (<i>network</i>) oluşturulması için yerel finansman, personel ve ekipman kapasitelerinin güçlendirilmesi	2005
Doğa koruma yönetimi, rehabilitasyonu ve restorasyonu ve bunun ulusal, bölgesel ve yerel düzeydeki etkilerinden sorumlu bütün kuruluşlar arasında bir koordinasyon mekanizmasının ve Bakanlıkta teknik altyapının kurulması	2005
Natura 2000 alanlarının izlenmesi için bir veri tabanı sisteminin kurulması	2006
Türler için İzleme veri tabanlarının oluşturulması	2006
Yeni yasanın yaptırımı için kapasitenin güçlendirilmesi	2005-2006
Halkın bilinçlendirilmesi ve eğitimin artırılması	2003-2005
Öncelikli ihtiyaçların ve projelerin değerlendirilmesi	2004-2005
CITES türlerinin teşhis ve tanımlamasında kullanılacak verilerin bilgisayar ortamında derlenmesi (a)	2005
CITES belgelerinin standardizasyonu ve veri bankasının oluşturulması (a)	2005
İlgili resmi kurumlar ve kamuya yönelik bilgi ağının oluşturulması (a)	2005
CITES türleri için mevcut kurtarma merkezlerinin iyileştirilmesi ve yenilerinin kurulması	(b)
CITES türleri için koruma, kontrol ve izleme sistemlerinin oluşturulması	(b)
Paydaşların eğitimi ve bilgilendirme toplantıları (a)	2003-2005
İlgili kurumların CITES uygulamalarına yönelik kapasitelerinin geliştirilmesi konusunda fizibilite çalışması	2005
İlgili kurumların CITES uygulamalarına yönelik kapasitelerinin geliştirilmesi	Süreç belirleyecektir
CITES mevzuatının ulusal ve uluslararası koordinasyonunun etkin yürütülmesi için Çevre ve Orman Bakanlığı kurumsal alt yapısının desteklenmesi	2004
CITES ofis/ofislerinin oluşturulması	(b)
CITES sözleşmesi listelerine girmek üzere, uluslar arası ticaret nedeniyle nesilleri tehlike altına giren yerli yabani hayvan ve bitki türlerinin yespiti için araştırmaların desteklenmesi	2004 (c)
DeneySEL çalışmalar ve diğer bilimsel amaçlarla kullanılan hayvanların korunması için bir danışma komitesinin ve bu komiteye hizmet edecek sekreteryanın kurulması ve çalışmalarına devam etmesi	2004'ten itibaren sürekli
a) Türkiye İçin Çevre Alanında Kapasite Geliştirilmesi Eşleştirme (Twinning) Projesi kapsamında tamamlanması öngörülmektedir. b) Türkiye İçin Çevre Alanında Kapasite Geliştirilmesi Eşleştirme (Twinning) Projesi sonucuna göre ihtiyaçlar belirlenecektir. c) Öncelikli türlerin tespitinden başlamak üzere sürekli olarak yapılması öngörülmektedir.	

CITES Ulusal Uygulama Yönetmeliğinin gözden geçirilmesi taahhüdüne karşılık olarak Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşmenin Uygulanmasına Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik 06.08.2004 tarih ve 25545 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

Mevcut mevzuattaki boşluk ve zayıflıkların giderilmesi amacıyla Çevre Kanunu, Milli Parklar Kanunu ve Kara Avcılığı Kanununda revizyon çalışmaları sürdürülmekle birlikte, Habitat ve Kuş Direktiflerinin Türk mevzuatına aktarılması, biyolojik çeşitliliğin korunması ve doğa korumaya ilişkin olarak yeni bir Kanun çıkarılması gerekli görülmektedir. Bu yeni Kanun, AB'nin çevre mevzuatının mevcut doğa koruma bölümü bileşeninin ulusal mevzuata aktarılması ve uygulanması için de bir çerçeve sağlayacaktır.

Küresel Çevre İmkanı (GEF) fonlarından finanse edilen bir proje ile biyolojik çeşitliliğin korunması ve doğa korumaya ilişkin yeni bir Kanun çıkarılması konusunda bir strateji hazırlanmıştır.

2002 yılı Mali İşbirliği Programlamasında çevre başlığı altında yer alan Türkiye İçin Çevre Alanında Kapasite Geliştirilmesi Eşleştirme (twinning) Projesi kapsamında:

- 97/49/EEC sayılı Komisyon Direktifi ile değiştirilen yabani kuşların korunmasına dair 2 Nisan 1979 tarih ve 79/409/EEC sayılı Direktif
- 97/62/EC sayılı Komisyon Direktifi ile değiştirilen yabani fauna ve flora ile habitatlarının korunmasına dair 21 Mayıs 1992 tarih ve 92/43/EEC sayılı Direktif
- Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme (CITES) ile ilgili 9 Aralık 1996 tarih ve 338/97/EC sayılı Konsey Tüzüğü
- Yabani hayvan ve bitki örtüsü türlerinin ticaretin düzenlenmesi yoluyla korunması hakkında 338/97/EC sayılı Konsey Tüzüğü'nün uygulanması ile ilgili ayrıntılı kurallar belirleyen 30 Ağustos 2001 tarih ve 1808/2001/EC sayılı Komisyon Tüzüğü bulunmaktadır.

5.2.4 Türkiye İçin Çevre Alanında Kapasite Geliştirilmesi Projesi – Doğa Bileşeni

Türkiye İçin Çevre Alanında Kapasite Geliştirilmesi Programının genel amacı, çevre alanında AB uyum süreciyle ilgili yasal, kurumsal, teknik konularla, yatırım alanında kapasiteyi güçlendirmek, böylece çevre müktesebatının etkili biçimde uygulanmasını hızlandırmaktır (<http://www.deltur.cec.eu.int>). Spesifik amaç, etkili çevre politikası tedbirleri tasarlamak, geliştirmek ve uygulamaktır. Programın 4 bileşeni vardır:

1. Yüksek Maliyetli Çevresel Yatırımlar Bileşeni
2. Çok Ülkeli Çevresel Programlar Bileşeni
3. Doğa Bileşeni
4. Kurumsal Kapasitenin Güçlendirilmesi ve Çevresel Bilgiye Erişim Bileşeni

Konumuz itibariyle üçüncü alt bileşen ‘doğa’ önem taşımaktadır.

Avrupa Birliği’ne üye olmadan önce, aday devletlerin bilgiyi benimseme, uygulama ve yürütmelerinde ihtiyaç duydukları bağımsız kapasiteyi geliştirmelerine yardımcı olan “Eşleştirme” (*Twinning*), bir Avrupa Komisyonu inisiyatifidir. Diğer bir deyişle Eşleştirme, 1998 yılında AB Komisyonu tarafından aday ülkelerin kamu kurumlarına, benimsemiş oldukları AB mevzuatını uygulamaya geçirmeye yönelik çabalarında destek vermek üzere geliştirilmiş bir sistemdir (<http://www.twinning-project.com>).

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmekte olan ve Natura 2000’in Türkiye’de uygulanması için geliştirilen “Türkiye İçin Çevre Alanında Kapasite Geliştirilmesi Projesi-Doğa Bileşeni” kapsamında oluşturulan Eşleştirme (*Twinning*) Projesi 9 Mart 2004 tarihinde başlamış olup, 13–15 Haziran 2006 tarihinde yapılmış olan kapanış toplantısıyla sona ermiştir. Bu eşleştirme Avrupa Komisyonu tarafından finanse edilmiş ve Alman Çevre ve Nükleer Güvenlik Bakanlığı ile Türk Çevre ve Orman Bakanlıkları arasında imzalanmıştır. Proje bütçesi toplam 5,5 milyon Euro olup, 4 milyon Euro malzeme temini için (3 milyon Euro AB katkısı+1 milyon Euro iç katkı) 1,5 milyon Euro ise danışmalık hizmetleri için ayrılmıştır (<http://www.twinning-project.com>).

Eşleştirme Projesinin amacı, çevre alanındaki toplumsal bilgiyi uygulama konusunda kurumsal kapasite oluşturmaktır. Başka bir anlatımla amaç, Türkiye’de çevre alanında katılım süreci ile ilgili yasal, kurumsal, teknik ve yatırım konularındaki kapasitesinin, çevre müktesebatının etkili bir şekilde uygulanmasını hızlandırma amacıyla güçlendirilmesidir.

Bu genel amaç doğrultusunda belirlenen hedef, Avrupa Birliği doğa koruma direktiflerini aktarma ve uygulama konularında gerekli kurumsal kapasitenin oluşturulmasıdır. AB doğa koruma direktifleriyle kastedilen Kuş ve Habitat Direktifleridir. Bu Direktiflerin yanı sıra bu eşleştirme projesi kapsamında CITES sözleşmesi ve ilgili diğer Avrupa Düzenlemelerinin (362/82/EEC, 3418/83/EEC ve 338/97/EC) de aktarımı ve uygulanması söz konusudur. Özetlemek gerekirse, projenin hedefleri (<http://portal.milliparklar.gov.tr>):

1. *Alt Proje I:* Kuş (79/409/EEC) ve Habitat (92/43/EEC) Direktiflerinin Uygulanması,
2. *Alt Proje II:* CITES Sözleşmesi ve ilgili AB Yönetmeliklerinin (EEC/362/82, EEC/3418/83 ve EC/338/97) uygulanması ve bunlarla ilgili yasal, kurumsal, teknik ve yatırım konularıyla ilgili uyum sürecine ivme kazandırmaktır.

Eşleştirme Projesi'nin uygulanması için her Alt Proje (AP) altında çeşitli "alışma grupları" (P) oluşturulmuştur. Birinci AP 13 alışma grubundan (izelge 5.11) ikincisi ise 5 çalışma grubundan oluşmaktadır (izelge 5.12).

Günümüz itibariyle çalışma gruplarında tanımlanan tüm aktiviteler tamamlanmıştır. Aktivitelerin gerçekleştirilmesi sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları ve üniversitelerden yüksek düzeyde katılım sağlanmıştır. Örneğin, TÜBİTAK Taksonomik Tr Veritabanı ve Doğa Derneği'nin Kuş Bank uygulamaları proje kapsamında oldukça yararlı kaynaklar olarak değerlendirilmiş ve kullanılmıştır.

Projenin ana uygulayıcı birimleri Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü ile özel evre Koruma Kurumu olmuş ve Alman kısa dönemli uzmanların rehberliğinde arazi çalışmaları da dahil olmak üzere bir çok eğitim düzenlenmiştir. Proje sonunda, bu eğitimlerde elde edilen bilgilerin uygulamada kullanılabilmesi için iki pilot çalışma alanı tespit edilmiştir; Belek (proje sonunda SPA olarak belirlenmiştir) ve Menderes Deltası ve Dilek Yarımadası. Belek zel evre Koruma Bölgesi biyotop haritalaması çalışması yapılmak üzere seçilen ilk uygulama alanıdır. Belek zel evre Koruma Bölgesi biyotop haritalama çalışması örnek oluşturması için açıklanacaktır.

Çizelge 5.11 Alt proje I: Kuş ve Habitat Direktifleri'nin uygulanması (<http://www.twinning-project.org>)

Alt Proje I: Kuş ve Habitat Direktiflerinin Uygulanması	
Sayı	Çalışma Paketi ve Aktivite Tanımlaması
1	Teknik yardım ve Türkiye'de doğa koruma yönetimi konusunda ilk ayrıntılı değerlendirme
1.1	Teknik proje koordinasyon çalışma grubunun oluşturulması
1.2	Halkın bilinçlendirilmesi için doğa koruma ile ilgili web sayfasının hazırlanması
1.3	Natura 2000 alanlarının idaresi konusunda personel eğitimi
1.4	Yasa taslağının hazırlanması
1.5	Rehber taslağın hazırlanması
1.6	Türkiye'de doğa koruma yönetimi konusunda mevcut durumun değerlendirilmesi üzerine uzman raporunun hazırlanması
2	Corine Arazi Örtü sınıflama sistemini kullanarak Türkiye'nin çok amaçlı dijital sınıflandırmasını yapmak
2.1	Türkiye'ye Corine Arazi Örtü projesini uygulamak
2.2	Arazi kullanım yazılımını kullanacak personelin yeterli kılınması
2.3	Veri yorumlama eğitimi
2.4	Alan doğrulama ve arazi incelemesi
3	Tür ve habitatların uyumlaştırılmış ulusal veri tabanının derlenmesi
3.1	Türlerin ulusal referans listesinin (kontrol listesi) derlenmesi
3.2	EUNIS'e göre habitatların uyumlaştırılmış veri tabanlarının derlenmesi
3.3	Ulusal veri tabanı modelinin oluşturulması
4	Habitat Direktifi'nin I. Ek'ine göre ilgili habitatlar hakkında var olan bilginin bilimsel incelemesi ve değerlendirilmesi
4.1	Türkiye'deki ilgili habitat türlerinin Habitat Direktifi'ne göre tanımlanması
4.2	Bu ÇG'ndaki kaynakların (yazın, uzman görüşleri, iletişim kurumları ve ilgili kişiler) araştırılması
4.3	4.1 ve 4.2'deki aktivitelerin sonuçlarının ayrıntılı olarak değerlendirilmesi ve incelenmesi
4.4	Sonuçların ulusal veri tabanına entegre edilmesi
5	Kuş türlerine ilişkin mevcut bilginin bilimsel olarak gözden geçirilmesi ve değerlendirilmesi
5.1	Türkiye'nin kuş türlerinin Kuş Direktifi'ne göre tanımlanması
5.2	Kaynakların araştırılması (yazın, uzman görüşleri, iletişim kurumları ve ilgili kişiler)
5.3	5.1 ve 5.2'deki aktivitelerin sonuçlarının ayrıntılı olarak değerlendirilmesi ve incelenmesi
5.4	Sonuçların ulusal veri tabanına entegre edilmesi
6	Habitat Direktifi'nin II, IV ve V. Ekleri ve CITES Sözleşmesine göre türlere ilişkin mevcut bilginin değerlendirilmesi ve bilimsel gözden geçirilmesi
6.1	Türkiye'deki ilgili türlerin Habitat Direktifi Ek II, IV ve V'e e CITES sözleşmesine göre tanımlanması
6.2	Bu ÇG'ndaki kaynakların (yazın, uzman görüşleri, iletişim kurumları ve ilgili kişiler) araştırılması
6.3	6.1 ve 6.2'deki aktivitelerin sonuçlarının ayrıntılı olarak değerlendirilmesi ve incelenmesi
6.4	Sonuçların ulusal veri tabanına entegre edilmesi
7	Türkiye'deki mevcut koruma alanlarından ikisinde EUNIS Biyotop Sınıflandırmasının uygulanması için pilot çalışma
7.1	Korunan alanların ilgili temel bilgilerinin dijital ortama aktarılması
7.2	Arazi çalışması için ulusal veri tabanına göre bilgi kağıtları
7.3	Türkiye'de biyotop haritalama oluşturulması için uzmanların eğitimi
7.4	İki korunan alanın haritalanması
7.5	7.4'teki aktivite sonuçlarının dijital ortama aktarımı
8	Habitat Direktifi'ne (Ek I) eklenecek habitat tipleri için Türkiye'deki habitatların ayrıntılı incelemesi
8.1	Bu ÇG'ndaki kaynakların (yazın, uzman görüşleri, iletişim kurumları ve ilgili kişiler) araştırılması
8.2	Natura 2000'le ilişkilendirilebilecek potansiyel habitat tiplerinin kontrol listesinin önerilmesi

8.3	8.2'deki aktivitelerin çalıştay ve çalışma gruplarıyla incelenmesi
8.4	Ek I'de değişiklik gerektiren habitat tipleri taslak kontrol listesinin oluşturulması
8.5	AB Açıklama El Kitabına göre ayrıntılı karakteristik bilgilerin toplanmasına başlanması
9	Kuş Direktifi'ne eklenebilecek öneri türler için Türkiye'deki kuş türlerinin gözden geçirilmesi
9.1	Kaynakların araştırılması (yazın, uzman görüşleri, iletişim kurumları ve ilgili kişiler)
9.2	Natura 2000'le ilişkilendirilebilecek Türkiye'ye özgü potansiyel kuşların kontrol listelerinin önerilmesi
9.3	9.2'deki aktivitenin sonuçlarının değerlendirilmesi için uzmanlarla birlikte çalıştay düzenlenmesi
9.4	Kuş Direktifi'nin Eklerinde düzeltme gerektirecek kuş türlerinin taslak kontrol listelerinin hazırlanması
9.5	Bu türlerin ayrıntılı karakteristiklerine ilişkin bilgilerin toplanmaya başlanması ve sürdürülmesi
10	Türkiye'deki türlerin Habitat Direktifi'ne eklenecek olanlarını önermek için ayrıntılı incelemesinin yapılması
10.1	Bu ÇG'ndaki kaynakların (yazın, uzman görüşleri, iletişim kurumları ve ilgili kişiler) araştırılması
10.2	Natura 2000 türleriyle ilişkilendirilebilecek öneri kontrol listelerinin hazırlanması
10.3	10.2'deki aktivitelerin çalıştay ve çalışma gruplarıyla incelenmesi
10.4	Habitat Direktifi'nin Eklerinde düzeltme gerektirecek türlerin taslak kontrol listelerinin hazırlanması
10.5	Bu türlerin ayrıntılı karakteristiklerine ilişkin bilgilerin toplanmaya başlanması ve sürdürülmesi
11	Potansiyel SPA ve SAC listelerinin önerilmesi için tüm mevcut koruma alanlarının gözden geçirilmesi
11.1	Otoritelerden Natura 2000 alanlarıyla ilişkili uzman eğitimi
11.2	Natura 2000 alanlarının yönetimiyle ilişkili farklı otoritelerin farklı uzmanlarının eğitilmesi
11.3	Farklı otoritelerden farklı uzmanların habitatların tanımlanması ve sınırlandırılmasına ilişkin eğitimi
11.4	Milli Parkların değerlendirilmesi
11.5	Ulusal SPA'ların değerlendirilmesi
12	Potansiyel SPA listesinde önerilmek üzere diğer olası aday alanların tanımlanmasına ilişkin ayrıntılı çalışma
12.1	Türkiye Önemli Kuş Alanları listesinin değerlendirilmesi
12.2	Potansiyel SPA'lar için en önemli alanların tanımlanması
12.3	Bu alandaki uzmanlarla birlikte, Kuş Direktifi'ne göre önerilen potansiyel alanların ilk listesinin değerlendirilmesi
13	Potansiyel SAC listesinde önerilmek üzere diğer olası aday alanların tanımlanmasına ilişkin ayrıntılı çalışma
13.1	Bu projenin diğer bölümlerinden ve diğer ilişkili projelerden elde edilen sonuçların değerlendirilmesi
13.2	Habitat Direktifi için en önemli alanların tanımlanmaya başlanması
13.3	İlk tamamlamanın (13.2 aktivitesinin sonuçları) uzmanlarla değerlendirilmesi

Çizelge 5.12 Alt Proje II: CITES Sözleşmesinin uygulanması (<http://www.twinning-project.org>)

Alt Proje II: CITES Sözleşmesinin Uygulanması	
Sayı	Çalışma Grubu ve Aktivite Tanımı
1	Teknik yardım, Türkiye'deki CITES uygulamalarının yönetimine ilişkin ilk ayrıntılı değerlendirme ve kurumsal ve süreçsel bütünleşmenin sağlanması için teknik destek
1.1	Teknik proje koordinasyon çalışma grubunun oluşturulması
1.2	İdarenin bilinçlendirilmesi için CITES web sayfasının hazırlanması
1.3	Halkın bilinçlendirilmesi için CITES web sayfasının hazırlanması
1.4	Yasa taslağının hazırlanması
1.5	CITES hakkında materyallerin hazırlanması
1.6	Uluslararası ticarete konu olan tür ve ürünler için taslak olarak bir ortak rehber kitapçık hazırlanması
1.7	Mevcut ulusal CITES yasasının geliştirilmesi için teknik destek
1.8	Atatürk Havaalanı'ndaki CITES türlerinin ticaretinin izlenmesi
2	Türkiye'de CITES Ofisi'nin kurulmasını kolaylaştırmak
2.1	Türkiye'de CITES Ofisi'nin kurulmasını kolaylaştırmak
3	Uzman ve denetmenler için eğitim programları organize etmek
3.1	Uzmanlar için eğitim programları
3.2	Denetmenler için eğitim programları
3.3	Memurlar için eğitim programları
3.4	Almanya'ya çalışma gezileri
4	Mevcut ve/veya yeni hayvan rehabilitasyon merkezi inşası için ihtiyaçlar üzerine ön çalışma yapılması
4.1	Mevcut rehabilitasyon merkezlerinin ve iyileşme koşullarının değerlendirilmesi ve analizi
5	CITES Sözleşmesi sonuçlarının daha etkin olması için gelecekteki ihtiyaçlar üzerine ön çalışma yapılması
5.1	CITES Sözleşmesi sonuçlarının daha etkin olması için gelecekteki ihtiyaçlar üzerine ön çalışma yapılması

5.2.4.1 Belek Özel Çevre Koruma Bölgesi Pilot Projesi*

Pilot projenin genel yaklaşımı, tekrarları önleyerek daha önce yapılmış çalışmalarını proje kapsamında en verimli şekilde kullanmak olarak benimsenmiştir. Örnek teşkil etmesi bakımından pilot uygulamaların başarılı olması gerektiğinin ve bu başarının da proje kapsamında değerlendirilmek üzere altyapı oluşturacak maksimum bilginin olduğu bölgelerin çalışılması ile mümkün olabileceğinden en uygun alan olarak 14 Özel Çevre Koruma Bölgesinden öncelikle Belek Özel Çevre Koruma Bölgesinin çalışılmasına karar verilmiştir (Şekil 5.5). Alanın seçilmesinde etkili olan ölçütler;

- Proje öncesi Belek ile ilgi yapılmış her türlü araştırma ve arazi çalışmalarının proje kapsamında değerlendirilebilir nitelikte olması ve bunun biyotop haritalaması çalışmaları sırasında zaman, enerji ve işgücü tasarrufu sağlaması,
- Twinning Projesi ile öngörülen pilot alan büyüklüğü kriterine Belek Özel Çevre Koruma Bölgesinin uyum sağlaması,
- Antalya Özel Çevre Koruma Müdürlüğü'nün diğerlerine göre, insan kaynakları, teknik donanım, ulaşım vb. konular açısından daha uygun olması,
- Habitat ve Kuş Direktifi'nde yer alan farklı habitat ve türlerin Belek Özel Çevre Koruma Bölgesinde yer almasıdır.

Pilot proje 3 aşamaya ayrılan bir süreçte gerçekleştirilmiştir;

1. Arazi Çalışması
2. Flora veri tabanının ve grafik verilerin sayısal ortamda oluşturulması
3. Coğrafi Bilgi Sistemi içinde tüm verilerin analizi.

2005 yılının Nisan ve Mayıs aylarının ikişer haftalık kısımlarında arazi çalışması yapılmıştır. Bu çalışma Türkiye'de Türk uzmanlar tarafından gerçekleştirilen ilk Biyotop haritalamasıdır.

---

* Bu başlık altındaki bilgiler Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı'nın resmi web sitesi <http://www.ockkb.gov.tr>'den yararlanarak aktarılmıştır.

1. Aşama: Arazi Çalışması

Üç kişilik ekiplerden oluşan çalışma grupları, arazide belirlenen alanları gezerek, o alana ait ana biyotop ve bunların alt biyotoplarını Latince tür isimleri ile birlikte tespit ederek veri formlarına aktarmıştır. Biyotop sınırlarına ait mekansal veri hava fotoğrafları üzerine gruplar tarafından çizilmiştir. Avrupa Birliği tarafından kabul edilmiş “EUNIS” listesine göre biyotopa ait EUNIS kodu tespit edilip veri formlarına yazılmıştır. Çalışma kapsamında yaklaşık 800 adet veri formu (*datasheet*) doldurulmuştur (Şekil 5.6).

2. Aşama: Flora Veri Tabanının ve Grafik Verilerin Sayısal Ortamda Oluşturulması

Projenin ikinci aşaması olan formlarda yer alan her bir biyotopa ait sözel verilerin coğrafi bilgi sistemine aktarılabilmesi için bir veri tabanı oluşturulmuş ve sözel verilerin tamamı bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

Arazide hava fotoğrafları üzerinde belirlenen, biyotoplara ait mekansal veriler coğrafi bilgi sistemi yazılımı (ArcGIS 9.0) içerisinde sayısallaştırılarak biyotoplara ait vektör veriler (nokta, çizgi, alan) bilgisayar ortamında oluşturulmuştur. Yüksek çözünürlüklü uydu görüntüsü yardımıyla mevcut durum analiz edilmiştir.

3. Aşama: Coğrafi Bilgi Sistemi İçinde Tüm Verilerin Analizi

Coğrafi Bilgi Sistemi yazılımı (ArcGIS 9.0) içerisinde biyotoplara ait mekansal veriler ile sözel veriler ilişkilendirilmiştir. Belirlenen biyotoplara göre habitat grupları oluşturulmuştur. Belek Özel Çevre Koruma Bölgesi’nde 83 ayrı EUNIS kodu ile belirlenen biyotop alanı için semboloji listesi oluşturularak 1/25000 ölçekli tematik harita elde edilmiştir.

Proje ekibi tarafından tematik harita üzerinden biyotoplara ilişkin sözel veriler coğrafi bilgi sistemi içerisinde sorgulanarak analiz edilmiş ve en önemli alanlar belirlenmiştir. Belek Özel Çevre Koruma Bölgesi kapsamında Mutlak Koruma Alanları (*Core Zone*) ve tampon bölgeler oluşturulmuştur.

Biyotop haritalamasına dayalı olarak elde edilen Koruma Sentez Haritası, “Belek Özel Çevre Koruma Bölgesi 1/25000 ölçekli Çevre Düzeni Planı Revizyonu” çalışmalarında Özel Çevre Koruma Kurumu tarafından birebir kullanılmaktadır.

Şekil 5.6 Biyotop haritalama veri giriş formu (<http://www.ockkb.gov.tr>)

BIOTOPE MAPPING DATA INPUT FORM		Scale : 1:25.000	
Category of Site [Polygon]	Name (Mapper) [A]	Date of mapping [19.04.2005]	Official Number of the Biotope [ID number of biotope/A046]
Name (Transmitter)	Date of transmission	Name of the Biotope	
Description (Turkish) Yüksek kum tepelerinin arasında kalmış düzlük bir alan. Yoğun otlatma var. Çayır ,merallık alan. Üzerinde yöreklerin ineklerinin otlatıldığı alan.		Type of Main Biotope Code [BI009] Coverage [100] Name of the Biotope type (v) [ ]	
Description (English) Flat area behind sand hills		Type of Additional Biotopes Add. Biotope 1 Add. Biotope 2 Add. Biotope 3 Add. Biotope 4 Add. Biotope 5 Add. Biotope 6	
Abiotic Factors Main Exposition [ ] Main Relief [1] Main Inclination [ ] Altitude: Lowest [0] Highest [0] Geology [ ] Soil [ ] Hydrology [ ]		Vegetation Layer Layer (%) [80] Height (m) [20] Tree I [ ] Tree II [ ] Scrubs [ ] Dwarf Scrubs [ ] Grass Herbs [ ] Mosses [ ] Openland Settlements [ ]	
Species of the Flora (Characteristic and/or important species- d) Dominant, <i>Alkanna tinctoria</i> (d), <i>Cyperus spec.</i> (d), <i>Rumex spec.</i> (d), <i>Verbascum spec.</i> (f), <i>Eryngium maritimum</i> (f), <i>Hordeum bulbosum</i>		Impacts ☐ Building activities, settlement ☐ Excavation ☐ Transition ☐ Application of Biocides ☐ River works ☐ Deposits, Landfill ☐ Drainage ☐ Leisure time activities, Tourism ☐ Mining, Extraction of materials ☐ Disposal, waste ☒ Eutrophication ☐ Fragmentation ☐ Erosion ☐ Soil pollution ☐ Air pollution ☐ Water pollution ☐ Natural disaster ☐ Fire ☐ Groundwater level lowering ☐ Other impacts: [ ]	
Species of the Fauna		Additional Information ☐ Given up land use ☐ Solitary Buildings ☐ verified by Hauke ☐ Windthrow ☐ Marked solitary trees and bushes ☐ Afforestation	
Landuse ☐ Agriculture ☐ Tillage ☐ Fishery, fishing ☐ Mowing ☒ Grazing ☐ Military ☐ Other: ☐ Forestry ☐ Golf course ☐ Tourism			

4.3 Bölüm Sonucu

- Natura 2000 bütüncül ve etkin şekilde işleyen bir mekanizmadır. Bunun nedeni kesin sınırlarla çizilmiş ve üzerinde anlaşılmiş bir dizi yasal ölçütün varlığıdır. Bu düzenlemelerin bağlayıcılık düzeyinin yüksek olması işlerliğini sağlamaktadır.
- Sınırları çok iyi çizilmiş bir doğa koruma politikası olarak değerlendirilebilecek Natura 2000 ile AB'nin ekolojik ağ oluşturma çabasını gerçekleştireceğinin en iyi güvencesi her adımı netlikle belirlenmiş bir süreci eksiksiz olarak tanımlamasıdır. Flora ve fauna türlerinin listelenmesinden, alanların seçimine, yönetimine ve izlenmesine dair tüm aşamalar açık bir biçimde dile getirilmektedir. Böylece belirsizliklerin ve kargaşanın önüne geçilmektedir.
- Natura 2000, aynı zamanda, süreç içerisinde üye devletlere gerekli olan özgürlüğü tanımaktadır. Her ulusun kendine özgü koşullarına uygun olarak, belirlenen politikaları uyumlaştıracığı kabul edilmektedir. Böylece, teori ve pratik arasındaki çatışmanın önüne geçilmektedir.
- Yasal olarak iyi çizilmiş bir çerçevenin içerisinde hareket eden devletlerin durağan değil, sürekli ilerleyen ve kendini güncelleyen bir yapının içerisinde yer aldığı görülmektedir. Süreç kendini sürekli yenileyen bir yapıyı temsil etmekte ve böylece gelecekte doğacak sorunların hemen aşılması sağlanmaktadır.
- AB'ne üye devletler arası iletişimin teşvik edilmesi yanı sıra kamu kurumları dışındaki kurumların da sürece dahil tutulması bilginin en doğru şekilde üretilip yayılmasını kolaylaştırmaktadır.
- Natura 2000'in, uluslararası doğa koruma sözleşmeleri, örgütleri gibi uluslararası doğa koruma ölçütleri ile bire bir uyum içerisinde olduğu görülmektedir. Bunun en iyi örnekleri; SPA'larla BirdLife International'ın Önemli Kuş Alanları uygulaması ile örtüşmesi; Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi'nin getirdiği yükümlüklerin Natura 2000 Ağı ile karşılanması sayılabilir. Böylece AB Üye Devletleri'nin doğa koruma konusundaki uluslararası yükümlülükleri de karşılanmış olmaktadır.
- Türkiye'nin biyolojik çeşitliliğinin AB ülkelerinin toplamıyla dahi kıyaslandığında ne kadar büyük bir farkla önde olduğu görülmektedir (Avrupa kıtasında 9. sırada yer almaktadır). Türkiye'nin doğası henüz AB ülkelerindeki kadar bozulmamıştır. Bu Türkiye'nin iyi değerlendirmesi gereken bir potansiyel olarak görülmelidir. Ancak

bugünden sonra atılacak adımlarda Türkiye'ye daha büyük bir sorumluluk yüklediği de göz ardı edilmemelidir.

- Türkiye'nin elinde bulundurduğu bu eşsiz doğal potansiyelini değerlendirmesi için attığı adımlar olumlu olarak değerlendirilebilir. Özellikle uluslararası kaynaklardan yararlanılarak yürütülen projeler sayesinde bu potansiyel bir avantaja dönüştürülmeye çalışılmaktadır.
- Türkiye'de alansal koruma yapılması (korunacak alanların fiziksel sınırlarının belirginliği) biyolojik çeşitliliğin bir bütün olarak korunmasında engel oluşturmaktadır. Yaşam alanlarının korunması için yasal bir dayanak bulunmamaktadır. Bu açık, uluslararası projelerle kapatılmaya çalışılmaktadır.
- Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planı'nın hazırlanması AB sürecinde Türkiye'ye artı sağlamıştır. Biyolojik çeşitlilik için strateji geliştirilmiş olması büyük bir ilerlemedir. Ancak bu belge, bağlayıcılık düzeyi tartışılabilir bir belgedir. Uygulamada ne ölçüde kullanılacağı düşünülmemiştir.
- Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Program içerisinde doğa koruma bileşeni altında Türkiye'nin yapması gerekenler net bir biçimde sınıflandırılmıştır. Türkiye bu konudaki çalışmaların bir kısmını bitirmişse de, yapması gereken önemli şeyler bulunmaktadır (Doğa Koruma Kanunu gibi). Bir çok AB düzenlemesi hala Türk mevzuatına aktarılmamış, gerekli kurumsal altyapının oluşturulması çalışmaları bitirilmemiştir. Ancak bu konudaki çalışmaların sürdüğü bilinmektedir.
- Türkiye İçin Çevre Alanında Kapasite Geliştirilmesi Programı-Doğa Bileşeni kapsamında yürütülmüş olan Eşleştirme çalışması başarıyla sonuçlanmıştır. Bunun anlamı, Eşleştirme projesinin amacı olan, Türkiye'nin AB Doğa Koruma Direktifleri'nin uygulanması için gerekli kurumsal kapasitenin güçlendirildiğidir. Verilen eğitimlerle mevcut bilgilerin derlemesi yapılmış ve Türkiye'nin doğal yapısı sistematik bir şekilde çözümlenmiştir.
- Eşleştirme projesinin başarısını sınamak için Belek Özel Çevre Koruma Bölgesi'nde gerçekleştirilen pilot projede vurgu, mevcut bilginin kullanımı ve/veya yönetiminin ne kadar önemli olduğudur. Varolan bilgiyi en verimli şekilde kullanmak, boş yere sarfedilecek emeğin ve paranın önüne geçmektedir. Ayrıca, mevcut bilgilerin

değerlendirilmesi önceki çalışmalarla yenisi arasında doğabilecek olan çelişkiyi de önlemektedir.

6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Doğaya ve doğal alanlara verilen zararların boyutlarını rahatlıkla görebildiğimiz ve hissedebildiğimiz günümüz koşullarında, doğanın korunmasına dönük eylemler takınmanın gerekliliği tartışılmaz olmaktadır. Tarih içerisinde doğayı çıkarlarına göre kullanmaktan ve dolayısıyla geri dönüşümü olmayan yıpranmalara yol açmaktan geri kalmayan insan toplulukları, daha ileriye gitmeden dur denmesi gerektiğinin bilincine yavaş da olsa varmaktadırlar. Ancak yine de bugün hala, ekonomik çıkarları doğrultusunda, doğal yaşam, ekosistem ve biyolojik çeşitlilik gibi korunması gereken ve yaşamsal önem taşıyan olgulara, dünya genelindeki yaklaşımlarda bilerek veya bilmeyerek duyarsızlığın hakim olduğu görülmektedir. Bu konuda verilebilecek en güncel örnek, Türkiye ve Amerika'nın Kyoto Protokolü'nü* imzalamamakta diretmesidir. Amerika, dünyada en fazla sera gazı salınımını gerçekleştiren ülkedir. Amerikan ekonomisine büyük zarar verileceği düşüncesiyle protokolden çekilen ABD, bu protokolün ayakta durmasını zorlaştırmaktadır. Bugün, hayatımızın hemen her alanında ve toplumun tüm kesimlerinde yoğun bir ilgi kazanmış olan 'küresel ısınma' söylemi, Kyoto Protokolü'yle birlikte bir an önce eyleme geçilmesi durumunda, yeni bir boyut kazanacaktır.

Türkiye, bir yandan hızlı bir kentleşme ve metropolitenleşme, öte yandan, ivme kazanan bir ekonomik büyüme ve dünyaya açılma süreci yaşayan bir ülkedir. Bu süreç içerisinde rekabetçiliğini artırmak adına ekonomik büyümeye verdiği önem, doğal değerlerin yitirilmesine neden olmaktadır. Ayrıca, doğayı korumak konusundaki bilinçsizlik, bilgisizlik, isteksizlik, kaynak yetersizliği gibi olumsuz etkiler de bu yitirme sürecini hızlandırmaktadır. Türkiye'de doğanın korunmasına ve bütüncül koruma yaklaşımlarının oluşturulmasına engel olan sorunların, AB düzenlemeleriyle birlikte değerlendirilerek ortaya konması gerekmektedir.

Bu bölüm, 'değerlendirme ve sonuç' ve 'öneriler' olmak üzere ikiye ayrılarak incelenecektir. Değerlendirme ve sonuç kısmında uluslararası ve ulusal doğa koruma kriterlerinin ve Natura 2000'in genel bir değerlendirmesi yapılacak ardından Türkiye'de doğa koruma konusunda yaşanan sorunların kapsamlı bir tablosu sunulacaktır. Öneriler kısmında ise bu sorunların giderilmesi ve Türkiye'de doğa koruma hareketinin bütüncül bir yaklaşımla geliştirilmesi için çeşitli öneriler sunulacaktır.

---

* Kyoto Protokolü: Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) içinde 1997 yılında imzalanmıştır. Bu protokolü imzalayan ülkeler (160 ülke), karbon dioksit ve sera etkisine neden olan diğer beş gazın salınımını azaltmaya veya bunu yapamıyorlarsa salınım ticareti yoluyla haklarını arttırmaya söz vermişlerdir.

6.1 Değerlendirme ve Sonuç

Genel Değerlendirme

- Korunan alanların, biyolojik çeşitlilik kaybının engellenmesine önemli katkılarda bulunduğu gerçeği, dünya genelinde kabul gören bir anlayıştır. Dolayısıyla korunan alanlar, nicelik bakımından artarken, niteliksel olarak da gelişmektedirler. Bu gelişme sürecinde, doğa korumayla ilgili uluslararası sözleşmeler ve kurumların artan etkinlik düzeyleri katalizör etkisi yaratmaktadır.
- Doğayı koruma bilincinin kurumsal ve toplumsal düzeyde halen tam olarak yerleşmemiş olduğu bir gerçektir. Ekonomik ve siyasi çıkarlara ters düşen çevre politikalarının uygulanmasında sorunlar yaşanmaktadır (Bu konuda verilebilecek en iyi örnek Kyoto Protokolü'nün imzalanmamasıdır). Bu konudaki bilinç düzeyinin artırılması için gerçekleştirilen etkinlikler ilerlemiş olsa da çevre politikalarının diğer politikalarla bütünleştirilmesi, karar verme süreçlerine çevresel politikaların da entegre edilmesi gerekmektedir. Koruma amaçlı müdahalelerin birer toplumsal sorumluluk olduğu benimsenmelidir.
- Doğaya verilen zararları artık somut olarak görebilmek mümkündür. Tüklenen veya tükenmeye yüz tutmuş bitki ve hayvan türleri, tahrip edilen yaşam alanları hakkında çeşitli istatistiki veriye ulaşmak kolaylaşmıştır.
- Dünya genelinde veri tabanları oluşturulmakta ve bunlar sürekli olarak güncellenmektedirler. Koruma faaliyetleri bu veriler doğrultusunda yeniden şekillendirilmekte, bu konudaki ilerlemeler kendini yeni oluşumlarla ortaya koymaktadır.
- Sıcak nokta, kırmızı liste, ekolojik ağ ve biyosfer rezervi gibi kavramlar doğa koruma literatüründeki yerlerini almıştır. Sıcak nokta ve kırmızı liste gibi güncel kavramlar, tehlike altındaki korunması gerekli türler ve ekosistemler için önerilen ve genel kabul gören koruma ölçütleridir. Gerçekleştirilecek olan koruma aktiviteleri için yol gösterici olma niteliği taşımaktadırlar.

Uluslararası Doğa Koruma Kriterleri – Sözleşmelere İlişkin Genel Değerlendirme

- Doğanın ulusal sınırları tanımayan yapısal özelliğinden ötürü, doğa koruma çalışmaları uluslararası bir hareket alanına sahip olmalıdır. Uluslararası sözleşmeler, devletlerin doğa koruma konusundaki faaliyetlerini uluslararası istemler doğrultusunda gerçekleştirmelerini sağlarlar. Katılımın gönüllü olması nedeniyle bağlayıcılık

düzeyleri düşüktür. Ancak yine de bugün doğanın korunmasında uluslararası doğa koruma sözleşmelerinin payı oldukça büyüktür.

- Uluslararası üyelikler, koruma programları ve ödüller, doğa koruma ve biyolojik çeşitliliğin korunmasını teşvik etmekte ve bölgesel işbirliğine ve bilgi değişimine olanak vermektedirler. Ulusların, uluslararası üyeliklere önem vermesi doğa koruma faaliyetlerini gerçekleştirmeleri konusunda kendilerine yardımcı olmaktadır. Uluslararası üyelikler, doğanın bütüncül olarak korunması için bir gereklilik olarak görülmektedir.
- Uluslararası sözleşmelerin bazıları mevcut bir sorunu gidermek, bazıları ise sorun ortaya çıkmadan önce harekete geçmek için oluşturulmuştur. Tüm uluslararası sözleşmelerin temel amacı, doğanın en uygun şekilde korunmasıdır.
- Her ülkenin uluslararası sözleşmeleri kendi kanunlarıyla özdeş tutması beklenmekte, yine de denklik sağlama aşamalarında sorunlar yaşanabilmektedir. Sözleşmeler kapsamında oluşturulan izleyici/denetleyici birimler ve belirli aralıklarla gerçekleştirilen toplantılar sayesinde sözleşmelerin uygulama süreçleri denetim altına alınmaya çalışılmaktadır.
- Sözleşmelerin içerdiği yaptırımların uygulanmaması durumunda taraflara herhangi bir cezai işlem uygulanmaması da uluslararası sözleşmelerin çıkmazlarından biri olarak değerlendirilebilir.
- Sözleşmelere taraf devletlerin sözleşme gereklerini yerine getirmeleri durumunda kendi ülkeleri ve diğer ülkeler ile gelecek nesiller için yapılması gerekenlerin sözleşmelerde sunulanlar olduğunu bilmeleri, bu sözleşmelerin ortaya koyduğu kriterlerin yerine getirilmesindeki en önemli etkidir. Sözleşmeleri imzalayan her bir devlet, sorumluluk alarak, bilinçli olarak hareket etmektedir. Doğanın korunması için gerekli olan en önemli ön koşullardan birisi de bu bilinçli olma durumudur.

Uluslararası Doğa Koruma Kriterleri – Kurumlara İlişkin Genel Değerlendirme

- Doğa koruma konusunda küresel ölçekte çok çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. Bu çalışmaların itici gücünü oluşturan uluslararası doğa koruma örgütleri (hükümetler arası ve gayri resmi örgütler) sayısal olarak fazladır. Bu niceliksel fazlalık kimi zaman ‘çok başlılık’ olarak algılanabilse de aslında bu örgütler çalışmalarını işbirliği ve/veya

eşgüdüm içerisinde yürütmektedirler. Bilgi paylaşımı ve iletişim yüksek düzeyde gerçekleştirilmektedir.

- Doğa koruma faaliyetleri açısından değerlendirildiğinde dünya ölçeğinde bugün en etkili olan kurumlar; IUCN, WWF, UNEP, UNDP vb.dir. IUCN gibi gayri-resmi kurumlar tür ve koruma alanı sınıflandırmalarında, doğa koruma yöntem, model ve tanımlamaları geliştirmede ve doğanın korunması için bilinç düzeyini artırmada etkinken, UNEP, UNDP gibi hükümetler arası kurumlar daha çok verdikleri maddi desteklerle doğa koruma program ve projeleri yürütmektedirler. Doğanın korunması için yoğun çabalar gösteren bu örgütlerin aktivitelerine katılan her ulus bu çabaya katkı sağlamaktadır. Böylece gerek örgütlerin gerekse ulusların saygınlık düzeyi artmaktadır.
- Kurumların ortaya koyduğu kriterlere sözleşmelerin ortaya koydukları da eklenince büyük bir kaos ortamı doğmaktadır. Bu sorun bariz olarak doğa koruma alanlarının sınıflandırılmasında ve bölgelemelerde görülebilmektedir. Her kurum ve sözleşme, kendince doğal alanları sınıflandırmakta ve tanımlamakta, bu sınıflama ve tanımlamaların doğurduğu kargaşa çeşitli kurumların ve sözleşmelerin ön plana çıkmasıyla biraz da olsa gözardı edilebilmektedir. Dolayısıyla uluslararası olarak kabul gören tek bir doğa koruma sınıflamasından, doğal alan tanımlamalarından ve bölgelemelerinden bahsetmek mümkün değildir.

Uluslararası Doğa Koruma Kriterleri – Ekolojik Ağlara İlişkin Genel Değerlendirme

- Ekolojik ağlar, doğa koruma alanlarının birbirleriyle olan ilişkilerini mekansal olarak düzenleyen önemli sistemlerdir. Tampon bölgeler, koridorlar gibi çeşitli fiziksel düzenlemelerle türlerin ve ekosistemlerin korunmasını kolaylaştırmakta ve doğa koruma alanlarının sürekliliğini sağlamaktadırlar. Ekolojik ağlar sayesinde hayvan ve bitkiler için güvenli “yollar” oluşturulmaktadır. Ekolojik ağa dahil olan bir alanın korunma düzeyi ve güvencesi artmaktadır. Uluslararası bir statü elde eden bu alanların korunması, uluslararası yükümlülüklerin karşılanması anlamına da gelmektedir.
- Doğa korumanın uluslararası bir tabanda gerçekleştirilmesi şarttır ve bunu etkin olarak gerçekleştirmek için alt kademelerden başlamak gerekmektedir. Doğayı korumak için bölgeselleşme yoluyla oluşturulan ekolojik ağlar uluslararası bir bütünlük sağlamak yolunda atılacak adımlardan biri olarak görülmelidir.

Natura 2000'e İlişkin Genel Değerlendirme

- Natura 2000 başarılı bir şekilde gerçekleştirilen, yasal çerçevesi net bir biçimde oluşturulmuş etkin bir ekolojik ağıdır. Hukuksal içeriği kargaşaya yer vermeyecek kadar kesin çizgilerle belirlenmiştir. Yine de devletlere, direktifleri kendi iç hukuklarıyla bütünleştirmeleri konusunda gerekli olan hareket alanını sağlamaktadır. Bu esnekliği sayesinde sürecin herhangi bir kesiminde ortaya büyük sorunlar çıkmamaktadır. Ayrıca, Natura 2000, AB'ne üye devletlerin uluslararası doğa koruma yükümlülüklerini yerini getirebilmeleri için, uluslararası doğa koruma kriterleriyle paralel/uyumlu bir yapı sunmaktadır. Sözleşmelerin yaptırımlarını karşılamaya çalışmakta (Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi gibi) ve kimi örgütlerin gerçekleştirdiği çalışmaları (Birdlife International-ÖKA) ilkesel olarak kabul ederek gereksiz emek ve maddi giderlerin önüne geçmektedir.
- Natura 2000 Ekolojik Ağı'nın bir diğer önemli özelliği ise koruma alanlarının insanlardan tamamen arındırılmış bölgeler olarak görülmemesidir. Yerel halkın da koruma faaliyetlerinde etkin rol oynayabileceği vurgulanmakta böylece doğanın korunmasının insanlara rağmen değil, insanlarla birlikte gerçekleştirilebileceği gösterilmektedir. Böylece çevre politikalarıyla ekonomik politikalar arasında bir köprü de kurulmaktadır.
- AB'ne üye devletler arası iletişimin teşvik edilmesi yanı sıra kamu kurumları dışındaki kurumların da sürece dahil tutulması bilginin en doğru şekilde üretilip yayılmasını kolaylaştırmaktadır.

Ulusal Doğa Koruma Kriterlerine İlişkin Genel Değerlendirme

- Türkiye'de yasal açıdan doğa koruma çalışmalarının sınırlarının iyi çizilmiş olmasına karşın, çok fazla yasa bulunmakta ve bu yasalar zaman zaman birbiriyle örtüşürken, kimi zaman da çakışmaktadırlar. Bazı yasaların içinde yer alan ifadeler yanlış uygulamalara neden olabilmektedir. Ayrıca, kimi yasaların kapsamı yeterince net çizgilerle oluşturulmadığından, tanım ve kavram kargaşasına ve yetki karmaşasına yol açabilecek ilkeler de yer almaktadır. Bu noktada, bütüncül ve kapsamlı tek bir yönlendirici yasanın eksikliği göze çarpmaktadır.
- Çevre ve Orman Bakanlıklarının birleşmesi, birimler arası işbirliği ve etkin koruma uygulamaları için iyi bir fırsat sunmaktadır. Ancak yine de birimler arası iletişimin yetersiz olduğu göze çarpmaktadır. Doğa koruma çalışmalarını her yönüyle bütüncül bir açıdan ele alacak tek bir kurumsal yapı bulunmamaktadır. Çevre ve Orman

Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü yetkili birim olarak görülse de, doğa koruma konusunda faaliyet gösteren birçok başka kurum varlığını sürdürmektedir. Bu kurumlar görevlerini yerine getirirken kendi yetki sahaları içerisinde hareket ettiklerini düşünerek diğer kurumlardan bağımsız olarak faaliyetlerini sürdürmektedirler. Böylece kurumlar arasında iletişimsizlik baş göstermekte ve bu da ‘yetki karmaşası’na neden olmaktadır.

- Taraf olunan uluslararası sözleşmeler, doğanın ve türlerin korunması çalışmalarını destekleyici niteliktedir. Doğal kaynakların ve hayatın korunması bakımından anlam taşıyan pek çok anlaşma, Bakanlar Kurulu tarafından imzalanıp Resmi Gazete’de yayımlanmış olmalarına karşın, hala bazılarının uygun bulma yasalarının çıkarılmadığı görülmektedir. AB, kabul ettiği uluslararası sözleşmeleri tüzük ya da direktif çıkarmak yoluyla üye devletler için uygulanabilir hale getirmiştir. Türkiye’de ise şimdiye kadar az sayıda sözleşmede bu yol izlenmiştir.*
- Ulusal Çevre Eylem Planı, Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planı gibi uygulamalar olumlu gelişmelerdir. Ancak bu belgelerin yasal olarak ne tür bağlayıcılıkları olacağı düşünülmemesinden kaynaklanan çeşitli sorunlar doğmaktadır. Bu tür ulusal planlar, ulusal düzeyde tüzel değeri olan uygulama belgeleri niteliği taşımadıkça, uygulamada bağlayıcı özellikleri bulunmadığından birer iyi niyet belgesi olmaktan öteye geçememektedirler.
- Avrupa Birliği ile sıcak ilişkiler içerisinde bulunan Türkiye, Birlik’e üye olma sürecinde yapması gerekenleri bir Ulusal Program aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Ulusal Program’da doğa koruma konusunda yapılması gerekenler açık ve net olarak belirtilmektedir. Henüz tamamı yerine getirilmemiş olsa da ilerleme kaydedildiği söylenebilir.
- Türkiye İçin Çevre Alanında Kapasite Geliştirilmesi Projesi-Doğa Bileşeni kapsamında Alman ortaklarla yürütülen Eşleştirme projesinin başarıyla sonuçlanması Türkiye’nin AB’nin Doğa Korumayla ilgili müktesebatını üstlenmesini kolaylaştırmalıdır. Direktiflerin yasalarla uyumlu hale getirilmesi 2001-2002 yılları arasında gerçekleştirilen “Türkiye’de Çevre ile İlgili Mevzuatın Analizi Projesi” kapsamında %25-%50 olarak belirtilmiştir. Bugünse ne kadarının uyumlaştırıldığı hakkındaki bilgiye ulaşılammıştır ancak yine de büyük bir ilerleme kaydedildiği görülmektedir. Ulusal mevzuatın, henüz AB direktiflerinin içselleştirilmesine elverecek düzeyde olmadığı ise bilinmektedir.

---

* Ayrıntılı bilgi için Bk.z ‘Bölüm 4.1.5 Doğa Koruma ve Çevre ile İlgili Bağlayıcı Uluslararası Sözleşmeler’

- Türkiye’de doğa koruma konusunda yaşanan sorunlar daha çok yasal ve yönetsel düzeydedir. evre ile ilgili duyarlılık henüz ekonomik ve sosyal kararlara ve hukuksal-örgütsel düzenlemelere tam anlamıyla yansıtılamamıştır. Bu durumun en iyi göstergesi, kısa vadeli politik çıkarlar için spekulatif amaçlara hizmet edebilecek nitelikteki yeni düzenlemelerle korunması gereken alanların tahrip edilmesidir.
- Türkiye’de doğa koruma konusunda, bütünsellikten uzak, birbirinden bağımsız, ekonomik çıkarların ağırlık kazandığı, bilinçsiz ve umarsız çalışmaların gerçekleştirildiği görülmektedir. Bugün, Türkiye AB yelik sürecinde ilerleyen bir ülke konumundadır. AB yelik sürecinde yol gösterici olması için oluşturulan Ulusal Programda doğa koruma önceliği altında tanımlanan aktivitelerin yerine getirilmesi için taahhütte bulunmuştur. Bu yüzden ulusal doğa koruma kriterlerine ilişkin sorunların giderilmesi, mevzuatın AB ile uyumlu hale getirilmesine katkı sağlayacaktır. Çizelge 6.1’de, Türkiye’nin AB yelik süreci içerisinde karşısına engel olarak çıkabilecek sorunlar özetlenmektedir.

Çizelge 6.1 Ulusal doğa koruma kriterlerinde saptanan sorunlar*

Sorun Başlığı		Açıklama
Yasal	Çok Yasalılık	<ul style="list-style-type: none"> • Çok yasallık durumu ilgili kurum ve kuruluşlar arasında bir "görev ve yetki" kargaşası yaratmaktadır. Ayrıca yasalar biçim ve içerik olarak yetersiz kalmakta, yasalar arasında tekrarlar ve örtüşmeler bulunmaktadır.
	Koruma Alanları	<ul style="list-style-type: none"> • Milli Parklar Kanunu kapsamındaki dışındaki korunan alanların yönetim planlarının yasal dayanağı yoktur. • Koruma alanı dışında kalan alanlarda biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilir kullanımına ve korunmasına ilişkin yasal düzenlemeler mevcut değildir. • Denizlerdeki koruma alanlarına ilişkin koruma statülerini özel olarak düzenleyen (Barselona Sözleşmesi dışında) ulusal mevzuat yoktur. • Bazı korunan alanlarda koruma statüsünün farklı yasal dayanaklara sahip olması sorunlar yaratmaktadır. Bir alana birden fazla statü verilebilmesi yasal karmaşıklığa neden olmaktadır.
	Türler ve Genetik Kaynaklar	<ul style="list-style-type: none"> • Türlerin korunması için genel bir yasal düzenleme yoktur. Türlerle ilgili uluslararası yükümlülükler Türkiye'deki yasal düzenlemelere içselleştirilmemiştir. • Denizlerde yaşayan türleri kapsayan yasal düzenlemeler yoktur. • Türkiye'deki mevzuat, genetik kaynakları ve genetik olarak değiştirilmiş organizmaları kapsamamaktadır. • Genetik kaynakların analizi ve korunmasına ilişkin ulusal bir yasa bulunmamaktadır.
	Uluslararası Mevzuat	<ul style="list-style-type: none"> • Uluslararası yükümlülüklerin içselleştirilmesini sağlayacak ulusal mevzuat eksiktir. Ayrıca bu konuya duyulan ilgi azdır. • Mevcut yönetmelikler Türkiye'nin uluslararası yükümlülüklerinin yerine getirilmesi için yeterli değildir. • Ulusal mevzuat, AB doğa koruma direktiflerinin içselleştirilmesine olanak verecek düzeyde değildir. • Uluslararası sözleşmelerin kabulüyle dolaylı olarak korumanın yasal çerçevesi içine ithal edilmiş olan kavram, tanım, kural ve gereklilikler yürürlükteki mevzuat içinde çelişki ve belirsizlik yaratmakta, görev ve yetki kargaşasını körüklemektedir.

* Bu tablo, Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Eylem Planı, Ulusal Çevre Eylem Planı ve çeşitli kaynakların irdelenmesiyle oluşturulmuştur (Caner, G., 2007).

Kurumsal	Kurumlar İçi ve Arası Çatışma	<ul style="list-style-type: none"> • Koruma ile doğrudan görevli kuruluşların işleyişlerinde çeşitli aksamalar sözkonusudur. Genel olarak gereksiz bölünmelerin yarattığı hantal bir bürokratik yapı ve bu yapı içinde oluşan görev ve yetki kargaşasından bahsedilebilir. • Birimler içinde olduğu gibi birimler arasında da bir görev ve yetki karmaşası sürmektedir. Koruma ile doğrudan görevli kuruluşlar arasındaki kopukluklar, görev ve yetki çekişmeleri söz konusudur. • Ayrıca, doğanın korunmasına ilişkin görev yapan kuruluşlarla, ekonomik kalkınma alanındaki kuruluşların görevleri ve amaçları arasında uyumsuzluklar bulunmaktadır.
	Çok Başlılık / Yetki Karmaşası	<ul style="list-style-type: none"> • Doğanın ve biyolojik çeşitliliğin korunmasıyla ilgili işlerin eşgüdümünden ve uygulamasında sorumlu genel bir kuruluşun olmayışı, gerek stratejik düzeyde, gerekse sahada etkili bir eşgüdüm ve uygulamaya geçilememesine yol açmaktadır. • Farklı amaçlara yönelik korunan alan tahsislerinin çok katmanlı bir yapı oluşturması, belirli alanlarda, konularda ve gündelik yönetimde başı çeken kurumun hangisi olduğuna ilişkin bulanıklıklar getirmektedir.
	Uygulama	<ul style="list-style-type: none"> • Sahada uygulamaları/yaptırımları sağlayacak kurumsal bir yapı bulunmamaktadır. • Uygulama ve mevzuatın bu alanıyla ilgili işlerde başı çekecek bir bakanlık net olarak belirlenmemiştir.
	Merkezi Yönetimler	<ul style="list-style-type: none"> • Merkezi yönetim birimleri koruma uygulamalarında, araştırma, tespit ve teşvil işlemlerinden başlayıp, bizzat proje yönetmeye kadar her tür işi yapmaktadırlar. Merkezi yönetim birimlerinin birer müşavir büro rolü üstlenmesi doğru değildir. • Merkezi yönetim birimleri arasındaki işbölümü açık değildir. Koruma ile doğrudan görevli mevcut her birim hem araştırma, hem planlama, hem koordinasyon hem de yatırım/uygulama yapmaktadır. Bu, gereksiz tekrarlara, israfı, bürokratik ve teknik darboğazlara ve kuruluşlar arası görev ve yetki kargaşasına yol açmaktadır.
	Yerel Yönetimler	<ul style="list-style-type: none"> • Yerel yönetimlerde personel, ekipman ve kaynak eksikliği bulunmaktadır. • Yerel yönetimlere aktarılan bilgiler eksik kalabilmekte bu da planlama ve uygulamada sorunlara neden olabilmektedir. • Yerel yönetimlere verilen yetki düzeyinin az olması yerel yönetimlerin etkinliklerini sınırlamaktadır.
Bütçe	Sınırlı Bütçe Ayrılması	<ul style="list-style-type: none"> • Korunan alanlar ve türlere yönelik bütçe tahsisi sınırlı kalmaktadır.
	Yerel Bütçe Yetersizliği	<ul style="list-style-type: none"> • Korunan alanlardan yerel ölçekte elde edilen genel bütçeye aktarılmakta; yerinde koruma amaçlı kullanılamamaktadır.
	Fonlar	<ul style="list-style-type: none"> • Yasalarda koruma bağlamında oluşturulması öngörülen birden fazla fon vardır: Milli Parklar Fonu, Özel Çevre Koruma Fonu, Onarım Katkı Fonu gibi. Ancak, bu fonlar tam anlamıyla olgunlaşıp, istenen düzeylerde kullanılamamışlardır.

Uygulama	Saha Çalışmaları	<ul style="list-style-type: none"> • Sahada fiilen uygulama sorumluluğunu taşıyan ve çevre konusunda birikimi olan personel sayıca yetersizdir. • Uluslararası yükümlülükleri sahada fiilen yerine getirecek bir yapılanma bulunmamaktadır.
	Alanların Belirlenmesi	<ul style="list-style-type: none"> • Alan belirleme/statü oluşturma/koruma ölçütlerinde nitelik ve netlik bulunmamaktadır. • Bir alana birden fazla statü verilmesi kurumsal açıdan da yetki karmaşasına neden olmaktadır. • Alanların belirlenmesi sırasında yerel halkın koruma alanlarından tamamen ayrı tutulması sorunlar doğurmaktadır.
	Alanların Denetimi ve Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> • Yaşam alanlarının yönetimine ilişkin sorunlar birbirine karışmaktadır. • Uluslararası sözleşmelerin getirdiği yükümlülüklerin yerine getirilmesini sağlayacak yönetim yapıları mevcut değildir. • Planlama ve uygulama arasında kopukluk vardır. • Plan uygulamalarının izlenmesi ve denetlenmesi gerekir. Ancak, bütün imar planları için geçerli olduğu gibi, “Koruma Amaçlı İmar Planları”, “Özel Çevre Koruma İmar Planları” ve “Çevre Düzeni İmar Planları” için de etkili bir denetim mekanizması kurulamamıştır
Teknik	Envanter Eksikliği ve Karmaşası	<ul style="list-style-type: none"> • Belli başlı türlerin bugünkü dağılımına ve durumuna ilişkin bilgiler (<i>envanter</i>) eksiktir. • AB habitat sınıflandırma sistemine eşdeğer bir sistem bulunmamaktadır. • Doğa koruma konusunda görev yapan personelin teknik bilgi eksikliği vardır. • Farklı kuruluşlar, değişik gerekçelerle, farklı tanımlar, farklı metotlar ve ayrı vurgularla tespit çalışmaları yapmakta; ellerindeki envanterleri birbirleriyle paylaşmamaktadırlar.
	Kavram ve Tanım Kargaşası	<ul style="list-style-type: none"> • Koruma konusunda halen kullanılan temel kavram ve tanımlar değişik biçimlerde çakışmakta ve örtüşmektedir. • Bu kavram ve tanımların bir kısmının değişik diller ve yasal/kurumsal çerçevelerden aktarılmış yani, tercüme (ithal) edilmiş olması, geri kalanlarının ise çeşitli kurum ve kuruluş arasındaki yetki çekişmesinden kaynaklanması, bu tanım ve kavram kargaşasını yoğunlaştırmaktadır.
Katılım	Halk-STK-Üniversiteler	<ul style="list-style-type: none"> • Halkın katılımı ve bilinçlendirilmesi göz ardı edilmektedir. • Resmi kurumlar, üniversiteler ve STK’lar arasında güçlü bir iletişim ve işbirliği bulunmamaktadır. Merkezi yönetim dışı kuruluşlar koruma konularında devre dışı bırakılmakta, dışlanmaktadır. • Halkın katılımından sağlanabilecek (ekonomik) girdiler göz ardı edilmektedir.

6.2 Öneriler

Türkiye’de doğa korumayla ilgili sorunların giderilmesi, dolayısıyla AB’ne uyum sürecinde yaşanabilecek tıkanıklıkların önüne geçilmesi için aşağıda birtakım öneriler sunulmaktadır:*

- *Yasaların yeniden değerlendirilmesi:* Korumayla ilgili bütün kanunların günümüz koşullarına göre yeniden düzenlenmesi ve bu kanunlara işlerlik kazandırılması gerekmektedir. Koruma mevzuatındaki tekrarlar ve örtüşmelerin ortadan kaldırılması; görev ve yetkilerin netleştirileceği kapsamlı bir mevzuat ayıklama ve düzeltme çalışması yapılması kaçınılmazdır. Mevzuatın kolay anlaşılır, açık ve kullanışlı bir yasal çerçeve haline sokulması gerekmektedir. Bu çalışma bakanlıklar-arası bir düzeyde ele alınmalı, koruma konusunda çeşitli odalarda süren mevzuat geliştirme çabaları bir çatı altında toplanarak, açık ve katılımcı bir niteliğe kavuşturulmalıdır.
- *Doğa koruma yasası:* Doğanın etkin olarak korunmasını sağlamak için; tehlike altındaki hayvan ve bitki türlerini tanımlayan, korunması gerekli görülen ekosistem tiplerini sınıflayan, tahrip olmuş ekosistemler için öncelikli koruma önlemleri getiren, avlanma ve yok etme konularında yasaklanmış tedbirlerin tümünü içeren, koruma alanlarının seçilmesinde gözetilecek kriterlerin tümünü düzenleyen, alanların ilan edilmesinden sonra yönetimlerine ve izlenmelerine ilişkin düzenlemeleri belirleyen ve sayılan bu etkinliklerin tümünü gözetleyecek/denetleyecek bir kurumsal yapılanmaya olanak tanıyan kapsamlı bir ‘şemsiye’ yasal düzenlemeye gidilmelidir. Bu yasama “Doğa Koruma Yasası” olarak adlandırılmalı ve doğa korumayla ilgili başvurulacak en güvenilir yasal dayanak olmalıdır. Yasa kaleme alınırken içerik kadar biçim ve dil konularına özen gösterilmesi büyük önem taşımaktadır. İthal kavram, tanım, kural ve gereklilikler yerlileriyle ilişkilendirilmelidir.
- *Uluslararası mevzuat:* Uygun bulma yasaları çıkarılmayan uluslararası sözleşmelerin uygulanmalarını sağlama almak ve uluslararası sözleşmelerin Türk hukukunda uygulama alanı bulabilmesi için gerekli düzenlemeleri yapmak gerekmektedir. Bu ya uluslararası sözleşme hükümlerine gerçekten işlerlik kazandırabilecek olan gerekli ceza ve teşvik sistemlerini içeren özel kanunların çıkarılması şeklinde ya da genel nitelikli –örneğin Orman Kanunu, Kara Avcılığı Kanunu ya da Çevre Kanunu gibi- bir kanuna yapılacak eklerle gerçekleştirilebilir. Uluslararası sözleşmeler koruma mevzuatı çerçevesine eklenmek yerine içine sokulmalı, ‘içselleştirilmeli’dir.

---

* Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planı, Ulusal Çevre Eylem Planı ve çeşitli kaynaklar irdelenerek değerlendirilmiştir.

- *Yasaların uygulanması:* Çevre ile ilgili yasal düzenlemelerin uygulanması etkinleştirilmelidir. Bunun gerçekleştirilebilmesi için birimler arası anlaşmazlıklar ve iletişimsizlik önlenmeli ve genel bir hukuksal düzenlemeyle uygulamaya ilişkin aşamalar belirginleştirilmelidir.
- *Devletin rolü:* Devletin proje uygulama, yatırım yapma bağlamındaki rolü netleştirilmeli; bu rolü üstlenecek birimler yeniden düzenlenmelidir
- *Kurumsal yetersizlikler:* Koruma ile doğrudan görevli kuruluşların işleyişindeki aksaklıkların bütün boyutlarıyla tespiti, teşhisi ve alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi bağlamında ciddi araştırmalar yapılması gerekmektedir. Koruma konusunda etkili olan kurumlar bütçe, araç-gereç ve istihdam konusunda güçlendirilmeli, personel eğitimlerine verilen önem artırılmalı ve çeşitli uluslararası hibe programlarıyla desteklenmelidir.
- *Kurumlar arası iletişim:* Koruma ile doğrudan görevli kuruluşlar ve koruma ile dolaylı görevli merkezi yönetim birimleri arasındaki kopuklukların giderilmesi; planlama ve uygulamada koordinasyon ve işbirliği sıkıntılarının aşılması gerekmektedir. Bu arada, merkezi ve yerel yönetimler arasındaki kopukluklar üzerinde dikkatle durulmalıdır. Ayrıca, Koruma ile doğrudan görevli kuruluşlar arasında net bir işbölümü yapılmalıdır
- *Yerel yönetimler:* Yerel yönetimlerin koruma sorumluluğu taşıyacak biçimde örgütlenmesi, personel, donanım ve kaynak açısından güçlendirilmesi, bu birimlerin ‘özerk, yetkili ve etkin’ olmaları sağlanmalıdır. Koruma uygulamalarının sivil toplum örgütleri ve yerel yönetimler tarafından denetlenmesine olanak sağlayacak bir mekanizma oluşturulmalıdır. Bu bağlamda, yerel yönetimlerin Koruma Kurulları’nda bir daimi üye ile temsil edilmelerinin sağlanması ve büyükşehir belediyeleri bünyesinde birer “Koruma Komisyonu” oluşturulması düşünülebilir.
- *Plan hiyerarşisi:* Plan hiyerarşisine “yönetim planları” kavramı eklenmelidir. Böylece yetki karmaşasının doğurduğu sorunların bir nevi önüne geçilebilir ve planlama ile uygulama arasındaki kopukluk giderilebilir.
- *Sektörel entegrasyon:* Çevre sektörü diğer bütün sektörlerle entegre edilmeli ve bir bütün olarak ele alınmalıdır. Bu konudaki yasal düzenlemeler birbiri ile ilişkilendirilmelidir. Örneğin Çevre ve Orman Bakanlığı, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı ve Kültür ve Turizm Bakanlığı arasında hukuksal farklılıklar, doğa koruma konusunda bütünleştirilmelidir. AB sürecinde bu bir gereklilik olarak önümüze çıkmaktadır.

- *Sistemde şeffaflık:* Türkiye’de çevrenin korunması için, kamunun çevre konusundaki bilgilere ulaşmasını sağlayacak, çevrenin korunması ile ilgili kararlara katılmasını ve idare tarafından reddedildiği hallerde ise yargıya gidebilmesi kanallarını açık tutacak bir sisteme gereksinimi vardır. Sistem, şeffaflığı sağlayacak şekilde rehabilite edilmelidir.
- *Katılım:* Tüm proje çalışmaları ve uygulamalarında gerekli açıklık ve katılım sağlanmalı; koruma uygulamalarının sosyal etkileri göz önünde bulundurulmalıdır. Devletin uyguladığı kimi politikaların yanlış olmasının önüne halkın katılımıyla, STK ve üniversitelerle işbirliği ile geçilebilir. Böylece yenilikçi ve yaratıcı politikalar üretilebilir. Yeni doğa koruma anlayışında (Natura 2000’de de olduğu gibi) yerel halkın koruma faaliyetlerinde aldığı rol giderek önem kazanmaktadır. Natura 2000 uygulamalarında olduğu gibi, yerel ürün satışı, rehberlik gibi aktivitelerle yerel halkın koruma eylemine katılması hem yerel halka hem de doğanın korunmasına girdi sağlayacaktır. Böylece, ekonomik politikalarla bir bütünleşme de sağlanabilir.
- *Kaynaklar ve fonlar:* Çevre araştırmalarına ve çevre, doğa koruma uzmanlarının yetiştirilmesine daha fazla kaynak aktarılmalıdır. Koruma projeleri için yabancı kaynakların harekete geçirilmesi düşünülmelidir. Koruma fonlarının işletilmesinin ötesinde, birleştirilip, oluşturulacak bir koruma banka/kredi sistemiyle bütünleştirilmesi düşünülebilir.
- *Koruma süreci:* Koruma uygulamaları bir sonuç değil, süreç olarak değerlendirilmelidir. Koruma çevrelerinde daha çok koruma gerekliliği, koruma bilinci, koruma istekliliği, koruma ahlakı, koruma yöntemleri v.b. konular ele alınmakta; ve genellikle koruma uygulamalarının sonuçları üzerinde durulmaktadır. Oysa, koruma sonuçlarından çok, süreçleri ele alınmalı; koruma mantığının kilit taşı olan koruma ekonomisi ön plana çıkartılmalıdır. Bu süreç içerisinde multi-disipliner bir yapı olmalıdır. İlgili bütün disiplinlerle ortak kararlar alınmalıdır. Bu amaçla oluşturulacak bir platform, korumanın akademik, bürokratik, teknik ve politik çevrelerini birleştirebilecektir.
- *Koruma eğitimi:* Doğanın korunması için eğitime önem verilmelidir. Örneğin, hukuk fakültelerinde “Çevre Koruma Hukuku”, ilköğretimde “Çevre/Doğa Eğitimi” ders olarak verilmelidir. Koruma eğitimi sadece bir yüksek ihtisas eğitimi olarak ele alınmamalıdır. Koruma, bir okul sonrası, meslek-içi ve halk eğitimi konusu olarak da değerlendirilmelidir.

- *Koruma bilinci oluşturulması:* Doğal ve tarihi değerlerin korunması bağlamında toplumsal ve kişisel bilinç düzeyleri yükseltmek zorundadır. Çevre eğitiminin yaygınlaşmasıyla bilinç düzeyi artırılabilir. Koruma ile doğrudan görevli merkezi yönetim birimlerinin halkla ilişkilerini, eğitim faaliyetlerini yeniden gözden geçirmeleri faydalı olacaktır.
- *Korunan alanların içeriği:* Korunan alanlar çoğu zaman çevresinden tamamen izole edilmiş doğa parçalarından çok sürekli araştırma ve izlemenin yürütüldüğü ve özellikle de tür çeşitliliğinin korunup geliştirildiği alanlar olmalıdır.
- *Koruma statülerinde netlik:* Bir alana birden fazla statü vermek yerine koruma statüleri net çizgilerle belirlenmelidir. Korunan alanların belirlenmesini sağlayan kriterlerin AB Direktiflerindekiyle uyumlu hale getirilmesi gelecekteki eylemler için kolaylık sağlayacaktır. Böylece doğan yetki karmaşasının da önüne geçilebilir. Etkin bir yasayla bu sorunun önüne geçilebilir.
- *Koruma statüsü olmayan alanlar:* Koruma statüsü olmayan fakat fauna, flora ve ekosistem çeşitliliğine sahip step alanlar, dağlık bölgeler, ormanlar, tarım alanları, kentsel yeşil alanlar için farklı koruma yaklaşımları ve girişimlerine gereksinim vardır. Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi ve hazırlanan eylem planı ile korunan alanlar dışındaki biyolojik çeşitliliğin korunması ilke ve stratejileri ortaya konulmuş olsa bile özellikle yerinde korumayı sağlayacak yasal ve kurumsal organizasyonlara uygulama altyapısı oluşturulmalıdır.
- *Deniz koruma alanları:* Türkiye’de mevcut yasal düzenlemelerde denizde korunması gereken alanlara ilişkin hiçbir yaptırım bulunmamaktadır. Devletin bu konudaki çalışmalara öncelik vermesi gerekmektedir. WWF-Türkiye’nin Deniz Koruma Alanları Projesi ile bu açık kapatılabilir. Ayrıca denizde yaşayan türlere ilişkin veri bankası oluşturulmalıdır. Bunun için sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yoluna gidilmelidir.

KAYNAKLAR

AB Komisyonu, (2003), Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Program ve Katılım Ortaklığı Belgesi, AB Komisyonu, Ankara

Algan, A. ve Dündar, A. K., (2003), Türkiye'nin Çevre Konusunda Verdiği Sözler, Türkiye Bilimler Akademisi Raporları Yayını, Ankara

Akçakaya, H. R., (2004), Species Conservation and Management: Case Studies, Oxford University Press, New York

Akdur, R., (2005), AB ve Türkiye'de Çevre Koruma Politikaları, Türkiye'nin AB'ne Uyumu, Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara

Arat, G. ve Türkeş, M., (2002), "Uluslararası Sözleşmeler, Ön Rapor", TUBİTAK Vizyon 2023 Projesi Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Paneli, 17-18 Aralık 2002, İstanbul

Arat, Z., (2000), "1970'lerden Sonra Çevrede Kurumsal Yapının Gelişimi", Türkiye'de Çevrenin ve Çevre Korumanın Tarihi Sempozyumu, 7-8 Nisan 2000, İTÜ, İstanbul

Asatekin, N. G., (2004), Kültür ve Doğa Varlıklarımız-Neyi, Niçin, Nasıl Korumalıyız?, TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara

Atalay, İ., (2004), Doğa Bilimleri Sözlüğü, Meta Yayıncılık, İzmir

Atauz, A., (2000), "Çevreci Sivil Toplum Hareketinin Yakın Tarihi", Türkiye'de Çevrenin ve Çevre Korumanın Tarihi Sempozyumu, 7-8 Nisan 2000, İTÜ, İstanbul

Atik, M., Karagüzel, O. ve Ortaçşeme, V., (2005), "Türkiye'de Doğa Koruma Yapısı ve Biyolojik Çeşitliliğin Korunması", Korumada Elli Yıl Sempozyumu, 17-18 Kasım 2005, MSGSÜ, İstanbul

Ayaşlıgil, T., (1997), "Kentsel Yeşil Alan Planlaması ve Doğa Korumaya Katkısı", Doğayı Korumada Kent ve Ekoloji Sempozyumu, 18-19 Aralık 1997, İTÜ, İstanbul

Ayaşlıgil, Y., (1997), "Biyotop Haritalama ve Peyzaj Planlama Açısından Önemi", Doğayı Korumada Kent ve Ekoloji Sempozyumu, 18-19 Aralık 1997, İTÜ, İstanbul

Aydoğdu, M. ve Gezer, K., (2006), Çevre Bilimi, Anı Yayıncılık, Ankara

Bennett, G. ve Wit P., (2001), The Development and Application of Ecological Networks, AIDE Press, Netherlands

Berkes, F. ve Kışlalıoğlu, M., (1990), Çevre ve Ekoloji, Remzi Kitabevi, İstanbul

Çepel, N., (1983), Genel Ekoloji Ders Kitabı, İÜ Orman Fakültesi Yayınları, İstanbul

Çepel, N., (1990), Doğa, Çevre, Ekoloji ve İnsanlığın Ekolojik Sorunları, İÜ Orman Fakültesi Yayınları, İstanbul

- Çepel, N., (1996), Çevre Koruma ve Ekoloji Terimleri Sözlüğü, TEMA Koruma Vakfı Yayınları, İstanbul
- Çolak, A. H., (2001), Ormanda Doğa Koruma, Milli Parklar Av ve Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara
- ÇOB, (2001), Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planı, Çevre ve Orman Bakanlığı Yayınları, Ankara
- ÇOB, (2004), Türkiye Çevre Atlası, ÇED ve Planlama Genel Müdürlüğü, Çevre Encanteri Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara
- Demirayak, F., (2002), “Biyolojik Çeşitlilik-Doğa Koruma ve Sürdürülebilir Kalkınma”, TUBİTAK Vizyon 2023 Projesi Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Paneli, 17-18 Aralık 2002, İstanbul
- Demircan, S., (2000), “Tarih Boyunca Sulak Alanlar”, Türkiye’de Çevrenin ve Çevre Korumanın Tarihi Sempozyumu, 7-8 Nisan 2000, İTÜ, İstanbul
- DHKD, (2000), Doğadaki Ayak İzlerimiz, Doğal Hayatı Koruma Derneği Yayınları, İstanbul
- Dinçer, M., (1996), Çevre Gönüllü Kuruluşları, Türkiye Çevre Vakfı Yayınları, Ankara
- DPT, (1997), Ulusal Çevre Eylem Planı: Doğal, Tarihi ve Kültürel Değerlerin Korunması, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara
- Durmaz, B., (2004), Avrupa Birliği’nde Çevre Politikası Alanında Muhtemel Müzakere Sürecine Yönelik Genel Hazırlıkların Örneklerle Çalışılması, AB Genel Sekreterliği Yayınları, İstanbul
- Ergen, B. ve Ergen, M., (2005), “AB’nde Kırsal Alan Bio-Çeşitliliğinin Korunmasına Yönelik Politikalar (Natura 2000); Örnek Çalışma Çek Cumhuriyeti Emerald Ekolojik Ağı Pilot Projesi”, 7. Kırsal Alan Planlama Semineri, 8 Nisan 2005, MSGSÜ, İstanbul
- Erim, R., (2000), “Çevre ile İlgili Hukuksal Düzenlemeler”, Türkiye’de Çevrenin ve Çevre Korumanın Tarihi Sempozyumu, 7-8 Nisan 2000, İTÜ, İstanbul
- Gürpınar, E., (1998), Çevre Sorunları, Der Yayınları, İstanbul
- Hora, J., (2005), The Directive on the Conservation of Wild Birds, Czech Ornithological Society Press, Hornoměřolupská
- Kalem, S., (2006), “Evrin Geçiren Parklar”, National Geographic Dergisi, 66: 87-97
- Keleş, R. ve Hamamcı, C., (2005), Çevre Politikaları, İmge Yayınevi, İstanbul
- Kiper, P., (1998), Doğa Terimleri Sözlüğü, İmge Yayınları, İstanbul
- Kurtaslan, B. Ö., (2005), “Türkiye’de Tabiat Varlıklarının Korunması Konusunda Yaşanan Yasal ve Yönetmelik Sorunlar ile Çözüm Önerileri”, Korumada Elli Yıl Sempozyumu, 17-18 Kasım 2005, MSGSÜ, İstanbul

- Madran, E. ve Özgönül N., (2005), Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması, Mimarlar Odası Yayınları, Ankara
- Mat, Ö., (2001), Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de Çevre Mevzuatı, TÇV Yayını, Ankara
- Mulder, M. B. ve Copotillo, P., (2005), Conservation Linking Ecology, Economics and Culture, Princeton University Press, New Jersey
- Özer, A.Ö., Arapkirlioglu, K. ve Erol, C., (1996), Plancı Gözüyle Kalkınma, Çevre ve ÇED, ÇED Komisyonu Yayınları, Ankara
- Özhatay, N., Byfield, A. ve Atay S., (2005), Türkiye'nin 122 Önemli Bitki Alanı, DHKV Yayınları, İstanbul
- Özkan, N., (1994), "Çevre Hukuku Alanında Koruma Uygulamaları, İki Örnek Olay: Galleria İzmir ve Yatağan", Türkiye ve Avrupa Topluluğunda Çevre Hukukunun Güncel Sorunları Sempozyumu, 10-11 Haziran 1994, İTÜ, İstanbul
- Özkan, N., (1995), Doğa Koruma Rehberi, Pan Yayınları, İstanbul
- Sürmelioglu, A., (2005), Türkiye'de Ormancılıkla İlgili Faaliyet Gösteren Sivil Toplum Örgütleri, Yüksek Lisans Tezi, KSİÜ, Kahramanmaraş
- TÇSV, (1992), Türkiye Çevre Mevzuatı, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayınları, Ankara
- TÇV, (2003), Türkiye'nin Çevre Sorunları, Türkiye Çevre Vakfı Yayınları, Ankara
- TTKD, (2000), Türkiye Bitkileri Kırmızı Kitabı, Türkiye Tabiatını Koruma Derneği Yayınları, Ankara
- Ürgeç, S. İ., (2000), Kırsal Peyzaj (Koruma-Onarım-Düzenleme), Yıldız Üniversitesi Yayınları, İstanbul
- Yazgan, N., (2000), "Türkiye'de Son 25 Yılda Çevrenin Değişimi", Türkiye'de Çevrenin ve Çevre Korumanın Tarihi Sempozyumu, 7-8 Nisan 2000, İTÜ, İstanbul
- Yücel, M., (1995), Doğa Koruma Alanları ve Planlanması, Ç.Ü. Ziraat Fakültesi Yayınları, Adana

İnternet Kaynakları

<http://portal.milliparklar.gov.tr>

<http://pubx.dfait-maeci.gc.ca>

<http://www.bcs.gov.tr>

<http://www.biodiv.org>

<http://www.biodiversityhotspots.org>

<http://www.birdlife.org>

<http://www.ceeweb.org>

<http://www.cekulvakfi.org.tr>

<http://www.cevre.org>

<http://www.cevreorman.gov.tr>

<http://www.cites.org>

<http://www.cms.int>

<http://www.conservation.org>

<http://www.coe.int>

<http://www.countdown2010.net>

<http://www.denizcilik.gov.tr>

<http://www.deltur.cec.eu.int>

<http://www.dhkd.org>

<http://www.ecnc.nl>

<http://www.euractiv.com>

<http://www.europa.eu.int>

<http://www.euoparc.org>

<http://www.eurosite-nature.org>

<http://www.fao.org>

<http://www.gef-2.org>

<http://www.greenyearbook.org>
<http://www.hohetauern.at>
<http://www.iucn.org>
<http://www.iucnredlist.org>
<http://www.kad.org.tr>
<http://www.kultur.gov.tr>
<http://www.milliparklar.gov.tr>
<http://www.ockkb.gov.tr>
<http://www.ortohum.gov.tr>
<http://www.panda.org>
<http://www.plantlife.org.uk>
<http://www.ramsar.org>
<http://www.sifiryokulus.org>
<http://www.snh.org.uk>
<http://www.tdk.gov.tr>
<http://www.tema.org.tr>
<http://www.ttkder.org.tr>
<http://www.turcek.org.tr>
<http://www.twinning-project.org>
<http://www.undp.org>
<http://www.unece.org>
<http://www.unep.ch>
<http://www.unep.org>
<http://www.unesco.org>
<http://www.whc.unesco.org>

<http://www.who.int>

<http://www.wwf.org>

<http://www.wwf.org.tr>

<http://www.yesilatlas.com>

EKLER**Ek 1 1994 IUCN Kırmızı Liste Kategorileri ve Açıklamaları**
(TTKD, 2000)**1- EX – EXTINCT – Tükenmiş**

Şayet son ferдинin öldüğü konusunda hiçbir şüphe yoksa bu takson EX kategorisindedir.

2- EW – EXTINCT IN THE WILD – Doğada Tükenmiş

Takson bulunabileceği ortamlarda ve yılın farklı zamanlarında yapılan ayrıntılı araştırmalarda bulunamamış yani doğada kaybolmuş ve yalnız kültüre alınmış bir şekilde yaşamaya devam ediyorsa bu gruba konur.

3- CR – CRITICALLY ENDANGERED – Çok Tehlikede

Bir takson çok yakın bir gelecekte yok olma riski altında ise bu gruba konur. (Yapılan floristik çalışmalarda, gelecekte popülasyonları zarar görebileceği düşünülen bitki taksonları bu kategoriye konmuştur.)

Doğada çok kısa bir sürede kaybolma tehlikesi altında olan bitkiler hakkında aşağıdaki kriterlere göre karar verilebilir:

A- Popülasyon aşağıdaki tehditler sonucu azalıyor ise:

10 yıl içinde aşağıdaki nedenlerle popülasyonda %80 kaybolma olasılığı bulunması.

a- Habitat özelliğinin değişimi ve türün kaplama derecesinin azalması;

b- Aktüel ve potansiyel bir toplama tehdidi altında olması;

c- Başka bir taksonun istila tehdidi, melezleme, hastalık, tohum bağlamama, kirlenme, rekabetçiler ve parazitlerin etkisi altında olması.

B- Bitkinin toplam yayılış alanı 100 km²'den ve tek yayılım alanı 10 km²'den az, çok parçalanmış veya tek bir lokasyondan biliniyor ise.

4- EN – ENDANGERED – Tehlikede

Bir takson oldukça yüksek bir risk altında ve yakın gelecekte yok olma tehlikesi altında ancak henüz CR grubunda değilse EN grubuna konur. (bu eserde yukarıdaki tanıma uyan bitkiler yanında son yıllarda yayınlanmış yeni türler de bu kategoriye konmuştur)

Yukarıda belirtilen tehlikelerin yüksek riski altında, son 10 yıl içinde veya 3 nesilde popülasyonda %50 azalma olacağı düşünülüyor; yayılış alanı 5000 km² veya tek bir alanda 500 km² kadar, birey sayısı 2500'ün altında veya en çok 5 lokasyondan biliniyor ise.

5- VU – VULNERABLE – Zarar Görebilir

CN ve EN gruplarına katılmamakla birlikte, doğada orta vadeli gelecekte tehdit altında olan taksonlar bu gruba konur. (ülkemizde orta vadede tehdit altında olabileceği düşünülen ve birden fazla lokaliteden bilinenler şimdilik durumlarında tehlike olmayan bazı türler, gelecekte korunmalarının sağlanması için, bu kategoriye konmuşlardır)

Yukarıda belirtilen tehditler karşısında son 10 yıl veya 3 nesil içinde popülasyonda %20 oranında bir azalma olacağı düşünülen; yayılış alanı 10 lokasyondan fazla olmayan, yayılış alanı toplam 20000 km², olgun birey sayısı 10000'den az, veya arazi çalışmaları sırasında 100 yıl içinde popülasyonda %10 azalma olabileceği düşünülen türler.

6- LR – LOWER RISK – Az Tehdit Altında

Yukarıdaki gruplardan herhangi birine konamayan, onlara göre popülasyonlar daha iyi bitkiler bu kategoriye konur. Popülasyonları oldukça iyi ve en az 5 lokaliteden bilinenler bu kategoriye konmuştur.

Gelecekteki durumlarına göre tehdit açısından sıralanabilecek 3 alt kategorisi vardır:

a- (cd) CONSERVATION DEPENDENT – Koruma Önlemi Gerektiren

5 yıl içinde yukarıdaki kategorilerden birine girebilecek taksonlar. Hem tür, hem de habitat açısından özel bir koruma statüsü gerektirenler.

b- (nt) NEAR THREATENED – Tehdit Altına Girebilir

bir evvelki gruba konamayan ancak VU kategorisine konmaya yakın adaylar.

c- (lc) LEAST CONCERN – En Az Endişe Verici

Herhangi bir koruma gerektirmeyen ve tehdit altında olmayanlar.

7- DD – DATA DEFICIENT – Veri Yetersiz

Bir taksonun dağılım ve bolluğu hakkındaki veri yetersizse, takson bu gruba konur. Bu kategorideki bir taksonun biyolojisi çok iyi bilinse bile, onun yayılış ve bolluğu hakkındaki bilgiler eksiktir. Bu nedenle bir taksonun DD kategorisine konması, onun tehdit altında olmasından çok, hakkında daha fazla bilgi toplanması gerekliliğini belirtir. Bilgiler elde edilince takson, durumuna uygun başka bir kategoriye konulmalıdır. (yapılan floristik çalışmalar ile ülkemizde varlığı bilinmekle birlikte, yalnız geçen yüzyıl ve bu yüzyılın başında yapılmış toplamalarda ve tek bir lokalite ve tip örneğinden bilinen türler bu kategoriye konmuştur.)

8- NE – NOT EVALUATED - Değerlendirilemeyen

Yukarıdaki herhangi bir kriter ile değerlendirilemeyenler.

Ek 2 Türkiye'nin Çevre Örgütleri Listesi (Atauz, 2000)

- 1 Ada Dostları Derneği
- 2 Adana Çevre Gönüllüleri
- 3 Adana Çevre ve Tüketiciyi Koruma Derneği
- 4 Akdeniz Ülkeleri Akademisi Vakfı
- 5 Anadolu Çevre Korumacıları Asamblesi Derneği
- 6 Anadolu Hisarı Turizm Kalkındırma Dern.
- 7 Ankara Kuş Gözlem Topluluğu
- 8 Ankara Valiliği Çevre Koruma Vakfı
- 9 Antakya Çevre Koruma Derneği
- 10 Arkadaş Çevre Grubu
- 11 Ataköy Çevre Dostları Derneği
- 12 Av ve Yaban Hayatını Koruma, Geliştirme ve Tanıtma
- 13 Aydın Ağaçlandırma Doğayı ve Çevreyi Koruma Derneği
- 14 Beyşehir Doğa Kültürel Zenginlikleri Koruma ve Yaşatma ve Su Derneği
- 15 Bodrumlu Gönüllüler Derneği
- 16 Büyükçekmece Çevre Koruma ve Güzelleştirme Derneği
- 17 Büyükdere Güzelleştirme Derneği
- 18 Çevre Duyarlılığı rubu
- 19 Cihangiri Güzelleştirme Derneği
- 20 Çanakkale Çevre Gönüllüleri Derneği
- 21 Çelik Gellersoy Vakfı
- 22 Çevre Dostları Derneği
- 23 Çevre Eğitimi ve Koruma Derneği
- 24 Çevre Gönüllüleri Derneği
- 25 Çevre Hizmetleri Derneği
- 26 Çevre Koruma ve Ambalaj Atıkları Değerlendirme Vakfı (ÇEVKO)
- 27 Çevre Koruma ve Güzelleştirme Derneği
- 28 Çevre Koruma ve Yaşatma Derneği
- 29 Çevre Koruma Araştırma ve Doğa Sporları Derneği (DASK)
- 30 Çevre Sağlığı Birliği Derneği
- 31 Çevre Sağlığı Hizmetleri Geliştirme Derneği
- 32 Çevre Teknolojisi ve Uygulayıcıları
- 33 Çevre Tüketici Koruma Derneği (ÇETKO)
- 34 Çevre ve Kültürel Değerleri Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL)
- 35 Çorlu Çevre Derneği
- 36 Dalyans Lions Klübü Derneği
- 37 Darendede Senin de Fidanın Olsun Derneği
- 38 Datça Çevre Derneği
- 39 Denizli Çevre Korumacıları Derneği
- 40 Deniz Temiz Derneği
- 41 Diyarbakır Çevre Gönüllüleri Derneği
- 42 Doğa Dostu Karikatür Grubu
- 43 Doğayla Barış Derneği
- 44 Doğa Savaşçıları Derneği
- 45 Doğal Hayatı Koruma Derneği
- 46 Doğal Hayatı ve Çevreyi Koruma Derneği
- 47 Doğayı ve Hayvanları Koruma ve Yaşatma Derneği
- 48 Doğu Akdeniz Çevrecileri Ortak Sekreteryası
- 49 Dünya Dostları Derneği
- 50 Edirne Çevre Gönüllüleri Derneği
- 51 Ege Balıkçıları Su Ürünleri Koruma Derneği
- 52 Ege Kültür Vakfı
- 53 Ekoloji ve Çevre Dostları Derneği

- 54 Ekolojik Tarım Organizasyon Derneği
55 Eminönü Tarihi Yemişkapanı ve Çevre Çarşıları Yeniden İnşa Yaşatma-Koruma Esnaf Derneği
56 Erzuum Çevre Gönüllüleri Derneği
57 Evrensel Değerler İletişim Birimi
58 Fethiye Doğayı Koruma Derneği
59 Galata Derneği
60 Gayrettepe Çevre, Kültür ve İşletme Kooperatifi
61 Geri Dönüşümlü Maddeler Toplama Çevre Koruma Dern.
62 Gözsüzce Köyü Kaplumbağaları ve Doğal Hayatı Koruma Derneği
63 Güney Marmara Doğal ve Kültürel Çevreyi Koruma Derneği
64 Hakkari Güzelleştirme ve Yeşillendirme Derneği
65 Harbiye Doğa ve Çevreyi Koruma Derneği
66 Hava Kirlenmesi Araştırmaları ve Denetimi Türk Milli Komitesi
67 Heinrich Böll Vakfı Türkiye İrtibat Bürosu
68 İçel Çevre Gönüllüleri Derneği
69 İnsan Yerleşmeleri Derneği
70 İskenderun Çevre Koruma Derneği
71 İstanbul Çevre Koruma Vakfı
72 İstanbul Platformu Vakfı
73 İstanbul Sosyal Ekoloji Grubu
74 İstanbul Şehirleri Derneği
75 İstanbulu Temiz Tutalım Derneği
76 İzmir Çevre Platformu
77 Dokuz Eylül Dağcılar ve Doğaseverler Kulübü Derneği
78 İzmit Evleri Yaşatma Derneği
79 Karadeniz Çevrecileri Koruma Derneş
80 Karadeniz Eğitim Kültür ve Çevre Koruma Vakfı
81 Karadeniz Özelliklerini Koruma Derneği
82 Keşan Doğa Çevre ve Kültür Derneği
83 Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği
84 Kilyos Doğal Çevresini Koruma Çevre Kültürünü Geliştirme Derneği
85 Kocamustafapaşa Çevre Koruma ve Balıkçılar Derneği
86 Kültür ve Sanat Varlıkları Koruma ve Tanıtma Vakfı
87 Küresel Denge Derneği
88 Mağara Araştırma Derneği
89 Marmaris Çevre Koruma Derneği
90 Müyesser ve Filiz Görgün Doğal Sağlığı Koruma Vakfı
91 Nükleer Tehlikeye Karşı Barış ve Çevre İçin Sağlıkçılar Dern.
92 Ormancılık ve Tabiatı Koruma Vakfı
93 Osmaniye Çevre Dostları Derneği
94 Rekreasyon Derneği
95 Sos Akdeniz Derneği
96 Sağlıkçılar ve Çevre Hizmetleri Araştırma ve Uygulama Vakfı
97 Sağlıklı ve Yeşil Çevre Derneği
98 Samandağ Çevreyi Koruma ve Turizm Derneği
99 Samsun Doğayı Koruma Derneği
100 Sandal Bedesteni Derneği
101 Silifke Kültürel ve Doğal Yaşamı Koruma Derneği
102 Sinop Çevre Dostları Derneği
103 SOS İstanbul Çevre Gönüllüleri Platformu
104 SS İstanbullular SOS (Sivil Organize Semtler) Çevre Kültür İşletme Koop.
105 Şanlıurf İli Çevre Koruma Vakfı
106 Şile Muhtarlar Derneği
107 Tarih Kültür ve Çevre Mirasımızı Koruma Derneği
108 Tarsus Çevre Koruma Kültür Sanat Merkezi Derneği

- 109 Tekirdağ Doğayı ve Çevreyi Koruma Derneği
- 110 Temiz Enerji Vakfı
- 111 Türe Çevreyi Koruma ve Yeşillendirme Derneği
- 112 TMMOB Peyzaj Mimarları Odası
- 113 TMMOB Orman Mühendisleri Odası
- 114 Tokat Doğal Hayatı Kültür ve Tabiat Varlıklarını ve Çevreyi Yaşatma Koruma ve Güzelleştirme Derneği
- 115 Türk Deniz Araştırmaları Derneği
- 116 Türk Ekoloji ve Klimatoloji Derneği
- 117 Türkbükü Çevre Koruma Sanat Kültür ve Turizm Derneği
- 118 Türkiye Anıt Çevre, Turizm Değerlerini Koruma Vakfı
- 119 Türkiye Çevre Eğitim Vakfı
- 120 Türkiye Çevre Koruma ve Yeşillendirme Kurulu
- 121 Türkiye Çevre Vakfı (TÇV)
- 122 Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı (TEMA)
- 123 Türkiye Jeomorfoloğlar Derneği
- 124 Türkiye Ormancılar Derneği
- 125 Türkiye Su Ürünleri Derneği (SUDER)
- 126 Türkiye Su Ürünleri Derneği (SU ÜRÜN DER)
- 127 Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu
- 128 Türkiye Doğayı Koruma Vakfı
- 129 Türkiye Tabiatını Koruma Derneği
- 130 Urla Gelişim Vakfı
- 131 Yenice Çevre Koruma Derneği
- 132 Yeşil Barış Çevre Derneği
- 133 Yeşil Türkiye Ormancılar Derneği
- 134 Zeytinburnu Çevre Kültür Derneği
- 135 Zonguldak Çevre Koruma Derneği

Ek 3 Uluslararası Koruma Örgütü (CI)'nün 34 Biyolojik Çeşitlilik Sıcak Noktası
(<http://www.biodiversityhotspots.org>'dan yararlanılarak oluşturulmuştur)

- 1- Kaliforniya Floristik İli
- 2- Karabiyen Adaları
- 3- Madrean Çam-Meşe Ormanlıkları (Meksika)
- 4- Mezo Amerika (Meksika ve Orta Amerika)
- 5- Atlantik Ormanı
- 6- Cerrado (Brezilya)
- 7- Şili Kış Yağmur Ormanları
- 8- Thumbes-Chocó-Magdalena (Kolombiya-Ekvador-Peru)
- 9- Tropikal Andlar
- 10- Kafkas Dağları
- 11- Irano-Anadolu (Akdeniz Havzası'yla kuru Batı Asya Platoları arasında sınır oluşturan, Türkiye'nin iç kesimlerinden İran'ın güney kesimlerine kadar uzanan dağlar)
- 12- Akdeniz Havzası
- 13- Merkez Asya'nın Dağları
- 14- Cape Floristik Bölgesi (Güney Afrika)
- 15- Doğu Afrika'nın Kıyısal Ormanları
- 16- Doğu Afromontan (Afrika'nın doğu ucunda, Suudi Arabistan'ın kuzeyinden Zimbabve'nin güneyine uzanan dağlar)
- 17- Batı Afrika'nın Gine Ormanları
- 18- Afrika'nın Boynuzu
- 19- Madagaskar ve Hint Okyanus Adaları
- 20- Maputaland-Pondoland-Arnavutluk (Güney Afrika)
- 21- Sulu Karoo (Güney Afrika ve Namibya)
- 22- Doğu Malenezya Adaları (Okyanusya'nın güney batısındaki adalar)
- 23- Himalaya
- 24- Indo-Burma (Tropik Asya)
- 25- Japonya
- 26- Güney Batı Çin Dağları
- 27- Yeni İskoçya
- 28- Yeni Zelanda
- 29- Filipinler
- 30- Polonezya Adaları-Mikronezya
- 31- Güney Batı Avustralya
- 32- Sundaland (Malezya ve Endonezya takım adaları)
- 33- Wallacea (Endonezya'nın doğusundaki adalar)
- 34- Batı Ghats ve Sri Lanka (Güneybatı Hindistan ve Sri Lanka)

Ek 4 Türkiye'nin Çevre Konusunda Taraf Olduğu Uluslararası Sözleşmeler

(<http://www.ockkb.gov.tr>'den yararlanılarak oluşturulmuştur)

- Akdeniz Genel Balıkçılık Konseyi Kurulması Hakkında Anlaşma, 1949 (R.G. 7.7.1967, sayı12641)
- Akdeniz'in Gemi ve Uçaklardan Vaki Olan Boşaltmalarla Kirlenmesinin Önlenmesine Dair Protokol, Barselona 1976 (R.G. 12.6.1981, sayı 17368)
- Akdeniz'in Kara Kökenli Kirleticilere Karşı Korunması Hakkında Protokol,Atina 1980 (R.G. 18.3.1987, sayı 19404)
- Akdeniz'de Özel Olarak Korunan Alanlara Ait Protokol, Cenevre, 1982 (R.G. 23.10.1988, sayı 19968)
- Akdeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunması Sözleşmesi, Barselona 1976 (R.G. 12.6.1981, sayı 17368)
- Antarktika Antlaşması, (R.G.18.9.1985, sayı: 22408)(3.8.1995 tarih ve 244 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı)
- Atmosferde, Uzayda ve Sualtında Nükleer Silah Deneylelerini Yasaklayan Sözleşme, 1963 (R.G. 13.5.1965, sayı1997)
- Avrupa Kültür Anlaşması, 1954 (R.G. 17.6.1957, sayı 9635)
- Avrupa ve Akdeniz Bitki Koruma Teşkilatı Kurulması Hakkında Sözleşme, 1951 (R.G. 10.8.1965)
- Avrupa'da Hava Kirleticilerinin Uzun Menzilli Aktarılmalarının İzlenmesi ve Değerlendirilmesi İçin İşbirliği Programının (EMEP)
- Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Doğal Yaşama Ortamlarının Korunması Sözleşmesi, Bern 1979 (R.G. 20.2.1984, sayı 18318)
- Balina Avcılığının Tanzimi Hakkında Mukavelename, 1931 (R.G. 8.11.1934, sayı 2399)
- Bakteriyolojik (Biyolojik) ve Toksik Silahların Geliştirilmesi, Üretimi ve Depolanmasının Yasaklanması ve Tahribi Hakkında Sözleşme, Londra, Moskova, Washington D.C. 1972 (R.G. 5.11.1975)
- Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi, Rio de Janeiro, 1992 (R.G.27 Aralık 1996 sayı: 22860)
- Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi, Aralık 1994, (21 Kasım 1996 tarihinde Çevre Komisyonunda kabul edildi. TBMM gündeminde olup henüz onaylanmadı)
- Devletlerin Ay ve Öteki Gök Cisimleri Dahil Uzayın Keşfi ve Kullanımı Faaliyetlerini Düzenleyen İkelere İlişkin Anlaşma, Londra, Moskova, Washington D.C. 1967 (R.G. 1.6.1968, sayı12913)
- Dünya Kültür ve Tabiat Mirasının Korunması Hakkında Sözleşme, 1972 (R.G. 14.2.1983, sayı 17959)
- Fevkalade Hallerde Akdeniz'in Petrol ve Diğer Zararlı Maddelerle Kirlenmesinde Yapılacak Mücadele ve İşbirliğine Ait Protokol, (R.G. 12.6.1981, sayı 17368)
- Gemilerin Sebep Olduğu Deniz Kirlenmesini Önleme Sözleşmesi (MAR-POL 73/78), (13.9.1989 tarih ve 89/14547 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı)(R.G. 24.6.1990, sayı 20558)
- Hayvanların Uluslararası Nakliye Sırasında Korunması Konusunda Avrupa Sözleşmesi, 1968 (20.2.1971)
- İşçilerin İyonize Edici Radyasyonlara Karşı Korunması Hakkında Sözleşme, Cenevre 1960 (15.11.1969)
- Karadeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunması Sözleşmesi, 1992 (R.G. 6.3.1994, sayı 21869)
- Karadeniz Deniz Çevresinin Kara Kökenli Kaynaklardan Kirlenmeye Karşı Korunmasına Dair Protokol,1992 (R.G. 6.3.1994, sayı: 21869)
- Karadeniz Deniz Çevresinin Petrol ve Diğer Zararlı Maddelerle Kirlenmesine Karşı Acil Durumlarda Yapılacak İşbirliğine Dair Protokol, 1992 (R.G. 6.3.1994, sayı: 21869)

- Karadeniz Deniz Çevresinin Boşaltmalar Nedeniyle Kirlenmesinin Önlenmesine İlişkin Protokol, 1992 (R.G. 6.3.1994, sayı: 21869)
- Kopenhag Değişiklikleri (28.9.1994, sayı: 20629)
- Kuşların Korunması Hakkında Uluslararası Sözleşme, Paris 1959 (R.G. 17.12.1966, sayı:12480)
- Londra Değişiklikleri (R.G. 28.12.1994, sayı: 22155)
- Nükleer Enerji Sahasında Hukuki Mesuliyete Dair Sözleşme (29.1.1960 ve onu değiştiren 28.1.1964 tarihli ek Protokol) (R.G. 13.6.1967, sayı 12620)
- Nesli Tehlikede Olan Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine ilişkin Sözleşme, CITES (R.G. 20.6.1996)
- Nükleer Kaza Halinde Erken Bildirim Sözleşmesi, Viyana 26.9.1986 (R.G. 3.9.1990, sayı 20624)
- Nükleer Silahların ve Öteki Toplu Tahrip Silahlarının Deniz Yataklarına, Okyanus Tabanı ve Bunların Altına Yerleştirilmesinin Yasaklanması Hakkında Antlaşma, Londra, Moskova, (19.10.1972)
- Ozon Tabakasının Korunmasına Dair Viyana Sözleşmesi ve Ozon Tabakasını İncelten Maddelere Dair Montreal Protokolü, (R.G. 8-9.9.1990, sayı 20629)
- Özellikle Su Kuşları Yaşama Alanı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşme (RAMSAR), (R.G. 17.5.1994, sayı: 21937)
- Silahlı Çatışma Halinde Kültür Mallarının Korunmasına Dair Sözleşme ve Ekleri, 1954 (R.G. 8.11.1965, sayı 12145)
- Tehlikeli Atıkların Sınırlarötesi Taşınımının ve İmhasının Kontrolü Sözleşmesi, Basel 22.3.1989 (R.G. 15.5.1994, sayı 21935)
- Uçakların Gürültüsü Konusunda Uluslararası Standartlar ve Tavsiye Edilen Uygulamalar, 1971
- Uluslararası Enerji Programı Anlaşması, 1974 (R.G. 4.5.1981)
- Uzun Menzilli Sınırlarötesi Hava Kirliliği Sözleşmesi, Cenevre 1979 (R.G. 23.3.1983, sayı 17996)
- Uzun Vadeli Finansmanına Dair 1979 Uzun Menzilli Sınırlarötesi Hava Kirlenmesi Sözleşmesi'ne ek Protokol, Cenevre 1984 (R.G. 23.7.1985, sayı 18820)

Ek 5 Türkiye'nin Milli Parkları
(<http://milliparklar.gov.tr>'den yararlanılarak oluşturulmuştur)

Milli Parklar	Bulunduğu İl
Ağrı Dağı Milli Parkı	Iğdır ve Ağrı
Aladağlar Milli Parkı	Niğde, Adana, Kayseri
Altınbeşik Mağarası Milli Parkı	Antalya
Altındere Vadisi Milli Parkı	Trabzon
Başkomutan Tarihi Milli Parkı	Afyon
Beyşehir Gölü Milli Parkı	Konya
Boğazköy-Alacahöyük Tarihi Milli Parkı	Çorum
Dilek Yarımadası - Menderes Deltası Milli Parkı	Aydın
Gala Gölü Milli Parkı	Edirne
Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı	Çanakkale
Göreme Tarihi Milli Parkı	Nevşehir
Güllük Dağı - Termessos Milli Parkı	Antalya
Hatila Vadisi Milli Parkı	Artvin
Honaz Dağı Milli Parkı	Denizli
İlgaz Dağı Milli Parkı	Kastamonu
Kaçkar Dağları Milli Parkı	Rize
Karagöl Sahara Milli Parkı	Artvin
Karatepe-Aslantaş Milli Parkı	Osmaniye
Kastamonu-Küre Dağları Milli Parkı	Kastamonu-Bartın
Kazdağı Milli Parkı	Balıkesir
Kızıldağ Milli Parkı	Isparta
Köprülü Kanyon Milli Parkı	Antalya
Kovada Gölü Milli Parkı	Isparta
Kuşçenneti Milli Parkı	Balıkesir
Marmaris Milli Parkı	Muğla
Munzur Vadisi Milli Parkı	Tunceli
Nemrut Dağı Milli Parkı	Adıyaman
Beydağları Sahil Milli Parkı	Antalya
Saklıkent Milli Parkı	Muğla
Sarıkamış-Allahüekber Dağları Milli Parkı	Kars ve Erzurum
Soğuksu Milli Parkı	Ankara
Spil Dağı Milli Parkı	Manisa
Sultansazlığı Milli Parkı	Kayseri
Truva Tarihi Milli Parkı	Çanakkale
Uludağ Milli Parkı	Bursa
Yedigöller Milli Parkı	Bolu
Yozgat Çamlığı Milli Parkı	Yozgat

Ek 6 Türkiye'nin Tabiatı Koruma Alanları
(<http://milliparklar.gov.tr>'den yararlanılarak oluşturulmuştur)

Tabiatı Koruma Alanları	Bulduğu İl
Akdoğan ve Rüzgarlar Ebe Çamı Tabiatı Koruma Alanı	Bolu
Akgöl (Ereğli Sazlığı) Tabiatı Koruma Alanı	Konya
Alacadağ Tabiatı Koruma Alanı	Antalya
Beykoz-Gökarnalık Tabiatı Koruma Alanı	İstanbul
Camili-Efeler Ormanı Tabiatı Koruma Alanı	Artvin
Camili-Gorgit Tabiatı Koruma Alanı	Artvin
Çamburnu Tabiatı Koruma Alanı	Artvin
Çıglıkara Tabiatı Koruma Alanı	Antalya
Çitdere Tabiatı Koruma Alanı	Zonguldak
Dandindere Tabiatı Koruma Alanı	Afyon
Demirciönü Tabiatı Koruma Alanı	Düzce
Dibek Tabiatı Koruma Alanı	Antalya
Domaniç-Kaşalıc Tabiatı Koruma Alanı	Kütahya
Gala Gölü Tabiatı Koruma Alanı	Edirne
Habibineccar Tabiatı Koruma Alanı	Hatay
Haciosman Ormanı Tabiatı Koruma Alanı	Samsun
Kale-Bolu Fındığı Tabiatı Koruma Alanı	Bolu
Kartal Gölü Tabiatı Koruma Alanı	Denizli
Kasatura Körfezi Tabiatı Koruma Alanı	Kırklareli
Kasnak Meşesi Tabiatı Koruma Alanı	İsparta
Kavaklı Tabiatı Koruma Alanı	Zonguldak
Kazdağı Gökarnı Tabiatı Koruma Alanı	Balıkesir
Kökez Tabiatı Koruma Alanı	Bolu
Körçoban Tabiatı Koruma Alanı	Kahramanmaraş
Örümcek Ormanı Tabiatı Koruma Alanı	Gümüşhane
Sakagölü Longozu Tabiatı Koruma Alanı	Kırklareli
Sarıkum Tabiatı Koruma Alanı	Sinop
Seyfe Gölü Tabiatı Koruma Alanı	Kırşehir
Sırtlan Dağı Halep Çamı Tabiatı Koruma Alanı	Muğla
Sülüklü Göl Tabiatı Koruma Alanı	Bolu
Sütçüler Sığla Ormanı Tabiatı Koruma Alanı	İsparta
Tekkoz-Kengerlidüz Tabiatı Koruma Alanı	Hatay
Vakıf Çamlığı Tabiatı Koruma Alanı	Kütahya
Yumurtalık Tabiatı Koruma Alanı	Adana

Ek 7 Türkiye'nin Tabiat Parkları
(<http://milliparklar.gov.tr>'den yararlanılarak oluşturulmuştur)

Tabiat Parkları	Bulunduğu İl
Abant Gölü Tabiat Parkı	Bolu
Akdağ Tabiat Parkı	Afyon
Akdağ Tabiat Parkı	Denizli
Artabel Gölleri Tabiat Parkı	Gümüşhane
Ayvalık Adaları Tabiat Parkı	Balıkesir
Baçka-Karagöl Tabiat Parkı	Artvin
Bafa Gölü Tabiat Parkı	Aydın
Ballıkayalar Tabiat Parkı	Kocaeli
Beşkayalar Tabiat Parkı	Kocaeli
Çorum-Çatak Tabiat Parkı	Çorum
Gelincik Dağı Tabiat Parkı	İsparta
Gölcük Tabiat Parkı	İsparta
Kocakoru Ormanı Tabiat Parkı	Konya
Kurşunlu Şelalesi Tabiat Parkı	Antalya
Ölüdeniz-Kıdrak Tabiat Parkı	Muğla
Polonezköy Tabiat Parkı	İstanbul
Türkmenbaşı Tabiat Parkı	İstanbul
Uzungöl Tabiat Parkı	Trabzon
Yazılı Kanyon Tabiat Parkı	İsparta

Ek 8 Türkiye'nin Dünya Miras Listesindeki Doğal ve Kültürel Varlıkları
(<http://www.kultur.gov.tr>)

- Varlığın Adı :** İstanbul'un Tarihi Alanları
Niteliği : Kültürel
Sıra : 356
Dünya Miras Listesine Alınma Tarihi : 6.12.1985
- Varlığın Adı :** Göreme ve Kapadokya Milli Parkı
Niteliği : Doğal / Kültürel
Sıra : 357
Dünya Miras Listesine Alınma Tarihi : 6.12.1985
- Varlığın Adı :** Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası
Niteliği : Kültürel
Sıra : 358
Dünya Miras Listesine Alınma Tarihi : 6.12.1985
- Varlığın Adı :** Hattuşaş (Boğazköy)
Niteliği : Kültürel
Sıra : 377
Dünya Miras Listesine Alınma Tarihi : 28.11.1986
- Varlığın Adı :** Nemrut Dağı
Niteliği : Kültürel
Sıra : 448
Dünya Miras Listesine Alınma Tarihi : 11.12.1987
- Varlığın Adı :** Xanthos-Letoon
Niteliği : Kültürel
Sıra : 484
Dünya Miras Listesine Alınma Tarihi : 9.12.1988
- Varlığın Adı :** Pamukkale – Hierapolis
Niteliği : Doğal / Kültürel
Sıra : 485
Dünya Miras Listesine Alınma Tarihi : 9.12.1988
- Varlığın Adı :** Safranbolu Şehri
Niteliği : Kültürel
Sıra : 614
Dünya Miras Listesine Alınma Tarihi : 17.12.1998
- Varlığın Adı :** Truva Arkeolojik Kenti
Niteliği : Kültürel
Sıra : 849
Dünya Miras Listesine Alınma Tarihi : 2.12.1998

Ek 9 Türkiye'nin Özel Çevre Koruma Bölgeleri
(<http://www.ockkb.gov.tr>'den yararlanılarak oluşturulmuştur)

Özel Çevre Koruma Bölgeleri	Bulunduğu İl
Belek Özel Çevre Koruma Bölgesi	Antalya
Foça Özel Çevre Koruma Bölgesi	İzmir
Datça-Bozburun Özel Çevre Koruma Bölgesi	Muğla
Fethiye-Göcek Özel Çevre Koruma Bölgesi	Muğla
Gökova Özel Çevre Koruma Bölgesi	Muğla
Göksu Deltası Özel Çevre Koruma Bölgesi	Mersin
Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi	Ankara
Ihlara Özel Çevre Koruma Bölgesi	Aksaray
Keş-Kekova Özel Çevre Koruma Bölgesi	Antalya
Köyceğiz-Dalyan Özel Çevre Koruma Bölgesi	Muğla
Pamukkale Özel Çevre Koruma Bölgesi	Denizli
Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi	Antalya-Muğla
Tuz Gölü Özel Çevre Koruma Bölgesi	Ankara-Konya-Aksaray
Uzungöl Özel Çevre Koruma Bölgesi	Trabzon

Ek 10 Türkiye'nin Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Listesi (www.kad.org.tr)

	Sulak Alanın Adı	Bulunduğu il/iller	Alanı (ha)	Koruma Statüsü**
1	Meriç Deltası	Edirne	7000	TKA (2369 ha), DS
2	İğneada	Kırklareli	5399	YHKS, TKA; DS
3	Kocaçay Deltası	Bursa	4200	YHKS
4	Gediz Deltası	Izmir	14900	YHKS, DS, RA
5	Küçük Menderes Deltası	Izmir	1500	YHKS, DS
6	Büyük Menderes Deltası	Aydın	9800	MP, DS
7	Güllük Deltası	Muğla	1400	
8	Kizilirmak Deltası	Samsun	21700	YHKS, DS, RA
9	Yeşilirmak Deltası	Samsun	3000	YKS
10	Göksu Deltası	İçel	15000	YHKS, DS, ÖÇKB,
11	Tuzla Gölü	Adana	2800	YHKS
12	Akyatan Lagünü	Adana	14700	YHKS, RA
13	Ağyatan Lagünü	Adana	2200	-
14	Yumurtalık Lagünü	Adana	16430	TKA;DS
15	Büyük Çekmece Gölü	Istanbul	2850	İSR,
16	Küçük Çekmece Gölü	Istanbul	1500	
17	Iznik Gölü	Bursa	29880	DS
18	Uluabat Gölü	Bursa	19900	RA
19	Kuş (Manyas) Gölü	B alike sir	20400	YKS,DS,MP,RA
20	Marmara Gölü	Manisa	6800	
21	Bafa Gölü	Aydın, Muğla	12281	DS, TKA
22	Köyceğiz Gölü	Muğla	8000	YKS, ÖÇKB
23	Sapanca Gölü	Adapazarı, Kocaeli	4700	DS
24	Sankum Gölü	Sinop	785	TKA, DS
25	Gavur Gölü	Kahramanmaraş	1500	
26	Işık Gölü	Denizli	7300	
27	Acı Göl	Afyon, Denizli	836	YHKS
28	Yanşlı Gölü	Burdur	915	
29	Burdur Gölü	Burdur, Isparta	24800	YHKS, RA
30	Karataş Gölü	Burdur	1190	YHKS
31	Eğirdir Gölü	Isparta,	47250	İSR, DS
32	Eber gölü	Afyon	16800	DS
33	Akşehir Gölü	Afyon, Konya	35300	DS
34	Balıkdamı	Eskişehir	1470	DS, YHKS
35	Mogan Gölü	Ankara	973	ÖÇKKB
36	Samsam Gölü	Konya	830	DS
37	Kozanlı Gölü	Konya	630	DS
38	Kulu Gölü	Konya	860	DS
39	Ereğli Sazlıklar	Konya, Karaman	5600	DS, TKA
40	Bolluk Gölü	Konya	1150	DS
41	Tersakan Gölü	Konya	6400	DS
42	Tuz Gölü	Ankara, Konya, Aksaray	260 000	DS, ÖÇKB
43	Çorak Gölü	Burdur	1150	-
44	Salda Gölü	Burdur	4370	DS,
45	Karamık Sazlığı	Afyon	4500	DS
46	Çavuşçu Gölü	Konya	1200	DS
47	Uyuz Gölü	Konya	15	DS
48	Çöl Gölü	Konya	1045	_
49	Tödürge Gölü	Sivas	750	_

50	Hazar Gölü	Elazığ	7000	
51	Palas Gölü	Kayseri	2720	DS
52	Sultan Sazlığı	Kayseri	17200	YHKS, DS, TKA, RA
53	Seyfe Gölü	Kırşehir	10700	DS, TKA, RA
54	Beyşehir Gölü	Konya, Isparta	73000	MP, DS
55	Erzuram Ovası	Erzurum	3300	
56	Sansu Ovası	Ağrı	4800	_
57	Haçlı Gölü	Muş	2500	
58	Bulanık Ovası	Muş	8000	
59	Aktaş Gölü	Ardahan	2700	ASB
60	Çıldır Gölü	Ardahan	14000	
61	Kuyucak Gölü	Kars	219	YHKS
62	Çah Gölü	Kars	25	-
63	Doğu Beyazıt Sazlığı	Ağrı	8750	
64	Sodalı Gölü	Bitlis	1500	_
65	Erçek Gölü	Van	9520	
66	Van Gölü	Van, Bitlis	390000	
67	Yüksekova Sazlığı	Hakkari	24900	-
68	Bahk Gölü	Ağrı	3400	İSR
69	Nemrut Gölü	Bitlis	4500	_
70	Demir Köprü Barajı	Manisa	5060	_
71	Sanyar Barajı	Ankara	8400	YHKS
72	Hirfanlı Barajı	Ankara, Kırşehir	26300	
73	Yedikır Barajı	Amasya	593	YHKS, DS
74	Keban Barajı	Elazığ	12500	_
75	Fırtına Deresi ***	Rize		MP
76	KaraDere***	Rize		-

* Değerlendirme uluslararası Sulak Alanların Korunması Sözleşmesi (Ramsar Sözleşmesi) kriterlerine göre yapılmıştır.

** RA: Ramsar Alanı,

DS: Doğal sit,

MP: Milli Park,

TKA: Tabiatı Koruma Alanı,

TP: Tabiat Parkı,

YHKS: Yaban Hayatı Koruma Sahası,

ÖÇKB: Özel Çevre Koruma Bölgesi

*** Türkiye'de saptanmış uluslararası öneme sahip akarsu niteliğindeki iki sulak alandır

Ek 11 IUCN Korunan Alan Yönetim Kategorileri ve Açıklamaları

(<http://www.iucnredlist.org>)

Kategori I:

Ia: Mutlak Doğal Rezervler – Sıkı Koruma Altındaki Doğa Koruma Alanı – (Strict Nature Reserve): Bilimsel Amaçlar İçin Yönetilen Koruma Alanı

Tanım: Olağandışı ya da örnek nitelikteki ekosistemlere, jeolojik ya da fiziki özellikler ve/veya türlere sahip kara ve deniz alanlarıdır. Bu alanlar öncelikle bilimsel araştırmalar ya da çevre koşullarının gözlenmesi (monitoring) amacıyla kullanılacaklardır.

Ib: Yaban Alanı – Vahşi Yaşam Alanı – (Wilderness Area): Yaban Hayatının Korunması İçin Yönetilen Koruma Alanları

Tanım: Doğal nitelik ve etkilerini sürdüren, hiç değişmemiş ya da az değişmiş, kalıcı ve belirgin bir tür barındırmayan, büyük boyutlu kara ya da deniz parçalarıdır. Bu alanlar, doğal durumunu sürdürmesi için korunur ve yönetilir.

Kategori II:

Milli Park (National Park): Ekosistemlerin Korunması ve Rekreasyon Amacıyla Yönetilen Koruma Alanı

Tanım:

- Şimdiki ve gelecek kuşaklar için, bir ya da daha fazla ekosistemin ekolojik bütünlüğünü korumak,
- Alanın milli park ilan edilme nedenlerini ortadan kaldıracak işgal ve bozulmaları engellemek,
- Çevresel ve kültürel bakımdan uyumlu olmak koşuluyla, bilimsel, eğitsel ve rekreasyonel ve ziyaretçilere yönelik hizmetlere olanak sağlayan kara ve deniz alanlarıdır.

Kategori III:

Doğa Anıtı (Natural Monument): Özel Nitelikli Doğal Elemanlarının Korunması Amacıyla Yönetilen Koruma Alanı

Tanım: Kültürel öneme, estetik değerlere, ender olmasından kaynaklanan tekil olma özelliklerine ve olağandışı niteliklere sahip, bir ya da daha fazla özel doğal veya doğal/kültürel karakterli alanlardır.

Kategori IV:

Habitat (Biyotop)/Tür Yönetim Alanı (Habitat/Species Management Area): Yönetimin Öngördüğü Müdahaleler ile Korunan Koruma Alanı

Tanım: Özel türlerin gereksinimlerini karşılamak ve/veya habitatların bakımını sağlamak amacıyla, yönetim amaçlı etkin müdahaleler gerektiren kara ya da deniz parçalarıdır.

Kategori V:

Korunmuş Kara ve Deniz Peyzajları (Protected Landscape/Seascape): Kara ve Deniz Peyzajının Korunması ve Kullanılması Amacıyla Yönetilen Koruma Alanı

Tanım: İnsan ve doğa birlikteliğinin süreç içerisinde oluşturduğu, önemli estetik, ekolojik ve / ya da kültürel öneme sahip, genellikle yüksek biyolojik çeşitlilik barındıran, deniz ve kıyısı olabilen kara parçalarıdır. Bu geleneksel etkileşimin bütünlüğünü korumak, bu alanların korunması, bakımı ve gelişimi için hayati önem taşımaktadır.

Kategori VI:

Yönetimli Kaynak Koruma Alanı (Managed Resource Protected Area): Doğal Sistemlerden Sürdürülebilirlik Prensiplerine Göre Yararlanma Amacıyla Yönetilen Koruma Alanı

Tanım: Biyolojik çeşitliliğin uzun süre korunmasını ve idamesini, aynı zamanda da toplumun gereksinimlerini karşılayan, doğal ürünlerin ve hizmetlerin akışını sağlayan, el değmemiş doğal sistemleri içine alan alanlardır.

ÖZGEÇMİŞ

Doğum Tarihi	6.10.1983	
Doğum Yeri	Lefkoşa-Kıbrıs	
Lise	1997-2000	Türk Maarif Koleji
Lisans	2000-2004	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üni. Mimarlık Fak. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
Yüksek Lisans	2004-2007	Yıldız Teknik Üni. Fen Bilimleri Ens. Şehir Planlama Ana Bilim Dalı, Peyzaj Planlama Programı

Çalıştığı Kurumlar

2005-Devam Ediyor	Bimtaş A.Ş.
----------------------	-------------